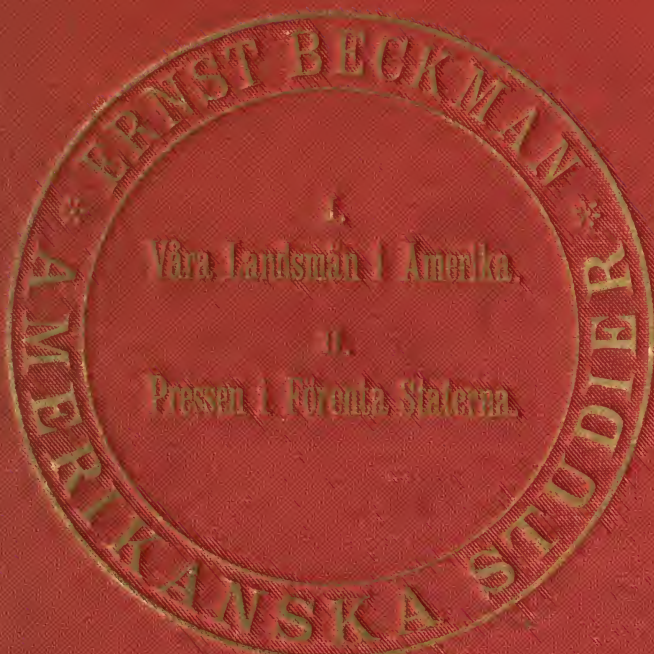

ERNST BECKMAN
AMERIKANSKA STUDIER
I.
Våra Landsmän i Amerika.
II.
Pressen i Förenta Staterna.

AMERIKANSKA STUDIER

AF

ERNST BECKMAN.

I.

VÅRA LANDSMÄN I AMERIKA.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1883.

INNEHÅLL.

Våra Landsmän i Amerika.

»... Intet kan bättre bidraga att reglera utvandringen — hämma den kan ingen mensklig makt i verlden — än en i mån af förmåga fullkomligt opartisk framställning af både skuggor och dagrar i det så olika bedömda land, vid hvars bord en ungdomlig dotter till gamla Sverige sökt sig plats bland skaran af alla folk och tungomål...»

I.

Öfver oceanen.

Hurrarop? Var det inte hurrarop?

Jo, så är det. Från den hoppackade skaran af unga och gamla, af män, qvinnor och barn der nere på mellandäck ljuda långa utdragna hurrarop. Det låter som om ett enda väldigt bröst drog en suck af lättnad när ankaret väl är hifvadt, propellern svänger, maskinen slår sina taktfasta slag och den stora, grönmålade ångaren långsamt begynner att röra sig.

Men i hurraropen blandas snyftningar. De som hafva vänner och fränder på stranden, de gråta. Deras blick skymmes af tårar och den hvita eller blårutiga näsduken viftar mekaniskt: farväl! farväl!

Kamraterna, de som hurra och skrika, hafva redan genomgått afskedets smärta. Fosterlandet, som de aldrig mer skola återse, är för dem det lilla grå torpet med den steniga åkerlappen i skogsbrynet, långt, långt borta vid insjöns strand, eller den röda bondgården på kullen midt emot kyrkan bland de susande granarna: der togo de farväl, der bo deras minnen från barndomen, der skildes de från slägtingarna, der sitter kanske en ung hustru och skall nu vänta i långa månader, kanske år på brefvet med biljetten, som genom sin underliga makt skall hjelpa äfven henne och barnen öfver till det fjerran landet, dit mannen nu reser före.

För alla dessa är Göteborg eller Malmö lika mycket främmande land som sjelfva Amerika — nästan åtminstone.

Lyss! Nu hurrar man igen. Men ligger det icke liksom ett skri af halfqväfd ängslan i sjelfva glädjeropen? Pojken hvisslar, när han ensam i mörkret går öfver kyrkogården. Han gör det för att hålla modet uppe. Det är intet som utvandraren i detta ögonblick tycker sig bättre behöfva än att stärka sitt mod. Han är nästan alltid en smula beklämd om hjertat, fast han ej gerna vill kännas vid det.

»Bryt dina bojor, slit dina band,
Far till Amerika, frihetens land,
Bort ifrån armod, fördom och flärd,
Bort till den nya, den ljusnande verld.»

Så ljöd det i hans inre i våras, när agenten och löfsprickningen samtidigt fylde hans själ med ljust hopp och vandringslust — vandringslust som lockade långt, långt ut i verlden, lika mycket hvart — blott ut, ut till något nytt.

Men nu är det allvar. Resan är lång, målet osäkert. Nu gäller det kamp och seger eller kamp och — undergång . . .

Och ångaren styr allt hastigare vester ut och blåser svarta tunga rökmoln, likt en sorgklädd helsning, tillbaka mot gamla Sveriges kuster.

Utvandrarens öfverresa har ofta blifvit beskrifven. Till vårt ändamål är det nog att för fullständighetens skull erinra om dess allmännaste drag.

Det ojemförligt största antalet utvandrare till Amerika lemnar fosterjorden öfver rikets »vestra hufvudstad». I jemförelse med deras väldiga ström är utvandringen direkt öfver Stockholm, Malmö, Helsingborg och Landskrona att likna vid tillfälliga, snart sinande rännilar.

Den stygga Nordsjön ger ofta utvandraren en försmak af färdens vedermödor; han inser alt mer, att det icke är något lekverk han företagit sig.

Ett par dygn ha dock alltid en öfvergång — och snart ser man i Hull den brokiga skaran med någorlunda godt mod efter hållet upprop instufvas i bantåget till Liverpool. Omkring tio timmar senare stannar ånghästen i den stora staden, som utskeppar större delen af den vara som snart blir Amerikas »lefvande rikedom». Der mötas utvandrarne — om det icke skett redan i Hull — af de olika liniernas agenter. »Boskapen» och bohaget sorteras: Hvita stjernlinien, Cunardlinien, Amerikanska linien, Statlinien, Inmanlinien, Guyonlinien, Nationallinien, Ankarlinien, och hvad de allt heta dessa oceanens skjutsentreprenadbolag, taga hvar och en sin del af bytet, mer eller mindre, allt eftersom agenterne i Sverige varit påpasslige och driftige. Agenten för sin trupp till emigrantlogiet och sörjer för dess förplägning, hvilken är af enklaste slag och enligt uppgift väl behöfver en förstärkning ur utvandrarens eget matsäcksskrin.

När fartyget afgångsdag är inne, bege sig utvandrarne till jernvägsstationen för att taga ut sitt resgods, hvilket lastas på stora kärror. Föregådd af dessa vandrande små berg af rödmålade kistor med hvita rosor och granna namn, af säckar, skrin och madrasser i det oändliga, styr tåget sin kosa till dockan. En bogserbåt, kanske två tre stycken, fullastas med emigranter af allehanda tungomål. Den styr ut på floden och lägger till vid den väldiga oceanångaren, der stjernbanéret svajar jemte Englands flagga.

Ändtligen äro alla om bord. Det svärmar som i en bikupa: det är ej blott svenska ljud, utan danska, engelska, tyska, franska, italienska och — synnerligen på sista

tiden — ryska. Alla skiljas nu efter språk och kön. Familjer erhålla plats för sig, åt ensamma män anvisas en afdelning, åt ensamma qvinnor en annan. Bäddarna utgöra fyrkantiga, aflånga lådor, den ena tätt intill den andra. De ligga i två våningar öfver hvarandra och delas genom sin midtelgång. Sängkläder får emigranten sjelf sörja för.

Det tyckes trångt och mörkt och qvaft der nere i sofgemaken, men kanske har mången af de tillfälliga invånarne redan förr, vid sågverk eller annorstädes, sofvit i nästan likadana kojer, inlagd på samma sätt i en hylla likt en läderhalfva; luften var kanske icke heller i hemmet så särdeles frisk — mindre må hända än här; ty på golfvet fins här ett ymnigt lager af sågspån indränkt med karbolsyrelösning. Detta ger en anstrykning af barrdoft åt den instängda skeppsluften.

Alle man på däck! De som ärligt och ordentligt köpt sina kontrakt och ångbåtsbiljetter måste vara ur vägen, medan jagten pågår i skeppsrummens alla vinklar och vrår efter tvåbenta skeppsråttor, som smugit sig in för att få fri resa . . .

Snart närmar sig en särskild bogserbåt, som har om bord lyckans skötebarn, första klassens passagerare, hvilka för tre eller fyra gånger så hög afgift köpa sig minst tjugu gånger så mycken beqvämlighet — öfverflöd kan man till och med tryggt kalla det.

»All right!» ljuder det till sist från kommandobryggan. Bogserbåten vid det stora fartygets sida ger upp ett öronslitande afskedstjut och vänder sig stönande bort från kolossen, som majestätisk sätter sig i rörelse. Ett dygn ännu och den befinner sig ute i oceanens oändliga, af ingen blå landstrimma begränsade ensamhet.

Tack vare konkurrensen lär ordningen numera på de större liniernas fartyg vara alt man billigtvis kan begära. Klagomål hör man visserligen ofta, men de bero ej sällan derpå att landkrabbor ej rätt inse hvad som i fråga om utrymme m. m. är möjligt att åstadkomma om skeppsbord.

Väderleken — den sjöfarandes tyrann, äfven om man går med ångbåt — vexlar vanligen mer än en gång under den åtta till tolf eller fjorton dagar långa färden. Stundom är det sol och vackert väder. Solsken på vågen, solsken i hågen! Menniskorna, svaga barn af de yttre intrycken, skåda då framtiden i idel ljus. Arbete skall aldrig tryta i det nya landet och arbetets gyllene lön glittrar för inbillningen, likt solstrålarna på de dansande böljorna. Då stämmer man upp fosterländska sånger som man lärt i folkskolan, eller Sankeys känslosamma toner som man lärt i bönehusen. Eller sätter en bonddräng fiolen under hakan och låter stråken svänga öfver strängarna så att det spritter i benen, icke blott i svenska ben utan ock i utländska, framför allt i irländarnes. Dansen går muntert, trots det knapt tillmätta utrymmet. Intet oljud, intet gräl, ty bränvin är bannlyst.

De som ej deltaga i dans och lekar sitta i samspråk och »grunda» öfver det nya som väntar dem; eller betrakta hvalarnes sprutade vattenkonster; eller beskåda med en känsla af undran ett mötande fartyg; eller taga de upp Hugo Nisbeths välbekanta vägvisare »Emigrantens vän», der de snart sätta flitens något smutsiga märke på första sidan i andra afdelningen, hvarest de få lära att söndag heter »sönndäh», måndag »monndäh» o. s. v.; eller kritisera de — helt beskedligt — matordningen om bord: det hvita hvetebrödet, efter hvilket det en gång vattnades dem i munnen, kommer nu leda åstad, det är salt och man tröttnar på det; kaffet om qvällarna har en sådan

besynnerlig smak — om några dagar lär man sig att det i sjelfva verket är té — och inte får man grädde i det; och vid middagen, öfver hvilken man annars just inte kan precis klaga, kommer soppan före köttet och det är då alt för bakvändt; och så skall man sjelf med rätt mycket trängsel och bråk gå och tvätta sina bleckkärl på däcket, när man ätit; och de herrar af besättningen, som bestyra skaffningen, pressa utan vidare den förste karl de få tag i till att hjelpa dem bära bleckbunken med de ofantliga smörklimparna eller korgen med de tjocka brödskifvorna o. s. v.

Barnen hålla sig gerna med sina lekar på luckan öfver lastrummet närmast akterdäcket. Herrar med blossande cigarr i munnen komma från aktersalongens dignande middagsbord och kasta med ett menniskoälskande hjertas belåtna vittnesbörd några guldgula oranger ned ibland dem. Då blir det lif och rörelse i myrstacken. Då blir det skratt och fröjderop och — gråt: lille Janpetter lipar förtvifladt öfver att en apelsin, som slagit midt på hans svenska trubbnäsa, försvinner mellan en liten svartögd italienares hvita tänder. Han tröstas dock snart, när en fin handskbeklädd fruntimmershand kastar åt honom en dugtig klase med russin.

Hvad är det? Båtsmannens hvisselpipa skickar gastarne med fart upp i vanterna. Plötsligt hviner det i tackel och tåg. Himlen har öfverdragits af mörka moln. En våg liksom studsar mot fartygets stäf och kastar en kärfve af silfverstänk långs hela däcket. Det är stormens för-bud. Några ögonblick ännu och hafvet rasar. Det ofantliga skeppet — det håller kanske fyra till fem tusen tons — kastas likt ett nötskal upp och ned på svartgröna, upptornade vågor, hvilka alltid samvetsgrant låta

sina hvitskummiga toppar med förfärande makt slå ned på ångarens däck. Passagerarne flykta ned. Det brakar och knakar i alla fogar, propellern snurrar stundom högt öfver vattnet, ur hytterna höras jemmerrop: några skrika af rädsla, andra af qval, när sjösjukan med sin kallsvettande hand strukit öfver deras panna. Ängslan växer med hvarje våg som dånande och fräsande rullar mot skeppet liksom för att krossa det. Beklämningen blir större ju mer luften der nere förpestas af de instängdas andedrägt, af utdunstningar från svenska skinntröjor (alltid skeppsläkarens förtviflan), framför alt af den vidriga strömmen af uppkastningar, som böljar fram öfver golfvet...

Så fortgår det kanske ett eller ett par dygn. När stormen bedarrar, köras de uttröttade till sitt eget bästa af uppassarne upp på däck och rummen rengöras. Då äro solbrända anleten bleka och många nyss rosiga kinder askgrå. Och modet är borta: hemmet hägrar för sinnet — hurudant det än var, det stod dock på fast grund och gungade icke upp och ned: »Ja, ja, en får väl tåla sig. Men ingen kunde då tänka att det var en så extra besvärlig resa». »Inte förstås väntar vi gamle, att vi ska få det någe' bättre i nya landet — men kanske för barnen...» o. s. v.

Stormen lemnar någon gång sorgligare minnen efter sig. Midt ute på oceanen stannar plötsligt maskinen. Under högtidlig stillhet bäres ut mot relingen en bår, svept i en flagga. Kaptenen kommer dit tyst, allvarlig. Han tar upp engelska kyrkans bönbok: »Herre, lär oss betänka, att vi dö måste, på det vi må förståndige varda. Vi anförtro alltså hans dödliga lekamen åt djupet att der förmultna, väntande kroppens uppståndelse». Ett tecken — och under flaggan glider en tung kropp ned i hafvet. Ett enda sqvalpande ljud, vågorna slå tillsamman öfver en namnlös graf.

Amerikas kust kan nu icke vara långt borta. Om det är sommartid, märker man det på hettan, som blir olidlig. Hela det af jern bygda fartyget synes den ovane nordbon förvandladt till en glödande ugn. Knapt nog är det möjligt att nattetid på däcket erhålla en stunds lisa . . .

Allt för besynnerligt! Utan att man vet hvarför, kommer en kall svalkande pust. Strax efteråt skakas luften af ett hest flåsande ljud, som kommer flere af qvinnorna att rycka till. Det är misthvisslan, som begynner sin ängsliga sång. Helt oförmärkt har synkretsen omgifvits af en grå slöja, som intet menskligt öga kan genomtränga. Ett isberg flyter någonstädes i närheten och blåser sin mörka, kalla andedrägt mot skeppet. Då blir den trygge kaptenen orolig; stormen fruktar han icke i sitt starka, med vattentäta skott afdelade fartyg — åtminstone icke ute på öppna hafvet. Men isbergen och dödens spöklika mörker, hvarmed de omgifva sig, äro farliga fiender. Mistluren utstöter minut efter minut sin hemska, allt genomdallrande ton; kylan kommer närmare, men ingen vet på hvilken sida försåtet lurar . . .

Ändtligen! Lotsen med de skarpt blickande yankeeögonen har stigit om bord. Ännu en natt, och i sommarsolens klara sken skådar ögat mellan grönskande stränder inloppet till New York, hvilket amerikanen sjelf, kanske icke alldeles utan rätt, anser för det skönaste på jorden. En skog af master håller vakt kring den nya verldens drottning med dess torn och spiror, dess oräkneliga byggnader, dess korsande gator, dess sjudande lif, hvars sällsamma buller på långt håll tränger utvandraren till mötes. Ånghvisslornas tjut, jernvägsvagnarnas rassel, maskinernas surr, åkdonens buller, trampet af millioner brådskande fotsteg och det orediga sorlet af tusende röster blir från detta

ögonblick hans musik. Lycka, om främlingen från nordens tysta skogar icke tappar hufvudet och med det reskassan, innan han hinner fly undan till den Stora Vesterns landsbygd.

Fartyget stannar vid karantänstationen. Sundhetsinspektörerne komma om bord, och emigranterna, kanske tillhopa mycket öfver tusen personer, defilera förbi med blottadt hufvud och med sitt vaccinationsbevis i hand.

En liten stund derefter är fartyget i dockan. Akterdäckets förnäma verld slipper först ut. Derefter urlastas emigranternas saker — eller rättare urkastas, ty ameriskanske bärare tyckas anse koffertar och kistor såsom ett tyrannyngel eller såsom personliga fiender, hvilka det är hvars och ens pligt att slunga i backen så handlöst som möjligt. Också spricker en och annan svensk kista och gifver ifrån sig sitt innanmäte.

Derpå föras emigranterna på en bogserbåt till Castle Garden.

Trötta och ruskiga stiga de i land; deras vid afresan snygga kläder äro betydligt förstörda; illa åtgångna äro framför allt de röda och gula blomsterrabatterna i qvinnornas hattar — mamsell- och frutitelns efterlängtade insignier, hvilka många försigtigtvis anlagt redan då de stego ombord i Göteborg.

Men hvad mer? Deras fot trampar nu Nya verldens mark och de lyfta åter sitt trötta hufvud.

Åtminstone inbillar man sig, att så är fallet, när man ser dem med en viss sjelfkänsla besvara framstälda frågor och åse huru deras namn, ålder, yrke och bestämmelseort införas i de väldiga luntor, som utgöra Castle Gardens egendomliga bibliotek: ett slags häfdeböcker öfver en fredlig eröfring, utförd icke af krigiska furstar, utan af fridsamma jordbrukare, hvilkas största ärelystnad är att i sitt anletes svett plöja jorden ute på den ändlösa prärien.

II.

I Förenta staternas förstuga.

Castle Garden har icke i alla tider öppnat sina dörrar för »de fattige från Europa».

I forna tider var det en fästning, hvilken skulle skrämma fiender bort från New York. Sedan mottog dess väldiga rotunda stadens musikaliska verld och lockade genom »den svenska näktergalens» smältande toner en lysande församling till Jenny Lind-konserterna.

I skärande motsats till den gästvänlighet, med hvilken Förenta staterna såsom folk räcker en broderlig hand åt alla verldens nationer, står det sätt, hvarpå den invandrande främlingen ända sedan invandringens första dagar bemötts af enskilde, hvilka, ofta under låtsad vänskap, trängt sig på honom.

I början blef han, stundom helt öppet, af en vinningslysten agent såld för viss tid — detta skedde ännu så sent som år 1819; men äfven sedan denna grofva art af »hvitt slafveri» utrotats, har han dock ständigt sett sig omgifven af samvetslösa s. k. runners, hvilka likt gamar slagit sina klor i offret och sugit dess blod.

I alla tider har största antalet utvandrare landstigit i New York. Också vuxo i denna stad runnare upp likt svampar efter regn. Väldiga ligor af bedragare slogo sig tillsamman för att på allt sätt plocka de »gröne» från gamla verlden. Den enskilde emigranten lockades i snaror af alla slag: till krogar, hotell, spelhus o. s. v. Öfverallt skinnades han grundligt. Och de stora skarorna, hvilka i sällskap begåfvo sig vester ut, undsluppo icke heller fårsaxen: när emigranten redan löst biljett till det inre af

landet, affordrades honom oskälig betalning för hans resgods, hvilket han ju ej kunde lemna efter sig; stundom hade man två vågar, en för landets barn och en för främlingen, hvilken man dertill, om möjligt, narrade upp på vågens platform, och lade så, utan att han anade det, hans egen vigt till resgodsets; eller befordrade man utvandrarne på de usla, odrägligt långsamma kanalbåtarne, fastän de betalt biljett för jernväg; eller prackade man rent af på dem falska biljetter, hvilka voro alldeles värdelösa. »Åderlåt dem bra!» var den korta, men talande order, dessa skojareligors principaler gåfvo åt sina biträden, hvilka i det ögonblick ett fartyg närmade sig redden äntrade det och med kaptenens begifvande — naturligtvis fick han en god dusör — gjorde alt för att få passagerarne i sina klor.

Men en vacker dag blef det en oförklarlig rörelse i runnarelägret. Ej mindre än fyrahundra af dessa hedersmän begåfvo sig helt hastigt öfver prärierna och bergen till California. Detta skedde 1855, och orsaken var att Castle Garden öppnades såsom landningsplats för emigranter. Dermed var handteringen förderfvad.

När nedrigheterna gått alt för långt, upphäfdes nämligen ett sådant anskri öfver hela landet, att staten New York såg sig nödgad att ingripa. Den tillsatte 1847 en myndighet med namn af »Board of commissioners of emigration». Denna myndighet fick det icke aflönade hedersuppdraget att på alt sätt skydda och bistå den värnlöse emigranten.

Sjelfva hörnstenen, på hvilken verket skulle byggas, är en föreskrift i stadgarna, att invandrare, som inom fem år — d. v. s. inom den tid, han måste vänta för att kunna upptagas till medborgare i Förenta staterna — blir sjuk eller på annat sätt oförmögen att försörja sig, skall

underhållas af utvandringskommissarierne. Medel härtill skulle erhållas genom vissa afgifter från de emigrantförande fartygens rederier.

Åtta år senare lyckades det de nitiska kommissarierne att för sina ändamål utverka upplåtelse af Castle Garden. Denna byggnad, som till större delen upptages af en väldig, ljus och väl ventilerad rotunda med plats för omkring 3,000 personer, har ett ypperligt läge. Den är bygd på sjelfva yttersta spetsen af landtungan Manhattan, öfver hvilken New York utbreder sig. Friska vindar blåsa in från viken, och den sällspordt sköna utsigten lifvar sinnet. En öppen parkanläggning skiljer inrättningen från stadens buller och gör det svårare för obehöriga att oförmärkt vinna inträde. Invandraren, som ämnar sig vidare, behöfver icke — om han sjelf vill undvika det — gå öfver en enda gata med dess frestelser, förrän han begifver sig till jernvägsstationen *.

Numera stadgar lag, att ingen emigrant får landstiga på något annat ställe i New York. Castle Garden är således den väldiga port, genom hvilken de oräkneliga skarorna af alla folk och tungomål inträda i det nya fosterlandet.

Ett skepp med utvandrare har blifvit signaleradt till Castle Garden. En af embetsmännen sändes om bord och

* Visserligen har under förlidet år åtskilliga anmärkningar gjorts mot förvaltningen i Castle-Garden, framför allt mot den expressbyrå som erhållit rättigheten att transportera utvandrarnes tillhörigheter. Men äfven om ett eller annat missbruk då och då insmyger sig, erbjuder inrättningen oskattbara fördelar. Till och med om möjligen under de sista åren hvarenda en af de bortåt en half million talrika invandrarne skulle uppskörtats på en eller annan cent, så är detta dock långt mindre beklagligt än om blott några få procent blifvit af de lurande »schakalerna» skinnade på *alt*.

tager noga reda på helsotillstånd, renlighet, möjliga klagomål o. s. v. Derpå stiga utvandrarne i land.

Den höghvälfda rotundan, nyss så tyst som en kyrka, fylles nu af sorlande trängsel. En läkare, posterad vid ingången, mönstrar de förbigående för att utröna, om någon är sjuk, krympling, dåre; äfven söker man utforska, om det i skaran fins någon som af andra skäl är oförmögen att försörja sig och sålunda möjligen kunde falla samhället till last. Med tillhjelp af detektiver, som alltid finnas på platsen, efterspåras ock brottslingar och »personer som uppenbarligen bära ondt i sinnet».

Båda dessa slag af vängåfvor från gamla verlden återsändas med höflig tacksägelse, i fall misstanken bekräftas genom kommissariernes undersökning.

Ur vägen för strömmen! Der komma tyskarne högljudda, lifvade och bredmynta; der står italienaren, som med undrande mörka blickar ser sig omkring i den främmande omgifningen; der irländaren som smågrälar och säger dumma qvickheter öfver en skara smutsiga ryska judar, hvilka med böjda näsor och böjda ryggar huka bland sina trasbylten vid sjelfva ingången; der går John Bull, tryggt och öfverlägset missnöjd med allt och alla, sig sjelf undantagen; här kommer långsamt och stilla — det är nog ingen skam om du erkänner att ditt hjerta klappar en smula varmare vid deras anblick — här kommer den tysta beskedliga flocken af svenskar, trohjertade bondemän i rockar som vitna om sockenskräddaren, och sedesamma qvinnor med ljusgult linhår och ljusblå ögon.

Nej, ser man på! Gamla bekanta! Två af »strykarne» (strejkarne) från det stora »striket» vid Sundsvall. De båda sågverksarbetarne se något förvånade ut att på denna sidan oceanen återfinna en bekantskap från strejkens da-

gar*; de taga dock saken lugnt och äro genast färdiga till frågor. Nummer ett lyder så: »Det fins väl inga landshöfdingar eller tockna deringar i det här landet?»

Flere norrländingar! Der är en hel familj långt uppe ifrån norska gränsen: far och mor och småttingar och gamla farmor, nära åttioårig, — och bleckflaskor och kistor och korgar. De se så ärliga, redbara och präktiga ut, att man skulle vilja taga dem i famn alla på en gång. — »Gumman är gammal för en så lång resa.» — »Ja, nog har'n rätt i det. Men ja' vill då teminstone begrafvas me' mina barn.»

Den ena skaran efter den andra strömmar in och skyndar till de platser, som anvisas dem af Castle Gardens »officers». Dessa hafva sitt hufvudqvarter midt i rotundan. Der stå skrifpulpeter och diskar och stolar i mängd. Det är som om man flyttat dit en hel bank — något smutsig — med bokhållare och allt. Der äro vexelkontoren, hvilka invexla all verldens mynt enligt kurser tydligt anslagna å stora svarta taflor — till ytter mera visso får hvarje kund ett skrifvet memorandum. Der sitta de mångspråkkunnige tjenstemännen i skjortärmarna, men med guldgalonerad mössa. Af dem får man sina bref skrifna, utan att betala ett öre; af dem får man hjelp att sätta upp telegram till slägtingar. Castle Garden består sig nämligen både med telegraf och med biljettkontor för de fyra förnämsta jernvägarna . . .

Michele Sonsogni! ljuder det med en tordönsstämma genom salen, så att sorlet ett ögonblick tystas af häpnaden. *Friedrich Baumann! Karin Andersson!* Genom mängden arbeta sig de uppropade fram för att mottaga ett bref. Karin Andersson kommer t. o. m. i två exem-

* Författaren undersökte då för Stockholms Dagblads räkning förhållandena vid norrländska sågverk.

plar och det tyckes råda någon tvekan vid den salomoniska domstolen, hvem af de två som skall hafva rätt till brefvet . . .

Anna Svensson! — Skynda, skynda! det är din man som väntar dig. Han har förfrågat sig på »byrån» och der fått veta att du kommit. Det fins nämligen en särskild s. k. »bureau of information», der upplysningar lemnas åt utvandrare, som söka tidigare emigrerade slägtingar och vänner, eller åt vänner som söka nykomlingar. Under år 1881 lemnade denna byrå nära 33,000 emigranter i deras »känningars» händer, 725 äkta män sökte upplysningar om sina hustrur, 107 hustrur om sina män, 664 barn om föräldrar, 4,035 bröder och systrar om sina syskon och nära 23,000 »vänner» om sina vänner. Tjugutre tusen vänner! Man tvekar mellan ett småleende och en tår, när man hör om ett sådant rikedomens öfverflöd . . .

Hungrig? Här fins diskar i ena ändan af salen, der man till bestämda pris serverar simpla maträtter och frukt och mjölk och vatten; der fins till och med en särskild läckerbit för svenska gommar: rågkakor, »swedish bread», till omvexling från hvetebrödet; hvetebullen näst bredvid är en half gång till så stor och lika billig men — »rågen den smakar så hemmalikt».

I hörnet strax bredvid disken står en stor lår. En man klädd nästan som en sjökapten i blå kavaj kommer och öppnar den och tar ut en mängd böcker. Han är emigrantmissionär och delar nu ut nya testamenten och religiösa skrifter. Alla taga emot med tacksamhet, några med synbar rörelse. Åttioåringen från Norrbotten torkar ögat med förklädssnibben: »Vet herrn! jag tror att di ä' snällare mot oss här än i vårt eget land. Det kunde då väl aldrig ingen tro att en skulle lefva te få en så vacker bok för ingenting, ja, för *ingenting,* sir han» . . .

Blott några timmar hafva gått och redan börjar hopen att glesna. Saken är att ett par bantåg gått vester ut. Nu reser sig ock Norrbottensfamiljen, fadern tar en pojke med den ena handen samt matsäcksskrinet med den andra, mor räcker sin hand åt den främmande svensken med ett blygt »tack! och ajö, ajö!», mormor och hon fördela resten af ungdomen emellan sig och så bär det af till Pennsylvania-jernvägens stora bogserbåt, hvilken hastigt fylles med passagerare och med saker, som bärare på kärror skjuta ut ur det ofantliga godsskjulet med dess högar af uppstapladt allehanda, märkt med vidfästa nummerlappar af metall. »En litet dryckspengar», hviskar blinkande den irländske bäraren, när han stjelpt af sin kärra, men drar sig genast undan, då han ser en poliskonstapel; det är nämligen mot bättre vetande och ställets regler han begagnar sig af den enda kunskap i svenska språket han ansett lämpligt förvärfva.

Nya skaror! Ännu ett fartyg med kanske omkring halftannat tusen invandrare — mest tyskar. Och stimmet och trängseln och språkförbistringen fortfar långt fram på eftermiddagen. Det har ju händt att 8,000 personer passerat genom Castle Garden på en enda dag, af dem ända till 1,200 svenskar och norrmän . . .

Hvilka äro de der herrarne med sina märken? Hur hafva de kommit in den vägen? De äro hotellvärdar — på emigranthotell förstås. De äro de enda af stadens logisegare som få slippa in. De stå under uppsigt, deras pris regleras af kommissarierne, deras hus inspekteras af tjenstemän som då också — få sig ett glas öl och några cigarrer. Det har jag sjelf sett.

»Hallå, hvart skall ni ta vägen? Alla svenskarne följa med *mig»*, ropar en af dem. Likt en fårskock samla sig

landsmännen och följa karlen mot utgångsdörren; de tro att han är en af Castle Gardens tjenstemän.

»Stopp der!» säger i det samma en liten undersätsig man, »hvad vill ni med dem? De ska' alla resa med nästa tåg. Följ inte med honom!»

Svärjande går hotellvärden bort. Bytet, som han hoppats skinna på åtminstone en natts logis, har halkat honom ur händerna. Och nästa dag rapporterar missionären — det var nämligen han — hela saken till Castle Gardens föreståndare; det tycker inte den fiffige hotellvärden om.

»Get up!» ropar en röst som ger genljud i rotundans alla vrår.

Yrvakne vända sig utvandrarne på sina bäddar; de ha ej fått synnerligen mycken nattro, ty hettan är öfvermäktig. De resa sig till hälften upp i sina efter råd och lägenhet ordnade liggplatser.

Ännu en gång »get up!» och så slår den förträffliga röstens egare med sin käpp i bordet, så att det smattrar som en gevärssalva.

Det är ingen annan råd än att lyda. Snart äro alla på benen och följa den gifna uppmaningen att begagna sig af tvättrummet.

Det fins icke många svenskar qvar. Der sitter en gumma redan med stickstrumpan i gång. Hon har väntat i fjorton dar på biljett från sin man; men ingen biljett hörs af, och nu tror hon att vederbörande lura henne: »här har jag nu varit i två veckors tid och jag vet att gubben har skickat biljetten. Hvad är det här för slarfveri?»

Der kommer en blek yngling, en af de många som landade i går med båten. Han har varit ute i staden. Han är hvad man kallar »bättre mans barn» och ville ej

stanna i Castle Garden. Han hade med sig sin packning, vinteröfverrock och klocka. En vänlig landsman gjorde sig bekant, lofvade att visa honom ett godt logis, lånade klockan, hjelpte honom att bära öfverrocken och försvann i en gränd.

Så är det — »slägten är värst».

Nu går han emellertid in på »arbetsbyrån» i den stora salen här näst intill. Der sitta på de långa bänkarna väl hundra män och — på andra sidan en afbalkning — hundra qvinnor som söka arbete. Föreståndaren och föreståndarinnan blicka ut öfver dessa vexlande ansigtstyper från höjden af ett slags tribun vid ena änden af skranket. De bläddra i sina böcker och svara på frågor af arbetsgifvare som söka tjenare af olika slag.

Det fins knapt en enda svensk der för ögonblicket — efter hvad det säges oss. Jo, der är en, den der mörka mannen der borta. Han är prestson från — nå, församlingen kan ju vara onödigt att nämna. Han försökte att sjåa vid hamnen i går — bära hvetesäckar — men nu är han alldeles flådd upp i nacken, öm i hela kroppen och behöfver lättare arbete . . .

Arbetsbyrån skaffade år 1882 arbete åt mer än 37,000 emigranter; deraf de flesta irländare, dernäst tyskar och blott 834 skandinaver. Våra landsmän liksom danskar och norrmän styra vanligen kosan längre bort; de som stanna ha vänner och fränder.

Castle Garden vill icke kallas en barmhertighetsinrättning. Men då verklig nöd är på färde, förbarmar den sig dock öfver alla lidande utan undantag. Många tusen mål mat och några tusental kronor utdelas årligen åt blottställda emigranter. På stället finnes ett mindre sjukhus för ögonblickets behof och ute på Ward Island ligger det

storartade, i fem paviljonger bygda »emigrantsjukhuset», som kostat 360,000 dollars och som jemte sina annex vissa år vårdar 7—8,000 personer.

Nu gå vi ut. Tyst! Stanna ett ögonblick! Hvilket hemskt skrik! Har någon skadat sig? Ånej, det är bara ett par ryska judinnor som fått den dom att de skola skickas tillbaka igen med nästa lägenhet. De gråta och jemra sig med gäll röst och snyfta som om bröstet ville sprängas. Men deras landsmän, omkring sextio stycken, sitta som om det ej kom dem vid. De äro likgiltiga och osnygga så att man vämjes vid dem. Men under qvinnornas hvita dok blixtra dock stundom ögon som förtälja en saga om österns glöd och soliga skönhet.

Så nu äro vi ute! Den stora förstugan till Förenta staterna är en vemodig plats. Nu kunna vi emellertid ej slippa in dit igen, äfven om vi ville; ty de båda blåklädda poliskonstaplarne vid ingången korsa — icke bajonetter eller huggare — utan sina käppar och fråga efter tillståndsbevis.

III.

Hvar finner man svenskarne?

Nu mera torde man finna svenskar inom alla Unionens stater.

Att man i den nordligaste af de Förenta staterna, i Maine, der sköldemärket är en nordisk tall, vid hvars fot en elg hvilar, der vintertiden den hvita snön mjukt och lätt, likt söderns hvita bomull, faller på de evigt gröna granarnas grenar, der graniten spränges i väldiga block ur bergen, der yxan och spettet i de milslånga skogarna måste bryta väg för plogen — att man i detta land, som

på norra Spaniens eller södra Frankrikes breddgrad företer vårt eget allvarsamma luftstreck, finner ett svenskt nybygge, New Sweden, som räknar 1,200 själar, detta synes föga underligt. Det är ju i många afseenden blott liksom att flytta sina bopålar från Sverige på den ena sidan Atlanten till Sverige på den andra.

Men äfven der nere i den yttersta södern, i Amerikas Italien, der vinden är fyld af den qvalmiga vällukten från magnoliornas snöhvita kalk, der söderns granna fågel skrikande flaxar mellan palmernas kronor, der alligatorerna gassa sig i den af solen genombakade sanden vid flodernas stränder, der skogarna, klädda i den spanska mossans vajande fransar, ljuda af kardinalens och härmfågelns underliga toner; på denna af korallref omgärdade och af muskiter och sandloppor tyranniserade halfö, som bär namnet Florida, möter man äfven svenskar, och der finnes åtminstone *ett* mera kändt svenskt nybygge. Svenska händer, valkade af hemlandets vinterkyla och stränga arbete, plocka der försigtigt ned i de stora korgarna guldgula oranger, hvilka jemsides med de ljuft doftande blommorna lysa mellan apelsinträdens gröna, glänsande bladkransar.

Och under Texasherdens bredskyggiga hatt blickar stundom ur ett brunbrändt ansigte ett par ljusblå, trovärdiga svenska ögon, och samme man som med sitt »hit» och »frå» lät den styfva tagelsnärten bearbeta sina tröga köroxars tjocka hud svänger nu med ridderlig åtbörd den smidiga Texaspiskans ofantliga snärt. Och i Pennsylvanien, der man ur jordens innanmäte hemtar ånghästens bränsle, är det mångenstädes en landsman, som sotig i ansigtet och med sin lilla brinnande lampa i hatten kommer ut ur underjordens schakter, med handen öfver ögonen skuggande sig mot dagsljuset för att se, hvarifrån de främmande röster härleda sig, som tala hans gamla välkända modersmål.

Och i Montanas aflägsna obygder, der svafvelkällorna koka och der den dolda elden, snart sagdt inför den resandes ögon, förvandlar grå berg af lera till berg af terracotta i varm rödbrun färg, träffar man landsmän bland de vilda jernvägsarbetarne. Landsmän möter man ock i Californias trädgårdar, i koppargrufvorna vid Öfre sjön, i Wisconsins timmerskogar, i New Englands fabriker, att icke tala om Chicagos, New Yorks och andra stora städers vexlande yrken, handens så väl som tankens; ja, svenskar saknas icke alldeles i skuggan af Unionens Capitolium, i Washingtons stundom mindre väl vädrade embetslokaler, lika litet som i den friska brisen der uppe bland guldsökarne i Colorados snöhöljda alper...

Guld! Ja, detta söka naturligtvis alla i den Nya verlden — såsom man gör det i den Gamla. Men det är dock lyckligtvis blott ett fåtal, som, smittadt af »guldfebern» i ordets vanliga mening, med rep om lifvet och hacka på axeln går ut att i bergsskrefvorna leta efter den glimmande metallen. De flesta söka ett annat slags guld, genom hvilket lyckan — för så vidt hon kan köpas — säkrare förvärfvas, genom hvilket familjen säkrare uppbygges och samhällets odling med mera visshet främjas, nämligen skördarnas guld. Derför bör man dess bättre utom städerna företrädesvis söka våra landsmän i de åkerbrukande staterna: i Illinois, i Iowa, på Kansas' och Nebraskas omätliga prärier eller bland Minnesotas tusen sjöar.

Af Förenta staternas senaste folkräkning (1880) ses ordningen mellan de stater som hysa ett större antal svenskar.

Främst kommer *Illinois,* som af gammalt öfvat stor dragningskraft på våra utvandrare. Der öfversteg *de i*

Sverige födda svenskarnes antal 42,000. Icke så mycket tillbaka stod Minnesota med öfver 39,000. Sedan följde Iowa med öfver 17,000, Kansas och New York med 11,000, Nebraska och Michigan med resp. omkring 10 och 9,000 samt Wisconsin med 8,000 eller noggrannare:

Illinois	42,415
Minnesota	39,176
Iowa	17,559
Kansas	11,207
New York	11,164
Nebraska	10,164
Michigan	9,412
Wisconsin	8,138

Närmast kommer sedan Pennsylvania med 7,575 samt Massachusetts med 4,756.

Till de sista dagarnas helige hör ojemförligt större delen af de i Utah bosatta svenskar till ett antal af nära 4,000.

Af de öfriga staterna och territorierna finnas mellan 3- och 4,000 svenskar i Missouri, Indiana och Dakota samt mellan 2- och 3,000 i Colorado och Connecticut, mellan 1- och 2,000 i Texas och New Jersey. De områden, inom hvilka vid folkräkningen inga svenskar blifvit upptagna i censusbulletinen, äro: New Mexico, North Carolina, Ohio, Virginia, Washington Territory, West Virginia, Arizona, District of Columbia, Nevada, South Carolina, California, Kentucky, Louisiana, Maryland.

En hvar, som är det minsta förtrogen med svenska förhållanden i Amerika, vet väl, att dessa områden, der folkräkningen icke uppfört namnet »Sweden» i listan på länder som lemnat bidrag till den brokiga blandningen af invånare, dock ej sällan hysa rätt många svenskar. Sannolikt gömmas de under den obestämda rubriken »alla andra

af utländsk börd». Detta må nu hafva berott på census-tagarens vårdslöshet eller derpå, att svenska familjer som länge vistats i landet låtit uppgifva sig såsom amerikaner. Så mycket är säkert, att den offentliga censusbulletinens slutsumma anger blott 188,082 svenskar födde utom Förenta staterna, då deremot den af amerikanska tidningar offentliggjorda, så vidt vi känna, på de enskilda staternas census direkt grundade uppgift är 194,337. Äfven denna siffra anse svenskarne deremot alt för låg.

Vill man för öfrigt rätt skatta den svenska nationalitetens betydelse på andra sidan Atlanten, får man ej glömma mängden af unga medborgare, i hvilkas ådror det svenska blodet flyter oblandadt, fastän de äro födda inom landet. Med dem inberäknade skall, enligt uppgift i svensk-amerikanska tidningar, antalet föga understiga en half million, och denna gissning — vi förmoda, att det är blott en gissning — synes mycket sannolik.

Redan af den öfversigt som här gjorts kan man iakttaga ett förhållande som rör ej blott svenskarne utan Förenta staternas folk i sin helhet: benägenheten hos befolkningscentrum att draga sig vester ut.

Om man tänker sig, att hela landet vore en flat bordsskifva, på hvilken man placerade alla dess inbyggare hvar och en på den plats der de äro bosatta, alldeles som man ställer upp tennsoldater, och man vidare för tillfället antoge, att alla, unga och gamla, feta och magra, vägde precis lika mycket, så vore den punkt, på hvilken skifvan vore i jemnvigt, om den nämligen tänkes hvila på endast en stödjepunkt, ungefär hvad man i statistiken kallar befolkningscentrum.

För omkring hundra år sedan, vid den första folkräkningen (1790), låg i Nordamerikanska Unionen detta

centrum öster om Chesapeake-viken ungefär midt emot staden Baltimore. År 1850 hade det nästan nått Virginias vestra gräns, och nu står det i begrepp att från Ohio flytta in uti Indiana.

Eget är att befolkningscentrum allt jemt gått i en nära nog rak linie utefter 39:de breddgraden. Häri ligger liksom ett uttryck för den tjusning, med hvilken Stora Vestern lockar amerikanen, den infödde så väl som den invandrade: man väljer genaste vägen till den trakt, dit man hastar att bryta sig bygd och bryta sig framtid.

»Gå vester ut, unge man, gå vester ut!» var som bekant Horace Greeley's vanliga svar till ynglingar som rådförde sig med honom om val af lefnadsbana. Och hela Amerika har gjort rådet till sitt. Det går så långt, att det möter svårighet att locka nybyggare till de trakter inom de östra staterna, der jord för billigt pris kan erhållas. De som finna stugan för trång *måste* ge sig af vester ut, och för att få landet odladt nödgas man — såsom vid det nyss omtalade New Sweden i Maine — införskrifva utländingar från Europa; för *dem* är hela den Nya verlden »vester ut».

Vester ut alltså. Rastlöst, oaflåtligt brusar menniskofloden vester ut. Den följer de stora vattendragen och de stora jernvägslinierna för att sedan förgrena sig längs bifloderna och bibanorna. Våg följer på våg, och för hvarje ny farm som upptages tränges landets första egare, den röde mannen, en farm närmare undergången, bäres odling och bildning en farm närmare Stilla hafvet, närmar sig med en farm den dag, då Europas folk icke längre kunna köpa sig besittningsrätten till ett hemman för en ringa penning eller för blotta arbetet.

Hvad man i dag kallar »den fjerran Vestern» är det således knappast i morgon. I geografier som begagnades af fäderna till det nu i ungdomens kraft verkande slägtet såg man en afbildning af en vagn med soltak, af »präriens skepp», sådant utvandraren än i dag begagnar på sin väg genom vesterns ödemarker. Under teckningen lästes »Emigranter på väg till Ohio!» Och en af mina bekanta har berättat för mig, att hans far och farbröder, farmare i Ohio, för omkring tretio år sedan begåfvo sig på en »upptäcktsresa» till vissa delar af Illinois. De kommo åter fylda af beundran öfver den odlingsbara jordens rikedom och dess ändlösa utsträckning. Men på samma gång voro de nedslagna: »der lönar det sig icke att nedlägga en enda dollar», sade de, »ty landet kommer icke att bebyggas åtminstone på ett par mansåldrar». Tjugu år senare stodo farmerna på de trakter de undersökt högre i värde än deras egna hemman i Ohio, och Illinois hörde lika litet som Ohio till »den fjerran vestern».

Nu har invandringens svallvågor redan rullat fram genom Kansas och Nebraska, ja ända in i Colorado i det torra bältet, der åkermannen genom konstgjord vattning väcker till lif jordens skatter, hvilka döfvats af den brännande solen. Den hvita färgen — på kartan dödens, ödemarkens färg — hvilken en gång så frikostigt bestods åt denna del af Förenta staternas inre, förmörkas nu med hvarje år af namn på oräkneliga uppblomstrande samhällen.

Utvandringen ifrån Skandinaviens bygder har emellertid på senaste åren med en viss förkärlek vändt sig ej blott mot vester, enligt den allmänna lagen; nordbons instinkt har ock gifvit färden en dragning mot norr. I den s. k. *Stora Nordvestern* hafva svensk-amerikanska hem i stor mängd grundats.

IV.

»Det nya Skandinavien.»

»Hem i Nordvestern», »Det gyllene hvetelandet», Den gyllene sädens land» o. s. v. äro öfverskrifter på prunkande annonser, som vi icke så sällan se äfven i svenska tidningar. Under öfverskriften står en glödande skildring af den »Nya Nordvestern», i hvars underbara bygder man så att säga endast behöfver stampa på marken, för att en omätlig härskara af gula hveteax skulle vaja för vinden. Misstroget frågar man sig: Är detta något annat än ett glittrande lockbete i agenternes fiskafänge?

Till Nordvestern räknar man Minnesota samt de områden, hvilka ligga rakt vester om denna stat.

Minnesota är skandinavernes stat. Deras antal uppgår sannolikt till omkring 110,000, deri icke inberäknadt alla som tala skandinaviskt tungomål, utan endast personer födda i »gamla landet». Antalet svenskar hörande till denna klass öfverstiger 40,000; danskarne äro jemförelsevis fåtalige; norrmännen deremot mellan sextio och sjuttiotusen.

Detta »nya Skandinavien» kunde vid en skildring sådan som denna med ett visst skäl göra anspråk på en fullständigare redogörelse i fråga om läge, gränser, folkmängdsförhållanden, lagstiftning, undervisning m. m. En sådan beskrifning skulle dock här varda torr och tröttande. Vi drista derför vördsamt erinra den läsare, som händelsevis icke har allt detta i sitt hufvud, att han har det i sin kartbok och i reseskildringar. För vår del kunna vi endast påpeka det som synes alldeles oundgängligt till färgläggning af bilderna från landsmännens lif.

Minnesota hade redan tidigt förmånen af bekantskap med den europeiska civilisationen; denna var dock att börja med af enklaste, att icke säga något tvetydigt slag. Dess bärare voro nämligen de djerfva och råa fransk-canadiska pelshandlarne. Öfver de stora sjöarna trängde de år 1665 in i landet. De återvände lastade med byte: rostgula, fläckiga amerikanska soblar, fina, mörkglänsande utterskinn, sjubbens gulgrå, spräckliga fäll, gråbruna elghudar, svarta björnhudar, lurfviga, mörkbruna buffelhudar o. s. v.

Pelshandeln tilltog alt mer och 1679 anlade en viss Sieur *du Luth* en ordentlig handels- och militärpost vid Öfre sjön. Följande år 1680 undersökte missionären, franciskanern Louis Hennepin, landet omkring Mississippi upp till det bekanta vattenfallet, åt hvilket han gaf namnet S:t Anthony.

Något senare togo fransmännen landet i besittning i franske konungens namn. Spanien ansåg sig äfven hafvá rättigheter; de verkliga herrarne voro emellertid rödskinnen. Äfven sedan området till namnet kommit under Förenta staterna (1812), voro indianerne länge dess herskare. Visserligen fick det år 1849 en ordnad territorialregering; men först efter 1851, då siouxindianerne afträdt allt land mellan Mississippi och Stora Sioux River kan man tala om någon egentlig inflyttning. Intill dess utgjorde de hvite, som samlat sig kring militärposterna och pelsfaktorierna, blott fem till sex tusen.

Tillväxten blef emellertid nu så betydlig, att Minnesota redan 1858 vann en plats för sin stjerna på det amerikanska banéret. Och i den konstituerande församling, som föregick dess upptagande bland staterna, spåras redan ett tecken till en skandinavisk framtid. Bland ombuden befunno sig icke mindre än fyra skandinaver.

Från denna tid växte befolkningen med en hastighet, som äfven i Amerika, der folkökningen går med iltågsfart, synes nästan sagolik. Vid nästa folkräkning (1860) hade nämligen staten 172,000 invånare; ännu tio år och antalet uppgick till 440,000. Tio år till — och vid sista allmänna folkräkningen öfversteg invånarantalet 780,000. Ett par stora städer — S:t Paul och Minneapolis med tillsamman omkring 120,000 invånare — en hel skara af småstäder fulla af sjelfförtroende och framtidshopp, ett vidsträckt jernvägsnät, storartade handelshus, mångfaldiga industrier, goda skolor, åtta dagliga och öfver hundrafemton veckotidningar, samt, framför allt, öfver sjuttiofem tusen farmer med bortåt fem millioner acres* odlad jord och en afkastning bland annat af 50 millioner bushels** hvete äro ytterligare vitnen som tala ett oförtydbart språk.

Den sista siffran, liksom ock den omständigheten, att staten har flere hundra qvarnar, af hvilka två anses vara de största i verlden, gifver i viss mån nyckeln till den oerhörda utvecklingens innersta hemlighet: Minnesota gör verkligen rätt för namnet »det gyllene hvetets land». Att flere andra orsaker också medverkat, ligger i sakens natur.

Amerikanen, infödingen så väl som den inflyttade, uppletar gerna med barnslig stolthet allt, hvaröfver hans by, hans stad, hans stat kan yfvas.

Redan Minnesotas geografiska läge ger Minnesotas son anledning till en triumf, som ingen kan göra honom stridig: staten, som är ungefär hälften så stor som Sverige, är nämligen belägen på en platå, som råkar att ligga i sjelfva hjertat af hela den nordamerikanska kontinenten.

* En acre = omkring 27 sv. kappland.

** En tunna = 4 ½ bushels.

Häri ser Minnesotas inbyggare ett förebud till kommande storhet. Och när han dertill betänker den onekligen mera påtagliga framtidsvink, som gömmes deri, att den väldiga Mississippi, som här har sin upprinnelse, öppnar vattenväg till Mexikanska viken, liksom de stora sjöarna till Atlanten, kan man ej förtycka, om han stundom drömmer om S:t Paul på dess stolta terrasser vid flodens strand såsom ett nytt Chicago, lika stort, lika ungdomsfriskt, men långt skönare och mäktigare.

Låge Minnesota i Europa, skulle det höra till södern. På dess breddgrader — 43½ till 47 — ligga ju södra och mellersta Frankrikes drufkransade bygder. Men i Amerika är det annorlunda. Minnesotas vapen bär till öfverskrift: l'étoile du Nord, och vindarna norrifrån, från Ishafvets omätliga snöfält, stryka obehindradt fram midt igenom landet.

Minnesota räknas derför med all rätt till höga norden. Vintertiden hopa sig äkta nordiska drifvor, och nordanvinden — »blizzard» kallas den här som i Dakota — är litet emellan en grym och skoningslös herskare. Dess isiga andedrägt drifver, särdeles i de trädlösa bygderna, farmaren till en brådstört flykt: finner han icke lä, är hans lif icke mycket värdt.

Lyckligtvis är köldgraden, under det stormen rasar, icke så hög; i lugnt väder händer det deremot någon gång, att qvicksilfret i termometern stelnar af köld.

Till ersättning springer qvicksilfverpelaren om sommaren nästan lika högt upp öfver fryspunkten; då värmen är som starkast, visar termometern 37 till 38 grader Celsius.

Buffelfäll altså om vintern för den som så hafva kan; svettströmmar om sommaren för både rik och fattig med fullkomlig republikansk jemlikhet.

Medeltemperaturen är om våren + 6, om sommaren + 22, om hösten + 7 och om vintern — 10 grader, allt Celsius. Man ser häraf, att vexlingarna i väderleken måste vara ganska stora för att, trots de ofvan angifna ytterligheterna, göra medelsiffrorna så pass medgörliga. Det vill säga: — 10 gr. är dock verkligen den fruktade ryska vinterns medeltal (i Moskva), och medelvärmen vintertiden i sydliga delen af vårt eget land (i Lund) beräknas till — 1 grad. Hvad sommarvärmen beträffar, är dess medeltal i Moskva + 20 och i Lund + 17 grader.

Den årliga nederbörden beräknas i mellersta Minnesota till tjugufem tum eller något mer än i mellersta Sverige, der den stiger till ungefär tjugu tum. Klimatet har således lagom fuktighet för att vara helsosamt. Också skickas på senare tider, trots luftstreckets omildhet, rätt ofta sjuklingar, särdeles bröstsjuke, från andra stater till det jemförelsevis högt belägna Minnesota för att i dess friska luft söka bättring.

Årstidernas vexling synes vara ungefär den samma som i mellanstaterna. Våren börjar tidigt i april och sådden afslutas endast något senare än i Ohio. Skörden tager sin början i slutet af juli och fortgår in i augusti. Frost infaller omkring den första oktober. I samma månad börjar ock den egendomliga »indiansommaren». Luften är mild som en sval sommardag, vinden slumrar, kring synranden sveper sig en slöja af mjuk dimma. Det hela liknar en drömbild, ett bleknadt minne af sommaren; enligt indianernes sägen äro dessa ljufva dagar en gåfva från deras mest vördade gud, en flägt från de sälla jagtmarkerna, öfver hvilka han herskar.

Drömmen brytes dock snart af en iskall verklighet. Vintern plågar genom sin ojemnhet; ena dagen biter det

i kinden, andra dagen är det tö, så att modd och snöslask stå högt upp på benen på menniskor och dragare.

Vinterns skärpa är dock icke så mycket att frukta i de bygder som ega skog. Minnesota är hvarken slättland eller skogland; det är, för att begagna utvandrareböckernas rotvälska, »den gyllene medelpunkten mellan dem båda». De trädrika bygderna ligga mera åt öster och nordost. I sydvestra delen möter man deremot vågor af angränsande staters rullande präri och i den nordvestra delen det jemna slättlandet. Norr om floden Minnesota, der många af de äldre svenskbygderna äro belägna, företer landskapet en behaglig blandning af höjder och dalar, af små slätter och de allra näpnaste blå sjöar, hvilka spegla ekdungar och lundar af alm, ask, lönn m. fl. trädslag.

Minnesotas sjöar! De äro beryktade öfver hela Amerika. Minnesota kan lika väl som Finland kallas »de tusen sjöars land» — eller kanske rättare de tio tusen; ty det uppgifves, att utöfver de sju tusen man redan räknat, skulle man kunna uppleta tillräckligt många för att uppbringa antalet till denna sista mindre exakta och för poetisk behandling lämpligare siffra. Förmodligen finge man väl då taga med i räkningen hvarenda liten präri-dam.

Att dock icke alla dessa sjöar äro endast små skogsspeglar synes deraf, att bland dem finnes en — Red lake — som är så stor som Mälaren, en annan — Mille lacs — så stor som Hjelmaren.

Det är emellertid icke blott på sjöar Minnesota är rikt. Der fins äfven många »segelbara» strömmar.

Amerika har tyranner, hvilkas ok är lika tungt som en österländsk sjelfherskares: det är jernvägsbolagen. Som bekant tillhöra jernvägarne ej staten utan enskilde. Ett penndrag på frakttariffen och presidenten för ett sådant bolag kan

rikta ett dödshugg mot ett samhälle, som af ett eller annat skäl råkat i onåd.

Hur stor jernvägarnes makt är särskildt i Minnesota, kan man sluta redan deraf, att under tidernas lopp ända till en fjerdedel af hela landet skänkts i förläning åt dessa moderna länsgrefvar utan vapenbok.

Lyckligt alltså det land, som likt i fråga varande stat eger vattendrag, hvilka duga till fraktfart. Från de tysta böljorna stiger ett ständigt varningsrop till de mäktige jernvägsherrarne. Fruktan för flodbåtarne binder deras händer.

Främst bland Minnesotas vattendrag märkes naturligtvis Mississippi, »vattnens fader». Dess redan här väldiga fåra har ett jemförelsevis klart flöde och gör sig icke ännu fullt förtjent af det familjära binamnet »Big mud», som den erhåller efter uppblandningen med Missouris leriga diskvatten.

Mississippi drager till sig en mängd bifloder, så att man kan säga, att den stora massan af statens vatten flyter söder ut till andra delar af »Uncle Sams» väldiga farm.

Men det fins en flod, som är hvad man kallar »käring mottvärs», och som i rak motsats till andra väl uppfostrade vattendrag styr sin kosa norr ut, till Canada. Det hjelper icke att detta sker vankelmodigt och med många krökar. Ett sådant tilltag är dock i hög grad sårande för den rättrogna patriotismen. Också ser man stundom på pränt allvarliga gensagor mot denna ringaktning för medborgarnes ädlaste känslor. Eller är det icke oförsynt att svika stjernbanerets fria bygder och i stället bege sig åstad att vattna åkrarna i hennes britiska majestäts besittningar? och att förföra till samma förräderi en mängd ungdomar, bifloder af olika storlekar?

Förbrytarens namn är »Röda floden» och dess till-

flöden heta Buffel-, Vildris-, Träsk-, Sand-kullefloden med flera.

Sannolikt skulle dock detta begär att spela originel och göra opposition lättare förlåtas, om ej »lokala förhållanden» medförde betänkliga följder af den oskyldiga rojalismen. »The Red river of the North», som den fullständiga titeln lyder, ser visserligen alltid på kartan ganska storartad ut; i verkligheten är den dock, under vanliga förhållanden, en liten smutsig å, ungefär som Fyrisån, eller smalare; men om våren, när de fuktiga ljumma vårvindarna blåsa öfver den väldiga slätten, genom hvilken den ringlar sig i sitt djupa dike, då svälla dess vatten plötsligt, istäcket afkastas och isstyckena skynda »mot hafvet, mot hafvet!» Detta betyder här vid lag, såsom redan blifvit nämdt, mot norr. Och nu kommer obehaget. Röda flodens »Svartbäcksgubbar» — om det tillåtes att fortsätta jemförelsen med Fyris — hafva icke seglat så särdeles långt på sin väg via Winnipegsjön till den kyliga Hudsonviken innan de nå trakter, der vintern ännu för en oomtvistad spira. Der törna de emot obrutna isar, slås sönder, kastas upp på isbryggan eller skjutas under, packas tillhopa — och inom kort bygges genom vårflodens försorg en damm, som intet kan spränga. Några timmar senare är en stor del af slätten både inom Minnesota och Dakota, hvilkas områden floden åtskiljer, förvandlad till en enda oändlig vattenspegel. Lyckligtvis är strömmen icke våldsam och förhärjande. Men befolkningen både i stad och på land får dock stundom göra sina promenader plumsande i vatten. Och här och der företaga boningshus och ladugårdar simmande små utflygter på egen hand.

Men det gör ingenting, säga »Red river-dalens» invånare. Pekar man på en eller annan svag fläck i hveteåkrarna och antyder att den möjligen har något samband

med öfverflödig vattning, blifva de nästan misslynta. De hafva gifvit floden namnet »Amerikas Nil», och påstå att öfversvämningarna bringa fruktbarhet.

Bland dem som dela denna belåtenhet med sin Red river-dal, som gerna öfverskyla dess brister, som utan klagan underkasta sig att om våren blifva våta om fötterna, och att, när vattnet fallit undan, sätta fast hästar och vagn i den svarta »mudden» under derpå följande grötperiod, finnas ett stort antal svenskar och norrmän.

Våra landsmän — dock vi måste spara dem till ett senare kapitel.

V.

Ett gammalt nybygge.

Att här räkna upp namnen på alla de olika härad (counties), i hvilka svenskarne äro till större antal bosatta, lönar sig icke mycket; de blifva ju ändock för flertalet af våra läsare alldeles lika okända. Det må blott nämnas, att t. ex. *Meeker* härad kallas »Lilla Skåne», att i *Carver* engelsmän, tyskar och amerikaner lära se sig nödsakade att tala svenska, att man i *Anoka* och *Isanti* finner »Dalarne i Amerika» med omkring 2,000 dalkarlar, liksom att *Chisago* innefattar en af de äldsta svenskbygderna *.

Alla dessa härad ligga icke så särdeles långt vester eller norr ut från Minneapolis, hvilken stad på visst sätt kan sägas vara svenskarnes hufvudstad. Slår man upp

* Såsom en kuriositet må nämnas, att i Pembina härad finnas 200 *isländska* familjer.

dess adresskalender, finner man nära 500 Anderssöner och — så vidt jag räknat rätt — 104 Carlssöner, 133 Erikssöner, 311 Petterssöner och 612 »Johnsons», bland de sist nämda inbegripet alla variationer från Johansson och Jonsson ned till Jansson och det engelska Johnson.

Af mycket naturliga skäl är intet af dessa häradsnamn klädt i svenska kläder. Detta är deremot så mycket vanligare i fråga om de särskilda svenska orterna och församlingarna; dem hafva invandrarne haft frihet att sjelfva uppkalla. Man har gerna velat i sjelfva namnet på sitt nybygge bevara en erinran af Sverige och ett minne för barn och barnbarn af det gamla landet, från hvilket man skiljes genom brusande vågor och ändlösa landsträckor.

Hur egendomligt främmande och dock tillika välbekant klinga icke ute i de yngsta af alla unga bygder våra gamla minnesrika stadsnamn *Stockholm, Upsala, Kalmar, Falun, Venersborg* — här namn på små byar — eller de äkta landtliga *Norunga, Sillerud, Fryksände, Lekvattnet, Karlslund, Kristdala.* Hur sällsam förefaller ej sammanställningen af bibelns fridfulla *Mamrelund, Jordan, Zion, Bethanien* med de svenska konungaätterna *Vasa* och *Bernadotte,* alla jemnsides med de stolta *Skandia, Svea, East* och *West Sveadahl* — det sista mycket ordentligt och aristokratiskt stafvadt med »h» och för öfrigt genom sitt »east» och »west» ett barn af nybyggarnes egendomliga blandspråk, som man finner ännu mera utpregladt i *Swedelund* och förmodligen äfven i *Marine stad.* På ren engelska förkunnas deremot inför hela verlden det svenska ursprunget i sådana namn som *Swede Home, Swedes Grove, New Sweden, West Sweden* o. s. v.

Likartadt är förhållandet i alla andra stater, der svenskarne slagit sig ned.

Det finnes en liten by*, som många äro väl de, vid jernvägen vester ut från Minneapolis. Den är ett mera gammaldags skandinaviskt samhälle, der nybyggarens hårda strid redan är utkämpad och der våra landsmän ha fast mark under fötterna.

Jernvägsstationen, enkel och ladulik, tar sig ännu enklare ut vid sidan af de tre höga, rödmålade sädes-elevatorerna, hvilka resa sig hotande, likt afstympade, fyrkantiga trätorn: ärestoder åt den makt, genom hvilken det lilla samhället i dubbel mening hålles vid lif. Deras klumpiga, dystra skugga faller mörk öfver ingången till bygatan, framför hvilken de stå som skiltvakter.

Om man annars kan tala om någon »ingång», der allt ligger så fritt och öppet.

Gatan, bred som ett litet aflångt torg, leder på några ögonblick rakt ut på landet igen, den har knapt börjat, innan den är slut. Körspåret i midten är svart af den mäktiga myllan, kanterna gräsbevuxna, det är som om man alt jemt befunne sig ute på präriväg, der en företagsam ande på en modern Aladdins bud stält upp några dussin hus i två rader midt emot hvarandra.

Snygga hus för öfrigt, grå eller hvita, somliga i »Gamla landets» stil med stupande tak, andra platta, med verandor eller kanske både veranda och balkong. Gröna fönsterluckor med spjelar, åskledare med förgyld knopp midt på taket eller, ännu bättre och prydligare, en sådan

---

* Förf. har valt till *modell* en liten i verkligheten existerande Minnesotaby med dess omgifningar. För att kunna gifva bilden mer allmängiltighet, är dock skildringen icke i alla sina enskildheter bunden vid denna plats, utan hafva i fråga om vissa drag erfarenheter från andra orter inom samma bygd blifvit dit förlagda. — Detta till underrättelse för bekanta på platsen, hvilka, ifall dessa skildringar falla under deras ögon, skola känna igen det mesta, men ej kunna riktigt reda sig med alt.

grann värnpligtig på hvardera gafveln — det märks att man är i Franklins land, der de kringresande åskledare-agenterne anses svårare att undfly än gula febern — utbyggnader åt den lilla täppan bakom huset, gångbanor af trä längs efter framsidan — öfveralt ett visst något, som äfven vid de mest skandinaviskt gammaldags byggnaderna talar om blandrace: man har en ständig påminnelse om att man är i Amerika.

Att man är ej blott i Amerika utan på landet långt ute i Vestern, märker man ock riktigt grundligt, när man infinner sig i byns hotell för att söka logis.

Ett af värden undertecknadt anslag i det smutsiga, flugfylda s. k. bar-rummet — der dock trots dess namn inga rusdrycker utskänkas — prisar inför all verlden, för så vidt den kan läsa engelska, de »propra rummen» och de »förträffliga bäddarna» i detta »första klassens hotell», ett af de »bästa i hela Vestern», försedt med »ett bord, der ingen årstidens läckerhet saknas», och der hyrvagn kan erhållas hvilken tid på dagen som helst. Gästsalen, der anslaget är fäst vid ett trästöd, som synes utgöra skottafla för en tobakstuggande allmänhets trägna målskjutning, tvingar dock den mest fördomsfrie att misstänka en smula öfverdrift i valet af uttryck. De tunnsådda rankiga stolarna, golfvet, taket, disken med den nerplumpade hotellboken och den sinande bläckbrunnen, det omålade bordet med trasiga tidningar, tvättstället längs kortväggen med dess ofantliga trälåda, i hvilken ett par tvålbitar simma omkring ett hvitt porslinshandfat och omkring en ledsam vattentunna, hvars vatten, att döma deraf, att det finnes både skopa och sprund, är afsedt ej blott till tvagning, utan ock till törstens läskande, den långa handduken, som löper mellan två vid väggen fästa rullar för att så medgifva offret möjligheten att välja de fläckar, som hittills

haft den lindrigaste tjenstgöringen — alt bär en obestämbar färgton, som, hvad goda egenskaper den än må besitta, åtminstone icke kan sägas tyda på renlighet.

Värden, amerikan till börden, till yrket äfven sakförare, är också smutsig. Men i stället är han så mycket mera bildad; derom upplyser han ofördröjligen. Svenska kan han visserligen helt obetydligt; men han har gifvit sin dotter namnet Ingeborg för att dermed uttrycka sin vördnad för Sverige och för Tegnér, hvars Frithiofssaga han med sann tillfredsställelse läst i nittonde engelska upplagan.

Priset för all denna härlighet, ett litet mattbelagdt sofrum och värdens munväder inberäknadt, utgjorde en och en half dollar. Härom var ju intet att säga, särdeles som segheten hos »årstidens läckerheter» vid den enögda värdinnans bord alldeles glömdes vid åhörandet af mannen-advokatens föreläsningar.

En sådan föreläsning — jag vill minnas att den gälde »Gustavus Adolphus» — afbröts derigenom att svenska röster trängde sig från gatan genom det öppnade fönstret. Det var lördagseftermiddag och långa vagnar efter amerikansk modell med firmans namn i guld och rödt på den grönmålade yttersidan drogos af duktiga hästar upp till handelsbodarna. Ett välbergadt slägte tycktes sitta på sätena. Ansigte, ögon och hår svenska; fodralet amerikaniseradt. Särdeles talade männens stora »halmtak» om en önskan att äfven till sitt yttre kunna gälla för det nya landets äkta söner. Märkligt nog såg man dock här äfven en och annan qvinna, som ej aflagt den svenska »schaletten».

Den förste landsman jag mötte vid mitt utträde på gatan, var en gubbe, som i stället för farmareskägg hade

ett par mustascher. »Hvar är du ifrån?» frågade han, så snart han såg att jag var en främling.

»Från Stockholm.»

»Från Stockholm i Sverige?... År'e möjligt? Nå, hur står det till i gammellande' nu?... Ja, Sveden tycker ja' om ja'.»

»Har det inte gått bra för er här ute då?»

»Jo, nog har det gått bra annars, sir du, men ja' har varit skrällug i kroppen alt sedan ja' kom hit. Ja' va' nog sta och dumma mej, när ja' gaf mej af... Men mågen min, han som håller der borta med paret, han ville ja' skulle komma, och så var det för fingra, sir du.» Härvid visade han ena handen, som var något klent försedd med denna artikel. »Ja' tjena ve' regemente i sextin jär (sixteen years)... men det förstår du fäl inte du, som är nykommen... sexton år, ser du. Och så en vinter va' ja' hemma i Bärbro och sprängde sten. Du vet fäl hur de' går till. Man laddar, sir du... och hur ja' styrde så smälde de' åf och fingra di rök. Ja' sprang hem ifrån skräpet och ropa' te käringen hon skulle huja op (hurry up), ja, du förstår fäl kanske inte de?... hon skulle qvicka sej, sir du, och ge sej af te rotebond' min och säja, att nu var det då rakt på tok. Och så hälde jag på glöghet aska. Men bond' va' dum han och när han kom ville han ja' skulle hålla näfven i varmt vatten, he! he!... Men så fick ja' då fri skjuts te doktern, och gumman min hade leta' rätt på fingra och hade dem me' sej i en pappersstrut. Och doktorn han sa' han kunde nog alltid lappa ihop dem, men ja' skulle få men af dem ändå. Då våla ja' mej inte göra någe' ve't... Men värst va' det för regemente', sir du. Generaln han sa' han skulle inte ha vela' mista *mej* för någe' i verlden, och han grät, *grät,* sir du, när han såg hvar stumpera hade setat...»

Det är väl kändt att ingenting lika lefvande som vissa lukter flyttar oss tillbaka till platser, der luktorganet blifvit lifligt berördt.

Något likartadt måtte det varit, som gjorde att gubbens skildring med ens flyttade hans ende åhörare till ett litet rödmåladt soldattorp vid en knagglig stenbacke under mörka granar i det gamla landet på andra sidan hafvet. Det låg öfver f. d. knektens snack en viss »lokaldoft», som mer än månget vackert ord erinrade om att detta folk, som nu från majs- och hvetefälten körde in i byn, verkligen var ett lefvande stycke af det svenska fosterlandet.

Derför får läsaren ursäkta, att han också tvungits att lyssna till huru den gamle soldaten kom öfver till Amerika.

Att underkasta sig ett styng från Minnesotasolens glödande pilar, för att få höra honom till slut, vore dock något för mycket begärdt. Vi säga derför farväl. »Ajös me' dej», svarar han.

Och så gå vi in i den förnämsta handelsboden, der en mängd svenskar göra sina uppköp. En köper synålar, en annan spadar, en profvar väldiga storstöflar, en annan ser på en revolver; här gäller handeln inlagda ostron, pickles, smultron eller andra saker, dem vi betrakta mera som rariteter på rike mans bord; här utbyter en arbetare, »farmhand», sin sönderslitna rock och sin i brättena söndertuggade filthatt mot en snygg kavaj och en nätt halmhatt med blåa band. Och så vidare i det oändliga. Ty i de svensk-amerikanska bodarna på landet finner man allt möjligt, från matvaror och sybehör till stenkol, jordlotter och ångbåtsbiljetter.

Folket, som allmänt talade »mixad»-rotvälska, tycktes nöjdt och belåtet med sin ställning; en och annan af de nykomne tyckte att det var liksom »lite' underligt».

Nära intill den stora, rymliga boden, hvars egare, en duktig f. d. svensk bonddräng, just nu håller med sin »buggy», i hvilken han skjutsat den bleke presten från en grannförsamling, ligger apoteket, naturligtvis »svenskt apotek»: ty svenskarne på landsbygden äro med rätta villigare att släppa till sin inre varelse såsom experimentalfält för svenska läkare och för svenska apotekare än för amerikaner.

I apoteket, som är rikt på granna burkar och på patentmedicin af alla slag, fins en afbalkning för postkontoret. Inuti afbalkningen sitter en svensk postmästare: han har icke så skral rörelse inne i sin lilla bur, ty han expedierar bortåt en 30,000 försändelser om året, deribland omkring 3,000 till gamla landet. Detta antal är så stort, att han stundom har svårt att erhålla tillräckligt med frimärken; man antar i postdepartementet, att hans stora reqvisitioner bero på felskrifning. Mannen är för öfrigt en utmärkt hygglig, tänkande postmästare, mera hemma i politiken än mången af byns öfriga »honoratiores».

Uttrycket by, som här mer än en gång blifvit begagnadt, är kanske ej så riktigt. I Amerika finnas, så vidt jag känner, ingenstädes dessa egendomliga små samhällen af beskedliga landtbrukare, hvilka för sällskaps skull samlat sig i en klump, men fortfarande lefva af sin jords afkastning. Här har från början hvarje landtman slagit sig ned på sina egor. Byarna deremot äro små handelsplatser, köpingar med sina bodar af olika slag, sitt apotek, sitt postkontor och sin bank, hvilken på de mindre skandinaviska platserna består af vexelförsäljning på de nordiska länderna hos agenten för ett eller flere af de stora ångbåtsbolagen.

En sådan agent spelar ofta en ganska framstående roll och drifver ej sällan stora affärer. Han har helt annat anseende än agenten i gamla verlden. En sådan, med skäligen misstänksamma blickar betraktad person är ju *ut*vandrareagent, hans amerikanske yrkesbroder agent för *in*vandrare. Han skaffar nybyggare, befordrar det allmänna välståndet och är sin bygds välgörare. Dertill har han mycket storartade yrkesbröder i de inhemska jernvägsbolagens »commissioners of emigration». Så har den stora Manitoba-jernvägen i sin tjenst en amerikaniserad svensk hr A. E. Johnson, samme man hvars namn förekommer under otaliga svenska, norska och danska tidningsannonser rörande Red river-dalen. Han har sitt eget »department» och uppbär i kontant lön ej mindre än 5,000 dollars utom en mängd förmåner. Han och hans likar hafva slutligen i Minnesota en embetsbroder med officiel hallstämpel, en särskild statsembetsman för invandringen.

Den förnämste ångbåtsagenten och vexelsäljaren på platsen bor i det der huset snedt öfver gatan. Det är ett gammaldags hus, och sjelf är mannen »gammal i gården», ehuru ännu temligen ung till åren. Han kom hit för tjugutvå år sedan. Då plägade ännu indianernes brokiga fjäderbuskar sticka upp öfver törnsnåren, hvilka snärjde fälten i ett hvasst nät af taggar, så att man knapt kunde undgå att slita sönder sig, när man gick ut i marken.

Inne i »officen» äro väggarna fulla med tidtabeller och prisuppgifter och med grant målade taflor, föreställande oceanångare. En karl är der inne för att köpa biljett. Han har varit här ett år och gjort drängtjenst; nu funderar han på att köpa biljett åt hustrun för att få henne öfver och så ge sig längre vester ut. Men han har hört en

annan, som för något år sedan köpt biljett för en dollar billigare, och nu vill han »fälle hellre vänta till dess han får för samma pris».

Innanför kontoret ligger ett förmak, »parlor», med orgel, soffa, hörnhylla och ett divanbord med åtskilliga böcker, bland dem en väldig lunta i rödt praktband, der man bland mycket annat finner värdens — biografi. Det är en af dessa i Amerika så vanliga lokalbeskrifningar öfver en viss trakt, t. ex. ett härad. De utgöra en folklig tillämpning af en, efter hvad det säges, i Europa länge använd metod i fråga om encyklopedier öfver hvarjehanda lärde och uppsatte män. En hvar, som är villig att betala det ganska dryga subskriptionspriset, får in sitt namn och sin lefnadsteckning bland ortens märklige; vill man betala ytterligare en skärf, kan man i vissa af dem också få in sitt porträtt. Det hela är praktiskt anordnadt för att tillfredsställa både publik och förläggare.

I ett hörn af förmaket är en oändlig massa föremål af tenn och jernbleck uppstaplade. En väldig dryckeskalk af tenn, ett par jättelika näfverskor, flätade af jernbleck, en dito damhatt med yfviga plymer af fint klippt bleck, tvättfatt, spottlådor, brickor, stekpannor, rifjern, baktråg o. s. v. Slutligen öfverst på högen ett oerhördt F — värdfolkets initial. Alla dessa saker äro de synliga minnena af ett nyligen enligt amerikansk sed firadt s. k. »tennbröllop». De etthundrafyrtio gästerna hade icke sparat på gåfvor till bevis på deras glädje öfver agentens och hans hustrus lyckliga tioåriga förening.

Här ligger allmänna mötessalen. För ögonblicket prydas salens fönster af stora anslag om en spiritist, buktalare och »illusionist» Signor Marino, som snart skall hugna

bygden med sitt besök och sin vishet. Annars är der inne platsen för de politiska mötena, vid hvilka talen vanligen hållas på engelska, fastän endast en fjerdedel af befolkningen är amerikaner.

Vid dessa möten går det stundom ganska hett till. Samhället är deladt i två partier, de som »vota» för »salonticketen» och för »temperanceticketen», som det heter på amerikansk svenska. Med andra ord de, som till bypresident, trustees, häradsembetsmän o. s. v. rösta på krogpartiets kandidater eller på nykterhetspartiets.

Krogpartiet tyckes för närvarande hafva en högst betydlig öfvervigt, åtminstone att döma af antalet krogar. Det lär finnas icke mindre än fem »saloner». Tillräckligt, synes det, på fyrahundra invånare; en på hvar åttionde person.

På landet hör dess bättre massan af svenskar till nykterhetsfolket. Men der krogar finnas är icke ovanligt, att våra landsmän innehafva hederstjensten såsom Bacchi prester.

Så var ock fallet åtminstone på *en* krog äfven här. Hotellet hade en krog till granne. Mellan slamret af biljardbollarne och skrålet i högre tonarter hördes långt ut på natten en väldig basstämma, svensk, hvilken, enligt hvad man upplyste mig, utgick från värden på stället.

Följande morgon — en vacker söndagsmorgon med ett blodigt, glödande skimmer kring synranden — befann jag mig, icke utan en viss öfverraskning, sittande i knäet på den rödbrusige, groflemmade grannen-krögaren.

Hotellets annonserade »hyrvagn» stod af ett eller annat skäl icke att finna. Men värden på krogen bredvid var villig att med sin »bagge» (buggy) skjutsa den förr

nämda agenten och undertecknad till kyrkan i en grannförsamling djupare in i svenskbygden.

Fort går det och illa går det. Vägen är full af djupa grubbor. Här och der står en stubbe, som man ej gjort sig besvär att bryta upp. Broar med plankor, löst lagda på stockar, leda öfver bäckarna. Knak! Det var en gemen grop! Knak! en gång till. Nu sprang en fjeder under agentens, krögarens och tidningsskrifvarens förenade vigt. Nu blir det att köra försigtigt; men det blir också tid att lugnare se sig omkring.

Vägen går här icke i en oändlig rak linie som den gör på präriernas otaliga fyrkantiga schackrutor. Här slingrar den sig fram genom »urskogen», der ekar, almar, lönnar äro så omspunna af »vildt vin» och olika slags buskar och klängväxter, att det tyckes omöjligt att tränga dit in. Att den seniga armen icke förlamades och yxans bett icke för alltid förslöades, innan »settlaren» genomkämpat de första årens möda! Ty från sådan mark är det som nybyggaren i dessa trakter måste röfva hvetefälten, hvilka skymta här och der med en liten koja i bakgrunden.

Nu bär det förbi ett moras, der träskluften slår emot och man inbillar sig att frossa och feber lura på rof. Så åter igen in i skogen, den ödsliga skogen. Det är dystert der inne. Sjelfva vägen är svart som sot af den fuktiga myllan. Den är så olik våra landsvägar, hvita som nyskurade stugugolf. Den gröna löfväggen är mörk och ogenomtränglig, här och der får den en lifligare färg af en sumacbuskes blodröda blomklasar, af ett gult skinande kungsljus, eller en grupp af brandgula fläckiga liljor, »tigerliljor», som de kallas . . .

Ändtligen äro vi ute i ljusare bygder. Vi fara förbi den ena åkern efter den andra, det ena trefna löfomkransade farmhuset efter det andra. Gröna fönsterluckor och

åskledare med förgyld knopp alldeles som inne i köpingen. Lador är det klent med; i stället resa sig höstackarna som små berg väntande på vinterföret, då de få fri skjuts till den ytterst landtliga ladugården.

Se! der böljar hvetefält på hvetefält. De gulgröna axen nicka, som om de bjöde skördaren ett snart välkommen. Der står den mörkgröna majsen mera förnäm, bredbladig, ståtlig med sin plym i hatten och lena silkestofsar på uniformen, och der är »ambern», nordens sockerrör, liknande majsen, men kortare och med en grönska så saftig, att den gör godt i ögonen...

Det tyckes vara ett välsignadt år! Måtte hagel och storm draga förbi! Måtte framför alt himlen aldrig förmörkas af gräshoppornas förderfbringande moln. Jag känner en familj, icke så långt härifrån, en familj som kom ut med rätt betydliga medel; alt lades ned i jord och första årets utsäde; grödan stod underbart härlig; då kom — det var just en vacker söndagsförmiddag — susande genom luften ett moln nästan som af hvita snöflingor, skimrande svagt rödt emot solljuset; det tätnade, det vidgade sig igen, hela familjen stod i ångest på trappan och hoppades mot alt hopp, att det skulle draga deras land förbi — några ögonblick ännu, och fälten voro öfvertäckta af dessa vämjeliga fråssare, hvilka icke lemna ett enda grönt strå.

Der skymtar redan kyrkan. Gårdarne se förnämligare ut. Här och der står ett loghus eller ett s. k. shanty qvar bredvid det nya boningshuset, liksom den »sjelfgjorde» mannen hänger upp sin utslitna arbetsrock på spiken för att den skall ständigt hviska till honom: glöm aldrig hvarifrån du är kommen.

Stundom föras mildt brusande orgeltoner ut ur ett farmhus öppna dörr. Det är hemmafolket som vaktar gården medan de andra äro i kyrkan.

Ute på kyrkplanen stå hästar i mängd; åkdonen hafva intet som särskildt påminner om Sverige; men den vackra seden att en del af det manliga slägtet tillbringar tiden, då predikan pågår, med att sitta på kyrktrappans steg och spotta och språka, återfinnes äfven här. Krögaren, som ej var församlingsmedlem, slöt sig genast till sällskapet. Agenten och jag gingo in och anvisades med mycken vänlighet plats af en kyrkovärd.

Kyrkan var en äkta svensk landtkyrka, bygd både utan och innan i svensk bondstil efter ritning af svensk byggmästare. Hvitmenad inuti med svenskens vanliga »vattuskräck» för allt hvad färg heter. Blott på predikstolen öfver altaret består man sig en smula guldornament.

Luften är lika qvaf som i våra landtkyrkor. Men bänkarna röja en flägt af frihet och nymodighet: de äro alldeles öppna och dertill beqväma att sitta i.

Församlingen kunde hvad karlarne beträffade lika väl stigit in direkte från t. ex. ett norrländskt sågverk. De sågo genomsvenska, hederliga och ordentliga ut. Ryggarna voro kanske litet mera böjda än hos bonden här hemma, ansigtena mera skarpa och fårade, håret tidigare gråsprängdt. Klädedrägten ungefär som man nu mera finner hos vår allmoge i städernas närhet. Qvinnorna voro nymodigare: hattar i alla upptänkliga fasoner. Barnungarne slutligen spritt moderna; de voro riktigt amerikaniserade; men de minsta undfägnade oombedda med musik, som tydde på svenska lungor.

Den ordinarie sången var släpig och leddes af klockare utan orgel.

Predikan, om »byggandet på sanden», var en grad

lifligare än hvad som ofta bestås här hemma. Den var välment, men utan större förmåga.

Efter högmessan kollekt i håf af svart sammet med silfversömmar.

Sedan gudstjensten var slut, hölls ett slags kyrkostämma. Presten sade, att han på onsdagen ville komma och hålla bibelförklaring i Jan Anderssons hus och uttalade den förmodan, att mr Andersson med glädje och tacksamhet skulle upplåta det samma, hvarvid den tillfrågade villigt svarade ja. Derpå frågade pastorn ödmjukast församlingen, om den ville tillåta, att han på kallelse från en grannförsamling der presten var tjenstledig, skulle en gång i månaden få resa och hålla gudstjenst om söndagseftermiddagen: »Är det någon i församlingen som har något emot det? Annars vore jag mycket tacksam att få göra det».

»Det är bäst att frågan framställes som ordentligt förslag i vanlig ordning», menade klockaren. »Jag föreslår att då det inte är oftare, så kan Pettersson gerna få lof att resa».

Efter detta klockarens förslag följde en stunds fullständig tystnad. Sist reste sig en af farmarena: »Ja, som sagdt, då det är bara en gång i månaden, så kan väl Pettersson få fara».

»Ja, då det är så sällan kan väl ingen ha något emot att Pettersson far», instämde en röst längre ned i kyrkan». — Ja och nej.

Presten fick verkligen församlingens godhetsfulla tillstånd. Men så hade han ock frågat så ödmjukt och vackert; förstås han var kyrkoherde efter församlingens fria val och hade icke den lugna tryggheten af statskyrkans kappa och krage.

Och nu följa vi mr Lars Janson hem till middag.

VI.

Hos »Mäster» Janson.

... Den tysta kraft hvars möda anden stärker,
Du vörda skall — och under skrofligt skal
Den äkta svenskhet som fins qvar hos Jerker.

SNOILSKY.

Att sitta vid en klok, hedersam och trohjertad svensk bondes bord skänker alltid en känsla af egendomligt behag. Man tycker sig genom honom, som hemtar brödet ur naturens eget sköte, stå närmare naturen och dess lugn, dess enkelhet, dess allvar. Ja, sjelfva säfligheten med tunga och med sked talar om en hvila som icke förunnas i städerna.

Denna behagliga känsla förringas för visso icke, om den svenske åkermannens hem råkar att vara beläget i ett främmande land, dertill just i det feberaktiga arbetets nervösa fosterland.

»Mäster» (Mr) Janson, farmare, bodde i ett hem, som deri erinrade om gamla landet, att stugan ännu var trång. Det lilla gråa huset stack ganska mycket af mot andra förmögna bönders hvitmålade boningar.

Rummens inredning var också ytterst enkel. Men en tarflig matta på golfvet, en vid denna årstid sysslolös jernkamin med små fönster af glimmer, samt ett grant färgtryck med bilder af martyrpresidenterne, Lincoln och Garfield, erinrade dock om, att här var »nya» Sverige.

»Jag har inte velat spendera så mycket med byggeri och tocke förrn jag visste, att jag hade money att bygga med», säger värden. »Och så har jag kosta' omåttligt med pengar på doktorer, för hustrun min har inte haft en riktig helsodag ända sedan hon kom hit.»

Vid framkomsten välkomnades vi ock mycket riktigt af en blek, aftärd qvinna, som låg i en säng, framför hvilken bordet till söndagsmiddagen var dukadt. Hon tycktes rörd, då hon såg en främling från Sverige. »Och Sveriges klimat, det är då riktigt en lisa för den som är klen i bröstet», påstod hon.

Äfven om mrs Jansons hektiska utseende mindre tydligt talat om slagen af Amerikas bittra gissel, kunde man lätt anat arten af hennes lidande genom titlarna på de »qvackböcker», som på en liten hylla, uppspikad öfver sänghufvudet, trängdes med Luthers postilla och ett par årgångar af Svenska Familj-journalen. På fönsterbrädet låg dessutom »Ayers almanacka», ett äkta amerikanskt snilleverk i den högre puffstilen, här i och för inympning på svenska hem öfverflyttadt till »ärans och hjeltarnes språk», samt försedt med bemärkelsedagar äfven ur svenska historien. Denna skrift afser att i mångtusende exemplar och på flere tungomål lyckliggöra allmänheten med kännedomen om den räddare i nöden, som bär namnet »Ayers smärtstillande, slemlösande körsbärsbröstmedel, en sammanblandning af de ädlaste medicinska drogers egenskaper och som träffar sjelfva roten till alla bröstsjukdomar».

En sådan almanacka och ett sådant sjukläger vid sidan af ett rikligt dukadt bord är dessvärre en symbolisk bild af ett öde, som, säge hvad man vill, icke så sällan flyttar in med utvandraren i hans lilla hem.

Värdinna och på samma gång uppasserska vid bordet var i moderns ställe miss Janson, en ung qvinna som icke hade något minne af »gamla landet». Sverige hägrade dock för henne med sällsam lockelse liksom ur en dimma. Föräldrarnas språk talade hon som en bok, rent, icke

»mixadt», men naturligtvis med deras bondska uttal. Hon kastade sig genast in på den norska politiken och leddes derpå af Skandinaviens »parlamentariska förvecklingar» till de mycket parlamentariska förhandlingarna inom byns literära ungdomsförening, der hon är sekreterare och flitigt deltager i diskussion och deklamation. Der söker hon i likhet med bygdens öfriga tärnor och ynglingar att i någon mån släcka en kunskapstörst, som i Amerika ligger i luften.

En bondflicka, som inlåter sig på politik och literära idrotter — det är ju en smula amerikanskt? Namnet må nu anses för godt eller dåligt.

Samma blandning af bondpiga och amerikansk »young lady» som röjde sig i miss Jansons tankegång visade sig ock i hennes sätt. Så t. ex. neg hon naturligtvis icke, när vi helsade, utan böjde blott helt litet och förnämt på hufvudet, ett stadsmanér som föreföll så mycket roligare vid sidan af den landtligt djupa nigning som bestods oss af en nykommen »slägting». Det var en ung flicka, representant för en klass som, tack vare svenskarnes hjelpsamhet och gästfrihet, tyckes till större eller mindre antal finnas i nära nog hvart tredje eller fjerde af Vesterns svenska bondehem.

»Mäster» Janson klappar i händerna och läser middagsbönen. Miss Janson gör ursäkter för en anrättning som ej är beräknad på främmande. Särskildt skulle då sillen ej ha kommit fram, »fastän den är så omtyckt af svenskarne här i Amerika». På bordet står för öfrigt fårkött med potatis, pumpa och gement sura pickles, hvilka anrättningar angripas allt efter den matlust i olika grader som värmen hos en hvar förskonat. Brödet utgjordes af färska hvita hvetebullar, hvilka snart vederbörligen täcktes

med ett lager af det vid alla möjliga och omöjliga tillfällen uppdykande smöret. Alltsamman nedsköljdes med rykande kaffe i stora koppar. Denna lika allmänna som från helsans synpunkt tvifvelaktiga supanmat synes öfverallt ha förjagat hvarje slag af soppa, deribland främst den helsosamma, i hemlandet värderade vällingen.

Måltiden afslutades enligt gängse sed med en s. k. »paj», en nedrigt hårdsmält frukttårta af enklaste slag. Pajen synes afsedd för strutsmagar och lika väl värd att bannlysas från det enskilda lifvet som embetsmännens bestickelighet från det offentliga.

Fader Jansons »bordssamtal» voro särdeles upplysande. I öfverensstämmelse med grammatikundervisningens ordning, der det ju heter: exemplet först, regeln sedan, må här anföras några af hans uttalanden; slutsatser och kommentarier skola komma i sin tur.

»Det är ju många som utvandrar?» sade han.

»Ja, nog är det så. Kanske flera än hvad som är nyttigt för Sverige. Åtminstone tänka många så der hemma.»

»Ja, men det har ju intet »minkat» något med folk ändå efter hvad jag hör; åtminstone ska' då inte arbetslönen ha stigit någe' te tala om... Men det förstås, det är då mången som ger sej af hit bara på rena okynnet, fastän di har det riktigt snällt hemma. Och si det kan då aldrig vara rätt. Svåger min han är bonde och har en riktigt fin gård. Men ändå så har'n börja på te och fundera på Amerika. Jag har skrifvit till'en jag och sagt att han ska hålla sej der han är. Förstås han säjer att skatterna är så höga. Men den som har det något så när skapligt, han bör inte ge sej sta och rusa i väg i onödan. Att en stackare som jag ger sej i väg det kan då fäl ingen

klandra på. För ser du, barnen har liksom mera utsigter och så får di lära sej rätt snällt med den här engelskan. En som jag nu, som va' bara torpare, liksom ock för en annan simpel karl, statare di kallar, han må arbeta aldrig så mycket, så är det inte värdt. *De' va' aldrig värdt.* Han *kan* inte få sitt eget — åtminstone som ordningarna var då jag var hemma. Och om han får en stenbacke af en bonde eller af en herre, så får'n då göra så orimligt för'et att han inte kan komma sig till en smula. Jag ser nog hur det va' me' mej — jag hade barn och hustru, ser du, det kunde aldrig gå. Nog har jag haft det mycket tungt se'n jag kom hit både genom arbete och mycken sjukdom — vår Herre har väl tyckt att det har varit bäst för mej — men tillbakars vill ja' då aldrig att träla under någon patron eller någon stor egendom inte.»

Samtalet vände sig till kyrkliga förhållanden, presternas aflöning och deras sätt att uppträda.

»... Jaså, du tyckte att det var konstigt att Pettersson skulle be om lof att få resa. Ja, förstås här liksom pockar inte presterna på någon respekt inte. Det är inte som hemma. — Der är det tst! tst! så snart presten kommer. Tocka dej du: här kommer presten — och så kryper den ene bakom den andre.» Här kröp mr Janson i hop med ett oemotståndligt leende. »Nej», fortsatte han, »här är presten så naturlig och gemen som om han vore rakt en vanlig menniska. Jag glömmer aldrig då jag först kom hit, då var vi midt i ödemarken och bara stora trän och just inga vägar och inga andra broar än lösa »loggar» (stockar) och ris och tocke, så smörjan steg upp på bogen på »oxteamet» och ända upp i »vagnsboxarna». Då fans det bara ett endaste hus i hela trakten, ett loghus vi

kallar; det var Berglöfvens här näst intill. Der fingo vi då qvarter förståss, men det vardt fullt både i rum och kök. Och så fick jag en dag höra Berglöfven säja att han skulle ta' mot presterna. 'Hur i alla mina dar ska' du då bära dej åt', sa' jag. 'Tycker du att här är skapt te att ta' emot prester?' 'Å, det får fäl reda sej', sa' han. Han kände till'et han förståss. Och när dagen kom, så kom det två manfolk ridande opp på gården. 'Der ä' presterna', sa han. Han satt och spinta stickor, och inte rörde han på sej. 'Hvad i alla mina lefvande dar tänker du på', sa jag, 'ska du inte ut och ta' hand om hästa'?' — 'Å, det kan di fäl göra sjöl', sa han. — Jag såg på'n jag, men sanna mina ord, satt'en inte stilla i stugan han och presterna di steg åf och tog sadla' och ledde in hästa i stäblen (stable, stall) och se'n kom di och satt' sej ner och språka alldeles som di hade varit en af oss . . . Se det tycker en nog om förståss. Det gör liksom godt förhållande mellan presten och folket.»

Efter middagen stoppade fader Janson sin pipa, som han haft med sig från Helsingland och med hvilken han redan ett par år sedan firat silfverbröllop. Vi sutto ännu länge samman och språkade om gammalt och nytt, tills skymningen föll på. Sonen, en rask, ung bonddräng, som varit borta öfver middagen, spände då för den långa farmarevagnen, och vi gåfvo oss af på den slingrande vägen mellan åkrar och skogsdungar . . .

Det ligger i sakens natur, att icke ens bland de äldre nybyggarne *alla* funnit sin mödas lön i ett efterlängtadt välstånd. Stundom är orsaken härtill misstag i fråga om val af plats: nybyggaren har låtit lura sig af landagenten eller af sin egen önskan att bo nära vänner och fränder.

Förkärleken för trädbevuxen bygd, der kapital och arbetskraft måste slösas på svår rödjning, har ock för mången af de äldre försenat oberoendet; bättre då att flytta långt ut på den ödsliga slätten med dess blåst och brist på bränsle, men med en mark, som naturen sjelf beredt för plogbillen.

Knappast behöfver man heller nämna, att den som ej vill ta i på skarpa allvaret kommer ännu mindre någon vart i Amerika än i Sverige. Kanske har det ock varit sjukdom som brutit musklernas och viljans spänstighet, eller härjades odlarens förhoppningar af gräshoppor och »chinch bugs» eller af hagel, åska och hvirfvelvindar.

De senare plågorisen hafva för icke så länge sedan hemsökt bygder, som ej ligga särdeles långt bort från dessa trakter. Den lilla staden »New Ulms» förstöring har blifvit omtalad äfven i svenska tidningar. En svensk farmare från trakten af denna stad — »Ny Alm», som han kallade den — gaf mig en gång en gripande skildring på ett sådant oväder med hvirfvelvind. Obeskriflig är den fasa, som då öfverfaller inbyggarne och drifver dem ned i källaren af fruktan att krossas, ifall husen skulle slås i spillror . . .

Lyckligtvis är det nu vackert väder; inga åskknallar skaka himlahvalfvet, inga röda och blå blixtar afteckna sig mot kolsvarta moln. I stället lyser månen trind och klar, och dess gyllene skifva tyckes för ögonblicket just hvila sig en smula på taket till en af de förr omtalade höga sädeselevatorerna, hvilka stå vakt vid ingången till byn, lika allvarsamma som i morse, då vi lemnade den. De se till och med mera spöklika och surmulna ut än vid dagsljus.

Det är ej värdt att köra fram till hotellet. Låt oss

stiga af här och göra en aftonpromenad för att se månstrålarna glittra på vattnet i den lilla insjön. Naturligtvis fins det en insjö; annars vore det ju knappast någon äkta Minnesotaby. Rund som ett tvättfat och stilla som en trädgårdsdam ligger den och drömmer sin stämningsfulla månskensfantasi der på andra sidan om — potatisåkern.

Mellan buskarna på sjöns stränder blänka små irrande stjernskott. Det är eldflugorna som flyga från gren till gren. Dessa underliga bevingade små ljus väcka sällsamma känslor hos nybyggaren som aldrig förr hört dem omtalas. En bonde som kom ut för ett år sedan berättade för mig om sin första bekantskap med dessa lefvande irrbloss. Han hade just förlorat en liten flicka — liemannen skördade på några veckor tre medlemmar af den lilla familjen — och liket stod ute i stallet. Han kom ut ur stugan, der han hyrt in sig, och fick då se ett litet besynnerligt ljus, som tycktes flyga ut från stallet: »Jag sa' just ingenting till någon, utan behöll det för mig sjelf. Men qvällen efter, när det mörkna', sa' jag till hustrun: vet du, jag såg någonting så märkvärdigt i går aftes, det var liksom ett litet ljus, som kom flygande från lilla Agda. Kom med du, jag tror nog att vi kan få se det i qväll igen. Och så gick vi ut båda, och vi hade inte stått länge, förr än der kom ett sån't der litet ljus, och så kom ett till och ett till, det ena efter det andra. Men så såg vi då till sist att det inte var något varsel, utan bara ett litet kräk, likt en fluga, som lyste. Men vackert var det» . . .

I det lilla tafvelgalleri, som här utställes, fins dessvärre icke plats för mer än *en* bild från nybyggenas olika skeden. Annars skulle vi bedt läsaren vara följaktig till ett och annat af de äldre nybyggena i andra stater,

t. ex. till svenskbygderna bland majsfälten ute på Illinois rullande präri*...

Nu — stor scenförändring!

VII.

Hvetelandet.

Fram brusar bantåget öfver ändlösa slätter. Bygden ligger öfver alt flat som ett golf. Blicken må spana mot norr eller söder, mot öster eller vester, den ser dock intet annat än samma ofantliga, gulgröna, illa gräddade pannkaka, öfver hvilken man stjelpt det blåa himlahvalfvets genomskinliga glaskupa.

Här och der är en mörk spricka eller en bränd fläck i jättepannkakans skorpa eller må hända en liten grannlåt liksom af färgadt socker. Sprickorna äro bäckar eller floder, kantade af ett smalt, i fjerran blånande skogsband; de gråbruna fläckarna äro farmhus eller kanske en jernvägsstation, öfverskuggad af en stor vattenkastare, hvilken med sin ofvanifrån dinglande snabel och sin solfjäderlika, rundade väderqvarnsvinge på afstånd liknar ett klumpigt sagodjur; grannlåterna slutligen, som lysa i solen, äro städer.

Roliga städer! På kartan en stor, rund prick, fyllig och välmående som ett stort lands hufvudstad. I verkligheten små, ofärdiga, spensliga stadsungar med ett eller annat tiotal hus, omålade eller hvitmålade, bruna eller skära, i ett fall af fem så nybygda, att de lukta af färsk

---

* En beskrifning från dessa trakter finnes införd i författarens efter en tidigare vistelse i Amerika utgifna bok: *Från Nya Verlden.*

oljefärg och dofta af färska furubräder. Platta, från gatan svagt sluttande tak, breda, raka, svarta avenyer utan hus, men med granna namn och granna förhoppningar, inga stängsel, inga murar, sällan något staket, knapt nog diken, inga träd, icke en gång en stubbe, intet spår af stenar, alt platt, flackt enahanda, prosaiskt: hela staden så fullkomligt i tycke med landskapets pankaksstil, att det förefaller som om den *måste* vara en naturprodukt, alldeles som de appenninska bergsbyarnas örnnästen, der de hänga öfver bråddjupen, synas sedan urtiden framsprungna ur klippans eget sköte.

För öfrigt äro dessa småstäder hvarandra så lika som två bär. När man kommer till en ny, är det alldeles som om man i en spegel såge grannen, hvilken man nyss lemnat bakom sig: ett eller ett par »hotell» — de äro oumbärliga för skaran af s. k. »landjägare», hvilka söka sig jord — tre, fyra krogar, ett par bodar med matvaror, seldon, kläder och andra förnödenheter, en eller två bodar för åkerbruksredskap med en lång vakt af granna, rödmålade plogar, skördemaskiner, harfvar o. s. v. utanför ingången, stundom kyrka och skolhus, säkrare dock en eller två höga sädeselevatorer med »Pillsbury» eller någon annan firmas namn i alnslånga bokstäfver på ena väggen, samt slutligen en eller två banker.

Den sistnämda häfstången för rörelsen anses såsom ett af de allra första vilkoren för en bygds uppblomstring. I en liten stad långt ute på Northern Pacific-banan läste jag å ett bräde, uppsatt på en stång, följande inskrift: »Första nationalbanken i detta hus». Men med bästa vilja lyckades man ej att upptäcka något spår vare sig af banken eller af huset, så vida icke möjligen en svag antydan om det senare borde sökas i en på betydligt afstånd upplagd tegelhög. Förmodligen var tillkännagifvandet endast

bankens förbudssedel, alldeles som väldiga affischer pläga på förhand förkunna, att »Barnum kommer» . . .

Det kan ej förnekas, att dessa flata slätter genom sin ödsliga enformighet verka nedstämmande. Man förvånar sig icke deröfver, att våra landsmän länge nog föredrogo att bygga och bo bland mellersta Minnesotas svårröjda parker, der skog och sjö i sin vexling så vackert erinra om bygderna i mellersta Sverige.

Men å andra sidan må ej glömmas, att det är friska vindar som blåsa öfver slätterna. Det susar i luften af sjudande arbetslust, af ett ungdomsmod, som dag efter dag eröfrar nya stycken af ödemarken och dag efter dag vinner nya segrar åt odlingen. Och när man ser det täta prärigräset eller de gulnande hveteaxen bölja för vinden, när ett eller annat moln, som seglar fram på himmelen, med sin svarta slagskugga bryter den gräsgröna enformigheten — då får också sjelfva landskapet en viss lockelse: det röjer något af det obegränsade hafvets frihet och storhet . . .

Ja, ungefär sådant är intrycket af den flata delen af »Nya Nordvestern», när man aflägsnar sig från de trädkantade floderna och de något äldre och mer försigkomna städerna. Det vill säga: så ser det ut på sensommaren. Om våren, då öfversvämningarna gömma stora landsträckor under sina vattenspeglar, eller om vintern, då hela härligheten inpudrats i snöns strösocker, är karakteren mycket olika . . .

När man reser på jernväg genom vissa delar af Colorado fylles vagnen snart af ett meddelsamt surr, i hvilket orden »muta in», »malmstreck» o. s. v. utgöra

samtalsväfvens ränning, i hvilken alt annat är blott inslag. Prof på malmer både af guld och silfver dyka upp ej blott ur herrarnes fickor, utan ock ur damernas kjortelsäckar, och främlingen, som aldrig drömt om att egna en tanke åt grufdrift, känner sig helt plötsligt ryckas in i hvirfveln. Sedan han rest några mil funderar han redan på att för en hundradollarssedel köpa sig titel af »brukspatron» och lott i en nyupptäckt grufva, som enligt den vältalige reskamratens-säljarens utsago utan tvifvel skall lemna minst tusen procent. Lycka om man har förstånd nog i behåll att begära några dagars betänketid: febern har sin öfvergång.

När man reser genom det andra »guldlandet», Nya Nordvesterns »gyllne hveteland», träffas örat också ständigt och jemt af vissa ord. Det är »hvete» och »acre» och »section». Äfven här vandra prof på den väntade rikedomen från hand till hand. Än är det ett präktigt hvetestånd af manslängd, än ett märkvärdigt väl matadt ax, som lofvar att skörden skall blifva »N:o 1 A hårdt», d. v. s. allra finfinaste vara. Och det är inte utan att främlingen, när han rest ett stycke, börjar på att smått fundera på huruvida icke landtbruk är hans egentliga lifsuppgift.

Här väcka ock berättelserna mera förtroende hos den som är svensk. Ty dessa grofva, valkade farmarehänder, som med en viss försigtig ömhet omfatta hveteaxens ännu gröna framtidslöften äro mycket ofta svenska händer. Och bland mängden af engelska eller tyska eller norska röster, som alla sjunga på samma ton, snappar man litet emellan upp äkta svenska uttalanden: »Ja, Andersson han fick alt sin halfva section för ett sjungande pris», och »Pettersson lurade sig allt när han tog land så långt från rallerå-

den (jernvägen, railroad)», och »Lundström har sålt sin claim på sextio acres åt svågern» o. s. v.

För öfrigt prisar hvar och en sin trakt och öfverser gerna med dess brister. Nog torde i allmänhet loforden gå ur ett uppriktigt hjerta. Men så pass menniskokännare bör man väl få vara, att man tillåtes erinra derom, att det icke blott är de ordinarie landagenterne som hafva fördel af att jorden kommer i rop, bebygges och stiger i värde.

Dessa verklige »land agents» göra blomstrande affärer. Uttrycket »ha en landagentaffär» begagnas derför ej sällan bildlikt i samma mening som vårt »skära guld med täljknifvar».

Och så nitiska som de äro. De vädra upp en främling så snart han kommer inom deras stads rågång och bjuda honom genast på fri skjuts ut att se på stadslotter eller farmer i trakten.

Ja, de omtänksammaste hafva till och med uteliggare på sjelfva banan. En sådan jordens »profryttare» reser stundom fram och tillbaka på vissa delar af Northern Pacific-banan endast och allenast för att som det oöfversättligt heter »boom» en viss plats. Han förstår icke blott i allmänhet att höja sin ort till skyarna; han vädjar med oöfverträfflig säkerhet till den främmandes bättre känslor: »Ni kan ej stå till svars inför ert samvete, om ni ej nu passar på. Tänk på familjen! Har ni hjerta att icke trygga dess framtid? Nu är ögonblicket! Passa på!» o. s. v. Han lär ock försäkra, att han kan bjuda på utmärkt treflig »societet» och på mycket goda prester, hvilka sköta den nykomnes andliga affärer nära nog lika bra som hans jordiska affärer skola tillgodoses af profryttarens principaler.

I Fargo öfverraskas man af en oförklarligt vänskaplig uppmärksamhet och en frikostig utdelning af ströskrifter från en grann neger, svart som en nyblankad stöfvel och iförd en guldglänsande uniform, så god som någon kunglig öfverstes. Han är ock ute för att å sin firmas vägnar jaga s. k. »landjägare» (landhunters and homeseekers).

Den literatur hvarmed man begåfvas af honom och hans likar, innehåller en mängd utropstecken och granna smeknamn på diverse småstäder, såsom »lyckans brud», »det nittonde århundradets underverk», »banérstaden», »ädelstenen» o. s. v. Men fastän det står på prent och dertill med fetstil, behöfver man ju inte nödvändigt på god tro sluka mer än man sjelf behagar.

Tar man upp en tidning... Ja, det var sant, här bör nämnas, att hela mängden af små städer, äfven om de kanske icke räkna mer än 4—500 invånare, bestå sig med tidning. De förnämligare hafva till och med två, tre stycken. Huru de kunna ega bestånd är ofattligt för en vanlig tidningsman. Sannolikt understödjas de af ortens kapitalister ej blott genom stor annonsering utan äfven på annat sätt. De sjunga sin bygds lof på alla möjliga melodier — än i den oskyldigaste diskant, än i den mest oförsynta bas. Hela bladet utgör så medelbarligen en enda »puff» för det uppåtsträfvande samhället. Också hör man ofta det ordet: »Det är tidningarna som bygga upp Nordvestern».

Det fins en *liten* stad, som heter *Grand* Forks. Liten vill den kanske icke kännas vid att vara; allt är ju relativt: den är större än mängden af grannstäder och torde väl vid detta laget hafva 6,000 invånare, hvilket onekligen lofvar godt, då man ett par år tillbaka hade

blott 2,000. Den bröstar sig öfver sex elevatorer, drifna med ånga, nio hotell, ett tjog s. k. boardinghouses, sex kyrkor och lika många tidningar — så vida ingen på allra sista tiden upphört. Af dessa tidningar äro ett par *dagliga.*

I ett af dessa blad läste jag en mycket storståtlig och typisk annons. Den upptog tre spalter af tidningens hela längd och återgifves här i förminskad skala.

Farmar!! Farmar!! Farmar!!

Farmar vid bäckar och elfvar i stort urval.

Farmar der du kan få ett utmärkt hem.

Farmar på den ändlösa prärien.

Farmar öfverallt!

Tjena pengar!

Pengar äro bra att ha, men blott om de äro på hederligt sätt förvärfvade. Det finnes lotterier och grufspekulationer, som locka mängden, hvilken önskar att

bli rik genast.

En dollar, som ej är vunnen genom eget arbete, är en förbannelse och snart förslösad och medför ingen tillfredsställelse. Det enda sättet att

SKAFFA DIG PENGAR PÅ ÄRLIGT SÄTT

och på samma gång lätt är att spara några dollars och så köpa dig en bördig

Farm i Red River-dalen.

En god fjerdedels sektion kan fås för 500 dollars mindre i dag än 60 dagar från datum. Lägg märke till våra ord och se om de ej slå in. Den, som sätter tro till vår profetia,

köper nu och blir rik.

De, som ej tro, skola vänta och få — ångra sig. Så snart den väldiga grödan på våra fält inhöstats, skall denna bygd ej vara stor nog att rymma alla dem, som strömma hit med pengar på fickan,

ifriga att köpa en farm.

Trettio till fyratio bushels hvete på acren skall göra österns och söderns farmare alldeles utom sig. Våra farmar äro mera produktiva än bankböcker. Ljudet af »de grönes» fotsteg höres redan på våra gator,

Förtruppen

har redan kommit. Den, som eger en farm i Red River-dalen, *är* redan rik. Om du ej har pengar att köpa en farm, kunna Elder & C:o sälja åt dig en utmärkt stadslott. Vi ha gräddan af Grand Forks' stadsegendom i våra böcker. En god häst och buggy stå alltid utanför vår dörr, och det kostar ingenting att

åka omkring i staden.

En annan landagent puffar kort, men vältaligt med följande, för nybyggarlifvet betecknande ord: »*Goda farmer och snälla flickor!*» En af hans yrkesbröder försäkrar, att han ute på Dakotas »breda och bördiga fält kan göra en hvar till den furstlige egaren af en rikedom skänkande egendom», om blott vederbörande tillhör »de förståndiges skara, som flyr från Östern, från ofruktbarhetens land, der pengar blott äro värda fyra procent, der lifvet stagnerar och den fattige är utan hopp och utan land i verlden». En annan herre synes gripen af ett mycket oegennyttigt deltagande för menskligheten i allmänhet och försäkrar i stora bokstäfver, att »uppskof är farligt» o. s. v.

Kan man undra på, om en beskedlig svensk blir en smula yr i hufvudet inför dessa ropande röster, som lofva guld och gröna skogar? Eller om hans öga bländas vid det granna fyrverkeriet af utropstecknens blänkande raketer?

VIII.

Red River-dalen.

Red River-dalen är ingen dal; det framgår redan af den allmänna beskrifningen i det föregående. Till och med i fråga om sjelfva namnet måste man lägga bort

Gamla verldens föreställningar. Också föreslår en tidning i sin lofsång öfver the Red River-valley, att man må ändra språkbruket och säga: Bo *på* en dal i stället för *i* den.

»Dalen», såsom den nu emellertid en gång för alla heter, skäres i två delar af »Röda floden», hvilken, såsom nämdt, här bildar gränsen mellan Minnesota och Dakota. Dess fruktbara slätter skola redan inom Förenta staterna — de fortsättas sedan långt in i Canada — ega en sträckning af 200 engelska mil, med en bredd af fyratio mil.

En sådan på alla kanter öppen bygd, hvilken icke genom någon som helst skymmande bergsmur stänges från den öfriga verlden, borde väl, tyckes det, tidigt hafva blifvit känd och befolkad. På sätt och vis är det dock blott åtta år sedan »dalen» upptäcktes*. Det vill säga: upptäcktes af åkermannen och plogen; ty ända sedan gamla tider hade indianens pil och den hvite jägarens kula färgat slätten med villebrådets blod!

En kall morgon i mars år 1875, så lyder berättelsen, red en ensam ryttare öfver prärien längs Stilla hafs-banan. Det var på Röda flodens venstra strand, således i Dakota. Tankfull styrde han sin kosa alt längre ut i slätternas omätliga ensamhet. Med en kännares öga granskade han den frusna markens beskaffenhet och vände derpå tigande åter.

Mannen var en landtbrukare från trakten af S:t Paul. Han hade kommit på obestånd genom misslyckade spekulationer; nu egde han ingenting utom sin amerikanska spänstighet, hvilken icke tillät honom att bruten och missmodig lägga händerna i skötet. Han följde lystringsordet: vester ut! och redan mognade en stor plan i hans sinne.

* Ett fåtal smärre farmer lära dock hafva varit upptagna nära sjelfva floden ända sedan år 1870.

Genom den beryktade Jay Cooke's fall år 1873 hade Northern Pacific-banan nödgats att göra konkurs. Arbetet på det dristiga jätteverkets fullbordan hade afstannat. Banans obligationer hade sjunkit till tio procent af det ursprungliga värdet.

Flere bland innehafvarne af dessa papper hade emellertid utbytt dem mot delar af det på ömse sidor om banan belägna jernvägslandet. Obligationerna voro ju snart i det närmaste af noll och intet värde; ungefär lika högt kunde man ock skatta jernvägsjorden, hvilken ansågs tillhöra den »stora amerikanska öknen»; men en jordegendom var ju i alla fall en smula mera »fast» egendom än en bundt papper med grant bottentryck.

Men så kom den ensamme ryttaren åter från sin upptäcktsfärd. Han sökte upp några af jernvägslandets egare och erbjöd sig att förvandla öknen till en hveteåker.

Och han höll ord. Så snart kontrakt blifvit afslutadt, gick han ofördröjligen till verket. Han plöjde två sectioner = tolfhundraåttio acres. På dem bergade han år 1876 sin första skörd. Den utgjorde 32,000 bushels.

När den stora nyheten spordes, gick en elektrisk stöt genom alla som egde banans jord eller papper. Ryktet om Red River-dalen och »storfarmaren» Oliver Dalrymple fördes med präri-vinden öfver hela Amerika till Österns jordbrukare och kapitalister. Ja, det bars öfver oceanen ända till »de många och de små» på Europas fjerran stränder. Snart böljade invandringens våg fram på båda sidor om Röda floden. Det var en ny guldfeber; men icke hetsig och osund som den gamla. Det var icke äfventyrare eller lättingar, utan styfva arbetare, oftast nyktra, ordentliga, allvarsamma, som drogo ut att med plogen locka fram i ljuset den jungfruliga jordens skatter.

Arbete, hårdt arbete kräfves af den amerikanske nyodlaren. Men ute på prärien är hela arbetssättet högst olikt odlingen i New England eller i Sverige.

Det finnes intet bättre sätt att med ens låta denna olikhet bjert springa i ögonen, än att i några korta drag skildra anordningarna på en af de stora farmerna, exempelvis just Dalrymples.

Hela egendomens odlade åkerfält upptogo förlidet år ej mindre än 27,000 acres — till största delen hvete. I detta hveterike råder en militärisk författning. Generalen har delat hela området i farmer om 6,000 acres; öfver hvar och en af dem herskar en öfverste, superintendent kallad.

Farmerna åter äro delade i rutor om 2,000 acres, hvar och en med en kapten eller så kallad förman.

Hvarje sådan liten mindre afdelning har sina egna byggnader, nämligen stall, redskapslider, smedja, sädesbod och »boardinghouse» för arbetarne. Öfver fälten sträcker sig telefonens smidiga tråd, som med sitt fina, nära nog okroppsliga band knyter delen tillsamman med det hela. Så sättes superintendenten-öfversten på sitt kontor i stånd att följa alt som tilldrager sig på de tre afdelningar, öfver hvilka han är ståthållare.

Till hvarje farm på sex tusen acres hör utom en superintendent, också en bokhållare, samt ett varumagasin, som ombesörjer utdelningen af alla slags förnödenheter åt hela mängden af arbetare, hvilken under brådaste tiden torde uppgå till omkring åttio på hvar farm . . .

Huru rycker nu denna härskara ut i sin fredliga strid?

Upprullar sig icke vid denna fråga för själens öga ett helt galleri med vackra bilder ur odlarens lif, bilder öfvergjutna af barndomsminnenas lockande färg?

Dragen af ljusbruna stretande oxar kryper plogen långsamt och betänksamt fram öfver fältet. Åkermannen, som med sin starka hand håller styret, måste stundom lyfta billen ur fåran för att undvika ett stenblock eller en trädrot. Nordens drömmande tystnad råder rundt omkring honom: icke ett ljud, utom maningsropen till de tröga dragarne. Då dallrar genom luften tonerna från klockan i den rödmålade klockstapeln der borta. Det ringer till helgsmål. Bonden lyfter på mössan, stannar plogen och blickar i tankar ut öfver fältet . . .

Med jemna steg går såningsmannen med skäppan fram öfver fårorna. Hans vana hand strör kornen åt höger och venster; de falla likt ett fruktsamhetens regn på den gråa åkern. Hans gestalt aftecknar sig kraftigt mot den klara vårluften. Synen liknar nästan en drömbild, och vinden för med sig en stilla hviskning från Österlandet: »En såningsman gick ut till att så, och vid han sådde . . .

Lyss, det är ljudet af skördarens lie, som hvässes. Seniga armar, böjda ryggar, jemna tag, takt tu! takt tu!

Och hvem skall kärfven binda?
Jo det skall allra kärestan min.
Hvar skall jag henne finna?

I skördemännens spår följa blåögda svenska bondflickor, med alla skalders välsignelse på sina lingula lockar . . .

Och sedan hvad jubel, hvad landtlig fröjd, när skrindan med sitt gungande gyllne lass genom vidöppna dörrar håller sitt intåg på logen . . . Och snart sjunger slagan sin hemtrefna sång från gård till gård, från by till by . . .

På jättefarmerna i Nordvesterns hveteland äro skördebilderna mindre idylliska.

Redan första tempot — vare sig att det gäller att bryta ny bygd eller att plöja ett redan odladt fält för årets sådd — talar om ett land, der den menskliga arbetskraften är dyrbar och der alt drifves i stor skala. Ett kompani af åkplogar (sulky), alla försedda med två billar och dragna af tre eller fyra mulåsnor, rycker i sned fylking upp till fältet. Framåt! lyder kommandoordet, och framåt går det genom den lättbrutna torfvan eller den mjuka, svarta myllan. Intet hinder, icke en sten så långt farmen sträcker sig. Körsvennen, hvilken tronar som en kung på det höga sätet, behöfver icke bekymra sig om något annat än att lyda order från förmannen, hvilken, ridande på sin lifliga häst, håller skaran tillsamman.

»Jo, jo men», sade mannen från Dakota, kanske med en smula amerikansk öfverdrift, »vi drifva vårt landtbruk i en rätt försvarlig skala. Jag har sett en karl på en af de stora farmerna ge sig ut om våren och plöja en enda rak fåra till hösten. Då vände han tillbaka och skar hvetet på hemvägen.»

Så kommer harfningen. Då är det icke alldeles lika beqvämt för arbetaren. Han måste då foga sig i att till fots följa sin af två hästar dragna harf på dess plats i det långa ledet.

Vid sådden tillgår det ock lika militäriskt, lika opersonligt och lika maskinmessigt. Det långa ledet af såningsmaskiner myllar alldeles efter eget förstånd ned kornen i mullen på lika djup och lika afstånd. Det åtgår åttio till hundra skålpund för acren, allt efter utsädets godhet. Femton acres är hvarje maskins vanliga dagsverke . . .

Och nu har hvetekornet uppstått ur den mörka graf, der det slumrat en kort sömn. Snart bär det rik frukt, åt hvilken redan de första dagarna i augusti skänka mognadens gulnad. Hela bygden är nu ett haf af hvete.

Då rycker en ny skara fram i sned fylking. Dragna af tre mulåsnor nalkas de sjelfbindande skördemaskinerna. Körsvennen sitter äfven här helt behagligt på sin upphöjda plats och styr dragarne, så att maskinens hela skärvidd, som är öfver manslängd, kan tillbörligt verka. Maskinens vinge böjer ned hvetestånden, de ryckas in i ett mystiskt virrvarr af hjul och kuggar, och när de om ett ögonblick å nyo blifva synliga, fattas de af en med menskligt, eller kanske rättare mer än menskligt förstånd begåfvad jernarm, hvilken pressar tillhopa en mängd, lagom för en kärfve, knyter om ett band af segelgarn och kastar sedan den färdiga kärfven ned till de arbetare, som hafva i uppdrag att sätta säden i skylar.

Det är icke ofta man ser en ståtligare syn än när en sådan trupp kommenderad af sin anförare till häst rycker fram i hveteåkrarna, särdeles om aftonen, då allt i en underbart genomskinlig luft tyckes växa långt öfver sin verkliga storlek. Det är ett fredens triumftåg, ett triumftåg som åtminstone i mina ögon synes skönare än månget som firas öfver en krossad fiende. Det är ett triumftåg som icke kostat något blod och icke skall kosta några tårar.

Hvarje maskin beräknas kunna meja femton acres om dagen, under förutsättning att den ej kommer i olag. För detta fall finnes alltid en beriden hjelpare till hands; han är genast redo med mejsel och hammare, med mutter, sprint eller andra mindre maskindelar.

Skörden måste gå fort, på ett par veckor, annars kokar hvetet i axet i följd af den stränga hettan. Stundom är derför första delen af skörden något grön. Det hjelpes dock, när den fått stå och »svettas ut» i ett par veckors tid. Och så dånar det en vacker dag och stönar väldeligen der ute på fältet. Det är tröskverket som kommer

med sin ångmaskin, hvilken matas med halmen som hastigt hopar sig, då odjuret slukar den ena kärfven efter den andra.

Ett par karlar hinna knappast skära banden nog fort, och fem, sex par hästar att köra fram kärfvarna. Floden af hvete som tröskverket oupphörligt ger ifrån sig tömmes genast i säckar, vagnen står färdig att föra säckarna till jernvägsstationen, om några dagar är kanske hela skörden på väg antingen till qvarnarna i Minneapolis eller till Duluth vid Öfre sjön för att sedan leta sig öster ut, må hända till England.

De svenska nybyggarnes farmer äro i smått hvad »storfarmerna» äro i stort.

När invandrarne komma öfver, taga de, om de äro förståndiga, vanligen tjenst hos någon större farmare eller någon annan försigkommen landsman. Bäst är det, om en sådan drängplats bjudes i närheten af den jord, som de sjelfva inköpa, eller som de taga i besittning enligt nybyggarelagarna.

En stor fördel af sådan anställning i granskapet är att en del af arbetslönen kan uttagas i form af »natura-prestationer», d. v. s. lån af dragare och redskap för ny-odlingen.

Eller ock händer det att nybyggaren öfvertager ett slags hälftenbruk, »land on shares». Eller om han redan lagt sig till med dragare, hyr han ut sig och dem antingen i trakten eller kanske på skogshygge långt bort i Minnesotas skogar, hvilkas mörka rand begränsar slätten i öster.

Odlingen börjar med den s. k. »bräckningen», hvilken vanligen begynner sista veckan i maj och slutar i juni. Sedan får åkern ligga ända till fram på sensommaren eller

höstsidan, då »omplöjning», s. k. »backsetting», plöjning åt motsatt håll företages. När sedan på våren frosten gått ur jorden sås hvetet utan vidare beredning af fälten.

Alt hvetet i dessa bygder är nämligen vårhvete, bland det yppersta, påstås det, af alt hvete i verlden. Detta enligt en naturlag som skänker mera must åt ett sädesslag ju närmare den norra gräns öfver hvilken dess odling icke kan med fördel utsträckas.

Det ligger i sakens natur, att i Red River-dalen våra landsmäns hem ännu icke röja samma välstånd som i de äldre svenskbygderna. Det är icke norrländska böndernes rödmålade tvåvåningshus som här utgöra typen; snarare loghuset, enkelt både utan och innan. Men det tyckes gå raskt framåt för dem som vilja spara och arbeta. Den första tidens umbäranden, öfversvämningarna, dricksvatten af hvilket man får ondt i magen, muskitos som förmörka luften, stränga vintrar — med ett ord, alla obehag glömmas vid den tanken, att man genom åkerns afkastning bygger sig ett eget hem.

En emigrant, som ensam, uttröttad, nästan gråtfärdig efter den långa vägens vedermödor, på jernvägen höll sitt inträde i Red River-dalen, vände sig, när han såg hvetefälten bölja i vinden, till sin granne i kupén och sade: »Ja, nog var resan extra besvärlig, men en glömmer alt, när en ser den myckna hveten».

Och en annan karl, som redan kommit sig något före, sade, der han rökande satt på sin stora farmarevagn: »Om jag är nöjd? Ja, skulle jag inte vara det? Om jag arbetat och knogat hela lifvet der hemma som arbetskarl, så hade jag väl knapt fått så mycket eget som tobaken till denna pipan jag röker.»

Belåtenhet — grundad på medveten föresats att se alt från dess ljusaste sida — synes vara ett utmärkande drag hos dem som slagit sig ned i Red River-dalen.

Belåtenheten afspeglar sig ock i pressen.

På tal om tidningarna borde hafva nämts, att många af dem pläga jubilera på vers och visa en märklig förmåga att spänna pegasen för annonsvagnen.

Det fins förträffliga prof på versifierade lofsånger i bladens annonsafdelning. Några verser som emellertid ej förskrifva sig från denna källa, utan från texten, och som väl således böra anses uttrycka sin författares verkliga och obetalda förtjusning, må här till slut klippas ur ett poem i ett svenskt-amerikanskt blad.

Har du fått nog af nöjena i staden,
Dess tillgjordhet, dess onatur och flärd,
Se'n sjelf du genomgått den hela raden
Af pröfningar i denna usla verld,
Som hyllar den blott, som är dum och galen,
Kom ut, min vän, och se Red River-dalen.

Är du af dina bröder skydd och hånad,
Ett offer för din öfvertygelse,
Beledd af dem, hvars hela glans är lånad,
Och hvilka endast äro hycklare:
Vänd ryggen käckt åt lyxen och skandalen,
Men vänd ditt öga åt Red River-dalen!

Ty är du fattig, skröplig, arm som ingen,
Men har ett hjerta, som är rikt och godt,
Och som ser in till kärnan utaf tingen,
Och icke fäster sig vid ytan blott,
Då trifs du i den himlatäckta salen,
Hvars gröna golf benäms Red River-dalen.

Men är du stolt och önskar vara präktig
Bland nöten på fåfängans marknad här
Och skattar högst att vara rik och mäktig
Bland dårar — låt ock vara att du är
Kanske en kung, en tjusare på balen —,
Du dock ej passar för Red River-dalen!

IX.

I odlingens utkanter.

I de trakter af Gamla verlden, der man gräfver fram ruiner ur det verldshistoriska gruset, kan man stundom på ett och samma ställe »i genomskärning» läsa flere olika kapitel ur den menskliga utvecklingens häfder: hvarje lager som spaden genomtränger betecknar ett nytt blad i tideböckerna.

I Amerika är det ondt om ruiner, ondt om fullfärdig historia. Der är alt i görning. Men hvarje dags lefvande historia lemnar liksom en modern öfversättning af hvad som tilldragit sig i flydda tider.

Här framstå dock icke kulturens olika skeden liggande i lager, det ena öfver det andra; man kan ej ens tala om trappsteg; alt utbreder sig i samma plan.

Följaktligen kan man alldeles undvara fornforskarens vana blick och hans försigtiga hacka och spade; den kulturhistoriska insigten köpes för det billiga priset af några timmars skakning i en jernvägsvagn.

Eller är det icke så att nästan hvarhelst i Nya verlden man befinner sig, kan man genom en jemförelsevis kort

resa efter ånghästen flytta sig från den stora stadens förfinade, kanske öfverförfinade civilisation ut till halft obrutna bygder, der odlingen är i sin första begynnelse och der man bevittnar i ny upplaga det urgamla skådespelet af nybyggens grundande i stor skala, ett motstycke under nya former till koloniseringen i Gamla verlden årtusenden tillbaka?

Och om man så viker af ett stycke från jernvägen, hvilken genom sin okufliga viljekraft med fredligt våld släpat alla dessa små nybyggen midt ut i det höga präri-gräset, kommer man snart till den glesa, allra längst framskjutna förpostkedjan, odlingens stridsmän der ute i de ödsligaste ödemarkerna, der man blott med flere mils mellanrum varsnar det hvita tälttaket på någon långsamt framskridande präri-skonert eller den blå rökpelaren från en jordkula, utgräfd i sluttningen af en väldig präri-våg.

Dit ut må vi för några ögonblick vända blicken, innan vi öfvergå till betraktelser af mera allmän art.

—⁂—

Det synes icke vara mensklighetens lott att någonstädes, utom må hända i döden, kunna uppvisa fullkomlig jemlikhet; ej ens i dessa trakter, hvilkas naturlif sjelfva Rousseau skulle sett med välbehag. Den graderade röstskalan spökar äfven här. Spörsmålet om frack eller vadmalsjacka har sin motsvarighet i bostadsfrågan.

Om man undersöker de enstaka byggnader, som ligga strödda här och der på »präjan», finner man, undantagsvis, en verklig aristokrati. Den utgöres af de nybyggare, som haft nog penningar att från närmaste stad införskrifva sin bostad.

Man kan nämligen köpa ett helt sönderplockadt litet hus alldeles som barnen i leksaksboden köpa sin bygg-

låda med slott eller torparstuga, båda lika lätta att sätta ihop. Hela nybyggarehuset hemtas med dragare från närmaste station, timret är skuret i önskvärd längd, fönster, dörrar, golfbräder, takspån, alt är iordningstäldt på bästa vis. Hela hemmet kan så af tre fyra man uppföras på en vecka utan andra verktyg än hammare och såg.

Närmast i rang kommer stockhuset (loghouse). Det består af ohyfsade timmerstockar, hvilka läggas på hvarandra utan att först göra bekantskap med timmermannens yxa. I springorna smetar man ler, taket täckes med spån eller torf, golf lägger man in, om man har råd. Och så kan nybyggaren med belåten stolthet peka på den klumpiga och dragiga, men dock bastanta boningen och uttala det engelska ordet: mitt hus är mitt slott.

På vissa trakter begagnar man ock brädhus, ett slags »shanties», hvilkas stomme utgöres af en resning af stockar, på hvilka man spikar fast bräder uppifrån nedåt. Fogarna täckas med ett par tum breda läkter. Spåntak pålägges, och det hela tar sig riktigt bra ut.

Men solen skiner något hett på det trefliga lilla hemmet. Då öfverraskas inbyggarne helt plötsligt af små krampaktiga ryckningar i väggarna. Det knakar till, ett bräde »slår sig» med sådan egensinnig kraft, att det till och med rycker ut spikarna med sig.

Förhållandet är nämligen, att man på många ställen icke har annat timmer än bomullspoppeln, hvilken växer längs flodernas stränder. De bräder, som sågas af detta träd, se ganska bra ut, när de äro färska; men när de torka, bugta och vrida de sig på det mest oväntade sätt.

Att denna väggarnas ostyrighet icke bidrager till värme om vintern, får den stackars invandraren bittert erfara. Förgäfves söker han att täppa till springorna. Den isiga vintervinden gör ändå sin påhelsning, likaså den

mjölfina vintersnön. Spiseln i hvilken man kokar maten gör visserligen sitt bästa också som kakelugn, men veden... alt för besynnerliga vedträd som ligga i en trafve der i hörnet. Det är intet annat än hopsnodt präri-gräs, jemte några ynkliga grenar af den dåliga bomullspoppeln.

Lättare är det då att uthärda vintern i de s. k. torfhusen (sodhouse). Der man kan få god torf fläker man upp en bred och tjock remsa, skär den i aflånga bitar och bygger med ringa möda af dessa stora mjuka murstenar ett fullständigt hus, vanligen bestående af *ett* stort rum. Dörren med sitt hvita porslinsvred är köpt från staden, likaså det stora fönstret med två hela rutor, genom hvilka dagsljuset strömmar in långt rikare än i månget bondehus i det gamla hemlandet. Brädgolf är öfverflödsvara, tills man fått ett par goda skördar. Fyra störar, nedslagna i det tilltrampade jordgolfvet, uppbära ett par bräder: det är bordet. Andra bräder, hopslagna till en låda, hvila på fyra stolpar vid ena väggen: det är sängen. Ett par golffasta små bänkar tjenstgöra som stolar. Ett par slår i taket utgöra garderob och visthus. Förnämsta möbeln och rummets ideella medelpunkt är den oumbärliga amerikanska jernspiseln.

En stor olägenhet är dammet, som faller från väggarna, då insidan af torfven torkar. Men den afhjelpes ett annat år, när man samlat nog pengar för att använda några »daler» på att brädfodra hela palatset. Sedan kan det hålla ut i tio år, påstås det.

En lägre art af dessa torfhus äro jordkulorna (dugout). De anläggas vanligen på solsidan af en präri-våg, en liten kulle eller en uttorkad bäckfåra. Man gräfver sig rakt in i backen och gör ett jemnt golf med bakvägg

och sidoväggar af den jemnskrapade jorden. Framsidan afstänges genom en vägg af stänger och bräder, taket täckes med grenar, bräder och ett par fot tjockt lager af den utgräfda jorden. Mot bakväggen inrättas en eldstad, nybyggaren flyttar in sin kista, gör i ordning ett eller ett par sängställen och bjuder så sin familj på ett hem som nu, när kylan nalkas, är betydligt behagligare än det sommarsvala hvilolägret under tältduken i vagnen eller i gräset.

Huru många af våra landsmän här hemma skulle vilja underkasta sig att bo i en sådan mullvadshåla? Eller ens i ett torfhus? Om icke annat skulle säkerligen bygdens åtlöje blifva dem för tungt att bära.

Men här: »Tycker du att en kan ha det likare än en har här?», sade en groflemmad torpare från Småland. »Jag ska' säga dej att bättre hus än detta här torfhuset har inte en riktig storbonde hemma. Det är svalt om sommaren och varmt om vintern. Det är inte här som i Sveden att så snart en kommer åt en jordlapp så ska' en bygga ett sjangtilt hus, och så bygger en ryggen af sej. Jag känner bönder här ute i Vestern som bor i torfhus änn' fast di kanske eger sina åtta, tiotusen daler».

Innehafvaren af denna utmärkta herregård af torf — den första jag någonsin besökt — var ett lefvande bevis på hur lätt svenskarne sätta sig in i en tankegång, som Franklins landsmän uttrycka med detta ordstäf: »om man inte kan ha det som man tycker om, så gör man bäst i att tycka om det som man har».

Sådana ord äro en kall tröst, der arbetet är hopplöst; men de klinga med annan ton när hägringen af ett litet åkeromgärdadt hem likt en solstråle bryter igenom den närvarande försakelsens moln.

På förhand må anhållas om öfverseende för en något osminkad realism vid skildringen af ett besök i ett svenskt hem i dessa utkanter.

I en buggy, hyrd af en svensk åkare, i en liten stad, långt ute i ett af territorierna, åkte jag en dag rakt ut på »präjan», icke en af dessa tama, mildt vågiga eller flata prärier, som i det föregående blifvit beskrifna, utan en dyster, vild stepp, liknande ett af stormen upprördt haf, med väldiga stelnade vågor, mot hvilka oceanens jätteböljor synas barnverk.

Vägen, som än gick uppför, än utför i lika brant som oupphörlig vexling, var jemmerlig. Den hycklade oskuld, men dolde de mest förrädiska försåt. Än var den till halfva sin bredd underskuren af en bäck, som gömde sig i gräset, än bestod den sig, utan all yttre anledning, med alnsdjupa hål, än försvann den helt och hållet för att åter helt oväntadt uppenbara sig i form af ett djupt, svart dike, i hvilket vagnen slungades ned. Enda räddningen från att stjelpa var att med ständig påpasslighet litet emellan hoppa ur och stödja åkdonet. Ja, svenskarnes beprisade nykterhet synes här vara ett oundgängligt nödvärn mot de vådliga vägarna. Det duger ej att sitta och sofva på lasset.

Detta der det fins vägar. Denna antydan — sådan den nu var — om ett hyfsadt samhällsskick, tog så småningom slut, och då fick man köra i gräset, med solen till vägvisare. Den bruna gräsmattans enformighet afbröts här och der af en blekt buffelskalle, som grinade mot ljuset, eller af ett guldgult sällskap stela solrosor eller de rosenröda slingorna af en fint doftande solvända. Vid bäckarna växte ett och annat utpinadt träd; i dess soltorkade löfverk framskymtade liksom lemningar af ett ofantligt skatbo; det var käppar, hvilka ända tills fristaden plundrades af

»samlare» uppburit liket af någon röd man, som här fått sin vaggande graf.

Solen bränner. Icke en vindfläkt rör sig, man hoppas förgäfves, att örnen, som på mäktiga vingar kretsar deruppe, skall sända ned åtminstone en svag pust från svalare rymder. Hettan, tröttheten, törsten äro olidliga. Att få en läskedryck är dock omöjligt. De hvita bräddarna vid gölar och bäckar antyda, att vattnet är mättadt med ett slags pottaska. Sådant vatten dristar knapt nog hästen att svalka sig med.

Men nu sjunker solen. Genast blir det något svalare. I stället blifva muskiternas anfall så mycket hetare, de göra luften lefvande, de sätta sig på benkläderna så tätt som nålhufvud på en knappnålsdyna, de orsaka en svullnad, som en bulla, rundt om handleden. Vore ej ansigtet skyddadt af muskitonätet, skulle ögonen vara igensvullna långt innan morgonen. Och hästen stackare tyckes fläckvis vara klädd i något slags besynnerligt grått pelsverk.

Ändtligen lyser på afstånd en s. k. »smudgefire», en eld med mycken rök afsedd att drifva bort de blodtörstiga små pinoandarna. Den är upptänd vid fållan, der oxarna, korna och kalfvarna söka sig nattro. Ett stycke längre bort lyser en annan dylik myggeld, hvilken insveper boningshuset i ett qväfvande rökmoln. Bravo! Här finnes brunn på gården; vattnet är visserligen beskt — ty brunnen är inuti beklädd med bräder af bomullspoppeln — men den klara drycken är sval och läskande öfver all beskrifning. Hästen bindes midt i rökmolnet, och öfver en ny förskansning af en sådan myggeld — denna gång på jordgolfvet i sjelfva förstugan — stiga vi in i stugan, som trots enkelheten dock enligt amerikansk sed har högt i tak. I röken derinne — den tränger sig in öfveralt — sitta

för ögonblicket tvänne män, den ene »mäster» Larsson, f. d. skogvaktare, den andre hans nyss från Sverige komne svåger »morbror August», f. d. statare under en egendom i Vestergötland. Statkarlen reser på sig och bugar, när han ser en »herreman»; han har ej ännu lärt sig att man i Amerika ej dömer folk efter kläderna. Värden deremot nickar nästan omärkligt, tar pipan ur munnen och säger: »goddag! Hvar är du ifrån?»

Sedan en vördsam anhållan om nattläger med mycken beredvillighet bejakats, språkades om hvarjehanda. Ett par bössor i vrån vid jernspiseln och ett par granna hjorthorn på väggen ledde snart talet på jagt, och f. d. skogvaktaren omtalade med synnerlig belåtenhet, att när präri-brandens vågor susa fram öfver slätten, kunde man stå i dörren till stugan och skjuta hjortar, som i förtviflan springa rakt mot huset, hvilket med sin öppna plan ligger som en ö i eldhafvet.

Under gubbens berättelse var undertecknad i flitigt arbete för att ur benkläder, skor och strumpor plocka ut »vildhafrens» nålhvassa korn, hvilka fästa sig vid den som vandrar genom gräset och tränga djupt in i köttet, om man ej rensar bort dem. Innan detta var öfverstökadt, kom värdinnan — en liten liflig bastant gumma i korta kjolar — åter från ladugården, der hon mjölkat korna. Hon helsade något förvånad och slog derpå ut mjölken ur det stora bleckkärlet med sil i sjelfva sprundet. Derpå satte hon fram färskt bröd, ägg och nykernadt smör samt bad oss alla hålla till godo.

Vi voro just färdiga att gripa verket an, då dörren öppnades och en karl klädd i trasig rock, sönderfläkta byxor och en bredskyggig grå slokhatt med brättet i fransar, utan vidare trädde in i rummet. Han brydde sig icke om att taga af hatten, hvilken skuggade ett ansigte omgifvet af tofvigt, rödbrunt hår och dito skägg, för öfrigt

solbrändt som en italienares, men belyst af ett par ljusblå, frimodiga ögon. Han gick rakt fram till gumman, som just torkade en tallrik: »Känner I inte igen mej, mor?»

»Åh kors i jemini är det inte Erik?» sade gumman utan att släppa tallriken.

Jo, Erik var det. Han bestod ingen vidare helsning än om han blott varit borta några timmar, stälde sig derpå vid bordet och började så med många omsvep att gräfva i sina fickor. Ur den ena tog han fram en liten hopknycklad samling dollarssedlar, ur den andra några silfvermynt, ur vestfickan ännu en »daler» o. s. v., tills han efter lifligt gräfvande fått fram alla sina skatter — omkring 60 dollars — hvilka han med en millionärs likgiltighet kastade på bordet. »Se der: det är för er, mor», sade han.

Gumman, som hittills iakttagit en fullkomligt indiansk sjelfbeherskning, kunde då ej hålla sig; men hennes vänlighet vände sig ej till sonen utan till främlingen. Med sitt lilla skrynkliga ansigte strålande af fröjd och sin korta bomullskjol fladdrande om benen skyndade hon till min plats och sade med triumferande min: »Jo, jo, ser du, jag visste nog att han inte skulle glömma mej!»

»Men hvarför kommer du hem så tidigt, Erik?» frågade fadern.

»Jo, ja' härda' inte ut längre hos survejarn (landtmätaren, surveyor). Han ville vi skulle stjäla all maten, och så knäppte han med revolvern åt Olle, som va' kock, för han sa' han inte ville *koka* stulen potatis en gång, mycke' mindre *stjäla* den. Men ja' sa' åt en att ja' tyckte han kunde gerna koka den, om det var så att survejaren eller di andre stal den sjelf. Så Olle, han är qvar än han. Men om han kommer me' revolvern en gång till, så lappa du i väg nästa natt, sa' jag . . . Damn it! Sick'na

tält! Det var som att krypa in i en hundkoja. Och så fulla med lus! Lössen kröp i en ström utanpå utsidan af vårt tält, och vi vardt fulla allihop...»

»Bevara mej, pojke, har du löss, så får du alt klä' å dej ve dörr'n», skrek gumman förfärad.

Erik tog henne på orden och klädde mycket riktigt af sig rock och vest; derpå gick han fram och slog sig ned vid bordet, der han gjorde grundlig rättvisa åt anrättningen. Sedan han stillat den första hungern, tog han, altjemt tuggande på en smörgås, af sig sina väldiga, med båtlika sulor försedda präri-skor... Nej, nu sväller brödbiten i munnen på en, så att det är omöjligt att svälja den...

När gumman efter mycket frågande funnit ut, att hennes gäst var tidningsman, fick hon ett sådant anfall af högaktning att hon först utbytte »du» mot »han», och sedan mot »mäster».

»Ja, då ska' fäl' mäster B. ljuga så på oss, som di andra i tidningarna der hemma? Di ljuger på Amerika, så det är då för svårt.»

Derpå sades godnatt. Erik och morbror August fingo söka sig hus hvar de bäst gitte. Den ena sängen — ännu varm efter det nybakade brödet, som legat der — uppläts åt gästen, värd och värdinna kröpo ned i den andra. Sängen var något lefvande, ett fjeskande amerikanskt slagur bullrade på väggen öfver hufvudkudden, och lägges härtill att gummans hvita skepnad midt i natten anstälde en jagt för att få ut katten, och att dörren under tiden stod öppen, hvilket tillfälle med hänförelse begagnades af myggornas belägringshär, så är det lätt att förstå hur pass nattro nybyggaretjället erbjöd.

På morgonen vid sextiden, då marken glittrade af oräkneliga daggdroppar gjordes allmän toalett utanför huset midt i den underbart storartade naturens åsyn. Tvagning skedde ur gemensam tennskål, Erik befriades likt ett beskedligt får, genom morbror Augusts sax, från skäggets och luggens öfverflöd med den påföljd, att han från stråtröfvare förvandlades till den allra hyggligaste svenska bondpojke. En granne från en torfstuga ett stycke längre bort, kom med en mjölkbytta i handen utför den motsatta präri-vågen för att låna en kerna, och snart stod han och kernade, så att grädden emellanåt yrde ut öfver gräset.

Så fredligt tedde sig nybyggarelifvet, då hästen leddes fram. Mrs Larsson, som blifvit mäkta vred, derför att jag ej sofvit särdeles väl och som påstod att »om det var något i sängen, så hade mäster B. allt dragit dit det sjelf», var nu åter blid, tog mig till och med i famn och bad mig helsa hustru och barn. Mäster Larsson bad ock helsa till gamla landet, och så bar det af.

Man talar om »präri-feber», alldeles som schweizaren talar om »Heimweh». Den som en gång sett präriernas ödsliga fägring och smakat deras friska naturlif har fått ett modernt huldreskott, påstås det; han längtar i alla sina dagar tillbaka.

För min del har jag platt icke någon präri-feber.

X.

Saga eller sanning?

Det löper så många besynnerliga rykten om Amerika. Är det saga eller sanning, att utvandraren der kan få sig ett stycke god åkerjord för ingenting?

Om man lägger Förenta staternas karta vid sidan af Europas, tar den sig ända till tråkighet enformig och ordentlig ut. Framför alt gäller detta den vestra och yngre hälften af det stora landet.

I Europa äro gränslinierna mellan de olika staterna mycket ofta ristade med eröfrarens svärd, hvilket mindre tillgodosett symmetrien än begäret att skära för sig så dugtigt som möjligt. Eller ock äro gränserna s. k. »naturliga» gränser, då en flod med sina bugter, en bergskedja med sina utsprång också utmärka den politiska rågången.

I den amerikanska unionen har byggandet af den osynliga skiljemuren mellan olika områden uteslutande varit en fridsam landtmäteriförrättning i en ny bygd, der intet skifte behöfdes. De ojemnheter, som uppstå vid kartläggning efter europeiskt system, tålas icke af landtmätarens lineal.

Vid både offentlig och enskild gränsreglering följer man i Förenta staterna hufvudsakligen den raka linien, hvilken må vara tråkig, men i stället är så mycket mera praktisk.

Sjelfva staterna, åtminstone de yngre, blifva således vanligen rätvinkliga figurer med parallela sidor. Deras närmaste underafdelningar »häraden» (counties) ega också till större delen samma skapnad. I nästa underafdelning »townships», närmast motsvarande våra socknar, har den enformiga likformigheten nått sin spets: »townships» äro nämligen qvadrater, alltid med sex engelska mils sida.

Dessa större qvadrater sönderfalla i 36 mindre schackrutor. En sådan mindre ruta om en engelsk mil eller 640 acres kallas för »section» och delas i fyra »qvartsectioner».

Och nu stå vi vid svaret på den uppkastade frågan. Det är verkligen förhållandet, att en sådan qvartsection, det vill således säga 160 acres, *på vissa vilkor* kan af invandraren lika väl som af den infödde erhållas för — intet.

För intet? Ja, om den vemodiga skilsmessan från hem och fosterland, den dunkla oron för framtiden, den tunga försakelsen, det fleråriga släpet räknas för intet.

Men en sanning är det, att penningar icke behöfva utläggas för sjelfva jorden utöfver uppmätnings- och registreringskostnad, utgörande i medeltal fjorton dollars.

Denna åtminstone i nyare tiders historia allenastående möjlighet att utan köpeskilling blifva herre på eget hemman hvilar på den s. k. »hemorts-» eller gåfvolagen.

Denna lag handlar endast om *regerings-* eller *kongressland,* med andra ord, om den nordamerikanska unionens statsdomäner.

Genom fördrag med Frankrike, Spanien, Mexico, Texas och Ryssland samt genom öfverenskommelse med de enskilda staterna har unionsregeringen kommit i besittning af jord till en utsträckning af omkring 2,894,000 eng. qvadratmil. Af detta väldiga område torde bortåt en million qvadratmil utgöras af land, som antingen är odugligt eller i bästa fall kan användas blott till betesmark. Resten anses ega värde såsom »timmerland», »mineralland», »åkerland» o. s. v.

Enligt en ungefärlig beräkning med ledning af de siffror, som meddelas i »Förenta staternas domäner af T.

Donaldson», vill det synas, som om staten genom försäljning eller gåfvor afhändt sig omkring 840,000 qvadratmil. I det för intet bortskänkta landet inbegripes ungefär 90,000 qvadratmil — sannolikt till största delen godt åkerland — som enligt »hemorts-lagens» bestämmelser förlänats åt närmare en half million »settlare».

Allmänna meningen i Förenta staterna fruktar i hög grad ett efterliknande, under hvad form det vara må, af Europas högförnäma jorddrottar. Stora besittningar på en hand äro visserligen i Amerika icke alldeles ovanliga, men dock allt annat än gerna sedda. Exemplet af irländska arrendatorer och vissa andra länders torpare och statkarlar är för amerikanen icke särskildt tilltalande. Han känner sig icke alldeles öfvertygad derom, att detta system främjar samhällets lugn och lycka.

Men huru mota penningstarka uppköpare, hvilka söka att slå under sig stora landsträckor? Huru undvika, att jorden köpes på spekulation för att sedan i långa tider ligga obrukad eller i bästa fall skötas af förvaltare med lösa arbetare under en må hända i New York eller Boston bosatt egendomsherre, som betraktar sitt förhållande till sina jordagods i Vestern endast ur synpunkten af ett kallt räkneexempel om vinst och förlust?

Om man icke skall träda in på kommunistiska villovägar, fins uppenbarligen blott ett enda medel, nämligen att genom utomordentliga fördelar draga till sig en ström af verklige nybyggare, män ur de djupa leden, för hvilka höjden af jordisk lycka är ett eget hem på fri grund. Hos dem skall ju alltid enligt en ofta beaktad lag kärleken till hemmets torfva, som skänker dem bröd, djupare rotas,

i samma mån som de vid kufvandet af naturen burit vedermödans börda på egna skuldror.

Hemortslagens förelöpare den s. k. förköpslagen (preemtion-law) af 1841 var redan ett stort steg i den antydda riktningen.

Ungefär samma klass som enligt hemortslagen senare erhöll rätt att få 160 acres regeringsland för ingenting, fick redan nu genom förköpslagen rätt att köpa ett lika stort jordstycke för ytterst billigt pris. Kongressen faststälde nämligen priset för acre till doll. 1,25 eller doll. 2,50, alt efter som landet är beläget på större eller mindre afstånd från jernväg.

Men detta billiga pris beviljas — förköpslagen eger alt jemt giltighet — endast åt verkliga »settlare». Första vilkoret är således att personen i fråga på det utsedda landstycket lägger grunden till ett hus eller utför annat arbete, som visar, att han har för afsigt att göra det till sitt hem. Efter trettio dagar må han anmäla sin »settling» i vederbörande landkontor, och om han derpå inom ett år styrker att han minst sex månader haft sitt hem på platsen och fortsatt odlingen, kan han mot erläggande af den sagda låga köpeskillingen tillförsäkra sig full eganderätt.

Det var först ett tjugutal år senare, som den frikostiga, men på samma gång högst kloka lagstiftningen nådde sin yttersta utveckling i hemortslagen (homestead-law).

Hemortslagen är således icke synnerligen gammal. Stiftad den 20 maj 1862, har den ej längesedan inträdt i myndighetsåren. Men under sin jemförelsevis korta tillvaro har den uträttat otroliga ting till vinnande af det mål, som

dess stiftare åsyftat: skapandet af en talrik stam sjelfegande bönder till motvigt mot de stora godsegarne.

Redan namnet antyder att här gäller i främsta rummet att nybyggaren stadigvarande fäster sitt hem på det land, hvilket han utbeder sig som gåfva af statens gifmilda hand. Först sedan han bevisligen bott på sitt jordstycke i fem år kan han, om stadgade vilkor blifvit uppfylda, erhålla fastebref med full eganderätt.

Hvarje man eller qvinna — så lyda i hufvudsak hemortslagens stadganden — hvarje man eller qvinna, som är familjeförsörjare eller som nått 21 års ålder och som är eller afgifvit sin förklaring att vilja bli amerikansk medborgare och som aldrig burit vapen mot Förenta staterna, eger rätt att upptaga en fjerdedels sektion eller mindre af det i marknaden varande offentliga landet. Vid ansökningen bör vidfogas ersättning för registrerings- och landtmäterikostnad, vexlande mellan 18 och 14 dollars. Nybyggaren skall derefter flytta ut på sitt nyförvärfvade land och bosätta sig der. Om han derpå efter minst fem och högst sju år kan med två vittnen bevisa, att han bebott och odlat jorden i fem år samt att han icke afsöndrat jord utom för vissa allmänna ändamål, så får han utan vidare de handlingar, hvilka för evärdliga tider göra honom till hemmanets egare.

Civilisationens vilkor lär ju vara icke blott *säd* utan ock *träd.*

Ett slags tillägg till hemortslagen är den s. k. »trädplanteringslagen», enligt hvilken den, som i vissa trädlösa trakter planterar ett visst antal träd, efter åtta år kan erhålla fastebref på en fjerdedels sektion.

Då intet hinder möter att taga både »homestead» och

»tree claim», kan således en person under vissa omständigheter för blotta arbetet komma i besittning af 320 acres.

Det ligger i sakens natur, att en nybyggare ej får mer än en gång begagna sig af hemortslagens förmånsrätt. Deremot kan han efter behag slutförvärfva förköpsland efter hemortslagen, eller tvärt om genom inbetalande af förköpspriset komma i omedelbar besittning af hemortsland.

Hemortsland kan icke utmätas för skuld, som nybyggaren ådragit sig före den dag han erhållit eganderätten till sådan jord. Om den person, som upptagit landet, aflider, innan han hunnit slutförvärfva det, gjort »final proof» som det kallas, inträda arfvingarne i hans rätt.

Ett vackert amerikanskt drag är slutligen den likställighet med mannen, som, i fråga om lands förvärfvande, tillerkännes qvinnan . . .

Men om det verkligen är så, att på detta sätt nära nog hvarje flitig menniska snart kan bli sin egen, huru förklara, att icke långt före detta en ström af invandrande ej blott européer utan ock amerikaner — alldeles öfversvämmat hvarenda bit af regeringsland, så att icke en acre återstår.

Dervid märkes först att det verkligen äfven i den nya Vestern fins stater, som ej längre kunna bjuda på något godt regeringsland — så enligt uppgift staten Nebraska. I öfrigt är saken den, att man betydligt bedrar sig, om man tror att alt till åkerjord tjenligt regeringsland skulle låta med fördel odla sig. I våra dagar är det kommunikationerna som beherska verlden. För att den fetaste jord skall vara mer värd än en stenbacke, måste den ligga på skäligt afstånd från jernväg eller vattenväg. Att forsla åkerns och ladugårdens alster långa sträckor på hjuldon äter upp förtjensten. Mången, som låtit locka sig af läng-

tan att genast kunna kalla ett stycke jord för sitt eget, har med sorg erfarit detta och, förlustig sin rätt att upptaga nytt hemortsland, nödgats draga bort från ett arbetsfält der han nedlagt mycken tid och möda.

Då faller det sig i sjelfva verket ofta billigare att köpa jord, särdeles s. k. jernvägsland.

För att uppmuntra till jernvägsbyggnad har staten ofta åt jernvägskompanierna skänkt betydliga sträckor af det offentliga landet. Detta har varit enda sättet att erhålla jernvägslinier genom bygder, som ännu icke hafva några invånare. Så t. ex. har Norra Stillahafs-banan fått till skänks hvarje udda sektion på ömse sidor om banan på tio mils afstånd från jernvägen inom staterna, på tjugu mils inom territorierna. Inom dessa jernvägarnes förläningar der man således har kommunikation åtminstone på tjugu engelska mils afstånd erhålles land till ett pris, som synes vexla mellan 2: 50 och 10 dollars allt efter läget.

Antag emellertid att nybyggaren är nog lycklig att komma öfver en bit väl beläget regeringsland, der han kan så sitt hvete, i fall han dragit till Minnesota eller Dakota, der han kan »planta» sin majs, om han valt Nebraska eller Kansas. Man må dock icke tro att han slipper ifrån saken alldeles utan att nedlägga annat kapital än sin arbetskraft. Officiella uppgifter, hvilka förvisso ej böra misstänkas att genom någon öfverdrift skrämma bort invandrare, sätta den minsta summa som ett hushåll om far, mor och ett barn behöfver för »settling på hemortsland» till omkring två tusen kronor.

Detta enligt följande beräkning: Afgiften för de papper som måste uttagas jemte resa till landkontoret 20 dollars; ett litet hus med yttervägg af torf och bestående

af ett rum samt uppfördt med husfaderns egna händer 45 dollars; husgerådssaker af enklaste slag, ett bord, två sängar, ett halft dussin stolar och en jernspis ungefär 40 dollars; ett par oxar 125 dollars; en plog 23 dollars; en vagn 75 dollars; en ko 25 dollars; mjöl för första året 30 dollars; specerier 15 dollars; ved 30 dollars; smärre utgifter, såsom hackor, spadar, rifvor, lie o. s. v. tillhopa omkring 40 dollars. Slutligen hvete till utsäde för femtio acres 60 dollars; en harf 15 dollars; hjelp vid skörden 75 dollars.

Detta alt gör 618 dollars. Nu antages emellertid nybyggaren under första året, då hans egen jord ej ger honom full sysselsättning, kunna förtjena omkring 100 dollars på att hyra ut sig åt »grannarne» — om man annars enligt norrländskt åskådningssätt hedrar med namn af grannar dem som kanske bo på tjugufem till fyrtiofem engelska mils afstånd.

Afdragas dessa 100 dollars, återstå 518 dollars.

Detta är således det minsta kapital med hvilket i vanliga fall nybyggarelifvet bör begynnas, om man skall hafva grundadt hopp om framgång.

Gäller det att köpa land, måste till ofvan upptagna omkostnader läggas köpeskillingen för jorden, hvilken dock inbetalas på goda vilkor, t. ex. i sex till åtta årliga inbetalningar och med sju procent ränta på det resterande beloppet.

Snart nog behöfves ock en skördemaskin. Den kostar omkring 300 dollars. Vid mottagandet betalas blott frakten och sedan en tredjedel vid hvarje gröda. Det är således en annanstädes nästan exempellös kredit.

Visserligen kan nybyggaren, om ingen olycka händer,

redan andra året vänta sig 800 bushels hvete från sina femtio acres. Med afdrag af 200 bushels till utsäde och hushållet har han 600 bushels att sälja för 80 cents pr bushel. Af dessa 480 dollars kunna 280 nedläggas på förbättring af byggnaden och farmredskapen.

Men det ordet sannas dock: man behöfver tre saker till att föra krig. Vapnet må vara kulor och krut eller hacka och spade: alltid behöfs dock pengar, pengar, pengar.

Det hjelper emellertid långt ifrån alltid att utvandraren har med sig penningar från hemmet. Det påstås allmänt att den som kommer ut med kapital först måste göra af med det, innan han kommer sig upp. Det är lärpengar. Och när denna skatt betalats åt erfarenheten, gäller det att skrapa tillsammans en ny grundplåt — det må ske i kolgrufvorna, i timmerskogarna, vid jernvägsbyggnaderna eller genom arbete i städerna om vintern och drängsyssla på landsbygden under sommaren.

Af Amerikas femtio millioner invånare är hälften att hänföra till den jordbrukande befolkningen *.

Sannolikt intager jordbruket en ännu mera betydande

* Antalet farmer utgjorde enligt senaste census:

1850	1,449,073
1860	2,044,077
1870	2,659,985
1880	4,008,907

I följd af den oerhörda invandringen under 1881—1883 torde antalet nu uppgå till $4^1/_2$ mill.

Vid 1880 års census beboddes och brukades 2,948,306 af egarne sjelfva, 702,244 odlades under en eller annan form af delningsbruk, 322,357 voro utarrenderade.

Af dessa hemman voro 1,032,910 mellan 50 och 100 acres, 1,595,980 mellan 100 och 500 acres. De stora godsen — öfver 1,000 acres — utgjorde 28,573.

plats i yrkesstatistiken bland våra landsmän i Förenta staterna.

Enligt uppgift i svensk-amerikanska blad finnes det i Amerika allra minst trettiotusen sjelfegande svenska bönder. Deras farmer äro i allmänhet 140—160 acres; många ega hundratals acres, endast ett fåtal mindre än fyrtio acres. De åkerbrukande svenskarne torde representera minst 150,000 personer, utom den mängd af tillfälliga arbetare ur hvilkas led farmareklassen altjemt rekryteras...

Naturligtvis är det icke sagdt, att man är en förmögen karl derför att man till namnet eger ett stycke god jord. Men det synes mig dock obestridligt att bland våra landsmän i Amerika lyckan och välmågan äro allmännast på landsbygden. De som bosatt sig i städerna dela stadsinvånarnes vanliga öden: mellan de höga husraderna falla skuggorna djupare än ute på den öppna prärien.

XI.

»Arbetare.»

Lätja straffades enligt Drakos lagar med döden.

I Amerika skipar lifvet sjelft samma stränga rättvisa som den ateniensiske lagstiftaren. Straffet nalkas dock icke med öfverhetens svärd i sin hand. Tyst smyger det sig till offrets sida och hviskar med bleka läppar i dess öra de gamla välbekanta orden: »Den der icke vill arbeta, han skall icke heller äta» . . .

»Plats? Jo, nog har man erbjudit mig platser, men bara sådana der man måste smörja ner sig och se ut som den *värste* arbetare. Dem betackar jag mig för.»

Detta svar gaf mig en gång en ung svensk, hvilken af bildningens målsmän var i laga ordning förklarad »mogen», förmodligen ej blott att idka akademiska studier utan ock att begynna lifvet på egen hand. Nu skulle han på ingeniörsbanan söka sig framtid i Amerika.

Huru det gått för honom känner jag ej. Så mycket är väl säkert, att han fått lära sig, att man icke i Nya verlden åt den som bär spår af ärligt arbete ger biordet »den värste» utan snarare »den bäste» . . .

Det duger ej för invandraren att på andra sidan Oceanen söka fortsätta förnämt eller tarfligt dagdrifveri. Det duger ej att vara så rädd om kläderna och om hudens mjellhet, att man ej vill stå som simpel karl i en mekanisk verkstad, äfven om man i hufvudet och på fickan bär vitnesbörd om att höra till skolbildadt folk. Det duger inte att försmå grufarbetarens hacka, derför att man tror sig kallad till musikdirektör. Det duger icke att vägra att gräfva diken, derför att man hellre vill bli kusk. Och när man en gång tagit sitt förnuft till fånga och beqvämat sig att gräfva, duger det ej att med gamla landets säflighet stå och titta på spaden en halftimme, innan man spottar i näfven och tar tag.

Nej, Amerika har brådtom. Arbeta måste man och arbeta fort. »En visste då inte riktigt hvad arbete var, innan en kom till Amerika» är ett ord som man ofta hör uttalas af den svensk-amerikanske arbetaren.

Man måste också arbeta *mera* i Amerika än i Sverige. Det vill säga med mera kraft, mera fart, mera förstånd, äfven om man måhända arbetar färre timmar om dagen. Så måste dertill en arbetare i Amerika vara nykter, punktlig och ordhållig.

Men då går ock arbetet med fröjd, mera uträttas.

Man har här genast *ett* af skälen, hvarför arbetslönen kan ställas högre än i Europa.

Det är en mycket vansklig sak att gifva en klar bild af den svenske arbetarens vilkor i det nya fosterlandet. Den samhällsklass, åt hvilket ett öfverskattande af musklernas ansträngning gentemot tankens förbehållit hederstiteln »arbetare», lefver öfver allt — icke minst i Amerika — under mycket vexlande förhållanden. Dess ställning är olika inom olika yrken, den är olika inom olika delar af landet, den förändras litet emellan enligt lagen om tillgång och efterfrågan, den vexlar med årstiderna, att icke tala om att den har svår känning af alla de hvälfningar, som följa med oväder inom kapitalets verld.

Det fins visserligen i Förenta staterna officiela beräkningar öfver arbetslönerna. Men äfven om utrymmet medgåfve införandet af dessa tabeller, vore icke mycket vunnet. Medeltalssiffror hafva som bekant betänkliga olägenheter med sig. Särdeles försåtliga äro de i ett land med så ytterst skiftande lefnadskostnad och penningevärde som Förenta staterna. I detta fall tillkommer, att beräkningarna sannolikt äro uppgjorda med hufvudsaklig ledning af förhållandena bland infödda eller åtminstone med engelska språket förtrogna arbetare.

Här torde derför vara lämpligare att meddela en och annan mera allmän, men i stället mera kännetecknande upplysning, afseende yrken åt hvilka någon större mängd svenska arbetare der ute egnar sig.

Att bland Vesterns jordbrukare få en stadig drängsyssla med en efter amerikanska förhållanden verkligt god

lön är icke alltid att räkna på. Den mindre farmaren är ju vanligen sin egen dräng; storfarmaren behåller, äfven han, endast ett fåtal af sina arbetare hela året om.

Deremot är det nästan alltid möjligt att i de stora åkerbruksbygderna få god förtjenst under tiden för utarbetet. Under vår- och sommarmånaderna torde en ordentlig och duglig karl kunna påräkna 20 dollars i månaden, under den bråda skördetiden från 1 eller 1: 50 ända till 2 dollars om dagen jemte kost och husrum.

Kosten är god, efter våra begrepp nästan öfverflödig; men antalet mål är icke obegränsadt såsom i Skåne. Tre mål synes vara det vanliga. Kött, grönsaker och frukt höra i någorlunda väl bergade hus till hvardagsföda. Kaffe eller té tjenstgör som supanmat. Svenskarne dricka äfven mångenstädes dugtigt med mjölk. De finsiktade hvetebullarna och det gula majsbrödet med dess egendomliga smak gillas icke alltid af den nykomne: »bättre då ärligt svenskt rågbröd och ett dugtigt fat gröt!»

Bland andra grofarbetare torde särskildt jernvägsarbetarnes klass på många håll få rätt betydliga förstärkningar ur svenskarnes led. Dessa arbetares lif är hårdt och ej sällan pregladt af samma oregerlighet som gör att titeln jernvägsarbetare äfven hos oss just icke anses såsom en rekommendation. Förtjensten torde under goda tider vara mellan 1 och 1: 50 dollars om dagen.

Många af våra landsmän gifva sig ock ut på timmerhygge. Bland de susande granarna lefves ett lif, som i mycket erinrar om lifvet bland dem, som lägga ut jernspåret, på hvilket civilisationen skall hålla sitt första intåg i vilda bygder. Strängt arbete kräfves. »Bossen» förstår ordet: tid är pengar. »Vi fick arbeta så jag trodde hvar dag att en skulle spy upp lungera», sade en bred vestgöte, som beskref för mig lifvet i en af Wisconsins skogar.

»Och basarne di gorma förstås så det gallra i skogstopparna. Det var bara: huja opp! huja opp! (hurry up) så fort di hann. Men ändå så var både basarne och paymastern, di kallar, så likligt folk, som en gerna kan villa umgås med. Och när vi sluta så gick vi upp och tog afsked af dem hvarenda en och di var så gemena och bara sa' som så — på engelska förstås — att ville vi komma tillbaka så var vi välkomna... Dagspenningen? Ja den var nog bra: en dollar om dagen och boarden då förstås. Fast, tvi tocken mat!»

Strängt och ohelsosamt är arbetet i grufvor af olika slag. Svenskarne äro der, liksom dess bättre på nästan alla områden, omtyckta arbetare. Dock har jag hört af förmän vid stenkolsgrufvor, att svensken i början ej lyckas att förtjena särdeles mycket, äfven om han varit grufarbetare i hemlandet. Van, som han är vid den hårda malmen, använder han för mycken kraft och förstår icke sköta hackan tillräckligt snabbt.

Så vid grufvor som vid jernvägsanläggningar händer det stundom, att invandraren utom andra svårigheter äfven har att kämpa med de redan varande arbetarnes fiendtligheter. Under min vistelse i S:t Paul måste polisen med skarpa skott försvara ett emigranttåg mot anfall af de förbittrade »beati possidentes», och i Pennsylvania, der jag under pågående strejk besökte koldistrikten, förtäljde poliskaptenen, som benäget eskorterade mig, mången liflig skildring från blodiga sammandrabbningar; vid ett tillfälle hade tvänne svenskar satt lifvet till.

Ett betecknande drag för den svenske arbetaren inom de yrken, som hittills blifvit omnämda, är att han så ofta

under arbetet drömmer om att utbyta arbetstagarens ställning mot den oberoende jordegarens. Och när han förvärfvat en liten penning, blir den vackra drömmen också stundom verklighet. Han söker upp någon liten farm i nya bygder och bygger sig der ett eget hem.

Annorlunda är förhållandet med handtverkaren. Han har offrat mycket tid och pengar på sin lärdom. Det vore slöseri att ej framgent söka sin utkomst genom den redan förvärfvade yrkesskickligheten.

Det vill synas som om den unga verldsdelen med dess oaflåtliga byggande korat muraren till lyckans gunstling. Lodet och murslefven förtjena — under den tid arbete kan erhållas — ända till 3 och 3: 50 dollars om dagen.

Äfven stenhuggarens tunga arbete kan inbringa omkring 3 till 3: 50 dollars — arbetslönen naturligtvis beroende af skickligheten. Rätt många svenskar lära arbeta i stenhuggerier. Så t. ex. i Portland (Conn.) der enligt uppgift ett tusen svenskar deltaga i brytandet af den vackra rödbruna sandstenen. Likaså i Quincey (Mass.) och det påstås till och med, att värdet af den sistnämnda stadens berömda granit först uppmärksammats af svenskar, hvilka, då de sett grå-bergen, utropat: Sannerligen är inte det samma sten som vi ha hemma i Sverige.

Äfven timmermännen, som till en del motsvara våra snickare, hafva god förtjenst: till 3 dollars om dagen.

Lästen och pressjernet räkna icke få målsmän bland svenskarne. Skomakaregesällerne förtjena enligt uppgift 2 till 4 dollars i veckan, om de arbeta hos mästare och af honom erhålla logis och kost. Om de sjelfva hålla sig föda och husrum, kunna de förtjena 1 till 3 dollars om dagen. En skräddare som arbetar i mästarens kost säges förtjena 2 till 6 dollars i veckan; utan kost i medeltal

2 till 3 dollars om dagen — i fall han är skicklig i sitt yrke.

Vid ässjan och städet utgör förtjensten för en grofsmed 2 till 6 dollars i veckan jemte fri bostad och kost.

I många yrken måste arbetaren medföra en egen uppsättning af verktyg. Dessa äro stundom rätt dyrbara. För öfrigt äro de i mycket olika dem som begagnas i Sverige. Det tar tid, innan man lär sig att med full färdighet bruka dem. Detta är jemte okunnigheten i språket ett af skälen hvarför nykomlingen kan se sig nödgad att i början arbeta mot en i Amerika mycket otillräcklig arbetslön af kanske 6 eller 5 dollars i veckan utan kost.

För öfrigt må här ytterligare betonas att det är endast den höga yrkesskickligheten som under vanliga förhållanden erhåller hög lön och äfven den bäste kan tidtals söka arbete förgäfves.

Aflöningen utgår i Amerika såsom annanstädes dels efter tid, dels efter styck eller enligt ackord. Det förra är det vanliga i fråga om jordbruksarbetare och s. k. arbetsfolk samt murare, timmermän, smeder, grufarbetare och arbetare i stenbrott m. fl.

Arbetsdagens längd vexlar med yrket. Landtbrukaren behöfver under den bråda tiden begagna sig af allt dagsljus han kan få. Hos honom räknas arbetsdagen från solens uppgång till dess nedgång. Bland murare och timmermän räknas den till åtta timmar; annars mellan åtta och tio. En allmän sträfvan gör sig gällande att inskränka tiden till åtta timmar för att lemna arbetaren tillfälle till hemlif, bildning och behöflig förströelse. Vid en mycket utsträckt arbetstid anser man mångenstädes arbetets beskaffenhet så försämras, när det lider mot dagens slut, att i sjelfva verket föga vinnes.

Der lönen utgår per styck, beror arbetstidens längd vanligen på arbetaren sjelf.

I fabrikerna, der också en mängd svenskar sysselsättas, äro så väl arbetslön som arbetsdag olika inom olika yrken och olika fabriker.

Tjenarinnor äro kanske jemförelsevis de bäst lottade bland alla dem som af utvandringens bölja bäras öfver Atlanten.

Svenska pigor njöto för icke länge sedan anseende såsom framför alla andra trogna och dugliga. Nu hafva visserligen deras aktier något sjunkit, åtminstone i Östern; man klagar särskildt öfver att de aldrig tyckas fästa sig vid de familjer der de tjena. Men ännu erhålla de lätt nog goda platser för 6 till 15 dollars i månaden. Man fordrar visserligen mer af dem än här; men de lifvas snart af den amerikanska fortfärdigheten och sluta raskt sitt arbete; derpå hafva de aftonen till sin egen rådighet. De kunna lemna sin tjenst när de sjelfva behaga, och som det är ondt om riktigt goda tjenarinnor, behandlas den, som vill sköta sig, med mycken väl vilja. På vissa orter går man till och med så långt i artighet, att man icke kallar dem tjenarinnor utan »biträden» (helps).

Kunde arbetaren med säkerhet påräkna arbete med full aflöning hela året om, så vore hans ställning i sanning förträfflig.

Men i Amerika råder en märklig obestämdhet och föränderlighet i arbetsförhållandena. Man behöfver blott tänka på befolkningens hastiga dragning vester ut. En ny stad, som bjudit ett ypperligt arbetsfält för murare och timmermän, är kanske redan om några år en fullfärdig stad, der intet bygges, må hända till och med en utlefvad

stad, som invånarne börja öfvergifva; så har det gått mer än en gång i bergsbygderna.

Och så den rörlighet som ligger i luften! Arbetaren gripes emellanåt af en obestämd drift att byta om arbetsställe. Dertill måste ju stundom maskiner lagas och arbetet derför afstanna, eller råkar man ut för dessa stora »strikes» och »lock-outs», hvilka exempelvis göra jernindustrien så osäker. Också beräknas det att arbetaren i vissa yrken genom tillfälliga afbrott förlorar ända till sextio arbetsdagar om året.

Enligt min öfvertygelse träffas också — detta bestrides må hända af åtskilliga svensk-amerikaner — svensken i Amerika långt lättare än i fosterlandet af sjukdomens tvungna arbetslöshet. Och då är han i sanning att beklaga. Jag såg en gång en stackars blek, svensk yngling, hvilken, knappast tillfrisknad efter sju veckors nervfeber, var tvungen att hugga ved för att lifnära sig. Hans klagan var mycket betecknande: »Ja, det är svårt att vara sjuk, när en rakt inte har någon menniska att ty sig till. Och så kostar det så mycket. Doktorn han sprang hos mig, ibland ända till fem gånger om dagen. Och när han se'n kom och skulle ta betalt, så ville han ha en daler för besöket. Det skulle göra 75 daler. Då sa' jag det var mer än jag egde. Det skulle du ha sagt mig förut, sa' han; då skulle jag inte ha gjort mig sådant besvär. — Ja, jag visste inte att det skulle kosta så mycket, för jag trodde aldrig doktorn skulle behöfva springa så tätt, sa' jag. — Ja, sa' han, hade jag inte sprungit, så hade du varit död nu. — Ja, det vet väl hvarken doktorn eller jag... Och så måste jag ändå låna pengar och betala'n. Jo, jo, det käns tungt när en är ensam och inte har någon slägt eller vänner. Men en får väl tåla sig. En får vara tacksam för lifvet, det var många som dödde

i febern — mest rikt folk ändå, di hade så mycket te fundera på sina pengar di förstås. Vi som ingenting hade, vi slapp undan . . .»

Slutligen inträffa icke så sällan allmänna kriser. Då tystna icke blott slagen af de stora hamrarna i jernverken. Då afstannar surret i oräkneliga verkstäder, röken hvirflar icke längre upp ur de höga skorstenarna, inga nya maskor knytas i det stora jernvägsnätet, inga nya städer springa upp i Stora Vestern, inga jungfruliga landsträckor eröfras af odlarens plog. Arbetslösheten är så stor, att man icke kan få arbete för blott mat och husrum. Sista gången dessa »dåliga tider» i sin allra svåraste skepnad hemsökte Amerika var 1873—75. Till deras kännetecknande behöfs blott att påminna om en sak: ensamt i New York voro då 90,000 menniskor utan arbete . . .

Lägg härtill att, om arbetslönen är hög, så motväges detta i någon mån deraf, att penningens köpkraft är långt mindre än i Sverige. »När en har en 4,000 kronor med sig och kommer öfver dit och får bara 1,000 daler, di kallar, så blir en allt snopen», sade en helsingebonde, som tröttnat på Amerika och var på väg hem. Han menade att en dollar var ungefär detsamma som en krona. Detta är öfverdrift: men såsom bevis på huru dryg lefnadskostnaden ställer sig behöfver blott anföras, att vanlig god inackordering för en arbetare kostar mellan 3 och 5 dollars i veckan samt att lefnadskostnaden för en mindre arbetarefamilj officielt beräknats till 452 dollars om året . . .

Dock — man må sanningen likmätigt framdraga alla skuggsidor: det är emellertid ett sakförhållande, att Amerika i en alldeles särskild mening kan kallas arbetarens land. Icke blott på den grund att arbetaren röner »ett

godt bemötande», utan ock emedan hans yttre ställning ofta är ovanligt lycklig. Besök den svenske arbetaren, som genomkämpat den första striden. Sök honom kanske icke i främsta rummet i New York eller i Brooklyn eller i Chicago; ty der finner man mycken nöd jemte åtskillig välmåga. Nej, se hans hem ute i de vestra småstäderna, t. ex. i Illinois, i dessa gamla svenska orter, der arbetaren fattat det kooperativa systemets hemlighet och i stor skala är sin egen arbetsgifvare. Der är det icke någon ovanlig syn att se honom om aftonen efter dagens möda samla sin familj omkring sig i det lilla vackra förmaket, der lampan belyser tidningar och böcker och der kanske, om det vill sig väl, tonerna från ett orgelharmonium fylla det trefna hemmet med tacksamhetens blida lofsång.

Det ojemförligt största antalet af våra landsmän i Amerika är utsprunget ur den s. k. arbetsklassen. Detta betyder dock alldeles icke att ej ganska många, tillhörande hvad man osmakligt nog plägat kalla »bättre folk», dragits in i hvirfveln och låtit sin lefnads farkost med strömmen föras öfver till det underliga landet på andra sidan oceanen.

Bläddrar man igenom adelskalendern — mig veterligen den enda svenska matrikel som omtalar alla familjemedlemmars vistelseort — finner man 120 till 130 namn på personer, »bosatte i Amerika», som »vistas i Amerika» o. s. v.

Det är ofta nog medlemmar ur ganska kända slägter, exempelvis: Adelsvärd, Barnekow, Belfrage, Carleson, Ehrenborg, Ekströmer, Falkenberg, Fleetwood, Gegerfelt, Gyllenhaal, Kalling, af Klercker, Lagercrantz, Lagerfelt, Löwenhjelm, Liljencrantz, Mörner, Ramsay, Rappe, Réenstierna, v. Schéele, Thulstrup, Treffenberg, Wachtmeister, Åkerhjelm m. fl.

Det ligger i sakens natur, att mången af dessa öfverflyttade adelsmän inträdt i äktenskap och att således ganska många af det gamla Riddarhusets telningar omplantats i den nya jorden och öka antalet af Amerikas svenska adel.

Det är naturligtvis alldeles omöjligt att med adelskalendern till ledning draga några sannolikhetsslutsatser rörande mängden af dem som från andra rikare lottade hem gått ut för att söka sig ett nytt fosterland i Amerika. Rätt många äro de för visso. De arbeta på alla möjliga områden. Somliga arbeta icke alls.

Bland de förra finner man icke få dugliga farmare, ingeniörer, handlande, tidningsmän, lärare, läkare, advokater o. s. v. Flere torde sannolikt bo i Chicago än på någon annan plats inom Unionen. Bland dem som egnat sig åt handel återfinnas många i den egentliga Vestern. De hafva utan tvifvel gjort klokt. Ty på några få framstående undantag när, är svensken, van vid våra små förhållanden, för svag att kunna med framgång kasta sig in i den väldiga handelsrörelsen i de stora städerna. I en af Vesterns unga småstäder deremot växer hans affär af sig sjelf på samma gång som staden och kringliggande bygd.

Till den lägsta klassen af svenskar, hvilken här till slut ställes på skampålen såsom den stora bikupans drönare, höra spillror ur de mest olika familjer. De lefva ofta i elände. Man kan få se en rik mans son tiggande ragla genom gatorna, en f. d. akademisk medborgare af polisen hemtas upp ur rännstenen, en som burit officerens uniform gå som hamnbuse, en högvälboren tjenstgöra bland nya verldens dihlströmare o. s. v. Man kan om dessa vanligen säga som en gammal krönikeskrifvare säger om några af utvandrarne till 1600-talets Nya Sverige, att de kommit till Amerika »kanske icke alltid för sine dygders

skull». De fleste af dem sändas dit såsom förlorade söner. Amerika har upprättat många sådana, men det lyckas icke alltid, minst när lätjan fått dryckenskapen till bundsförvandt.

XII.

Svensk-amerikanska pressen.

Svensken i Amerika blir mycket snart god amerikan. Detta beror främst derpå, att det svenska lynnet af gammalt är vandt att insupa utländska tänkesätt. Men det beror också derpå, att onekligen stort slägttycke råder mellan det svenska och det amerikanska sinnelaget. Till följd häraf är svensken framför andra folk väl sedd i Amerika.

Annorlunda är det t. ex. med irländaren; och detta fastän han talar det nya landets språk. Smaragdöns vanor och ovanor hafva sina rötter allra djupast i hans hjerta. Pat Irländare lyfter altjemt sitt gröna banér med Erins gyllene harpa minst lika högt som stjernbanéret. Och äfven i frihetens land tillstädjer han icke sin andliga varelse att träda en fotsbredd utanför trollringen af den bredbrättiga katolska presthattens mörka skugga.

Tysken sitter också i med märklig seghet. Sonen af das grosse Vaterland rotar sig samman med sina landsmän. Och se'n går han och inbillar sig, att hela Amerika i framtiden skall annekteras af hans bredmynta språk och af den alt civiliserande tyskheten.

Det fins emellertid tvänne krafter som göra, att det osynliga bandet mellan det svenska fosterlandet och dess

utvandrade barn brister långt senare än man vid anblicken af den snabba amerikaniseringen skulle kunna vänta. Dessa krafter äro pressen och predikstolen.

Predikan når för det mesta endast dem som vaknat till någon grad af religiös omvårdnad om sin själ. Tidningarna åter smyga sig ljudlöst in igenom nästan hvarenda dörr i hela Unionen.

Pressens inflytande är derför det mest utbredda; men predikstolens det mest djupgående.

Läslusten är i Amerika större än på någon annan fläck af jordklotet. Äfven svensken smittas, så snart han tillbragt någon tid i de elfva tusen tidningarnas land. Det är alls icke ovanligt att i den fjerran Vesterns torftiga stockhydda finna två eller till och med tre tidningar: en amerikansk platstidning, en svensk tidning, utgifven i Chicago eller S:t Paul, samt slutligen, må hända, en religiös tidning, afsedd för uppbyggelse och för främjande af något visst religionssamfund.

Hvad olika språk angår företer naturligtvis den amerikanska tidningsliteraturen en mycket brokig profkarta. Den är dagens historia i polyglott-upplaga. Hebreiskan, kinesiskan och några af den röde mannens munarter påträffas lika väl som engelskan, tyskan och franskan.

Bland de tjugu olika tidningsspråken är tyskan näst engelskan det förnämsta. Sedan följer i ordningen »det skandinaviska språket», såsom den skandinaviska nordens tre språk der ute pläga gemensamt benämnas. Bland dem torde det svenska vara bäst företrädt.

Att med bestämdhet uppgifva antalet svenska tidningar låter sig knapt göra. Detta redan derför, att de likt så mångra andra företag, hvilka bestrålas af Amerikas drifvande sol, växa upp som svampar den ena dagen för att spårlöst försvinna den nästa. Äfven är det högst

vanligt, att olika tidningar »consolideras» genom att i sig upptaga olyckskamrater, magrare än de sjelfve. Någon gång händer det ock, att det magrare nötet uppslukar ett fetare. Så gick det i S:t Paul, när en klent skött »halfreligiös» veckotidning, »Skaffaren», i sig upptog »Minnesota statstidning».

Enligt Hubbards stora tidningslexikon skulle det finnas 19 svenska tidningar i Amerika. Men nog är väl antalet större.

De svenska bladen så väl som deras amerikanska kusiner kunna indelas i politiska, halfreligiösa — »semireligious» eller »family papers» — samt rent religiösa, de sista bland amerikanerne äfven kallade »church papers».

Den svensk-amerikanska pressen har sitt hufvudqvarter i Chicago.

Gamla och nya Hemlandet och *Svenska Tribunen* äro bland de politiska tidningarna hvar på sitt håll hufvudet högre än alla de andra.

Båda likna hvarandra till sitt yttre. Båda äro veckotidningar, åttasidiga, med sju spalter på sidan.

Främlingen som vill göra deras bekantskap bör ordentligt gå igenom alltsamman, från den första sidan, der nyheter eller artiklar i allmänbildande läsning taga sin början, så till den i hela Amerikas press högtärade fjerde sidan med dess »ledare», derifrån öfver följetongsuppslaget, som stundom samtidigt bjuder på två följetonger, och ända till åttonde sidan med dess Chicagonyheter, midt ibland hvilka man hör puffarnes trumpetstötar på reklamens tummelplats.

Den som så studerat igenom de femtiosex spalterna, inbegripet humoristiska bagateller och annonser om jernbanor, emigrantfartyg, patentmedicin, svenskt snus samt

efterlysningar af slägtingar, borttappade i menniskovimlet eller i ödemarken, kan svårligen undgå att förvåna sig öfver åtskilliga saker.

Först och främst att dessa blad som i ett aflägset land tryckas på svenskt språk äro både i bildlig och i bokstaflig mening så mångsidiga. Dernäst att de ega till sitt förfogande så pass betydande krafter. Icke just som om man i dem påträffade någon genom snille och smak verkligt öfverlägsen penna. Men jemte åtskilligt som förefaller en smula barnsligt eller pojkaktigt, må hända till och med något rått, finner man så mycket mer af en för oss cirklade hemmasvenskar svårlärd förmåga att styra rakt på sak, att välja språket så, att det lämpar sig för läsekretsen, och att undvika den vanliga förvexlingen af tidningsartikel och tidskriftsuppsats — det sista må hända af det skäl att äfven de mest bildade bland de svensk-amerikanska tidningsmännen lärt mera af lifvet än ur böcker.

Dernäst öfverraskas man af rikedomen på svenska nyheter. I dessa blad får man reda på både ett och annat som ej influtit i ens egen dagliga lif- och hustidning hemma i Sverige. De svensk-amerikanska bladens flesta läsare stamma från landsbygden; följaktligen gör utgifvaren en ytterst sorgfällig skallgång i Sveriges landsortsblad. Hans skarpa öga och flinka sax låta icke det obetydligaste svenska villebråd undanslippa. Det fångas och tillagas med en extra dos amerikansk trycksvärta.

Precis färsk kan naturligtvis steken icke serveras. Inga kabeltelegram. Alla svenska nyheter äro urklipp ur svenska tidningar. De äro tre veckor, en månad eller ännu äldre. Men de äro praktiskt sammanförda hvar under sin ort. Under rubriken »Stockholm», »Upsala», »Gefle» o. s. v. finner man i sammandrag ortens hela krönika.

Deremot är den lilla och väl till en del också den stora inrikespolitiken mindre tillgodosedd än man skulle vänta i ett af politiska frågor så genombrusadt samhälle som det amerikanska.

I stället finner man så mycket mer allmänläsning i de mest vexlande ämnen. Särskildt rikedom på följetonger, vanligen utan vidare aftryckta ur svenska böcker. Bjursten, Marie Sophie Schwarz, Åberg, Jenny B—rn, Lodbrok m. fl. och framför alla Topelius bestå vecka efter vecka gratismusik i långa spalter.

Den obetydliga inblandningen i politiken förklaras af pressens egna målsmän bero derpå, att ett ingripande föga lönar sig för veckotidningar, hvilkas läsare äro spridda här och der på ett ofantligt område. Helt annat är förhållandet med dagliga tidningar eller med verkliga lokaltidningar som ega en samlad läsekrets.

Den svensk-amerikanska pressens kraft ligger deremot — äfven hvad politiken angår — i spridandet af allmänbildning. Svensken är vanligen okunnig i engelska, när han först kommer öfver. Han har mycket få böcker. Tidningen bjuder honom så godt som hela hans läsning. Så blir för invandraren den svensk-amerikanska tidningen i en alldeles särskild mening en brygga mellan förr och nu, ett andligt band mellan det gamla fosterlandet och det nya.

Det fins en tidning som framför andra söker att på alla sätt stärka detta band, tvinnadt af kärleken till modersmålets ljufva klang och vördnaden för det forna hemlandet med dess minnen.

Den tidningen bär det ofvan nämda betecknande namnet »Gamla och Nya Hemlandet».

Svenskheten är enligt Hemlandets åsigt en värderik

insats i Amerikas lif. Hon är ett dyrbart arf som svensken är skyldig att noga akta. Hon får icke förqväfvas, icke suddas ut, icke en gång trängas undan af det nya språket och de nya tänkesätten.

»Svenska Tribunen», den andra i ordningen af de stora svenska Chicagotidningarna, har en olika uppfattning. Med alt erkännande af svenskheten i och för sig bör dock, säger den, en hvar som valt att kasta sin lott i Amerika bjuda engelskt språk och amerikansk åskådning att intaga högsätet. Har icke det nya fosterlandet *rätt* att kräfva detta offer? Hvad skulle exempelvis Sverige säga, om det fyldes med utländingar, hvilka aldrig ämnade blifva svenskar? Är det icke svensk-amerikanens skyldighet att i djupa drag insupa den andliga lifsluften i det land der han blifvit upptagen till medborgare? I Amerika är ju svenska språket endast en öfvergångsform. Om invandringen minskas, skall det af sig sjelft förstummas i dagens buller. Låtom oss hoppas — säger Tribunen rent ut — att svenskan ej skall blifva våra barns språk. Åtminstone må de fatta att hon bör anses mera såsom en prydnad, ett ädelt men icke ovilkorligen behöfligt nöje.

Ur Tribunens åsigt följer naturligtvis, att också *tidningar* på svenska språket endast tillhöra ett öfvergångsskede.

Tribunen arbetar således på att ju förr dess hellre göra sig sjelf umbärlig. Men den gräfver sin graf med en lefnadslustig frimodighet som tycks utvisa att det skall dröja länge innan den nedstiger till hvilan.

Med språk- och nationalitetsfrågan sammanhänger närmare, än man vid första påseendet skulle tro, frågan om den andliga nationaliteten: om de kyrkliga samfunden.

Svenska språket är ett af de band som knyter svensken i Amerika vid den från fädernehemmet ärfda bekännelsen, vid den lutherska kyrkan.

Äfven här företräder Hemlandet den gamla skolan, Tribunen den nya.

När Hemlandet för trettio år sedan grundades var det med en luthersk teolog till redaktör, den sedan såsom kyrkans pelare högt vördade professor T. N. Hasselqvist. Tidningen blef också hufvudsakligen ett kyrkligt språkrör. Alt mer och mer gripen af det amerikanska lifvets praktiskt medborgerliga kraf, förvandlades den dock, med den kyrkliga myndighetens goda minne, småningom till en vanlig politisk tidning.

Men äfven sedan Hemlandet alldeles upphört att vara Augustanasynodens officiela organ och öfvergått till nya egare, har det varit troget sina gamla traditioner. Särdeles omsorgsfullt redigeradt och på det hela ledt med erkännansvärd måtta, betraktar det altjemt religiösa och kyrkliga spörsmål ur en sträng, kanske till och med något högkyrklig luthersk synpunkt. Också plägar redaktören hr J. A. Enander vid synodens möten vara lekmannaombud för den stora Immanuelsförsamlingen i Chicago, samt medlem af synodalrådet *.

Tribunen förlägger sin ståndpunkt alldeles utanför de olika bekännelserna. Den vill ej vara beroende af något som helst religiöst samfund. Den vänder blicken mera på det praktiska än det dogmatiska, detta ej blott i religion

* I förbigående må nämnas att hr E. äfven inlagt förtjenster såsom författare utom långspalternas verld. Så har han öfversatt delar af Longfellow och utgifvit en historia på svenska öfver Förenta staterna. En mindre vanlig, sannolikt hvad svenskar beträffar allena stående utmärkelse har kommit honom till del genom uppdraget att vara medlem i staten Illinois' undervisningsnämd.

utan ock i andra spörsmål. Den uppträder skarpt, kanske stundom en smula hänsynslöst mot allt som enligt dess åsigt bör hänföras till religiöst eller kyrkligt öfvergrepp. Den kan i sitt förhållande till ett visst kyrkosamfund och dess förkämpe inom tidningspressen icke precis hänföras till kongl. majestäts »allertrognaste» opposition.

Men valet mellan ingen meningsbrytning alls och en som synes något för afgjord är icke lätt att träffa. Der ingen strid finnes, kan det väl, både i politik och religion, hända att segern tillfaller vanans trosbekännelse. Den kan man ock frammumla halfsofvande.

Att för öfrigt striden bland de svensk-amerikanska bladen, så väl som annanstädes, stundom urartar till ett allt annat än uppbyggligt tidningskäbbel får icke fördöljas.

Tribunens driftige redaktör är hr C. G. Linderborg *, biträdd af hr C. F. Peterson, den ene af författarne till arbetet »Svenskarne i Illinois» och ansedd såsom den främste talaren bland landsmännen i Chicago.

En naturlig följd af Hemlandets och Tribunens olika ställning är att det förra bladet har öfvervigt bland landsbygdens konservativa och strängt lutherska befolkning, det senare bland städernas mindre stränga och mera rörliga inbyggare.

Båda bladen anses ega omkring tolftusen prenumeranter hvardera. »Hemlandet» kostar 2 dollars, »Tribunen» 2,25 dollars för år.

Bland öfriga svenska tidningar torde de mest kända vara »*Svenska Amerikanaren*» samt »*Skaffaren och*

* Hr Linderborg har såsom politisk man vunnit ett stort offentligt erkännande. Han har varit medlem af Illinois' statsriksdag.

Minnesota Statstidning». Deras prenumerantantal är betydligt underlägset de ofvannämda båda bladens. Det uppgifves för hvardera till 4—5,000.

»Skaffaren och Minnesota Statstidning» är strängt luthersk. Den utgifves i S:t Paul och synes önska att i den nya Nordvestern intaga samma ställning som Hemlandet i de äldre bygderna. Bladet kan dock, ehuru ganska förtjenstfullt, ännu icke i fråga om omsorgsfull och gedigen redaktion mäta sig med Hemlandet.

Svenska Amerikanaren, som utkommer i Chicago, skiljer sig i politiskt hänseende från mängden af svenska tidningar derigenom, att den ej är ett republikanskt blad, utan en så kallad oberoende politisk tidning. Det vill säga: Svenska amerikanaren arbetar hvarken för republikanerne, demokraterne eller något annat politiskt parti. Dess uppträdande i religiöst hänseende gör, att den har sin läskrets bland dem som äro mer eller mindre fiendtligt stämda mot alla kyrkosamfund. Tonen erinrar för öfrigt åtskilligt om Stockholmstidningen Fäderneslandet.

Svenska Amerikanarens redaktör är hr Magnus Elmblad, en rikt utrustad person med stort välde öfver språket och ej obetydlig poetisk begåfning.

Se här slutligen några namn utan karakteristik och utan garanti att de alla i närvarande stund tillhöra de lefvandes antal: »Nordstjernan» i New York (1,200 prenumeranter), »Svenska Posten» i Brooklyn, »Folkets Röst», i Jamestown (1,200 pren.), »Svenska Folkets Tidning» i Minneapolis, »Stilla Hafsposten» och »Californiaposten» (800 pren.), båda i San Francisco, »Colorado-Posten» i Denver, »Vestra Posten» i Omaha.

Bland »halfreligiösa» tidningar, d. v. s. sådana som böra betraktas lika mycket eller mera såsom kyrkliga

och uppbyggelseblad än såsom politiska organ, har det svagt redigerade *Chicagobladet* sannolikt den största spridningen. Det räknar 6,000 prenumeranter bland »Missionsvänner» och »Waldenströmare». Långt mera aktad är »*Sändebudet*», en metodistisk tidning, redigerad af dr Wilh. Henschen.

Af de rent religiösa periodiska skrifterna intager ett af de lutherska bladen, »*Augustana och Missionären*», obestridt främsta rummet. Såsom namnet antyder, är det Augustana-synodens organ. Biträdd af flere, mest presterliga, pennor arbetar redaktören, professor Hasselqvist, kraftigt på spridandet och försvarandet af ortodox lutherdom. Prenumerantantalet lär vara mellan 4—5,000.

Bland öfriga hit hänförliga religiösa pressalster må nämnas »Evangelisk tidskrift», utgifven af en baptist-professor J. A. Edgren, »Stilla Stunder», metodistisk, utgifven af V. Witting, samt »Nåd och Sanning», luthersk, utgifven af ett par prestmän i Chicago.

Det pikanta jagar man nu för tiden efter på alla möjliga områden.

At mormonismen, spiritismen, kommunismen och dylika »pikanta» utväxter på det amerikanska samhällsträdet pläga reseskildrare ofta skänka ett utrymme så stort, som om dessa onaturligheter vore det mest betecknande för lifvet i Nya verlden.

Detta är uppenbarligen lika vilseledande som orättvist.

Å andra sidan: om man alldeles icke påpekar missbildningarna, blir taflan icke heller naturtrogen.

På denna grund må här till sist egnas några rader åt ett egendomligt brödrapar inom den svensk-amerikanska pressen: tidningarna »*Upplysningens Tidehvarf*» och »*Rothuggaren*».

Upplysningens Tidehvarf, »den enda filosofiskt-religiösa tidning för det svenska folket i Amerika», är ingenting mindre än religiös, om icke möjligen filosofisk. I sitt skrifsätt är den ett praktexemplar af råhet. Den kan svårligen öppna munnen utan att skälla. Intolerant öfver all beskrifning, är det icke nog med att den i »de arma, magra fårens» namn sätter knifven på strupen på kyrkans tjenare — »hela den svarta ligan med dess svartrockade profeter». Nej, den uppträder mot sjelfva den religiösa öfvertygelsen hos olika tänkande med ett hån, som visar att den förstår sig lika litet på religion som på fördragsamhet. Den spottar och fräser med vanvettig hädelse mot »Jehova och de andra kompanjonerna i hans firma».

Om bladet icke vore så vidrigt, skulle det göra samma löjliga intryck, som när en hund skäller på månen. Utgifvaren, »d:r» Erickson, apotekare i Grove City i Minnesota, borde emellertid erinra sig det gamla ordspråket: »den som spottar mot himlen» o. s. v.

Betydligt djupare och trots sina tokerier mera intressant är då Rothuggaren, utgifven af en något till åren kommen, men altjemt ungdomlig svärmare F. H. Widstrand. Han började sin bana såsom »ung man i verken» i Stockholm. Han var också på femtiotalet utgifvare af Stockholms arbetareförenings organ »Demokraten».

Rothuggaren utkommer i den lilla fredliga af välmående svenskar bebodda staden Litchfield i Minnesota. I ett motto under sjelfva titeln säger den sig vara »egnad att afskaffa fattigdom, elakhet, okunnighet, okyskhet, fylleri, orättvisa, lagvrängning, förtryck och allt ondt».

Detta lilla nätta program skall utföras genom vegetarianism, införande af ett gemensamt verldsspråk, socialism

och nihilism — den sista ändå af äkta slag, ty Rothuggaren vill hafva bort ej blott krönta styresmän, utan ock presidenter, guvernörer och — riksförsamlingar!

Det är derför icke nog med att bladet förklarar att »de som afrättade Alexander Nilsson, som kallades kejsare af Ryssland», handlade mycket riktigt, eller att det hedrar drottning Viktoria med namnen »det galna spöket, den hårdhjertade hyenan», eller att »Oskar Bernadotte» får åtskilliga faderliga råd o. s. v. Nej, äfven Förenta staternas presidenter och guvernörer stämplas som tyranner, hvilka utgifvaren af hjertat önskar måtte rifva hvarandra i stycken. Ja, vid ett tillfälle, då Minnesotas guvernör, Pillsbury, haft en fest för statens representanter, utropade Rothuggaren om statens förste embetsman och hans gäster orden: sabrez la canaille! Och så tillägger han — på engelska, så att det måtte förstås äfven af andra än svenskar — »det var synd att de ej brände inne vid statshusets brand».

Du hugger djerft, du hugger väl,
Du hugger med din hela själ,

sjunger också i ett till tidningen insändt ode en af Rothuggarens beundrare . . .

Titlar, stjernor och band väcka hos Rothuggaren icke blott, såsom man skulle vänta, ett medlidsamt och öfverlägset löje, utan verklig fasa. Någon enda gång måste han dock beqväma sig att gifva ett erkännande åt en betitlad person. Med anledning af friherre de Geers förslag vid 1882 års riksdag skref Rothuggaren: »grefve de Geer har föreslagit progressiv beskattning i Sverige och att befria fattigt folk från skatt. Detta är något i den rätta riktningen och bevisar att icke alla adelsmän äro skurkar».

Rikedom är naturligtvis Rothuggaren en styggelse.

»Rika personer i allmänhet måtte vara rysligt hårdhjertade. Skall det behöfvas dynamit för att uppmjuka dem?» Först en liten delning och sedan förbud att låna ut pengar mot ränta och slutligen förbud för så väl den enskilde som staten att kasta sig i skuld — och »derefter är det slut med fattigdomen».

Det kan icke nekas, att hr W., olikt många andra som säga sig särskildt föra de fattiges talan, lefver som han lär, d. v. s. utomordentligt tarfligt. Sedan han förgäfves försökt att bilda ett kommunistiskt samhälle af »vettigt folk utan laster», sedan han misslyckats på den politiska banan, emedan han såsom delegerad föreslog, att statens ombud skulle hafva mindre dagtraktamenten, söker han, trots fattigdom och ringa uppmuntran, att genom pennan sprida sina idéer.

En riktig »philosophe sous le toit», har han mer än en gång idkat sitt författarskap sittande på en låda högst uppe på vinden, med en tom lår till bord och en halmkärfve till läger, der han hvilade ut efter sitt verldsomskapande och samhällsförbättrande dagsverke och der han drömde om det nya verldsspråket, till hvilket han gjort omfattande förstudier . . .

»Trikiner äro ej goda att äta, äfven om de äro kokta. Låt bli att hafva och äta svin. Hafregryn äro mycket bättre och kosta mindre. Försök att äta dem okokta, som de göra i Skotland. Det går mycket bra med eller utan socker.»

Allt köttätande är enligt Rothuggarens åsigt en qvarlefva från den tid, då kannibalismen var regel. Vore alla vegetarianer, skulle en fjerdedels acre vara nog att föda en menniska.

När författaren hade nöjet att personligen besöka »den vise i Litchfield», fans också mycket riktigt den blodtörstige tronskakaren i sin vindskupa tuggande — råa hafregryn. I skrift en så förfärlig omstörtare, var han ansigte mot ansigte en vänlig, beskedlig, hjelpsam personlighet. För min del är jag honom tack skyldig för en längre audiens och en samling betecknande »rosenröda» skrifter om nära nog alt möjligt besynnerligt på »ism».

Till sitt yttre är Rothuggarens utgifvare en liten halt gubbe, med ett fredligt ansigte och ett par godmodiga ögon, hvilka blickade fram bakom brillor med spruckna glas. En gång blixtrade det till i dessa ögon. Jag frågade honom, om han aldrig tänkte att åter besöka Europa. »Det törs jag inte», lydde svaret. »Jag kunde då möta en kung på gatorna, och det tål jag inte, då blir jag sjuk».

XIII.

Predikstolen.

Himmelriket, som hos oss är ett arfrike, hvartill man födes, är i de amerikanska fristaterna ett valrike.

I detta yttrande torde läsaren igenkänna en gammal bekantskap från Tegnérs beryktade utlåtande rörande folkundervisningen.

Har hr biskopen och ordföranden i konsistorium åsyftat att i sina ord inlägga en fin, men åt båda sidor tillspetsad brodd af ironi? Kan hända. Det är dock icke möjligt att med bestämdhet afgöra.

Men så mycket är säkert, att aktstycket i sin helhet andas ovilja mot vissa af de ledande frihetstankarne »inom

demokratiens förlofvade land, der mången icke förr än vid mognare år väljer bland några af de mångfaldiga religionssekterna och bekänner sig till en viss kyrka».

Lika säkert är ock att det var denna frihet att sjelf välja bekännelse och kyrkoordning som i utvandringens början mera än hvarje annan lockelse vände svenska blickar mot den nya verlden vid vesterns fjerran synkrets.

Det var ej blott hoppet om bättre utkomst som hägrade för dessa bönder från Helsingland, Småland och Östergötland, vare sig de tillhörde Eric Janssons sjelfrättfärdiga och bångstyriga anhängare eller de voro fredliga, ödmjuka pietister. Det var i ännu högre grad religionsfriheten, rättigheten att dyrka Gud efter eget samvete och utan hotet af den religiösa ofördragsamhetens högmessotext: kongl. majestäts nådiga konventikelplakat af år 1726.

Visserligen har det aldrig fallit någon in att jemföra dessa fyratio- och femtiotalets föraktade »läsare» med New Englands i sång och saga prisade puritaner. Det är ej heller meningen att här göra det. Men en sak hade de dock med dem gemensam: villigheten att våga något och lida något för samvetets skull. Ty på den tiden var icke färden öfver oceanen någon lusttur. Utvandrarskeppen förde vanligen »lik i lasten». Och i det nya landet väntade nöd, sjukdom, försakelse och fara af allehanda slag.

I mängdens ögon kastades emellertid gudfruktighetens — att icke säga martyrskapets — skimmer öfver den första utvandringen. Och det är icke alldeles utan att dess återglans genom en eller annan stråle färgar den tafla (med ett litet nätt farmhus i bakgrunden) som agentens löften och vännernas bref upprulla för våra dagars emigranter. Der ute, heter det, der ingen statskyrka finnes, kan man med mera frihet dyrka Gud, der öppna sig icke fängelsets portar till böters aftjenande, om man icke begår

andra brott än att förkunna Guds ord efter sin själs öfvertygelse.

Förmodligen har denna utvandringens historiska gång i ej ringa mån bidragit dertill att svenskarne i Förenta staterna göra religionen till en lika stor hufvudsak som den alltid varit bland Amerikas egna barn.

I Amerika födes man visserligen icke in i en statskyrka, ett arfrike, från hvars undersåtliga band man stundom omöjligt kan lösas, om man än så gerna önskar det. Man behöfver icke ens tillhöra någon kyrka alls. Men i stället nödgas man att öfvergifva halfheten och välja en bestämd ståndpunkt, valet må nu gälla olika kristna bekännelser eller kristendom och icke-kristendom. Stormakterna, de andliga strömningarna, tillåta icke ens den mest obetydlige att förklara sig neutral. Antingen-eller, religiös eller icke-religiös: en åsigt måste man skaffa sig — genom eget arbete, genom lån eller arf eller huru som helst, blott man kan lägga fram den och säga: se här är *min* öfvertygelse.

Det religiösa behofvet och fallenheten för association äro inom Amerika så utvecklade att till och med materialisten och spiritisten lika väl som protestanten och katoliken sluta sig samman med liktänkande till samfund, ett slags »kyrka» af en eller annan art med »predikningar» och ett andligt brödraskap.

Och broderligheten är icke blott ett namn. Församlingsmedlemmarne bistå hvarandra med råd och dåd. Också har man sett misstänksamt anlagda författare påstå att större delen af Amerikas religiositet skulle vara blott och bart en hyckleriets frukt, framdrifven af hopp om snöd vinning genom anslutning till något visst kyrkosamfund.

Denna försäkran innebär ofantlig öfverdrift. Men på samma gång kan ingen neka att det äfven i yttre afseende medför stora fördelar att hylla sig till något religiöst samfund. För svensken, sedan gammalt fyld af vördnad för religionen, faller detta sig helt naturligt. I de flesta fall dröjer han icke heller länge att söka förbindelse med någon af de bland hans nationalitet förekommande kyrkorna: den lutherska Augustana-kyrkan, »missionsvännerna», »Waldenströmarne», och baptister eller metodister. Några, särdeles i städerna, äro ock episkopaler, liksom alla möjliga andra samfund förfoga öfver svenska stänkröster.

Också uppgifves det att på landsbygden nästan samtliga svenskar, i städerna minst två tredjedelar, tillhöra de »kyrklige» af en eller annan riktning.

Bland de svenska kyrkosamfunden är naturligtvis det gamla fosterlandets kyrka af ojemförligt största betydenhet.

Redan 1848 — således två år efter den beryktade Eric Janssonska utflyttningen — stiftades den första svensk-lutherska församlingen. I det lilla nybygget New Sweden i Iowa valde man nämligen då »ur hopen» en person till prest och församlingsföreståndare.

Följande år begaf sig brukspredikanten å Oslättfors bruk i Gestrikland pastor L. P. Esbjörn* öfver till Amerika. Han föranleddes dertill af en liflig önskan att erbjuda sin tjenst åt de förströdda landsmännen, hvilka tidt och ofta klagade sin öfvergifvenhet i andligt afseende.

Efter »otaliga mödor» nådde han de nu så bekanta svenskbygderna kring Andover, Galesburg, Moline och Rock Island i Illinois. Ehuru han var försvagad af sjukdom,

* Se anförande af L. P. Esbjörn vid Upsala erkestifts prestmöte den 14 juni 1865.

började han dock genast sitt arbete, och den första församlingen med ordinerad prest stiftades 1850 i Andover. Den bestod endast af tio medlemmar, och så stor var fruktan för »svenska statskyrkans band och bojor» att presten, som hade med sig från Sverige en inbunden kyrkobok, icke vågade taga fram den utan antecknade medlemmarnes namn på en lös lista.

Efter ett par tre år kommo flere andra nitiska och fromma prestmän från Sverige, bland dem den i det föregående nämde T. N. Hasselqvist och Erland Carlson, den senare för närvarande Augustana-synodens president.

Med den tilltagande emigrationen från Sverige ökades arbetet och antalet församlingar. En prest kunde hafva ända till tio församlingar och ryktet förtäljer att professor Hasselqvist ett år predikat fyra hundra gånger.

Så mycket är visst att icke fingo presterne spara sig. Ridande eller åkande, till fots eller med båt färdades de utan varaktig stad genom obanade bygder, än hit, än dit. Med sönderrifna kläder, nedgytjade, utmattade nådde de bestämmelseorten för att der döpa, viga, konfirmera, begrafva utan kyrkogård, predika utan kyrka, vanligen i den qväfvande luften i ett öfverfyldt loghus, som sedan bjöd den uttröttade predikanten hvila i en bädd, der sjelfva natten icke bragte något afbrott i den glödande sommarhettan eller der kanske, i fall det var vintertiden, den sofvande höljdes af ett extra täcke hvit snö som dref in genom springorna i väggarna.

»Man predikade», berättar en af de verksammaste pastorerne*, »bokstafligen i tid och otid, om dagen och om natten på öppen mark och under bar himmel eller i lador, privata boningar och jordkulor.» Lönerna voro små,

* Ev. Luth. Augustana-Synoden i Nord-Amerika af E. Norelius, Lund 1870.

de fattiga invandrarne kunde föga betala och presterne ledo i likhet med sin hjord brist på det nödvändigaste.

»Men på samma gång», så heter det vidare, »låg det något friskt, någonting lifvande romantiskt i deras lif. En ungdomsfriskhet med framtida utsigter af seger öfver svårigheterna besjälade dem.»

I städerna var lifvet mindre »romantiskt», men på sitt sätt nästan lika besvärligt, framför allt i Chicago, der pastor Carlson fått på sin lott den nybildade Immanuelsförsamlingen. Han var de fattiga svenskarnes alt i alla. Han fick mottaga emigrantladdningarna, hjelpa de sjuke in på sjukhusen, laga att de döde begrofvos — under koleratiden hände det att mer än ett lik satt stelt och stirrande i jernvägsvagnen — vidare tjena som tolk inför rätta, läsa och skrifva bref åt landsmän m. m. — Så gick det hela veckan igenom. Också kallade amerikanerne honom »affärspresten» och sådana som omständigheterna då voro, var detta den bästa hederstitel.

Den svensk-lutherska kyrkan trädde redan tidigt i förbindelse med den allmänna lutherska norra Illinoissynoden. Tvist om en skandinavisk teologisk profession vid synodens högskola ledde emellertid till en brytning. Redan nu (1860) kände man sig stark nog att bilda en egen synod. Den fick namnet *Augustana* efter Augsburgiska bekännelsen. Den utgjordes vid stiftandet af 49 församlingar, deraf 36 svenska med 3,747 kommunikanter, 17 prester och 21 kyrkor, samt 13 norska församlingar med 1,220 kommunikanter, 10 prester och 8 kyrkor.

Som man ser rådde således mellan »brödrafolken» en andlig »union», hvilken dock medförde många små svårigheter, tills man slutligen 1870 alldeles upplöste föreningen.

Synoden, som sammanträder hvarje år, består af presterne och valda lekmannaombud från de olika församlingarna. Den är ett slags kyrkomöte, som eger den högsta lagstiftande och i vädjomål från parter, som ej nöjas med konferensernas utslag, äfven högsta dömande makten. Synoden skall vidare bland annat främja missionsverksamheten samt underhålla det högre allmänna läroverket och teologiska seminariet samt mottaga årsberättelser från konferenserna. Synoden skickar äfven ombud till den stora lutherska generalförsamlingen »General Council», hvilken lär omfatta tyskar, svenskar och norrmän. Synodens presterliga afdelning, det så kallade Ministerium, eger att ordinera prester.

Synodens styrelse utgöres af synodalrådet. Det består af tolf medlemmar, bland dem såsom sjelfskrifne synodens president och vice president.

Näst under synoden, hvilken innefattar alla i hennes gemenskap upptagna lutherska församlingar öfver hela Unionen, komma de så kallade konferenserna, kanske närmast att likna vid våra kontrakt, men kontrakt så stora som konungariken. De äro för närvarande fem, hvar och en med namn efter den för synoden mest betydande staten inom deras område, således: Illinois-, Minnesota-, Iowa-, Kansas- och New York-konferenserna.

Hvarje *konferens* håller vanligen möte två gånger om året. Konferensen har att upptaga församlingar i synodens gemenskap, afsätta prester samt i öfrigt inom sin krets öfva ungefär samma verksamhet som synoden för hela samfundet.

Enär den biskopliga institutionen anses såsom en helt och hållet umbärlig inrättning, har Augustana-synoden inga biskopar. Vissa af de biskopliga göromålen, såsom presters

installerande, kyrkoinvigningar, visitationer m. m., utöfvas af konferensernas presidenter.

Grundstenen till hela kyrkoförfattningens byggnad är den enskilda *församlingen.* Makten att kalla och afsätta prester, att öfva kyrkotukt och ordna kyrkliga angelägenheter »hvilar ursprungligen i den enskilda församlingens hand». Det är således fullkomligt frivilligt som den underordnar sig konferens och synod.

Församlingens styrelse utgöres af pastor, vidare af diakoner, som näst pastor vårda den mera andliga delen af församlingens angelägenheter, besöka de sjuke och vaka öfver kristendomsundervisningen, samt slutligen af »trustees» (kyrkovärdar), som ega att förvalta kyrkans jordiska egendom.

Kyrkorådet, bestående af pastor och diakoner, utöfvar kyrkotukten, som är mycket strängare än inom svenska statskyrkan, »der det enligt sakens egen natur är otänkbart att öfva biblisk kyrkotukt».

Inträde i församlingen vinnes efter anmälan hos pastor, som genom enskildt samtal och rådgöring med kyrkorådet söker förvärfva visshet om sökandens kristliga sinne och vandel.

Utgifterna bestridas genom direkta bidrag af församlingens medlemmar. Bidragen utgå, åtminstone i vissa församlingar, efter olika klasser; hvar och en medlem kan anteckna sig till den klass, han sjelf anser lämpligt; underlåter han det, uppföres han af kyrkorådet, liksom af ett slags taxeringskomité, i den klass, dit han på grund af sina inkomster bör hänföras.

Så betalas t. ex. inom en viss rätt förmögen landtförsamling i högsta klassen 4 dollars för husfader och 4 för hustru, 2 för son eller »löskarl», 1: 50 för dotter eller tjenarinna. I nästa klass är afgiften 3 dollars för gift man eller qvinna, i tredje klassen 2 dollars o. s. v.

Dessutom in natura en bushel hvete för den som »reser» 100 bushels, 2 för den som skördar 200 o. s. v. Slutligen gifvas ganska rikliga frivilliga bidrag vid kollekterna, der stundom hvar och en lägger in sin skärf i ett kuvert, som stoppas i håfven. En af dessa kollekter användes till presidentens aflöning, till hvilken i öfrigt hvarje pastor afstår $^1/_2$ procent af sin ordinarie lön.

Vid vigsel betalas i städerna enligt uppgift åt pastor vanligen minst 5 dollars. Äfven vid barndop och begrafning lär presten erhålla gåfvor.

Numera räknar Augustana-synoden 364 församlingar med 242 kyrkor och 158 prester, i det närmaste 46,000 kommunikanter och öfver 80,000 medlemmar, hvilka för kyrkliga ändamål utbetala icke långt från 300,000 dollars.

Största antalet medlemmar — öfver 29,000 — kommer på Minnesota-konferensen. Så följer Illinois-konferensen med mer än 24,400, Iowa- med nära 10,400, Kansas- med nära 10,000 och New York-konferensen med något öfver 6,600 medlemmar.

Den östligaste konferensen är således den minsta. Äfven på kyrkans område gäller lagen:

»mot vester maktens stjerna styr sin ban».

Detta orsakar många svårigheter. Men — så heter det med den för konferensrapporterna egendomliga blandningen af praktisk blick och salvelsefullt skrifsätt — »var det rätt att våra svenskar lemnade Sverige för att i Amerika finna en bättre lekamlig utkomst, var det rätt att Abraham och Jakob under nödens tid lemnade sjelfva Kanaans land och gingo till Egypten för att der bättre kunna lifnära sig och de sina, så är ju ock det rätt att våra landsmän

lemna det i många afseenden förtryckta Östern och begifva sig dit, der de kunna finna en bättre lekamlig utkomst för sig och de sina och kunna komma i tillfälle att uppfylla den gudomliga befallningen: Varen ingen något skyldiga, utan att I älsken inbördes (Rom. 13: 8)».

Såsom ett vårdtecken öfver synodens storartade växt under dess tjuguåriga tillvaro höjer sig i Rock Island icke långt från stranden af den väldiga Mississippifloden den ståtliga byggnad som hyser synodens läroverk »Augustana college & theological seminary».

Denna byggnad, i hvilken läroverket inflyttade från sitt enkla tjäll i den lilla staden Paxton (Ill.), invigdes hösten 1875 under tillopp af en stor mängd menniskor. Det förunnades författaren att deltaga i den vackra festen, der lyckönskningar och böner om en välsignelserik framtid uttalades både på svensk och engelsk tunga, under det att den blågula flaggan fladdrade sida om sida med stjernbaneret. Den dagen aflades ett storartadt vitnesbörd om våra landsmäns kärlek till bildning och upplysning.

Sedan dess har man flitigt murat på anstaltens inre. Sjelfva skolan lär nu, efter hvad det uppgifves — under min sista vistelse i Amerika var jag ej i tillfälle att besöka den — vara jembördig med våra högre allmänna läroverk, och i seminariet erhålla de unga prestämnena en aktningsvärd utbildning.

»President», d. v. s. rektor, är professor T. N. Hasselqvist, D. D. (doctor of divinity). Professorernes antal är åtta. Bland dem torde den i Sverige mest kände vara d:r Josua Lindahl, professor i naturkunnighet och matematik. Lärjungarnes antal utgjorde förra läsåret 157; af dem 25 i teologiska seminariet.

Till anstaltens underhåll upptages en skatt på 1/4 dollar årligen af hvarje kommunikant; i öfrigt är den beroende af frivilliga gåfvor samt inkomster af tidningen »Augustana och Missionären» m. m.

De svenska lutheranerne hafva äfven ett annat läroverk »Gustavus Adolphus College», St. Peter (Minn.). Det lär ungefär motsvara våra treklassiga läroverk, men afses till en del äfven för utbildning af skollärare. Det står under vård af Minnesotakonferensen.

Söndagsskolor för undervisning i religion förekomma i en mängd församlingar. Förra året var deras antal 255. Lärare äro män och qvinnor som af nit för saken frivilligt offra tid och krafter. Skolorna inrättas efter amerikanskt mönster; man söker komma ihåg att barn äro barn. Dysterheten bannlyses och genom små fester, sångöfningar, barntidningar, minneskort, utflygter, »picknicker» o. s. v. söker man att bereda barnen glädje och göra skolan kär för dem.

Utom söndagsskolor bestå sig äfven flere församlingar med s. k. *församlingsskolor*. Deras antal synes vara omkring 150. Undervisningen inskränkes vanligen till stafning och innanläsning, katekes, biblisk historia samt stundom räkning. I vissa af de större församlingarna hålles skola året om, det vill säga ända till åtta månader, i andra blott två, tre månader.

Redan förut har i dessa skildringar erinrats derom, att man i Amerika finner de mest olika skeden af utveckling jemnsides med hvarandra. Fastän »synodens skepp nu styrt genom bränningarna in i hamnen» och kyrkan eger ålderns stadga, finner man på vissa håll företeelser som erinra om den allra första begynnelsen. Ännu händer det i vissa trakter att en prest sliter ut sig med själavården

inom sex till åtta församlingar, att församlingar gång på gång kalla pastor utan att lyckas erhålla någon och att presten under sitt stränga arbete lider brist på det nödvändigaste. I en stad, der många emigranter färdas, såg jag en pastor, anstäld i det s. k. »emigranthuset», ena stunden hålla bibelförklaring, den andra sjelf sopa golfvet eller sälja mjölk och nykterhetsdricka åt af törst flämtande invandrare; och i en af stenkolsbyarna i Pennsylvania återfans på måndagen »the reverend gentleman» utan den svarta bonjouren, ja, rent ut sagdt utan någon bonjour alls, bakom disken i en liten kryddkramhandel, der han försörjde sig, icke precis som Paulus omedelbart genom sina händers arbete, men dock genom att sälja socker och kaffe åt församlingsbornas hustrur, svenska gummor i väldiga qväkarmössor. »De äro så fattiga dessa stackars grufarbetare», sade han halft förläget. »De ha just icke råd att ge mig någon lön; derför satte jag upp denna boden.»

Detta erinrar i viss mån om tillståndet i den gamla svenska kolonien på Delawares stränder. »Den prest», säger gamle Acrelius med tanken äfven på det amerikanska bordets olikhet med svenska rätter, »passar här inte, som är för mycket van vid goda dagar eller fordrar en för stor gemakelighet, ty amerikanska delikatesserna lära endera hindra honom från the qwicka expeditioner, som ther vte fordras eller lära the aldeles mista sin smak när alt intet vill räckia så jemt ihop att fara väl med kroppen.»

Kanske skulle man ock än i dag kunna bland de svenska församlingarna af en eller annan bekännelse uppleta någon »missionsförsamling» i aflägsna obygder, på hvars prest kunde lämpas hvad som från det gamla svenska nybygget förtäljdes om en af de från moderlandet utsände själasörjarne, pastor Hesselius. Han skref till sin »goda mor-

bror» biskop Jesper Svedberg och »grufvade sig öfver sitt tillstånd. Han fick denna trösten: När vi hafvom kläder och föda så låtom oss nöja. Hvarpå han åter frågade: Men när vi icke hafvom kläder och föda, huru skole vi då?»

Augustana-synoden har från många håll varit utsatt för hätska anfall, mer till och med än de andra kyrkosamfunden. »Djefvulen är oss gramse», heter det i en konferensberättelse, »och vill afskära vår harpas strängar» . . . »Sektmakare och vinkelpredikanter, hemliga förbundsbröder och fritänkare, alla bestorma de vår kyrkas torn och murar.»

Bitterheten har naturligtvis varit störst från deras sida som äro h v a r j e kristlig kyrkas sjelfskrifna fiender. Deras stridsrop är stundom ett verkligt indiantjut. Ej nog med att de frånkänna Augustana äfven hennes yttre, civilisatoriska betydelse. De söka inbilla sig sjelfva och hela verlden att synodens oftast högst nitiske och sjelfuppoffrande prester blott äro skrymtare, bedragare och skurkar, hvilkas främsta sträfvan går ut på att drifva in pengar genom allehanda tiggerier — hos den svenska tjenstepigan lika väl som hos den amerikanske kongresskandidaten. Att kyrkans män genom slik obillighet frestas att icke heller spara på skarpa ord om sådana motståndare, är naturligt.

Också har man knappast någonstädes tillfälle att så grundligt studera ofördragsamhetens tungomål som exempelvis i strider mellan de olika partierna bland New Yorks och Chicagos svenskar.

Hur menniskor kunna vara nog förblindade af partisinne att vilja alldeles neka Augustana-synodens mångfaldiga förtjenster såsom religionens vårdarinna och, jemte pressen,

bärare af allmän bildning bland våra utvandrande landsmän, synes dock fast obegripligt. Der det sker fullkomligt i god tro, måtte det bero på obekantskap med verkliga förhållandet. Ungefär som när man hos oss höjer ropet mot presterskapets rätt att vara skolrådens ordförande; fastän det knappast torde finnas en enda person, åt hvilken folkundervisningens sak till någon större utsträckning varit anförtrodd, som ej är öfvertygad derom att utan presterne skulle vår folkskola, åtminstone på landet, ännu stå och stampa i de första barnskorna. Det råkar nämligen vara så att en sak sällan drifves fram endast genom fraser; det kräfves också en smula verkligt ingripande.

Men å andra sidan innebär det på alla områden lika mycket partisinne, om man blundar för felen. En sådan partiskhet förefaller må hända mera älskvärd. Men är den mindre skadlig? Ett öppet hugg kan pareras; smickrets qvalmiga gift insupes med hvarje andedrag, utan att man märker det.

I rättvisans intresse anser sig författaren för sin ringa del pligtig uttala att Augustana-kyrkan enligt hans uppfattning lider af beklagliga fel; fel, hvilka äro så mycket betänkligare som samfundet sjelft anser dem likt skinande dygder.

Dessa fel flyta hufvudsakligen ur en och samma källa: högkyrklig ofördragsamhet.

Det är verkligen så att midt i den religiösa fördragsamhetens land står Augustana, jemte en och annan systerkyrka, omgärdad af den kyrkliga intoleransens gråa murar.

I belåten medvetenhet om sin vid riksdagen i Augsburg 1530 en gång för alla fastslagna öfverlägsenhet öfver andra protestantiska samfund drager sig Augustana ängsligt inom sin renlärighets skal och vågar icke eller vill icke räcka en broderlig hand åt andra kyrkor. Den allt-

mer erkända sanningen att de olika stora protestantiska samfunden hvart och ett lyft sin flik af sanningens slöja, att de trots smärre missuppfattningar dock hvar för sig äro förvaltare af höga gåfvor, att de tillfredsställa olika naturers olika kraf, att deras täflan i goda gerningar utgör en helsosam sporre, att de med ett ord fullständiga hvarandra — denna sanning finner ingen plats inom Augustana. I förfäran lyfter hon båda händerna för att stöta tillbaka tanken på broderlig sammanslutning mellan kristne af olika kyrkosamfund. »Unionism» är hennes röda spöke.

Ja, i sin ifver gå hennes ledare så långt att de med tvärsäkerhet frånkänna de andra protestantiska samfunden »sann kristlig kärlek», just emedan dessa samfund icke hylla tron på den hermetiska afstängdhetens förträfflighet. (Syn. prot. 1878 sid. 8, jemförd med Syn. prot. 1880 sid. 12).

Visserligen drager man icke följdriktigt ut slutsatsen. Man skrifver icke likt katolska kyrkan öfver det andliga templets port den gamla satsen: utom Romas kyrka ingen frälsning! Nej, man erkänner att det kan finnas kristne äfven inom »de villfarande kyrkosamfunden». Men ändå uttalade synodens president i sin vid synodalmötet 1877 offentligt upplästa berättelse, att de, som från andra samfund »tränga sig in i andras församlingar för att predika sin lära och värfva anhängare, i sanning äro djefvulens apostlar (!)».

S. k. predikstolsbyte — då det vid vissa tillfällen medgifves prest af annan bekännelse att uppträda i en systerkyrka — är naturligtvis rakt emot Augustanas grundsatser. Det hjelper icke om den gästande predikanten talade med englars tunga, om han vore den frommaste, den mest uppbygglige bland ordets förkunnare. Att höra

honom vore dock en alt för farlig frestelse till »löshet i läran». (Syn. prot. 1878 sid. 40).

De på senare årtionden uppblomstrande söndagsskoleföreningarna, der lärare af närslägtade kyrkosamfund undervisa i kristendomens hufvudsanningar utan att vidröra skiljomeningar, äro också för Augustana en styggelse.

»Föräldrarna böra allvarligen förmanas och varnas för att sända sina barn till sådana skolor.» (Syn. prot. 1877 sid. 45). Och skulle föräldrar af ett eller annat skäl — må hända derför att för tillfället undervisningen vore betydligt öfverlägsen — föredraga att skicka sina barn till en främmande söndagsskola, heter det genast att de för en tillfällig fördel »sälja barnen, som Esau sålde sin förstfödslorätt för en skidvälling». (Syn. prot. 1881 sid. 35).

I det föregående är omnämdt att många församlingar utöfver söndagsskolan inrättat s. k. församlingsskolor.

Man kan visserligen framkasta det påståendet att det är omöjligt att få för många skolor. Men det sätt, hvarpå Augustana fattar dessa sina skolors uppgift, synes innebära minst sagdt ett misstroendevotum mot en af de ädlaste tankarna inom svenskarnes nya fosterland: den för alla gemensamma folkskolan.

Inom den amerikanska folkskolan, der barnen på grund af den mångskiftande inflyttningen tillhöra alla möjliga trossamfund, meddelas af helt naturliga skäl ingen undervisning i religion. På vissa håll läses icke en gång bibeln, utan hela kristendomsundervisningen lemnas åt hemmen och söndagsskolan. Det är icke utan att Augustana i likhet med katolska kyrkan synes vilja använda denna omständighet såsom ett vapen mot den allmänna folkskolan. (Kans. konf. prot. 1882 sid. 17 och syn. prot. 1879 sid.

61). Också talas vid synodens möten om det »dåliga inflytandet från den publika skolan» uppenbarligen i afsigt att stärka de s. k. församlingsskolorna, om hvilka det dock för icke längesen i en af rapporterna hette att »med den kristliga hvardagsskolan står det i allmänhet rätt jämmerligt till».

Efter allt detta väcker det ingen förvåning, att Augustana-kyrkan i förhållande till den mäktiga rörelse som heter goodtemplarism intager en fiendtlig ställning. Hon gör så på den grund att goodtemplarne äro ett *hemligt* sällskap. Ingen af Augustanas medlemmar får tillhöra hemliga sällskap eller andra otrossällskap». Synoden anser hemliga sällskap, blott derför att de äro hemliga, vara kristendomsfiendtliga: endast den hvars gerningar äro onda skyr ljuset o. s. v. »Ingen» — så heter det i presidentens årsberättelse för 1879 — »ingen troende kristen, som vill se hela sanningen och som vill vandra i sanningens ljus, vill eller kan hafva sällskap med de hemliga sällskapsbröderne».

Med särskildt afseende på goodtemplarorden, hvilken i Amerika likasom hos oss spridt så mycken välsignelse, uttalades ej längesen vid ett synodalmöte att synoden visserligen vill »verka för biblisk(?) nykterhet», men förkastar en sådan verksamhet för sedliga eller religiösa ändamål som »utgår från en sammanblandning af Guds rike och verlden, af sanning och lögn, ljus och mörker.» (Syn. prot. 1882 sid. 38).

Är det icke förlåtligt, om man inför denna trångböstenhet har svårt att qväfva en misstanke att synoden vill åt sina prester häfda den katolske biktfadrens makt, inför hvilken ingen hemlighet får finnas?

Det är visst sant att presten i Amerikas svensk-lutherska församlingar till sin yttre ställning är mera folklig

än i gamla landet. Han är det ofta genom sitt ursprung, alltid genom sitt beroende af församlingens välvilja. Saknar han den, kan han se sig tvungen att begära afsked för att icke löpa fara att å sockenstämma »utröstas».

Men ytterligheterna möta hvarandra. I sin egenskap af synodens prest är samme man medlem i ett samfund, hvilket såsom vi visat är så högkyrkligt, att någon icke alldeles utan skäl framkastat den paradoxen att »vill man lära känna en äkta högkyrklig statskyrka, skall man se den svensk-lutherska frikyrkan i Amerika.»

Rörande öfriga samfund må här i största korthet nämnas de s. k. missionsvännerna, hvilka väl närmast motsvara åtskilliga af de svenska »bönehusens» församlingar — »salsmenniskorna» som en af våra högkyrkliga ledare kallat dem. De hafva bildat en egen synod, »missionssynoden». Så hafva ock »Waldenströmarne»; deras synod heter Ansgariisynoden. Prestbildningen är inom dessa synoder ytterligt svag. Enligt uppgift finnas omkring fyrtio predikanter i hvardera synoden.

Inom metodisternes samfund räknar den s. k. nordvestra svenska konferensen något öfver 5,000 medlemmar i full förening, omkring 1,000 profmedlemmar och 54 predikanter. Dessutom finnas åtskilliga församlingar som ej tillhöra denna konferens, samt utan tvifvel ej så få svenskar som anslutit sig till amerikanska församlingar.

Det sista gäller äfven om baptisterne. Första fröet till svenska baptistkyrkan utgjordes af de 9 personer, som till Amerika följde den bekante, för sin baptism landsförvisade Nelson (Nilson). Nu räknar »skandinaviska baptisternas i Amerika allmänna konferens» mellan 4—5,000 medlemmar. Presternes antal utgjorde enligt senaste uppgift 49.

XV.

»Om hvartannat.»

Innan dessa skildringar föras till sitt slut genom några allmänna betraktelser rörande utvandringen, må här »om hvartannat» påpekas några svensk-amerikanska drag, som icke omedelbart framgått ur de redan meddelade bilderna från landsmännens lif hinsidan oceanen.

Öfver alt i Förenta staterna äro anglo-amerikanerne, trots den väldiga inströmningen af främlingar, samhällets kärna, eller kanske rättare surdegen, som genomsyrar hela degen. Detta visar sig genast i fråga om språket. I den oupphörliga brottningen mellan olika tungomål är det alltid engelskan som får öfvertaget. Sjelfva tysken måste till sist gifva med sig, åtminstone beqväma sig till »kompromiss», såsom det skett i den besynnerliga munarten »Pennsylvania Dutch». I detta hemmagjorda språk af blandrace har den engelska beståndsdelen dragit på sig vissa plagg af den tyska klädedrägten, och Bismarcks modersmål nödgats anlägga amerikanska republikens färger.

En sådan genomförd rotvälska bildas icke vid engelska språkets kamp med det svenska. Svenskan har för liten motståndskraft. I stället för att strida på lif och död kapitulerar hon. Men för att bereda besättningen en beqväm öfvergång slås en ganska bred brygga öfver fästningsgrafvarna. Med andra ord: intill dess svensken genom umgänge eller genom aftonskolan fullständigt lärt sig det nya landets språk inblandar han i modersmålet en svärm af engelska ord och vändningar.

Detta tar sig icke vidare vackert ut. Det är nya, brokiga klutar på den ordentliga, hemmaväfda drägten. Men — så tänker man väl — en lapp mer eller mindre,

hvad gör det till saken? Huru mycket *vi* än hålla af modersmålet — barnen lägga dock helt och hållet bort det: deras tunga blir amerikaniserad lika så väl som deras tanke.

—❧—

Frågan må anses barnslig — men är det icke på visst sätt vemodigt att den första språkförändring som vidtages just gäller fosterlandets namn? Man brådskar så med utbytet, att utvandraren knapt hinner stiga om bord på ångbåten till Hull, innan han börjar använda den benämning som gifves åt Sverige i brefven från slägtingarna i Nya verlden. Det sticker till, när man just som Sveriges kuster sjunka i vågen må hända får höra den försäkran: »Ja, se, tillbaka till det der usla Sveden kommer jag då aldrig».

Nästa förändring gäller språkets och lifvets små, men mäktiga styresmän: orden »ja» och »nej». Äfven personer, som verkligen bemöda sig om att tala rent, icke »mixadt», kunna efter någon tids vistelse i Amerika svårligen göra sig oberoende af ett äkta kraftigt amerikanskt *yes sir! no sir!*

I öfrigt gäller uppblandningen främst saker som äro nya för utvandraren eller som för honom spela en vigtigare roll än i hemlandet. Antag att en svensk i New York »vill» (skall) »gå» (go, resa) till Vestern, der han har en slägting ute på »präjan» (prairie). Han lånar en »bagge» (buggy, lätt fyrhjuligt åkdon) och kör till »rälråden» (railroad, jernväg). Innan han kommer till »dipo'n» (depot, station) »stoppar» han utanför en »salun» (saloon, krog) för att få sig en »drink» (ett glas). Han »var misstagen» om tiden och hinner nätt och jemt att köpa »ticketen» (biljetten), innan »tränen» (train) »startar» (start, sätta sig i rörelse) i väg. Efter en långsam »trip» kommer han

fram. »Mäster (Mr) Florine — det är kusinens namn — möter honom med ett »oxtim» (team, dragare). Familjen bor helt nära till. Förut har den »bårdat» (board, vara inackorderad) hos en »farmare» och sedan »räntat» (rent, hyra) ett tomt »sodhus» (torfhus). Men nu har den just flyttat in i sitt eget »främhus» (framehouse, hus af resvirke). Det ligger »infensadt» (fence, stängsel) midt i ett »nybräckt» (break, bryta) »fild» (field, åker), der egaren snart kommer att »resa» (raise, odla) en vacker »kropp» (crop, gröda) af »korn» (corn, majs). Genast efter ankomsten sätter man sig till »supper», som är dukad i »parlourn». Der faller talet på di höga »taxerna» (tax, skatt) och på »massmötet» i »kårthuset» (courthouse, rådhuset), der man beslöt att »vota» (rösta) för »demokratticketen» (demokraternes röstlista) o. s. v. o. s. v.

Ett exempel från en annan krets. När den svenska tjensteflickan slutat att »skrubba» (scrub, skura) grytorna och »stoven» (spisen) och piskat »carpeten» (mattan), när hon »fixat» (fix, här = städa) rummen och satt in mjölken i »batterit» (buttery, mjölkkammare, skafferi), hemtas hon af sin vän »mr Ostrand» — har ingenting att göra med ost, utan står för Östrand. Han skall följa henne till »mitingen» (meeting, möte, gudstjenst) i första baptistkyrkan. Innan de stiga in i »stritcaren» (streetcar, spårvagn), bjuder han henne armen för att »krossa» (cross, gå öfver) gatan till »drugstoret» (apoteket); der trakterar mr Ostrand med »hallonsirap» och sasparilla med »sodawater». Efter »mitingen» bjuder han på »ice cream» (glace) och så går snart en »daler». Jo, jo det kostar, mr Ostrand, att »gå för» (slå för) en så fin flicka . . .

Liknande tråkiga prof på språkligt lappverk skulle kunna lemnas från alla möjliga yrken, ja, i någon mån ända upp till predikstolen och pressen. Ej ens den se-

nare, som dock berömvärdt ifrar för oförfalskad svenska, lyckas att sopa riktigt rent för egen dörr.

Ett sakförhållande är emellertid, att svenskan nu är mera aktad bland svenskarne än den var för ett tiotal af år sedan. Då visade man henne stundom rent af ovilja. Dock fins det äfven nu åtskilliga föräldrar som icke vilja låta sina barn lära någon svenska alls. De tycka att svenskan är onödig. Men de glömma dervid, att kunskap aldrig är en tung börda — ute i Vestern träffar man amerikaner som lärt sig svenska för att locka svenska kunder.

Inom flertalet af svenska familjer torde dock barnen njuta undervisning ej blott i engelska utan äfven i svenska språket. Antingen lära de svenskan först eller ock båda språken samtidigt.

Barnen sjelfva föredraga dock allmänt att tala engelska sinsemellan: svenskan synes dem svår och trög. Än mer: på engelska tala de lika fint som någon annan; öppna de sin mun till svenska, så tala de bondspråk, hvilket de skämmas för. Det är på samma sätt med en af våra frejdade svenska näktergalar; när hon talar modersmålet, är hon från Småland, annars är hon parisiska.

Emellertid klagar det svensk-amerikanska presterskapet mycket deröfver, att mångenstädes ungdomen ej gerna vill höra predikan på svenska; om man skall locka den till Guds hus, måste engelska språket införas jemte det svenska.

Slutsatsen blir att svenska språket i Amerika ej har någon framtid annat än i samband med pågående invandring från Sverige.

Att svenska familjenamn i Amerika omskapas är ganska naturligt. De afses ju icke blott till inrikes bruk, d. v. s. till bruk bland svensktalande. De äro mynt som också böra hafva utländsk, engelsk kurs. De måste vara begripliga för engelska ögon och möjliga att uttala för engelsk tunga.

Men konstiga utvägar får man tillgripa för att icke beröfvas sitt ärliga namn. »Å», »ä», »ö» äro genast stötestenar. De äro ren hebreiska för anglo-amerikanen. Den som vill heta »Åkerberg», som han gjorde hemma i Upland, måste derför skrifva »*Okerberg*». Likaså *Okerson, Ongman, Oberg, Stohlbrand, Hocanson.* Någon enda gång användes ock »aw»; så är en annan form af Håkanson *Hawkinson.* Den som heter Näslund får lof att skrifva *Naselund,* Näsman blir *Naseman,* Fält, *Felt,* Stenbäck, *Stenbeck.* Värre är det med »ö». Der kan man icke göra något utbyte. Utvandraren måste följaktligen ta sitt parti och stryker helt simpelt ett streck öfver de små prickarna: Soderberg, Bergstrom, Stromberg, Norstrom, Ostrand. Följden häraf är att man stundom ej kan få reda på hvad vissa namn från början hetat. »*Oberg*» kan vara både Åberg och Öberg, »*Oman*» både Åman och Öman o. s. v. För Törnqvist finnas två former *Tornqvist* eller *Turnqvist.*

I *Young, Youngberg* och *Jusberg* igenkännas lätt Ljung, Ljungberg och Ljusberg. *Shogren* är Sjögren. Vårt mjuka »k» framför len vokal blir »ch»: *Chilberg* och *Chaiser* motsvara Kilberg och Keijser. För att få behålla den hos oss så vanliga betonade slutstafvelsen »in» får man göra sig obegripligt besvär. Antingen skrifver man »ine» eller »ene» i båda fallen med stumt e. Så blir Florin, *Florine,* Aldin, *Aldine,* Molin, *Moline* o. s. v. Rosin deremot *Rosene,* Lavin, *Lavene,* Verin, *Verene.*

Ännu ett tredje sätt begagnas, nämligen »ee», t. ex. *Brodeen* för Brodin, *Boleen* för Bolin, eller ännu grannare *Becklean* för Becklin. — Det dubbla »e» återfinnes också inuti ett par namn, de gamla knektnamnen Strid och Frid; i Amerika *Streed* och *Freed*.

Likasom det i fråga om språket i sin helhet finnes en strömning som alls icke håller på svenskan, så finner man ock i fråga om familjenamnen mången som ju förr dess hellre stryker bort främlingens och Sveriges insegel, utan att det är nödvändigt för det engelska uttalet. Så kallar sig Sven Svenson för *Swan Swanson*, somliga Måns Månssöner förvandla sitt namn icke blott till *Mons Monson* utan ännu finare till *Munson*. Karlson blir *Charleson* eller *Charlson*, Nilson blir naturligtvis *Nelson* och Janson *Johnson*.

Andra öfversätta sitt namn helt och hållet eller till hälften. Nyman blir *Newman* eller *Nieman*, Nyberg *Newberg* eller *Newburg*, Lång blir *Long*, Sten blir *Stone*, Ros blir *Rose*, Törne blir *Thorn*, Löf blir *Leaf*, Eklöf *Oakley*.

Stundom annekteras utan vidare rent engelska namn: *Douglas, Hamilton, Lincoln, Barlow, Pierson* o. s. v.

Amerikas svensk har en både i moraliskt och ekonomiskt hänseende rik inkomstkälla i sin nykterhet.

Naturligtvis misstager man sig, om man tror att sjelfva öfverflyttningen till Amerika liksom genom ett slags naturnödvändighet gör honom nykter; alldeles som vissa djur få olika färg på fällen, om de blott flyttas till ett annat klimat.

Men säkert är att under de nya förhållandena tycks det långt lättare för honom att bannlysa bränvinsflaskan.

Den olyckliga seden att »traktera» stämmer icke väl med amerikanskt bruk eller med invandrarens ifver att skaffa sig en grundplåt till framtida oberoende. »Allting skall di dricka på der hemma, jag kunde inte stå ut med det», sade en svensk, som efter några år i Amerika kom hem för att bosätta sig i Sverige, men återade sig.

Vidare anses dryckenskapen mycket skamligare och farligare der ute. Det är långt svårare för en person som begagnar starka drycker att erhålla arbete. En krogkund — äfven om han ej hör till dem som bära det röda ordenstecknet på näsan — har just icke godt rykte om sig. Måttlighetssuparen anses kunna blifva drinkarens fader.

Kyrkan inlägger stor förtjenst om nykterheten. Flere kyrkosamfund — bland dem äfven goodtemplarnes motståndare Augustana-synoden — uttala sig afgjordt för den absoluta återhållsamheten. Och att en person som öfverlastar sig genast ställes under kyrkotukt är en sak som faller alldeles af sig sjelft.

Hvad som på detta sätt ryckes undan glaset och krögaren vinnes för hemmet och familjen; det är ej blott genom den höga arbetslönen utan ock genom en manlig återhållsamhet i fråga om starka drycker som svensken i Amerika kan offra mycket på hemmets trefnad och försköning.

Dess värre tyckes det dock på sista tiden gå raskt bakut med nykterheten, framförallt i städerna. De senare årens utvandrare vilja icke så gerna släppa den »svenska» nektarn. Utanför bacchitemplen i de svenska qvarteren, der den välsignelserika offertjensten ofta skötes af svenska krögare, svärmar det af landsmän som vid flustret till en bikupa. Redan på långt håll hör man af surrets sjelfva grundton, att man nalkas en svensk krog. »Karlaktiga»

svenska svordomar smattra om öronen, så att man riktigt baxnas. Också lär man efter kalibern af det artilleri af eder som begagnas kunna bedöma, huru länge invandraren uppehållit sig i landet.

Der nykterhetsfrågan dragits in i politiken har emellertid det stora flertalet af svenskar kastat sina röster på den goda sidan i striden mot en makt, hvilken de redan från hemmet lärt sig frukta såsom sin farligaste fiende.

Såsom bekant, finnas i Amerika på vissa håll s. k. förbuds- eller mainelagar.

»Folket i Maine är vandt vid hårdt arbete; att hugga ved, att bygga skepp och att fiska hör till dess hufvudnäringar. Bränvinet smög sig in ibland dem och försvagade deras kraft; det lade svåra lidanden till deras tunga arbete.» Så fortgick det en tid. Men en dag reste sig Maines folk i sin kraft och gaf verlden det upplyftande skådespelet af en frestad som dristade att drifva ut frestelsen, när han visste sig för svag att motstå den. Nu får i Maine eldvattnet icke införas, icke tillverkas, icke försäljas.

I flere andra stater har samma slag riktats mot den »patriotiska» handteringen. I ett par anses det, att svenska röster gåfvo utslaget.

Annars är svensken i stort sedt icke särdeles ifrig politiker. Visserligen ser man stundom motsatsen uppgifvas inom den svensk-amerikanska pressen; den torde dock döma mest efter städerna. De upplysningar jag erhållit från äldre svenskar på landet samstämma med min egen iakttagelse deri, att blott ett fåtal »ligger i» de politiska förhållandena. Politiken är betydligt krångligare än

åkerbruket i ett land der man rakt icke behöfver gå igenom Ultuna för att kunna sköta sin åker. Vanligen låter farmaren leda sig af en eller annan företagsam politiker, hvilken lyckas vinna hans förtroende.

När svensken deltager i valen, står han vanligen på republikanernes sida. I gamla tider voro svenskarne demokrater. Men alt sedan det republikanska partiet bildades med uttalad afsigt att motarbeta slafveriets utbredning, hafva våra landsmän nära nog som en man slutit sig kring dess och frihetens fana. Trots partiets många missgrepp i senare tider synes detta förhållande till stor del fortfara.

Mot den mycket agiterade qvinnorösträtten sägas svenskarne vara mindre vänligt stämda. Det sätt hvarpå ledarne uppträda har skämt saken. Särskildt har den oförsynthet hvarmed Victoria Woodhull utbjudit sig såsom kandidat till presidentstolen i Hvita huset alldeles icke fallit svenskarne på läppen.

Endast få svenskar hafva vunnit politiska utmärkelser. Det uppgifves att orsaken härtill i någon mån bör sökas i den kungliga svenska afundsjukan, som äfven frodas förträffligt i de republikanska örtagårdssängarna. Så, säges det, uppstår t. ex. en storm i ett vattenglas hvarje gång svensk-norska regeringen tillsätter konsuler. Och det fastän de svenskar som bråka mest redan äro amerikanska medborgare och således icke hafva något med saken att skaffa: konsulerne äro ju till för svenska undersåtar. Icke förty strides stundom väldeligen särskildt mellan de kyrklige och och icke-kyrklige, hvilka uppställa hvar sin kandidat...

Till sin allmänna politiska tro äro svenskarne varmt tillgifna det republikanska styrelsesättet. Utan att egentligen någonsin hafva grubblat öfver olika statsformer äro de öfvertygade om republikens öfverlägsenhet. »Den öfver-

het som är, den är af Gud» — så lyder ju redan deras barnalära. Svenskarne äro lojala.

I det fallet äro de mycket olika sina medtäflare på tjenstefolkets stora arbetsfält, irländarne. »Hvilket parti hör ni till?» frågade någon en irländare som just ankommit till New York. »Fins det någon regering här i landet?» frågade Pat tillbaka. »Ja visst gör det det». — »Jaså... ja skrif då upp mig bland dem som är *emot* regeringen.»

Hufvudintrycket blir att svenskarne i politiken icke höra till skrikhalsarna. Man kan om hela folket säga hvad jag hörde en amerikansk lärarinna säga om sina svenska skolbarn: »de äro ett fredligt slägte».

»In zis country everypody zinks he is chentlemen» brukade en af mina reskamrater ute i Vestern tidt och ofta med förargelse utbrista, när han tyckte, att man icke visade tillräcklig undfallenhet för en viss »verklig» gentleman, dertill preussare och bärare — i Tyskland naturligtvis — af »königliche kaiserliche» löjtnantsepåletter. Om dessa menniskor varit bönder å hans fars gods, då skulle han...

Denna klagan öfver att alla tycka sig vara gentlemen — »herrar» om man så vill — är ju naturlig för den som uppvuxit bland preussendomens junkrar. Men en sann svensk känner sig uppfriskad, hvarhelst han möter en flägt af den frimodighet, som städse ansetts för en prydnad hos den svenske odalbonden.

Denna känsla af sjelfständighet och personlig värdighet är allmän. Det fins icke torpare eller statkarl: alla äro »gentlemen».

Härmed försvinner i mycket den misstänksamma kast-

känsla, som i Europa råder mellan arbetaren och arbetsgifvaren: alla äro medborgare bland medborgare — intet vidare.

En viss säkerhet i sättet och en större omvårdnad om den yttre personligheten är följden af denna likställighet. Det fins inga säregna herrskapskläder, vare sig hos man eller qvinna. Qvinnorna gå emellertid väl långt i sin ifver att pressa in breda svenska bondjäntor i smärta amerikanska damtoaletter. Deremot är det med oblandadt nöje man ser arbetaren på hvilodagen — stundom ock på veckodagen efter arbetstidens slut — taga på sig rent linne och snygga gångkläder. Så är han också till sitt yttre »gentleman», vare sig han styr sina steg till kyrkan eller han går ut att med familjen göra sin aftonpromenad eller kanske, om han är ungkarl, besöker någon af de många svenska föreningarna till sällskapligt umgänge — Svea, Nordstjernan, Valkyrian, Freja, Skandia, Norden, Svithiod, Valhalla, Svenska förbundet, Svenska societeten och hvad de alla heta.

Och är det icke ganska förlåtligt, om det ock är barnsligt, att han känner en viss glädje öfver att få kallas »mister» af hvarje främling och att sjelf med ridderlig artighet genom den engelska fru- och frökentiteln, »mrs» och »miss», glädja det svagare kärilet — detta lika mycket om samtalet föres på svenska eller engelska. Talar han det förra språket med en individ af det manliga slägtet, är han deremot mindre höflig. Mycket ofta proponerar han alldeles oombedd »du» med hvem som helst.

Hur det är, man må tycka än så bra om jemlikhet, så förefaller det en smula egendomligt att »duas» af en dryg bondpojke, n. b. när man sjelf kallar honom »herre». Men så är det: sjelfva Mirabeau kände sig oangenämt be-

rörd, när revolutionen klädde af honom hans titlar och gjorde honom helt enkelt till medborgaren Riquetti.

Naturligtvis — om detta »duskap» vore trohjertad dalkarlssed, skulle det vara mycket välkommet; men det har ofta i sig en liten trubbig gadd af öfversitteri, som om det ville säga: här må du inte tro att du är någonting för det du har glasögon på näsan och är studerad.

Och till på köpet kan det hända, att man får offentlig skrapa, om man dristar göra en anmärkning. I närvaro af en tidningsreporter råkade jag uttala min förvåning öfver, att alla sade »du», fastän jag sjelf ödmjukast kallade dem »herre». Nästa dag stod det mycket spetsigt i bladet, »att herr B. vill gälla för folklig, men stöter sig ändå på, att farmarne endast kalla honom 'du'».

Men tidningen hade kanske rätt. Eller böra icke de, som under århundraden med nedlåtenhet »duats» af hvarje sprätt i herrekläder nu få taga skadan igen och »dua» tillbaka? Jo hjertans gerna.

Så mycket mer om de sjelfva villigt låta behandla sig ytterst kamratlikt af både den ene och den andre. I en liten vacker svensk-stad gick jag en dag på gatan med stadens förnämsta handlande och bankir, ursprungligen en getapojke från Småland, nu en mäktig herre. Alla de mötande, äfven de fattigaste, helsade honom med ett förtroligt: »Halloh Pete!» (God dag Peter!) — alldeles som om han druckit brorskål med dem hvarenda en. Senare besökte jag stadens häkte, beledsagad af en svensk poliskonstapel, en ung man, som i Sverige fått någon uppfostran och nu hörde till stadens mera framstående ungherrar. I häktet satt en känd hästskojare och tjuf i en bur och läste sin tidning. Genast utbyttes vänskapligt kamratlika helsningar med: »Halloh Johnny!» och »Halloh Charles!» eller hvad nu resp. förnamnen voro.

Ungdomen är framtiden. Vi hafva redan antydt, att bland landsmännen i Amerika ungdomens art är sådan, att denna framtid säkerligen icke kommer att blifva svensk.

De barn som födas i landet äro redan från uppväxten amerikaner. Gossarne bibehålla visserligen det svenska utseendet. Man finner bland dem oräkneliga lintottar med blågrå ögon. Men hos det för intryck mottagligare könet spåras redan i första led ett främmande inflytande. Flickorna äro spensligare, finare än svenska bondflickor, och de ega ofta sina amerikanska systrars djupa ögon.

Både gossar och flickor stämma deri öfverens, att de till sitt sätt upptagit amerikanska seder, ej sällan i karrikerad form. Såsom ofta i skrifter om uppfostran påpekats, söker amerikanen i främsta rummet att utveckla barnets sjelfständighet, förmågan att se med egna ögon, att döma med eget omdöme och att handla på eget bevåg. Lydnaden får, åtminstone till det yttre, träda i bakgrunden.

Detta är i och för sig ett farligt experiment. Än farligare blir det, när föräldrarne å ena sidan icke ega bildningens öfverlägsenhet och å den andra sjelfva vuxit upp under helt olika förhållanden. De sakna då erfarenhetens visdom, och barnen blifva sjelfsvåldiga, framfusiga och otrefliga *.

Lyckligtvis är det icke sällan lifvets skola förbehållet att bättra på en felaktig uppfostran. Den svenska ungdomen blir ofta både duglig och hygglig, när den väl vuxit

* Samma stränga dom har Kristoffer Janson ansett sig nödgad att fälla om den norsk-amerikanska ungdomen. Den uttalas ock i en liten skrift om »Svenska nationaliteten i Amerika» af en svensk-amerikan under märket Tancred Boissy. Mot dennes skarpa utsaga om de svensk-amerikanska hustrurna strider det intryck förf. till dessa skildringar fått i flertalet af de svenska hem han besökt i olika trakter af Amerika.

ur slyngelåren. Då söker den också stundom att skaffa sig ökad bokbildning.

En frukt af denna sträfvan äro de talrikt uppblomstrande s. k. ungdomsföreningarna, hvilkas förste upphofsman lär vara Hemlandets redaktör, hr Enander. Dessa sällskap till diskussion, deklamation o. s. v. skaffa sig sina egna små bibliotek och hålla ganska täta sammanträden, på vissa orter ända till en gång i veckan om vintern och hvar fjortonde dag om sommaren. Medlemmarne äro både manliga och qvinliga. Embetsmännen — president, bibliotekarie, skattmästare och vice president — väljas, åtminstone i vissa af dem, lika väl bland de unga qvinnorna som bland ynglingarne. Presidenten utnämner dem, som för hvarje afton skola kämpa med ordets vapen. Man disputerar om alla möjliga satser, ofta barnsligt, alltid med parlamentarisk ordning. Äro äldre personer närvarande, »passeras en resolution», hvarigenom de för aftonen vinna säte och yttranderätt.

Man ser stundom i svensk poesi och mycket ofta i betraktelser öfver emigrationen den tanken uttalas, att svenskarne i Amerika lida af hemlängtan. Detta är dock vanligen blott förhållandet med två slags personer: de som nyss kommit öfver och de som icke haft lycka med sig. Naturligtvis fins också ett fåtal som verkligen är offer för hemsjuka; den är någon gång obotlig.

Men annars är det så, att svensken, synnerligast den som på senare åren utvandrat, icke mycket längtar hem till Sverige. Man får till och med ibland till sin sorg höra Sverige nämnas med ringaktning. Bönder, som äro stolta öfver att hafva varit fattiga och nu blifvit rika, tala så om det svenska fosterlandet, som hade det stulit deras bästa kraft i lönlös sträfvan. De påstå — om med rätt

eller orätt är icke här platsen att undersöka — de påstå, att Sverige håller den fattige nere, att det gamla fosterlandet icke betalar arbetets värde.

Och dock är jag öfvertygad, att om någon utanför stående skulle slunga denna anklagelse mot deras gamla Sverige, skulle de brusa upp i vrede. De älska det i bottnen. Är icke möjligen bitterheten mången gång uttryck af vemod deröfver, att icke det hem farmaren der ute uppbygt, den åker han der plöjt, ligger bland susande granar och skälfvande hvitstammiga björkar på andra sidan hafvet?

Men hans son, han är fullständig amerikan. Äfven han underskrifver dock gerna dessa ord af en svensk-amerikansk författare: »Svensken i Amerika gläder sig öfver att ega för sina minnen ett så ärorikt hemland som norden och för sitt hopp ett så löftesrikt land som Amerika».

XVI.

Emigrationens utveckling. — Nationalförlusten.

Utvandringens yttre former vexla med vexlande tider.

När dess ändlösa tåg först ur dimman träder fram i häfdens ännu dunkla ljus, ser man icke skaror af utvandrare i vanlig mening utan flockar af kolonister. Utvandringen har då formen af kolonisering.

Så sände fenicierna, krämarfolket, sina flottor rundt om Medelhafvet att å främmande kuster upprätta fasta marknadsplatser.

När Greklands söner i följd af politiska hvälfningar eller bristande utrymme funno det trångt i hemmet, lockades de lätt af utvandrareagenter med svärd vid sidan och med vajande fjäderbuske på »nickande hjelmar», — och så styrde de äfventyrslystne öfver vattnet till Asiens kust. Här grundade de nybyggen, hvilka ofta blott genom det gemensamma språket, den förfinade bildningen och det politiska förbundet voro fästa vid moderlandet.

Romas rofgiriga örn plägade, så snart vingarna vunnit styrka, slå ned hvarhelst något stod att vinna; för honom, besjälad af centralisationen och maktbegäret, blefvo kolonierna endast ett slags utgårdar, skötta eller snarare utsugna af romerska medborgare, »cives romani». (Ch. Calvo. Étude sur l'émigration. Paris 1875).

Vikingatågens och folkvandringarnas våldsamt svallande vågor voro koloniseringens vrångbilder i ett upprördt tidehvarf. Det förefaller betraktaren, som om deras skaror leddes endast af dunkla drifter. De tyckas brusa framåt utan medveten plan och stanna i sin framfärd hvarhelst slumpen gör att de tröttna på det blodiga lösdrifveriet.

Dock — här är naturligtvis icke meningen att ens i den allra magraste konturteckning följa den art af utvandring, som kallas kolonisering. Först i det ögonblick, då Columbus, iförd festdrägt, med knäfall, bön och jordens kyssande tog »Frälsarens ö», San Salvadore, i besittning för den castilianska kronan, först då är det i sjelfva verket som rörelsen närmar sig området för vår skildring. Ty från detta ögonblick ledas så småningom strömmar af folk öfver till *Amerika.*

-❧-

Den första inflyttningen till Nya verlden skedde också genom kolonisering. Den erinrade följaktligen i mycket om äldre tiders befolkande af nya trakter. Det var alltid

någon yttre myndighet, regeringarna eller »kompanier», som med maktspråk eller lämpor skaffade sig deltagare uti hvad man kallat »kollektiv utvandring».

Temligen trögt gick det i början. Men på 1600-talet uppstod bland flere lifskraftiga och företagsamma folk en täflan i anläggandet af kolonier i Amerika.

Man började anse besittningar i andra verldsdelar såsom guldgrufvor med mycket billig driftkostnad. Vände icke litet emellan fartyg åter till Europa lastade med guld och silfver, som för intet hemtats i sagoländerna på andra sidan hafven? Var det icke sjelfklart att de hade rätten på sin sida som påstodo att genom koloniers anläggande allmänt välstånd skulle spridas i hela Gamla verlden och staternas drätsel »högeligen förbättras utan någon menige mans besvär?»

Äfven Sverige hörde till de länder hvilka satte sina segel mot framtidens lockande kust, som skymtade i det dunkla fjerran. Planen till »det nya argonautertåget» uppsprang hos konung Gustaf II Adolf. Den mognade dock icke under hans lifstid. Först efter Axel Oxenstiernas besök i Holland 1635 »kom ordningen till Sverige att taga del i detta bytet». Vid Delaware-floden — Nya Sveriges elf — grundade en svensk expedition 1638 en koloni som fick namnet Nya Sverige.

Det var emellertid icke uteslutande af nyss anförda ekonomiska skäl som utflyttningen rönte varm uppmuntran från de styrande i Europa. Man anade snart att det kunde vara godt att ega en koloni icke allenast emedan den var en gifvande mjölkeko som föga behöfde fodras; man begynte också betrakta Amerika som en lämplig afledare ej blott för dåligt folk och oroliga hufvuden utan för folk i allmänhet. Det fans redan nu tänkare, som började frukta för öfverbefolkning inom Europa. Framför allt i England,

der således ett tidigt varsel af Malthus' jernhårda lära likt ett hotande spökelse reste sig vid synkretsen. Bacon såg enda räddningen från kommande elände i utvandring, hvilken derför borde uppmuntras: »det är liksom en godsegare», säger han, »som besväras af öfverflöd på vatten just kring boningshuset och som besluter att till nytta och ögonfägnad afleda det öfverflödiga vattnet i bäckar, dammar och kanaler». (P. Leroy-Beaulieu. Sur la colonisation chez les peuples modernes. Paris 1882).

Men i sjelfva England blåste snart nog en annan vind. Utvandringen motarbetades icke sällan på många sätt, och det är först i senare tider som folket i sin helhet kommit till den öfvertygelsen, att de förhållanden, som råda inom vissa delar af Storbritannien, göra utvandringen till en välsignelse.

Hvad Tyskland angår så belades efter någon tid emigrationen med strängt straff. Och än i dag stå de styrande minst sagdt tveksamma inför denna rörelse. »Den som gör goda magar, han gör goda soldater» är ett af Bismarcks senaste bevingade ord, skrifvet i tacksägelsen för en kokbok af furstlig författare. I pickelhufvornas lyckliga land är soldaten så att säga värdemätaren, mensklighetens myntfot. Förlusten genom utvandringen uppskattas i soldater. »En utvandring af 100,000 emigranter» anses af preussiska statsmän-generaler vara »det samma som om en armé af 100,000 man med bagage och allt sjönke ned i jorden, när den marscherar öfver gränsen».

Äfven i Skandinavien, den tredje stora drifbänken för emigranter, undergick stämningen stora förändringar. Hvad särskildt Sverige angår hade det vid tiden för koloniseringen kring Delawarefloden tvingat personer att ut-

vandra. Men redan i förra hälften af 1700-talet började de makthafvande att lägga hinder i vägen för dem som önskade att lemna riket och nedsätta sig »under främmande herrskap». Visserligen kunde ungdom och tjenstefolk efter att hafva genomgått ett strängt passväsende tillåtas resa utom landet; dock förutsattes alltid skyldighet att återkomma. Reste man utan pass, miste man arfsrätt redan efter ett års förlopp. Ja, det gick så småningom derhän, att insigten i vissa yrken belades med en för innehafvaren mindre angenäm utförselskatt, i ty att — enligt 1768 års förordning, som för öfrigt ålade hvar och en att vid uttagande af pass ställa borgen för sin återkomst — afvikelse ur riket utan bergskollegii »speciella» tillstånd till och med kunde kosta lifvet för den som egde kunskap i bergverk eller dervid hade sin näring. Vidare stadgades höga viten för den som bortlockade en manufakturarbetare, och ålåg det förföraren att skaffa den bortkomne tillbaka. Ja, först för en mansålder sedan, år 1840, upphäfdes skyldigheten för vissa klasser att ställa borgen, i fall de önskade begifva sig ur riket. (W. E. Svedelius. Studier i Sveriges statskunskap. Upsala 1875).

Långt före denna tid hade emellertid utvandringen till Amerika förlorat sin ursprungliga karakter af kolonisering.

I sjelfva verket fästes frihetens och jemlikhetens fagra blomma såsom segertecken tidigare vid stjernbaneret än vid Frankrikes tricolor. Ett af skälen härför var, att Amerikas invandrade medborgare voro personer, som i handling protesterat mot hela den äldre uppfattningen af folken endast såsom furstarnes eller statens skatteobjekt. Mångenstädes var den första yttringen af frihetskänslan just utvandringen till Amerika — icke på grund af herskarebud, icke för att

der ute blifva ett ännu värderikare skatteobjekt, utan för att vinna politisk och religiös frihet och ekonomisk förkofran.

Så småningom trängde öfvertygelsen om den enskildes personliga bestämmelserätt igenom de europeiska samhällena så fullständigt, att det numera icke faller någon in att neka den. Hvilken som vill får nu utvandra.

Följden häraf är att den massutvandring som våra dagar bevittnar icke utgår, såsom i koloniseringarnas tid, uppifrån. Den har sin rot i den enskildes för egen räkning fattade beslut, att utbyta det gamla fäderneslandet mot ett nytt, der han ämnar blifva laglig medborgare. Det är först genom sammanläggning af de enskilde utvandrarne — anmärker mycket riktigt Friedrich Kapp — som våra dagars emigration blir massutvandring.

Denna nya massutvandring tog såsom kändt är egentligen sin början från 1830. På 1830-talet uppgick den dock från hela Europa ej till en million. Men på 1840-talet räknas den till 2 millioner, på 1850-talet till 3. På 1860-talet nedgick den med ungefär 100,000 för att återigen på 1870-talet (1871—1880) med 44,000 öfverstiga 3 millioner.

Under innevarande årtionde tecknar det sig till att antalet utvandrare blir större än någonsin (Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik. Se Statistisk tidskrift h. 67 supplement sid. 50).

I vårt land började utvandringen i större skala ej förr än på 1850-talet. Då nådde den emellertid ej fullt siffran 17,000 och minskades så betydligt att den nedgick från 4,243 år 1854 till 348 år 1860. Såsom symboliskt tecken står upphäfvandet af passväsendet i sept. 1860.

Från 1860-talets ingång börjar nämligen stigningen på nytt. Med ens sprang siffran upp till 2,286 år 1861 för att sedan stiga år efter år, tills utvandringen med de båda nödåren 1868 och 1869 tog en sådan utsträckning att den medförde folkminskning. Siffrorna för dessa båda år utgjorde i rundt tal resp. 27,000 och 39,000, och hela perioden 1861—70 visar den mycket betydliga siffran 122,447. Sedan faller menniskofloden plötsligt. De hårda tiderna hade nämligen flyttat öfver oceanen. Ännu sedan amerikanska krisens svåraste tid var öfver, fortfor antalet att sjunka och hade 1877 nedgått till 7,600. Men så växer utvandringens bölja åter och redan 1880 öfvergifves Sverige af omkring 42,000 utvandrare. Siffran för hela perioden 1871—80 öfverstiger något 150,000.

Under de första åren af innevarande 10-årsperiod visade sig hos utvandringssiffrorna ingen benägenhet att sjunka. För år 1882 uppgifves utvandrarnes antal i Post- och Inrikes Tidningar till öfver 45,000. Det är ju ungefär som om »rikets tredje stad» och dertill på köpet något mindre stadssamhälle exempelvis Borås skulle helt plötsligt stå tomma och öfvergifna. Deremot visa innevarande års rapporter en afgjordt sjunkande tendens.

I Sveriges officiella statistik, Ny följd XXII 1. finner man att bland de under 10-årsperioden 1871—80 utflyttade 150,269 personer voro 83,488 män och 66,781 qvinnor. Bland dem är åldern mellan 20 och 30 år ojemförligt starkast företrädd. En jemförelse mellan de olika åldersklasserna inom hela rikets befolkning och bland utvandrarne visar, att åldern mellan 0—10 år utgör bland hela befolkningen 23,1 procent, bland utvandrarne 13,4 procent. Förhållandet i fråga om åldersklassen 10—20 år är i det närmaste lika för båda, eller något mer än 19 procent. Men vid åldern 20—30 år skilnaden högst i

ögonen fallande med resp. 16 procent och ej mindre än 43,2 proc. Redan vid åldern 30—40 blir skilnaden åter rätt obetydlig, blott litet mer än 2 procent (resp. 12,2 procent och 14,8 procent). Och när det så blir fråga om 40—50-åringar är proportionen bland emigranter blott hälften mot hvad den är bland befolkningen. Och sedan sjunker proportionen bland utvandrarne oupphörligt för hvarje steg ned mot dessa jemförelsevis fåtaliga sjuttio- och åttioåringar hvilka med stapplande fot gå ombord på oceanångaren för att åtminstone deras ögon måtte få lyckas af älskande händer och deras grafvar gräfvas i samma jord som barnens.

Slutsatsen som genast drages af ofvan anförda siffror är att den stora delen af utvandrarne äro personer i den kraftigaste och företagsammaste åldern.

Det är naturligt att en sådan åderlåtning väckt stora farhågor inom landet. Visserligen är det ju så, att när folkminskning af ett eller annat skäl inträder, naturen anstränger alla sina krafter för att återställa jemvigten. Så skedde exempelvis efter den hemska förödelsen under Karl XII. (Se Stat. Tidskr. 1882 h. 67. Suppl. Folkmängden och folkökningen i Skandinavien 1850—80. Kritisk undersökning af Hjalmar Gullberg och Gustav Sundbärg).

Men ändock har tänkaren och fosterlandsvännen frågat sig: måste icke i längden det land alldeles utmattas som på detta sätt år efter år förlorar tusenden af de arbetskraftigaste bland sina söner och döttrar?

Också finnes det personer som gå så långt att de framstält såsom ett axiom den satsen att utvandring är skadlig, så snart den antagit så stora proportioner som våra dagars emigration.

Ser man på Europa i sin helhet, möter ingen svårighet att vederlägga denna åsigt.

Låt vara att man endast med en medlidsam höjning på axlarna affärdar den mera ideella åsigten, att det är något stort att öfver hafven sända arbetare i odlingens stora framtidsverk, låt vara att man anser W. E. Svedelius' vackra ord blott för fraser när han säger att nybyggarebefolkningen från hvilket land den än stammar planterar frö i ödemarker . . . att dess »arbete är uppfostringens verk för verldsåldrar som dagas i länder dit vandringen går», låt vara att man ler åt tanken på menskligheten såsom ett helt och att det qvittar en lika att folken genom utvandringen blanda blod i ädelt fostbrödralag — det måste man dock erkänna att helt praktiskt taget utvandringen hittills varit till fromma för Europa.

Eller vill man verkligen blunda för den sannolikheten att Europa skulle långt mera än som nu verkligen skett skakats af dynamit i fall alla de väldiga skarorna af Englands, Irlands, Tysklands missnöjde och förtviflade hållits qvar på denna stranden? Skulle de icke likt hungriga vilddjur, som bryta lös ur buren, sönderslitit sina vaktare?

»Amerika har en enda förtjenst, en enda» — sade en gång till mig en svensk, som annars såg endast dess mörka sidor, — »der är godt om rum». Och man kan åtminstone på Europa i sin helhet lämpa de ord som nyss anförde författare yttrar på tal om den svenska utvandringen: »Man tackar Gud som skapat verlden så stor att utrymme icke saknas i andra länder för dem som funno fäderneslandet för trångt».

Riktar man åter blicken ensamt på Sverige, ett land med gles befolkning och mångfaldiga ännu slumrande till-

gångar, så är det icke alldeles lika lätt att gifva ett utslag. Men om man från den allmänna, på en obestämd känsla af farhåga grundade meningen vänder sig till utsagor af förnämligare nordiska statsekonomer, finner man att åtminstone flera af dem uttalat sig mot alt för stor oro för utvandringens följder.

Professor W. E. Svedelius håller före att utvandringen reglerar sig sjelf i samband med lagen om tillgång och efterfrågan. Så länge det fins tillräckligt med arbetskraft för att hålla arbetslönerna så låga att utvandringen trots dess många faror och vedervärdigheter altjemt är lockande, så länge kommer också utvandringen att fortfara. Men så snart arbetaren blir så pass rar, att arbetslönen stiger, på samma gång som prisen på vanliga lifsförnödenheter falla i brist på konsumenter, »då vore det en obegriplig sak, om icke utvandringen afstannade, ty krafterna som satt den samma i gång hade då upphört att verka».

Professor W. Scharling i Kjöbenhavn anser att utvandringen på det hela varit till sann fördel för Sverige. Den har icke hindrat en lagom stor folkökning, men den har beredt tillfälle för ett mycket större antal personer att undfly coelibatet och ingå äktenskap, samt möjliggjort att flera barn kunnat födas utan att hemfalla åt en tidig död.

I Norge tog som bekant den stora utvandringen sin början redan på 1830-talet eller omkring trettio år tidigare än i Sverige. Den har också varit proportionsvis långt starkare och har under perioden 1861—80 bortryckt 35 procent af nativitetsöfverskottet mot 27 procent i Sverige. (Stat. Tidskr. 1882. H. 67. Suppl.). Det oaktadt skrifver det kända märket B. S. i »Meddelelser fra det statistiske centralbyrå» (1882) följande, som, för så vidt det i och för sig befinnes riktigt, i hufvudsak torde kunna lämpas äfven på Sverige:

»Det lider knapt något tvifvel, att utvandringen, om det ock må beklagas, att den beröfvat landet många dugtiga arbetare, dock å andra sidan gjort vilkoren jemförelsevis bättre för dem, som äro qvar. Men just detta att brödet för alla blifvit rundligare derigenom att det blifvit färre att dela mellan har åter i dubbelt afseende verkat till ökande af folktillväxten, nämligen både genom att öka antalet födde och genom att förminska dödsfallens antal. Derför bör man ej öfverdrifva utvandringens sorgliga följder. Hade ingen utvandring egt rum, bör det väl antagas, att folkmängden i den sista menniskoåldern skulle hafva gått något starkare framåt än den gjort, men när man ser till näringarnas utveckling och landets förhållande i det hela, har man skäl att betvifla, att denna ökade tillväxt skulle hafva blifvit så särdeles betydlig, och man kan temligen säkert antaga, att den icke skulle hafva motsvarat antalet utvandrare.»

Dessa uttalanden må här gälla hvad läsaren anser dem värda. Ett försök till närmare utredning skulle — förutsatt att nödigt material verkligen funnes att tillgå — i och för sig kräfva en tjock bok. Här må blott tilläggas, något som längre fram skall närmare belysas, nämligen att det i flertalet fall verkligen *är* brödets och arbetslönens knapphet som utgör hufvudskälet, hvarför utvandraren, ofta med blödande hjerta, sliter de fosterländska banden, fattar vandringsstafven i hand och ger sig ut mot okända öden.

Men äfven den, som i likhet med flere framstående tänkare på det statsekonomiska området anser, att man kan — åtminstone hittills och med hänsyn tagen till landets närvarande behof och utveckling — besvara med nej den oupphörligt återkommande frågan: har det då blifvit

tomt i Sverige efter dem som reste? -- äfven han måste dock erkänna, att genom utvandringen ett betydligt kapital dragits ur landet.

Vid undersökningen härom plägar man främst uppställa den frågan: Huru mycket är utvandraren i medeltal »värd»?

Amerikanska skriftställare antaga, att utvandraren vid ankomsten till New York skulle i förhållande till den efterfrågan af arbetskraft, som gör sig gällande i Förenta staterna, kunna uppskattas ända till 800—1,200 dollars. För min del vågar jag ej ens uppställa en förmodan rörande våra svenska utvandrares »värde» i medeltal, när de lemna fosterlandet. Så mycket torde blott böra erinras, att lön och stat hos oss på landet i allmänhet torde kunna beräknas till 400—450 kronor för karl och ungefär hälften för qvinna. Äfven om en stor mängd utvandrande tillhöra de åldrar vid lifvets båda gränser, som måste räknas mera till de tärande, skulle ju således nationalförlusten i alla fall blifva rätt betydlig.

Utan ett fast statistiskt material blir dock en sådan beräkning intet annat än gissning. Ja, äfven med sifferkolumner i det oändliga sväfvar den dock på sätt och vis i luften. Eller kan verkligen den Hæckelska teorien om att armarnes utbildning genom gymnastik åstadkommer underbara verkningar på tänkandet och viljan vändas så, att menniskovärdet utan vidare skulle kunna taxeras efter armkraften?

Nej, det lär väl vara omöjligt att åsätta utvandraren ett visst personalvärde, alldeles som om han skulle upp på slafförsäljarens bord för att gå under klubban. År 1839 landade i New York med ångbåten Queen of London en svensk emigrant vid namn John Ericson. »Huru mycket», frågar den bekante amerikanske statistikern Ed-

ward Young, »huru mycket var den emigranten värd för Förenta staterna den 9 mars 1862? (Dagen för den första monitorens kamp med rebellskeppet Merrimac). Utgjorde beloppet 800, eller 800,000 eller 8,000,000 dollars?»

Men utvandraren lär också hafva en skuld att afbörda. Som bekant har d:r Engel i Berlin i sin skrift om arbetets värde, beräknat att en ynglings underhåll, skolgång m. m., som påkostats honom innan han nått den ålder — 15 år — då han bör kunna börja att sjelf förtjena, skulle kunna beräknas till 750 thaler, hvilket belopp han bör i framtiden genom sitt bidrag till nationalförmögenheten afbetala, så vida han ej skall blifva samhällets gäldenär.

I en skrift Om Utvandringen * af K. Wicksell göres en likartad beräkning för svenska förhållanden. Enligt en antagen medelkostnad för år af 65 kr. för kroppslig och andlig uppfostran, uppgår slutsumman vid 15 års ålder i rundt tal till 1,000 kr. Genom att ytterligare beräkna huru pass stort afdrag, som bör göras för dem bland utvandrarne som äro under 15 år, eller som äro af ålder ur stånd att arbeta, tror sig hr W. kunna antaga, att med en utvandring ungefär så stor som 1882 skulle omkring 31 millioner kronor gå för landet förlorade, och dessa medel hafva i många, kanske de flesta fall, flutit ur fattiga föräldrars kassa, hvilka uppoffrat sig blott för att se ungarna flyga långt, alt för långt, bort ur boet.

Men härvid får icke förglömmas — det antydes ock af hr W. — att mången af dem som utvandra, skulle här

* Om Utvandringen af Knut Wicksell. Stockholm 1882. Hr W:s beräkningar äro något godtyckliga, men, så vidt vi känna, det enda värderikare bidrag till frågans utredning.

hemma hafva dött i förtid, mången skulle aldrig hafva blifvit i tillfälle att förtjena mer än hvad som kräfdes till lifvets uppehälle, med andra ord representerat endast en nominel tillgång, en arbetskraft hvilken, sådan som landets utveckling nu är, icke skulle hafva tagits tillräckligt i anspråk mot en, från synpunkten af d:r Engels återbetalningsteori, tillräcklig aflöning.

Äfven här stannar man således inför en gissning eller ett frågetecken.

Betydligt lättare borde det väl vara att beräkna huru mycket reda pengar som med utvandrarne gå ut ur landet. Enligt uppgifter i »Sveriges officiella statistik» utgjordes mer än tredjedelen af de under perioden 1871—80 utflyttade af »tjenstehjon». Deras antal öfversteg 50,500 eller mellan 33—34 procent af hela utvandringen; »arbetarne» beräknades till något öfver 24 tusen eller mer än 16 procent. »Jordbrukarne» utgjorde 31,500 eller i det närmaste 21 procent. Tillhopa utgjorde således dessa klasser, hvilka — särdeles hvad de till nära 50 procent beräknade »tjenstehjon» och »arbetare» angår — sannolikt i allmänhet måste anses temligen obemedlade, öfver 70 procent af hela utvandrarehopen. Öfver 4,600 backstugusittare och inhyseshjon lära väl icke synnerligen öka utvandrareförmögenheten, d. v. s. den som består i reda pengar. Fabriks- och handtverksidkare, till ett antal af 20,000, torde väl också mest kunna likställas med klassen »arbetare». Sedan komma bergsmän nära 4,000, sjömän öfver 2,000, handlande nära 2,000 samt artister, igeniörer och byggmästare mellan 6—700.

Slutsatsen blir att enligt all sannolikhet utvandraren öfver hufvud icke torde medföra synnerligen stora kontanta tillgångar. I Förenta staterna lär man för flere år sedan

bland tyska emigranter utforskat det penningebelopp hvar och en förde med sig vid landstigningen i New York. Detta skulle då hafva varit icke mindre än omkring 211 kr. i medeltal. En liknande undersökning rörande norska utvandrare, som 1881 lemnade hamnen i Kristiania, lär deremot gifvit ett resultat af blott 25 kr. per hufvud. Detta sista stämmer också långt bättre med de upplysningar som erfarne personer lemnat mig rörande svenskarnes kontanta medel, då de träda in i rotundan i Castle Garden. Hvarje svensk skulle i medeltal medföra omkring 30 kr. Vid en utvandring på 45,000 själar skulle detta motsvara 1,350,000 kr. Till denna summa bör naturligtvis läggas värdet af emigranternas öfriga tillhörigheter. Men hvem kan beräkna det?

Alltså äfven här gissningar — endast gissningar.

Och dunkel kommer väl att länge hvila öfver denna punkt. Det är dess bättre motbjudande för svenska begrepp att, på ett sätt som smakar af kroppsvisitation, inblanda sig i utvandrarens enskilda affärer. Hans plånbok skall derför alltid förblifva en förseglad bok, om han icke *sjelf* önskar yppa dess hemligheter.

Men en sak måtte då vara oomtvistligt säker. Med 45,000 emigranter gå omkring $4^1/_2$ millioner kronor ut ur landet i biljetter — om man beräknar biljetten, hvarthän den är ställd, endast till hundra kronor, men i stället ej gör något afdrag för underåriga.

Icke ens detta håller streck. Ett mycket stort antal utvandrare resa på s. k. fribiljetter, som hemskickats af bekanta, vare sig dessa äro skurkar som vilja för billigt pris lura sig till de nykommandes arbetskraft — detta är dess värre mycket vanligt — eller de äro slägtingar, som

slå upp dörren på vid gafvel för att välkomna bröder eller systrar, eller åldriga föräldrar, eller en älskad hustru med åtskilliga småttingar.

Det har uppgifvits, att sådana fribiljetter skulle åtminstone på en viss linie utgöra minst en tredjedel af hela antalet. Talrikast äro de om höstarne. Om våren flytta nämligen männen för att bereda fotfäste, om hösten följa qvinnorna och familjen efter.

Härtill kommer att ett ganska betydande antal biljetter äro köpta för »respengar» som kommit från Amerika eller för lånta medel, hvilka återbetalas efter ett eller annat år.

Följden af dessa transaktioner, samt i ännu högre grad af de utvandrades önskan att bereda hemmavarande anhöriga ekonomisk hjelp och lättnad, är en ständig inströmning af penningar från Amerika till Sverige. Om den samma gäller i sanning, att många bäckar små göra en stor å. Vid julen 1882, d. v. s. mellan den 1 november och 21 december remitterade sex »vexlare» endast i Chicago den lilla nätta summan af öfver en million kronor — julklappspengar från svenskar i Amerika till svenskar i Sverige. Enligt uppgift i Svenska Tribunen skulle sannolikt hela det belopp, som under 1882 hemsändes, uppgå till 10 mill. kr. Enligt ett meddelande som lemnats mig af ett bankirhus i New York skulle minst 8 mill. kr. årligen flyga med helsningar öfver till fränder och vänner i det gamla landet.

Äfven här står man dock framför en ovisshet, som icke medgifver några säkra slutsatser.

Ännu omöjligare är det att i kronor och öre uppvisa värdet af det inflytande till sporrad verksamhet, förbättrade metoder, vidgad synkrets i fråga om olika slag af arbete, som tilläfventyrs genom de återinvandrade landsmännen

eller genom brefvexling med bortavarande fränder spridas här och der i det gamla fosterlandet.

Denna, dessvärre alt för flyktiga, framställning af utvandringens ekonomiska sida afser följaktligen endast att gifva några allmänna synpunkter, en och annan sannolikhetsberäkning och en erinran om, huru intressant en djupgående, på mångsidigt statistiskt material fotad undersökning skulle vara.

XVII.

Utvandringens orsaker.

Om ock utvandringens former vexlat under tidernas lopp, äro dock dess orsaker i stort sedt de samma nu som i forntiden.

Stundom följer denna folkflyttning dunkla outredda lagar, dem vi endast kunna vörda såsom försynens finger i historien, men som vi icke kunna klart uppvisa. Man erinras om flyttfoglarnes färd när årstiderna skifta eller om biens svärmning när kupan är full. Då talar man om vissa folks »medfödda äfventyrslust».

Stundom åter är utvecklingsgången så i ögonen fallande, att man måste vara blind för att icke spåra sammanhanget mellan orsak och verkan.

Den gamle romerske tänkaren Seneca angaf, redan han, i allmänhet utvandringens anledningar: först förtryck af in- och utländske i politik eller religion, vidare hunger, pest, sjuklighet, slutligen en föreställning om verkliga eller inbillade förmåner, dem utvandraren hoppas vinna i det nya landet.

Ingen utländsk förtryckare trampar Sveriges jord. Och det är hvarje svensk mans bön och hopp att aldrig främmande tyranni skall drifva Sveriges barn i tvungen landsflykt.

Icke heller lär det vara inre politiska missförhållanden som skänka en så lockande klang åt den stora republikens namn. Samvetsgranna undersökningar på andra sidan, hvarest ingenting lägger munlås på utvandraren, skola öfvertyga hvem som helst att icke politiskt missnöje spelar någon nämnvärd roll i fråga om utvandringen.

Naturligtvis fins det en och annan som ordar vidt och bredt om att det är »friheta som saknas både på riksda'n och på körkstämma och på kommunaln». Men mer än en gång finner man att dessa kannstöpare rakt icke ha reda på svenska förhållanden *.

Äfven de som — detta med skäl — beklaga sig öfver strecket, hvilket stänger mången duglig och ärlig svensk från valurnan äro få och de förebära icke den inskränkta rösträtten såsom skäl till sin utvandring. Aldrig någonsin har jag heller hört någon påstå att han utvandrat af fruktan för utsträckt värnepligt.

Nej, snarare råder hos den tänkande mängden en uppfattning något liknande den som nyligen uttalades i en offentlig rapport från undervisningsnämden i Boston

* Jag erinrar mig särskildt en pratmakare som bland annat yttrade: »Friheta fins inte i Sveden. Och det är ta mej f-n hårdt att inte baptister och missionsfolket kan få dyrka Gud såsom di sjelfva gitter. Och så sjelfva vaccineringa så är den ju en samvetssak. Och fjerndeln af alla våra skatter så går di i prestasäcken. Och bättre blir det inte så länge alla biskopar ska ha rätt te vara ve riksda'n. Har di inte? Jo si de är då ljug, om du säger att di inte har. Inte haft den rätten se'n sextifem? Var det inte biskop Rundgren i fjol, eller när det va' som motsatte sig religionsfriheta? Men så har då alla tidningara skällt på honom, så det hviner om örona på'n».

(Forty sixth annual report of the board of Education, undertecknad bland andra af den bekante T. W. Higginson): »af alla Europas stater», heter det der, »är utan tvifvel Sverige den som mest liknar Nord-Amerikas Förenta stater i sina vanor, traditioner och sociala förhållanden. Det är en republik under monarkisk form» . . .

På det kyrkliga området möter deremot en och annan verklig stötesten. Man närmar sig här de sociala förhållanden, hvilka näst de ekonomiska äro hufvudskälen till utvandringen.

Den kyrkliga lagstiftningen i vårt land har icke hållit jemna steg med tänkesättet hos, efter hvad jag tror, flertalet af nationens medborgare. I fråga om religionsfriheten har den ännu starka minoriteten lyckats bibehålla åtskilligt som verkar berättigadt missnöje — ett missnöje som visserligen långt ifrån ensamt orsakar utvandring men som dock är en droppe i bägaren.

Främst det att medlemmar af främmande trosbekännelser skola skatta till underhåll af svensk-lutherska statskyrkan och hennes prester. Visserligen väckte redan år 1872 en medlem af riksdagen, hr W. Walldén, Stockholms Dagblads utgifvare, motion om denna bördas borttagande. Men fastän frågan senare bragts å bane af en bland Stockholms nuvarande riksdagsmän i Andra kammaren qvarstår altjemt orättvisan. Och det lider knapt något tvifvel att häruti ligger en af orsakerna hvarför många personer lemna Sverige med öppet uttryckt afsigt att i Amerika sluta sig till baptister, metodister och andra från lutherska bekännelsen afvikande kyrkosamfund.

Härtill kommer ock det s. k. nya konventikelplakatets stadganden rörande ur statskyrkan icke utträdda personer

hvilka uppträda och förkunna läror som »anses» leda till kyrklig söndring. Redan sjelfva möjligheten att menniskor kunna kastas i fängelse derför att de predikat efter sin öfvertygelse verkar en tyngd i luften som åstadkommer otrefnad och beklämning.

Till denna obestämda känsla af otrefnad har nog bidragit att presterna mångenstädes långt ifrån att leda de stora folkliga religiösa rörelserna stält sig utanför dem, ofta med likgiltighet, stundom med bitterhet.

Och är det icke sant, som en författare sagt, att alt som bidrager att skapa missnöjde, kan också bidraga att skapa emigranter? . . .

Vid fortsatt utläggning af Senecas text kunna vi tacksamt lemna ur räkningen pest och sjuklighet: från dessa plågoris plägar vårt nordliga luftstreck vara förskonadt. Äfven hunger i betydelsen af hungersnöd har icke på långa tider gästat vårt land; den enda gång det skett under den tid vår stora emigration pågått, var den inskränkt till landsändar af hvilka nu mera en stor del är genom snabba samfärdselmedel sammanbunden med det öfriga Sverige och derigenom medelbarligen med Europas och Amerikas kornbodar.

Återstår således hägringen af verkliga eller inbillade förmåner.

Amerikas fördelar af olika slag målas för vårt folk dels af »agenter» muntligt eller skriftligt, dels genom bref från Amerika.

Som ett exempel på den muntliga vältalighet agenterne åtminstone stundom utveckla, må nämnas att en medlem af detta högtärade skrå för några år sedan bland allmogen i Norrland lyckades utsprida den tron, att det i

Amerika flöt vin i dikena och att man endast behöfde taga sin bössa och gå ut och skjuta ett fett svin, så snart man tyckte att det började se tomt ut i visthuset.

Hvad åter »Utvandrareböcker» beträffar så tillverkas de nu i det oändliga. De tryckas antingen här i Sverige och äro då vanligen omfångsrikare och föregångna af en engelsk parlör; eller ock fabriceras de i Amerika samt exporteras hit i tusental för att genom sina löften om guld och gröna skogar locka utvandrare till någon viss bygd. Se här ett par exempel som belyser deras sätt.

En af dessa »praktiska vägledningar» för emigranter, utgifven af Norra Pacifik Banan, men tryckt i Göteborg 1881, börjar med dessa ord: »Det behöfs nu ej mera att öfvertala folk till utvandring ... Frågan är nu mera ingalunda, huruvida man skall eller icke skall söka sin lycka i Nya verlden, utan endast huruvida den eller den platsen är att föredraga ...»

En annan, en »parlör», kallad »Utvandrarens tolk» (af C. G. Jungberg, 5:te upplagan, Stockholm 1882) riktigt lägger an på qvinliga tjenare: »flitiga raska flickor med någorlunda godt utseende», försäkrar den, »kunna vara säkra att redan första året få giftermålsanbud.»

På samma gång ger emellertid »tolkens» författare det faderliga rådet att icke alt för »häftigt» antaga anbuden utan först spara tillhopa ett par hundra dollars: »flickorna behöfva ej befara att förblifva ogifta».

En tredje i Amerika på skral svenska affattad skrift säger:

»Här fins inga egendomsherrar, ingen årlig jordränta att betala, ingen kyrkoskatt att kräfva ut. Han (invandraren) är sjelf herre af sitt hus och jemlike med sina medborgare af alla klasser. Han blir sin egen herre och

en man för sig så länge han lefver och lemnar detta dyrbara arf åt sina efterkommande.»

Och så vidare i det oändliga.

Ännu omständligare och för menige man mera påtagligt målas förhållandena i brefven. I dem torde gemenligen endast begagnas tvänne färger: rosenrödt och kolsvart. Den sista färgen användes af personer som det gått illa för och som äro nog ärliga att vidgå sin olycka. Den rosenröda färgen lägges på riktigt tjock både af dem som verkligen lyckats och äro hjertligt belåtna och af mången som af en eller annan orsak vill låta brefvets mottagare tro att han har det bättre än han verkligen har. Och de ljusa brefven som förtälja om trefnad och framgång lär vara ojemförligt talrikare. Tusentals, milliontals sådana »breflappar» falla likt flingorna ur ett snömoln öfver hela landet från Skåne ända till Lappland.

Äfven den svenska pressen har haft sin andel i ökandet af utvandringen.

I det oklara skådespelet »Berta Malm» af O. Wijkander yttrar sig skeppredaren Månsson i något oklara ordalag om en viss sorts tidningar, dem »ingen kommer åt och ingen kontrollerar» men som genom att dag ut och dag in osannfärdigt prisa Amerika, narra folk att utvandra. Han slutar med följande djupsinniga ord: »bara en liten hållhake på den snurra som oförsynt svänger sig med det fria ordet skulle motarbeta emigrationen. Det är säkert det».

Med anledning af hr skeppsredaren Månssons karakter antaga vi att han måtte hålla sig med tidningar dem vi

för vår del ej haft förmånen att egna tillräcklig uppmärksamhet. Ty hvad den bättre delen af pressen beträffar, så går dess synd i motsatt riktning. Den intager sällan en enda rosande uppgift från Nya verlden utan att genast lägga dubbel vigt af tadel i den andra vågskålen.

Detta är en så känd sak att de slipade »agenterne» — så påstå de åtminstone sjelfva — begagna sig deraf till sin fördel. De veta att en artikel som blott framhåller en viss trakts företräden, äfven om skildringen ej är färglagd, endast sällan vinner inträde i svenska spalter: den slungas utan vidare ned i papperskorgens ocean. Hvad gör nu vår menniskokännare? Antag att han är bosatt i Kansas och önskar bibringa svenska utvandringslystne en god tanke om denna stat. Han inlemnar då genom en eller annan kanal till tidningsredaktionen en skrifvelse som i de bjertaste färger skildrar den förödelse som gräshoppor, skalbaggar, hvirfvelvindar, vattuflöden anstält i Minnesota, hvarifrån för öfrigt redan den outhärdliga vintern borde skrämma hvarenda menniska. Och så inflickas mot slutet af brefvet såsom ett för den oinvigde fullkomligt betydelselöst tillägg ett par rader: eftersom emellertid utvandringen nu en gång är ett, låt vara sorgligt faktum vore det bra mycket lyckligare om landsmännen vände sig till stater som under längre tid varit förskonade från sådana hemsökelser, exempelvis Kansas, dit också nu invandringsströmmen alt mer drager sig.

De sista raderna äro just qvintessensen af hela skrifvelsen.

Och när så agenten genom en vän i viken erhåller det svenska tidningsbladet, gnuggar han händerna af belåtenhet vid åsynen af godset som välbehållet smugglats öfver den journalistiska tullgränsen.

Men hvad blir följden af pressens — utan tvifvel af

månhet om fosterlandet framkallade — ensidighet vid skildringen af Amerika? Hvad blir följden af den uppenbara, oförsonliga motsatsen mellan de svenska bladens framställning å ena sidan, de svensk-amerikanska tidningarnas och de oräkneliga brefvens å den andra?

Närmast får man ett nytt bevis på den satsen att en öfverdrift, vore den än så omedveten och förestafvad af de bästa bevekelsegrunder, dock i längden medför ett bakslag. Ärlighet varar längst, heter det. Opartiskhet är också en art af ärlighet.

Förhållandet är att vårt folk uppenbarligen när det gäller Amerika, icke sätter tro till de svenska tidningarna. »Det är omöjligt att dölja att Amerika fins till», sade redan för många år sedan P. A. Siljeström i en uppsats om utvandringen. Nu kan man säga att det är omöjligt att sätta en skäppa öfver deras ljus, för hvilka det gått bra i Amerika. Brefportot är blott fem cents.

Deremot är det mycket svårt att öppna menige mans ögon äfven för Amerikas dåliga sidor. De som förolyckas sjunka ned i natten, de som få det sämre der ute än här hemma begrafva sig måhända sjelfmant i glömskans mörker. De tro att för slägtingar och vänner inga bref äro bättre än sorgliga.

Hvad brefven sålunda icke meddela, derom skulle tidningarna upplysa. Synnerligast derom att äfven Amerika icke så sällan hemsökes af svåra tider.

Svåra tider! Dessa kriser — som likna jorbäfningar, der stolta byggnader på några korta stunder ramla i grus för att lemna efter sig sträckor af ruiner, hvilka de förskrämda invånarne icke veta om de skola våga att ånyo uppbygga; mörka dagar, då tusentals arbetare på andra stranden af oceanen vrida sina händer i förtviflan öfver att icke kunna komma tillbaka till hemlandet! Så

som det t. ex. var vid den förr omnämda stora krisen i början af 1870-talet, då det icke ens lyckades att för blotta maten få arbete åt de mest eftersökta bland arbetare, sådana för hvilkas välförhållande de mäktiga »ynglingaföreningarna» (Young mens Christian Associations) gingo i borgen.

Sådana omhvälfningar komma dock icke utan alla förebud; de nå vanligen icke heller med ens sin svåraste form; ej heller torde våra tidningar försumma sin skyldighet att så länge svårigheterna fortfara gifva varningssignaler. Men om man t. ex. undersöker förhållandet vid 1870-talets stora kris finner man att alt detta oaktadt utvandrade år 1873 mellan 13—14,000 personer och under de tre åren 1873—75 sammanlagt öfver 31,000, af hvilka troligtvis en stor mängd dyrt fingo umgälla sin obetänksamhet.

Förhållandet var sannolikt följande. Pål ser i tidningarna att det skall vara svårt i Amerika. Men han har fått ett bref från sin goda vän Per, som är farmare i Illinois. Per säljer sin majs lika bra i år som i fjol: menniskor måste hafva bröd äfven om alla banker i verlden ginge öfver ända och ingen enda jernvägsskena utlades. Följaktligen tycker han att han har det rätt så bra nu som förut. Och Pers bref går socknen rundt och litet hvar får klart för sig att tidningarna »de skrifva bara för herrarne som vilja ha billigt arbete». Och när så nästa vår Pål med familj och vänner bedröfvad vandrar gata upp och gata ned i Chicagos buller och bång — då hjelper det inte att han ångrar sig.

Men om nu hans tidning under lugnare och lyckligare tider icke visat sig partisk mot Amerika, så hade Per möjligen lyssnat till dess varningsord. Nu har den likt vall-

gossen ropat »varg!» så länge att ingen tror när ulfven verkligen kommer.

Hvad som här påpekats belyser ett af förnämsta skälen hvarför dessa skildringar sett dagen: den öfvertygelsen nämligen att intet kan bättre bidraga att reglera utvandringen — hämma den kan ingen mensklig makt i verlden — än en i mån af förmåga fullkomligt opartisk framställning af både skuggor och dagrar i det så olika bedömda land, vid hvars bord en ungdomlig dotter till gamla Sverige sökt sig en plats bland skaran af alla folk och tungomål.

Redan af det föregående kan man draga den slutsatsen att magen och slägten äro de bästa emigrantvärfvarne.

De förmåner som af dem förespeglas äro hufvudsakligen tvänne: rundligare brödkaka och en mera aktad samhällsställning för mannen med valk i hand.

»Arbetaren är nergraderad i Sveden», »arbetaren är liksom tvungen i Sverige», »der ute är det inte *du* eller *ni*(!), för det är som till stackare som har lus, utan det är herre till hvareviga en, om icke det är dubröder förstås» — dylika yttranden kan en hvar uppfånga som vill lyssna till de skaror hvilka med skrin i hand och säck på rygg vandra ned mot hamnen der utvandrareångaren ligger förtöjd.

Sådana ord äro barnsliga uttryck af ett missnöje, hvars rättmätighet en hvar som blifvit i timligt afseende rikare lottad eger att med handen på hjertat pröfva.

Visst är det sant att aktningen för kroppsarbetaren i vårt land under senare tiden gått framåt med stora steg. Men om vi vilja vara uppriktiga — betraktas han dock

icke ännu mångenstädes med en viss sårande öfverlägsenhet och en misstro som föder misstro?

Eller händer det icke stundom att man just vid tal om utvandringen omhandlar honom mindre såsom en broder, hvars väl bör ligga bröder om hjertat, än som en billig arbetskraft, hvilken bör hållas qvar i landet, utan att man ändå anser sig böra höja den njuggaste statkarlslön?

Om en ung man ur de bättre lottade klasserna finner det trångt bland mängden af ingeniörer, handelsmän, läkare eller prester och derför sliter sig ifrån ett godt hem och föräldrars ömma omfamning för att i Nya verlden söka sin lycka — då är det »en dugtig pojke», »det är ruter i honom». Men om den fattige torparen eller arbetskarlen med sina ungar, hvilka ropa likt korpungar efter bröd, vänder ryggen till det hem, der ingen mera än dagsverksfogden saknar honom, lämpar man icke då alt för lätt på honom de ord som skalden sannolikt också diktat just om honom, då han står på utvandrareskeppets däck:

Tvekar än du otacksamme?
Så välan, vid målet framme
skall du fåfängt åter tråna
till det hem du flyktat från.
Hör du? Vredgad nordan tjuter,
med förakt hvar bölja skjuter
bort från fosterjordens stränder
trolös, pligtförgäten son.

Måhända skulle den älskvärde, saknade skald, som diktat denna sång, låtit sin lyra förstummas, om han med de stränga orden på sina läppar trädt öfver tröskeln till en arbetarebyggnad på vissa egendomar. Måhända skulle han inför eländet i form af trasor, qvaf luft och gulbleka barnansigten, icke längre hafva undrat i fall fadern med

ytterlig ansträngning sökt att omplantera sina små i ett fjerran land, der det dock just för den som i Europa är *verkligt* fattig *kan* ur tunga mödor uppgå en ljusare framtid.

För öfrigt med hvad känslor tror man att utvandraren sjelf eller hans i det gamla landet qvarlemnade slägtingar skulle läsa Fjalars välmenta dikt? Icke torde den väcka till lif någon fosterlandskärlek, men möjligen någon bitterhet. Ty för flertalet är det sannerligen ingen lättsinnig lek att sätta alt på ett enda kast. »Emigrant and friendless» — utvandrare och vännelös — är ett ord, som man i amerikanska tidningar ej sällan ser bland tillkännagifvanden om dödsfall. Skall man tänka, att de hvilka det närmast rör alldeles sluta till sina ögon för hemlöshetens oro, för främlingskapets bekymmer i ett främmande land? Och klimatets inflytanden till ohelsa och bruten arbetskraft, särdeles för barnen och hustrurna! »Hustrun ho' var så trind och rö' som e' vallmo, när ho' först kom ut, men nu är hon bara skinnlapparna och benskramlet», klagade en utvandrare. Tror man att det icke ligger lika mycken smärta i hans grofva ord som i en smältande elegi? Och faran för bedragare, ej minst bland egna landsmän! »Ve och förbannelse öfver honom», var den tack, som jag hörde en hel familj sända efter en sådan förförare, som med falska löften lockat dem att utvandra . . . Nej, låt oss hafva medlidande med våra utvandrande bröder, icke förakta dem.

Jag nämde nyss misstro mot arbetaren. Denna misstro har just på senaste tiden visat en oväntad yttring.

Bränvinet är arbetarens förtryckare. Genom sina följder — försummadt arbete, otrefnad i hemmet, försvagad

kraft, sjunkande menniskovärde o. s. v. — orsakar det i hög grad missnöje med hemmet och längtan att utvandra.

På sista tiden har arbetaren sjelf fattat det manliga beslutet att söka bryta oket. Goodtemplarorden har hållit ett storartadt segertåg genom våra bygder. Genast höjer misstron sin hviskande stämma: kanske, säga vissa bland kyrkans målsmän, kanske skall en sådan hemlig förening undergräfva kristendomen. Och hedersmän som anse sig i särskild mening kallade att vara det borgerliga lugnets försvarare tillägga med djupsinnig uppsyn: Kanske ligger det under den föregifna nykterhetsifvern några politiska stämplingar. Ett sådant maskineri — det kan bli farligt! Hvarför har man då icke långt för detta angripit frimurareorden? Hvarför anses den mindre farlig för kyrkans och samhällets lugn? Bjuder icke också den på ett färdigt maskineri?

Liksom icke arbetaren också skulle hafva rätt att betraktas som en laglydig, fosterlandsälskande medborgare!

Må det icke vidare ursäktas arbetaren, om han i offentliga myndigheters ringa benägenhet att bevilja anslag till föreläsningar för den arbetande klassen, spårat samma nedslående misstro? Att nu icke tala om förskräckelsen för en utsträckning i rösträtten, en utsträckning, som det redan med vanlig politisk klokhet till ledstjerna synes mindre farligt att medgifva, än att alt för länge bestrida.

Det har emellertid redan blifvit antydt, att icke ens »den olycksaliga kastskilnaden» — för att begagna ett uttryck som man icke längesedan hört i riksdagens salar — är det allra främsta skälet till utvandringen. Det är utan all jemförelse önskan att vinna bättre utkomst. Man utvandrar, står det i en af de senaste femårsberättelserna

från rikets landshöfdingar, ledd af den »helt naturliga åtrån» att få en »mera berglig och oberoende ställning». Och hoppet som vinkar, är framför alt hoppet om att en gång få ett eget hem.

Härmed är ock antydt, hvad som bör göras för att motverka utvandringen för så vidt den kan och bör motverkas: öka tillfällena till lönande arbete genom stegrad, men sansad företagsamhet på olika områden, vidga, både med och utan statshjelp, den odlingsbara jordens område, bered den ringe alt flere tillfällen att förvärfva egen grund, motarbeta lyxen och bränvinet, öppna nya utvägar till att uppsamla de små besparingarna och göra dem fruktbärande, visa arbetaren aktning och tillmötesgående, borttag onödiga inskränkningar i den religiösa friheten, korteligen, flytta på detta sätt i god mening »Amerika öfver till Sverige», och det skall sannolikt visa sig att man funnit sättet att hålla utvandringen inom dess rätta gränser.

Men det är icke blott vår mark, som behöfver sin mossodlingsfond, äfven folkets sinnen behöfva uppodlas och återköpas från okunnighetens ofruktbarhet. Allmänbildning skapar trefnad och öppnar ögat till klarare syn på hvad man har och hvad som kan vinnas utan vågspelet af omplantering i främmande jord. Derför frikostig välvilja mot folkskolan, mot allt som främjar upplysning och gudsfruktan, och framför alt broderlig handräckning, hvar helst det visar sig, att arbetaren för att vinna ökad bildning och högre lyftning vill beträda den ärliga sjelfhjelpens väg!

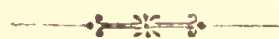
Med ett sådant verk skola vi visa vår tro på visdomen i *vår* »store rikskanslers» välkända ord: »också vi svenskar skulle kunna komma till välmåga, allenast vi visste att rätt bruka det Indien, som finnes inom Sveriges gränser»...

Utvandringen kommer utan tvifvel alltid att till en viss grad fortfara. Vi äro sjelfve allesamman barn af emigranter. Dessa folkrörelser äro grundade i menniskans natur. Europas befolkande af stamfäderne till dess närvarande nationer var ett blad i utvandringens historia, ett annat är Amerikas.

Och redan skymtar man den dag, då detta blad skall vara fullskrifvet. Blott mellan 1870 och 1880 växte Unionens befolkning med 12 millioner, deraf $3^1/_2$ på städerna och $8^1/_2$ millioner på landet. Om, såsom hittills, invånaretalet i Förenta staterna fördubblar sig en gång hvart fjerdedels århundrade, torde snart, kanske om tjugo, trettio år, den lediga jorden vara upptagen. Det skall då blifva trångt om rum — och dermed skall sannolikt utvandringen söka sig nya banor.

Kanske kommer då ordningen till Ryssland, till Algeriet och andra bygder, der ställningen icke hittills lockat till invandring; ty länderna uppodlas icke i förhållande till sin fruktbarhet, utan sin frihet, säger med sanning Montesquieu.

Kanske kommer då ock en något större återvandring än hittills att ega rum från Amerika till Sverige. Kanske få vi då njuta frukten af våra landsmäns erfarenhet der ute. »Ty», sade en hederlig bonde, som jag träffade på hans hemfärd efter några års vistelse i Amerika, »en kommer alltid lite' mindre dum tillbaka än en va', då en reste».

AMERIKANSKA STUDIER

AF

ERNST BECKMAN.

II.

PRESSEN I FÖRENTA STATERNA.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1883.

INNEHÅLL.

Pressen i Förenta Staterna.

I.

Pressens makt.

Sjelfva tänkandet blir i detta arbetsfördelningens tidehvarf ett särskildt handtverk.

FERGUSON.

Den stora allmänheten har sedan en mansålder glömt konsten att läsa annat än genom tidningarna. LASALLE.

Pressen har ingen annan makt än den som framgår ur dess återgifvande af allmänna tänkesättet. JULES FAVRE.

Redan pressens namn talar om dess makt. »Pressen» skulle ju, om man fäster sig vid ordets bokstafliga tydning, beteckna *alt* som utgår från trycket; men alla lands språkbruk förstår dermed endast tidningspressen.

Man torde knapt öfverdrifva, om man påstår att den långt större delen af läskunniga personer sällan — med undantag af skolböcker och uppbyggelseskrifter — läser något annat än tidningarna. Den som önskar i dagens frågor tala till mängden skrifver derför icke längre böcker; han anförtror sina tankar åt tidningspressen. Så nära nog tvingar han sig till en stor läsekrets. En bok kan man vägra tillträde till sitt hus, genom att ej köpa den. En artikel, inflätad i en tidning som blifvit ett dagligt behof, stiger deremot lätt och tyst öfver tröskeln, äfven om den säger saker som man helst skulle vilja slippa att höra.

Men ej nog med att pressen så för *en* gång bringar sitt ord äfven till motsträfviga öron. Den har också den makt som ligger i ett ständigt upprepande. Redan i morgon eller nästa vecka, nästa månad, kan den under något vexlande form säga alldeles det samma. Den fortsätter så länge med sitt »det är ett kändt behof», att behofvet vaknar der det slumrar. Det är den evigt fallande droppen, som småningom urhålkar sjelfva klippan. Men om det endast är lögnens förargelseklippa som störtas i djupet, eller om också de grundvalar rubbas på hvilka folkens sanna lycka hvilar, det beror på den enskilde tidningsmannens vishet och samvete.

Just den omständigheten att pressen så i ett och samma ögonblick leder så mångas tankar till ett och samma mål är emellertid en af de främsta orsakerna till dess fruktansvärda makt. Pressen liknar brännglaset, som just derigenom att det samlar alla strålarna i en enda punkt kan upptända en stor eld . . .

Pressen kan ock liknas vid en spegel. En spegel smickrar icke: hur gerna den sköna deri vill se endast fägring, mötes dock hennes blick af blekheten efter balnattens vaka, tårar efter sorg och synd. Så fäster pressen utan skonsamhet den föregående dagens drag på sina blad. Pressen är den samtida efterverlden. Pressen skrifver verldshistorien dag för dag.

Men historien är en oumbärlig lärmästarinna för lifvet. Utan pressen, den dagliga verldshistorien, kan ett folk icke veta hvilken väg det går. Pressen kan i detta afseende liknas vid ett utsigtstorn, der man stiger upp att söka sig rätta stråten en villande stad. Hvarje morgon måste den, som önskar att i ädel mening följa med sin tid, medelst

pressen blicka ut för att skåda i hvad riktning mensklighetens vägar eller irrvägar leda genom andens och materiens riken.

Ännu mer: den enskilde har sitt samvete — folkens samvete är pressen. Pressen förkunnar, der den gör sin pligt, domen öfver nationens synder.

Slutligen må erinras om ett ofta påpekadt förhållande. Folket i sin helhet representeras fullständigast af pressen. Den är så att säga hela nationens folkmöte, der öfverläggningen mer än i riksförsamlingen kan tränga ned äfven till de små intressena och der en rikare mångfald af krafter kan användas till frågornas dryftning.

Som man ser, ledes pressens makt på alla punkter tillbaka till den omständigheten att den talar till mängden, till massorna. Härigenom blir till och med dess tystnad fruktansvärd; den kan »tiga ihjäl» just på den grund att tystnaden märkes af så många.

Men häri ligger också dess svaghet. Pressens makt är nära förbunden med dess vanmakt. Pressen måste för att kunna uträtta någonting laga att den på ett eller annat sätt vinner mängdens öra. Redan den omständigheten att en tidning måste söka ett stort antal prenumeranter eller ock tvingas att upphöra innebär stor svaghet. Faktiskt blir derför pressen i mycket ett uttryck af allmänhetens tankar, smak och önskningar. Pressen är ett tidens barn, beroende af sin faders ynnest: utstött ur föräldrahemmet, går den sin undergång till mötes.

Den som står i spetsen för en tidning är derför till en viss grad i en tragisk ställning: han ledes ofta der han ville leda. Han måste offra sin egen smak i det mindre för att bibehålla sitt inflytande i det större. Och det är mången gång mer än svårt för honom att med klokhet

och utan att kränka sin öfvertygelse och sitt samvete intränga i betydelsen af det ordet: »allmänna meningen bör man på samma gång akta och förakta».

Trots denna pressens uppenbara svaghet står det dock fast att den är ett verktyg utan like när det gäller att sätta folkens djupa leder i rörelse.

Den förste Napoleon, hvilken mätte alt efter sin måttstock, har åt denna pressens makt gifvit ett betecknande erkännande. »Fyra fiendtliga tidningar» — så yttrade vid ett tillfälle segraren, som lagt Europa för sin fot — »göra oss mer skada än hundra tusen man på slagfältet.»

Skälet hvarför mannen med det klara förståndet och det kalla hjertat hyste en sådan fruktan för pressen var utan tvifvel att han redan på sin tid bättre än de flesta insåg att i många fall en tidnings spridning är nästan likbetydande med dess inflytande. Det är måhända beklagligt men det är ett sakförhållande att i många frågor de flesta menniskor blindt besvärja lärarens, d. v. s. tidningens ord. Fårskocken kan icke med större lättrogenhet drifvas åt ena eller andra hållet.

Sedan den äldre Napoleons dagar har tidningarnas välde varit i ständigt stigande. Ingenstädes är dock pressens makt större än i Förenta staterna; i yankeens hemland är nämligen tidningarnas spridning, följaktligen äfven deras inflytande, mångdubbelt större än i de flesta andra land.

Detta är ett af skälen hvarför amerikanska pressförhållanden erbjuda ett alldeles särskildt intresse.

Som bekant ställer sig procenten af läskunnige alls icke lika fördelaktigt i Förenta staterna som t. ex. i Sverige.

Men läslusten är så stor att den på en befolkning af något mer än 50 millioner väckt till lif öfver elfva tusen periodiska skrifter. Med andra ord: i Nord-Amerika ensamt utgifvas mer än tredjedelen af alla verldens tidningar och tidskrifter *. Och enligt Hubbards tidningslexikon skulle trots mängden af föga läsande negrer och invandrare från Erins ö ej mindre än 51,06 tidningsnummer om året komma på hvarje invånare i amerikanska unionen emot exempelvis 10,57 på hvarje invånare i Sverige, 9,07 i Norge och 16,08 i Danmark.

Det fins för öfrigt äfven s. k. civiliserade folk, der nationens flertal nästan icke alls bryr sig om att läsa. Så t. ex. försenas icke angreppet på det rykande potatisfatet i irländarens koja genom studier af ett eller annat slag. Och i europeiska Ryssland kommer blott ett och ett halft tidningsnummer om året på hvarje invånare; hvilket bevisar att tidningsläsningen icke trängt till de djupare lagren.

I Förenta staterna deremot är en något så när försigkommen, infödd arbetares frukostbord icke rätteligen du-

* Antalet utgjorde år 1882 11,207. Enligt en uppgift från 1880 fördelade sig den periodiska literaturen i runda tal på följande sätt:

Nord-Amerika	10,000
Syd-Amerika	1,000
Tyskland	5,000
Österrike	3,500
England	3,000
Frankrike	2,500
Italien	1,500
Ryssland	600
Det öfriga Europa	2,350
Asien	400
Australien	100
Afrika	50

Tillhopa trettiotusen.

(D. v. Biedermann. Das Zeitungswesen sonst und jetz. Leipzig 1882.)

kadt, om ej jemte de färska bullarna och det mörkbruna teet ligger ett alldeles färskt tidningsblad.

Märkvärdigt nog tyckes den amerikanska luften så småningom göra äfven den engelske och irländske kusinen sugande i fråga om andlig föda. För dem liksom för millioner invandrare af växlande tungomål blir, sedan de väl seglat öfver oceanen, tidningen icke längre en öfverflödsvara. Ja, icke ens Syd-Carolinas ullhufvade svarte riksdagsman kan fria sig för allmänna opionens fordran, att en god medborgare skall läsa sin tidning; han studerar derför flitigt. Skada blott, att han håller bladet upp och ner.

II.

Ett Presspalats.

Pressen sofver aldrig.

THACKERAY.

»Jordbäfning, ha, ha!» hånade den amerikanske vännen och ciceronen.

Han och en nyss anländ något »grön» främling från Sverige stucko just upp hufvudet ur ett af New Yorks beryktade underjordiska näringsställen, der de med en kopp kaffe styrkt sig efter en ansträngande nattlig utfärd. I samma ögonblick darrade verkligen gångbanan och gjorde svenskens utrop helt naturligt.

Förargad öfver amerikanens öfverlägsna löje, beslöt han att så mycket envisare fasthålla sin utsago. »Ja, just jordbäfning», sade han stött. »Ni märker väl sjelf, hur gatan darrar under våra fötter ... och denna besynnerliga

åska, som stötvis når vårt öra! Och se nu, hur varm ånga stiger upp ur jorden! Var ni icke så säker på er...»

»Var lugn», svarade med ett nytt leende den godmodige vägvisaren. »Det är endast rasslet af blixtpressarna. Man trycker nu »första formen» af de stora tidningarna. Här är tidningsqvarteret. Tryckerierna gå långt ut under gatan för att på samma gång spara utrymmet och i händelse af en explosion minska faran för byggnaden.»

Den som från sjösidan nalkas det vestra halfklotets hufvudstad, varsnar fjerran från i stadens tätast bebygda del ett egendomligt slott af rödaktig sten, hvilket reser sitt stolta torn högt öfver de omgifvande väldiga byggnaderna. Främlingen kan ej gerna afhålla sig från att fråga någon af de infödda medpassagerarne, hvilken bland penningadelns furstar som vågar att genom en sådan glans utsätta sig för medborgares afund.

»Menar ni den der byggnaden ute på udden, med det halft normandiska tornet, hvars hvita urtafla likt ett Argusöga blickar ut öfver hela staden? Det är *The Tribune's* byggnad».

I närheten af The Tribunes ståtliga hem ligga nästan alla de stora tidningarna. Der är *The Herald's* vidtberyktade palats, här dväljes *The Evening Post* i en liten koja, som sträcker sig åtta våningar i höjden, en annan byggnad, som tyckes ämnad till ett nationalmuseum, inhyser *The Times,* öfver en annan läses i jättelika bokstäfver namnet *The World,* här är *The Sun,* der *The News* o. s. v.

Liksom för att trotsa den nattliga stillheten och simpla dödliges behof af hvila utveckla alla dessa himmelssträfvande byggnader dubbelt lif så snart mörkret inträdt.

Forntidens kämpar prydde sin hjessa med festliga kransar, när de gingo i drabbningen; de öfre våningarna af tidningarnas lokaler stråla i en skrud af ljus, likasom om hvarje rastlös natt vore en fest. De äro vaktposter, som aldrig sluta sitt öga i sömn och som ännu i natten vaka öfver verlden. Och till ett tecken att här icke blott firas nöjets glada högtid, utan att det gäller allvar — ett arbete som ofta lemnar efter sig en bleknad kind och döende stridsmän — hvirflar i djupa andetag gråhvit ånga pustande upp mot den stjernströdda himmelen.

»Låt oss gå in», utropar ifrigt amerikanen, ur stånd att motstå dragningskraften af denna okufliga arbetsamhet.

In altså mellan de båda väldiga, finslipade granitkolonnerna som pryda ingången till The Tribune, hvars tvåhundrasextio fot höga torn i månljuset kastar sin långa besynnerliga skugga öfver torget. Hissverket med sina båda elevatorer har redan gått till hvila. Man måste derför beqväma sig att på egna ben skynda uppför trapporna.

»Festina lente», ropar ciceronen, en f. d. tidningsman, som från sin förra verksamhet medfört vanan att oupphörligt kluta ut sina yttranden i klassiska citat. »Lugna er», ropar han långt ned i trappan, »ni tröttar ut er.» Han visste hvad som förestod.

En trappa, två trappor, tre trappor. Dörrarna i förstugorna bära försilfrade plåtar med namn på advokater, på köpmän, på agenter, hvilka likt svalor bygga och bo i skyddet af verldstidningens vingar. Ännu en trappa . . . »Excuse me», ropar en ung blek man, i det han ger er en alt annat än vänlig puff och andfådd skyndar förbi med en anteckningsbok i handen.

»En reporter», upplyser vår vän. »Trösta honom, om han kommer för sent.»

Ännu en trappa. Man stannar för att en smula hemta anden. Intet spår af tidningen.

»Ännu är det långt qvar. Sic itur ad astra», säger amerikanen tröstande. »Visste ni icke, att våra tidningsredaktörer måste bo sex, sju trappor till väders? Liksom Nero med konst höjde sin bostad på cesarernes kulle för att vara närmare sina slägtingar gudarne och så långt som möjligt från Romas pöbel, så ha våra tidningsmän sin helgedom alldeles upp under taktäckningen. Derifrån kunna de se ned på hela verlden, det är saken... Och så smakar det alltid rätt bra att få hyra ut de bästa lägenheterna», tillade han blinkande med ögat.

»Editorial Department.» Dörrvaktaren, en gäspande springpojke, som öppnade sitt gap likt Cerberus, visade sig medgörlig efter ett par ord från f. d. tidningsmannen.

I denna våning ligger midt för trappan mottagningsrummet, »the parlor», de rum som upptagas af »natt»- och »dagredaktörerne», och »bytestidningsläsarne» m. fl. Ett stort och fint möbleradt rum är anslaget åt de förnämsta författarne af »ledare» och åt recensenterne, derintill ligga hufvudredaktörens rum, hvarest författaren till dessa konturteckningar en annan tid på dygnet haft förmånen af en audiens hos The Tribunes nuvarande öfverlägsne redaktör »the boy editor», Whitelaw Reid.

Så följa rum för redaktörerne af vecko- och halfveckoupplagan, för finansredaktören och landtbruksredaktören.

Midt emot hufvudredaktörens rum ligger den s. k. »stadsredaktörens». Hela norra sidan är anslagen åt referenter och nyhetsjägare, »reporters», som de heta. På det sistnämda stället arbetas för ögonblicket i flygande fart. Tiden är snart inne då »formarna» skola »slutas».

I det stora rummet höres intet annat ljud än raspande af pennor ackompagneradt af telegrafmaskinens pickande. En hel skara bleka, nervösa riddare af pennan sitta vid de rymliga borden. Alla arbeta med en ifver, som om det gälde deras lif. En skrifver om kriget mot indianerne; en annan om den varma och ljufliga sommardagen; hans sidokamrat skildrar en afrättning inom The Tombs dystra fängelsemurar; en har på sin lott att i korthet återgifva de af söndagens märkligaste predikningar hvilkas koncept icke af predikanten på förhand stälts till tidningens förfogande; en annan åter beströr med ettrig peppar general Butlers sista tal; vid ett bord tillverkas salta kommentarier öfver en ny finanslag; här prisas Dom Pedro som en rätt förståndig karl trots det att han är kejsare, der gäller det operan, der de pösande tvåbenta penningpåsarne i Wall Street, här franska presidentens politik, der kineserne, gula febern, Stanleys upptäckter o. s. v.

Den tillförordnade presidenten i detta egendomliga parlament är en man med ett fint yttre och en jemförelsevis vårdad drägt. Den skarpa blicken är det enda, som förråder herskarenaturen och en jernvilja, som vet att uppehålla den strängaste disciplin. Då och då ger han några korta och bestämda befallningar. En artikel måste förkortas, en annan göras mindre skarp, en tredje afkläda sig alla omsvep o. s. v.

Nu är klockan half två. Visaren på det stora uret rör sig afmätt, oemotståndligt. Det gäller att hushålla med minuterna som med ädelstenar. Springpojken påskyndar sina tysta steg från bord till bord för att hemta manuskript. De långa, våta, af trycksvärta doftande korrekturremsorna göra alt tätare resor i det pneumatiska rör, genom hvilket arbetslådan går upp och ned mellan

»nattredaktörens» rum och sätteriet. Hela den andliga verkstaden arbetar under högtryck.

Nu kommer den sista sändningen från »bytesläsaren». Han har nu arbetat sig igenom hela den börda af blad från alla verldens hörn under hvilka hans arbetsbord dignat. Den långa saxen har litet emellan rört sig och för hvarje gång har en liten notis som icke influtit i gårdagens New Yorktidningar fallit likt en droppe af kostelig honung i den lilla lådan, hvars innehåll nu reser upp till sätteriet i nionde våningen.

Ännu kommer en siste reporter med andan i halsen. Han har varit på ett politiskt möte, som icke ens unnat deltagarne nattro. »För sent», säger befälhafvaren, i det han skakar på hufvudet. Reportern yttrar några ord om förhandlingarna. Nattredaktören blir tveksam. »Vi måste fråga hufvudredaktören», säger han.

Ögonblicket derefter flyger det elektriska budskapet till dennes bostad i andra änden af staden ... Om han sofver? Det gör ingenting. Den lilla klockan vid hans hufvudgärd skall nog väcka honom med sitt pinglande. Han måste midt i natten lemna sitt läger för att bestämma hvad som bör göras.

Lyckligtvis är saken denna gång lätt afgjord. »Sätt in en notis. Fullständigt i följande nummer». Så lydde telefonens svar. Reportern skrifver ett par rader på stående fot och går helt belåten ned till ett eller annat af de små underjordiska kaffehusen. En half timme senare hvilar hans trötta kroppshydda i en vindskupa vid Sjette avenyen.

Klockan är nära half tre. Snart måste alla formarna vara färdiga. Arbetet blir allt feberaktigare. Pennorna flyga i bevingad fart öfver de hvita pappersarken, redaktören visar en otålighet, som icke synes särskildt lämpad

att hjelpa de skrifvande att hålla sina tankar samlade. Endast telegrafen är något sömnigare. Snart kommer från stationen dagens sista alltid lika lydande och lika efterlängtade depesch. Den innehåller blott två ord: God natt!

Nu flyttas det nattliga lifvets brännpunkt en trappa upp. Sätteriet i form af ett ofantligt L med sina mörkröda väggar af oljestruket Baltimoretegel upplyses af en bländande ljusflod.

Det fins plats för omkring hundra sättare och så många användas vid utomordentliga tillfällen. För ögonblicket äro dock blott femtio till sextio »kaster» upptagna. Ungefär lika stort är antalet långa fintryckta spalter, hvar och en innehållande sexton hundra till två tusen ord, hvilka äro färdigsatta och korrekturlästa. Af dessa utväljer nattredaktören för dagens tidning — om det är ett enkelnummer — fyrtioåtta inbegripet annonsspalterna. Hvarje spalt innefattas i en ram af bly, sex spalter fogas tillsamman till en sida och derpå sänkes altsamman medelst en ånghiss ned i ett källarrum, der hvar sida för sig stereotyperas. På detta sätt kan man samtidigt taga två till tre aftryck.

Derpå förlägges scenen till det underjordiska tryckeriet, beläget under en äldre, Tribunen tillhörig angränsande bygnad. Pressarne arbeta stönande under ångans tryck. De stora, våta arken utkastas utan ett ögonblicks uppehåll ur Hoes snabba maskiner, ett slags fredliga kulsprutor i civilisationens tjenst. Sexton till aderton tusen exemplar lär vara hvad som finnes att afhemta vid en af Hoes pressar när den arbetat en timme. Den som dröjer ett par tre timmar kan således få stå fadder till ett ansenligt antal exemplar.

—❦—

Äfven för den åskådare som icke är alldeles ovan vid tidningsarbete och som någorlunda förstår den noggrannhet hvarmed urverket arbetar, förefaller den brinnande brådskan nästan såsom oredig feberyra. När han åter står välbehållen på gatan känner han sig så trött som om han sjelf haft ansvaret för hela bladet. Men ändock har tiden gått så fort att han knapt tror sina ögon när han finner att visarena på den hvita inifrån belysta urtaflan högst uppe på Tribunens torn redan närma sig fyra.

Nästan midt för ingången ligger en liten gynnare och sofver på gatstenarna i den ljumma sommarnatten. Stig försigtigt öfver honom! Han har velat spara sig den lilla afgift som skänker skydd i det vackra hemmet för tidningspojkar, hvilket välgörenheten några steg härifrån upprättat. Här är han dessutom närmare till och hoppas måhända att i morgon vid hetsjagten efter de färska bladen vinna ett par minuters försprång framför sina kamrater.

Sof på din post, du lille stackare; du är också en af pressens martyrer.

Men vänta några år, och du blir kanske en Horace Greeley eller en Raymond eller en James Gordon Bennett, — så vida du icke dessförinnan har fått göra bekantskap med cellerna i Sing-Sing eller med hungersdöden . . .

»Ni begagnar vackert hvitt papper till edra tidningar», anmärkte på hemvägen svensken till sin infödde vän. »Det tillverkas naturligtvis altsammans inom landet?»

»Ja visst! men lumporna komma till stor del från land, som i detta afseende äro lyckligare lottade än vårt.» — Här gaf han en skälmskt utmanande blick. — »Vi få i detta som så många andra afseenden ärfva Europa; salve magna parens rerum!» Här lyfte han artigt på hatten.

»Vi importera mer än trettio millioner skålpund om året. Hälften af denna massa kommer från konstens förlofvade land. I Italien växa trasorna af sig sjelfva på menniskokroppen, tyckes del. Lazzaronerne äro i bokstaflig mening bildningens bärare. Deras rentvättade och så att säga förklarade trasor sprida upplysning öfver hela Unionen. Ja, som jag sade, hvad ega vi här i landet, som vi icke mottagit från den gamla verldens rika bord?»

»Men nog fins det trasor här i landet också? Man ser dem visserligen icke så mycket vandra omkring på gator och gränder, det måste erkännas, men man kan ju icke komma någonstädes in i landet, utan att i den minsta by möta lumpsamlarens behagliga ekipage.»

»Ja, naturligtvis», svarade amerikanen; »jag endast skämtar. Vi ha nog dess värre trasor äfven här. Och vi taga ordentligt vara på dem. Äfven alla gamla skrifböcker från våra skolor, hvarje tryckt eller skrifven papperslapp, ja, sjelfva räkenskapsböckerna från tusentals handlande hamna till slut hos lumpsamlaren för att pånyttfödas och tjena samhället i en högre lifsform.»

»Begagnas intet annat material än lump?»

»Man har försökt med halm, bark o. s. v., men det är icke särdeles lämpligt. Men väl vore det, om man kunde finna något nytt tjenligt råämne som kunde brukas enbart. Särskildt skulle det ha varit lyckligt, om man i gamla tider egt något surrogat, ty bristen på papper har vid flere tillfällen varit mycket stor. Under första tiden af vår sjelfständighet var den rent af odräglig. Abbot berättar i sin bok »Revolutionary Times» hur utgifvaren af The Massachusetts Spy såg sig nödsakad att i rörande ordalag vädja till fosterlandskärleken hos alla frihetens fagra döttrar. Han besvär dem att icke förgäta att tjena sitt land genom att för pappersqvarnen gömma äfven de allra

minsta lappar. Han gaf dem till och med det rådet att hänga upp en påse i ett hörn af rummet, hvarigenom 'mycket kan bevaras, som annars skall förfaras'. Medvetandet, tillägger han, att så tjena fosterlandet bör, jemte tio shillings för skålpundet, vara en tillräcklig belöning. — Och Hudson omtalar i sitt verk öfver pressens historia * att högsta rådet i Pennsylvania icke på lång tid kunde erhålla tidningen New York Packet, emedan utgifvaren 'i brist på papper' under tre månader endast kunnat trycka några få nummer. Äfven i senare tider har det varit ondt om papper, d. v. s. icke i norden, men bland rebelltidningarna. Pappersnöden under kriget var så stor att somliga tidningar tvungos att alldeles upphöra. Andra trycktes på baksidan af vanliga tapeter. Det var hemskt att se rosor och förgylda grannlåter på den ena sidan och på den andra läsa om död och blodsutgjutelse.»

»Ja», fortsatte han, i det han stannade för att tända sin cigarr, »något sådant kunde icke hända annat än i rebellstaterna, der man saknar företagsamhet. De hade ju bomull, men ändå stodo de der alldeles handfallna. På samma sätt var det i Paris vid belägringen. Det hjelpte icke, att Napoleon för en enda gång visat pressen en omtänksam vänskap genom att sälja den oerhörda massa af opposition på papper, som vid krigets utbrott förpassades till de indragna tidningarnas rum i polisprefekturen vid Rue Jerusalem. Alt samman fördes nämligen under bevakning ut till förstäderna, kastades i stora kittlar, blöttes och stöttes i väldiga mortlar, och renadt genom detta elds- och vattendop, såldes det som lump till pappersfabrikerna. Men det räckte icke. Och sedan hade man ej nog företagsamhet att på ett eller annat sätt fylla bristen, utan

* Frederic Hudson. Journalism in the United States. New York 1873.

flere tidningar sägas ha alldeles stoppat*. Här i New York hade detta varit en omöjlighet. Tidningar äro här absolut nödvändiga. Diem perdidi, jag har förlorat min dag, plägade Titus säga, om en dag gått till ända, utan att han gjort något godt. Samma ord utropade Brillat Savarin, om en dag lyktades, utan att han ätit soppa. En äkta newyorkare skulle utan tvifvel, äfven under de mest kritiska omständigheter, säga det samma, om han icke finge läsa sin tidning. Jag tror nära på att han skulle sälja sin skjorta till papperslump för att ej gå miste om tidningens njutning... Redan hemma, ser jag... God natt!»

Med dessa ord försvinner den välvillige broder Jonathan i natten, och dermed är han »ut ur sagan», som det heter i gamla skrifter.

III.

En daglig tidnings anletsdrag.

»Tidningen är ett fönster hvarigenom man ser ut på *alt* som tilldrager sig i verlden.»

H. W. Beecher.

Har läsaren någonsin hållit en amerikansk tidning i sin hand?

Föreställ er ett dubbelviket blad något mer än åtta gånger så stort som t. ex. Aftonbladet. Tänk, *åtta* gånger! Ni kan breda ut det som en matta under ert största skrifbord. Eller ännu bättre: enligt uppgift af en

* Hudson. Anf. arb. s. 117.

lärd svensk professor skyddar intet så fullkomligt mot reumatism som att lägga en disputation på magen. Om ni ej är rädd att smittas af republikanism, vill jag råda er att svepa in er hel och hållen i det hederliga bladet och begagna det som lakan. Det räcker väl till; dess yta upptager sjuttio qvadratfot.

Men ni spörjer kanske misstroget, om någon helsosam verkan kan vara att förvänta der lärdomen saknas? Härom må ni fråga den lärde professorn. Sannolikt torde här vid lag qvantiteten i någon mån uppväga qvaliteten. Bladet innehåller — tack vare jemte dess storlek de fina stilarne — mer än hvad som rymmes i en half årgång af Harper's Magazine, en månadsskrift, der hvarje nummer utgör tio fintryckta ark i imperialoktav.

Men detta är ju omöjligt, utropar ni, det är humbug.

Visst icke. *Den Strålande Fyrdubbla Stjernbilden*, en tidning som till punkt och pricka svarar mot beskrifningen, är icke någon myt eller, som det vanligen heter, »anka». Hennes första nummer utkom i New York den 4 Juli 1859. Den är dock icke en daglig tidning, utan utgifves en gång i . . . hvarje århundrade.

Se så, utbrister ni förargad, det var således till sist blott humbug.

Kalla det hur ni vill. *The Illuminated Quadruple Constellation* är dock ett pressens underbarn, åtminstone i fråga om det mekaniska och typografiska*).

* Verldens till omfång om också ej till format största dagliga tidning utgifves äfven nu för tiden i Förenta staterna. Det är den i Washington utkommande officiela kongresstidningen. En kongresstidning på 56 sidor, hvilket icke är någon ovanlig storlek, innehåller lika mycket, hvad omfånget beträffar, som tvänne af de största Newyorksbladen, och har tidningen 100 sidor, motsvarar dess storlek New Yorks fem största tidningar tillsammans. För någon tid sedan räknade ett nummer af kongresstidningen 112 sidor.

Se här ett utdrag ur anmälan.

Vår tids största underverk.

Tidningarnas mastodont.

Utgifven en gång hvart hundrade år.

Utgifvaren känner sig mycket stolt öfver att kunna erbjuda det amerikanska folket den största tidning som någonsin blifvit tryckt. Endast 28,000 exemplar.

Åtta mammutsidor.

Tretton spalter på sidan, hvarje spalt 48 tum i längd. Åtta veckors oupphörligt arbete med nära fyrtio tryckare har behöfts för att åstadkomma denna mastodont-tidning...

Numro ett af denna märkliga tidning hvilar nu förmodligen i etnografiska samlares gömmor. Förutsatt att »företaget röner uppmuntran», skall nästa nummer se dagen den 4 juli 1959. Hvad månde det komma att innehålla? Denna sekeltidning är ett slags kolossalt monument likt tyskarnes Germania, utfördt icke i brons, utan i papper och trycksvärta till värdigt förhärligande af det amerikanska folkets födelsedag och den amerikanska örnens stolta hemvist. Utgifvaren, mr George Roberts, skall sannolikt icke upplefva det andra numret af sin tidning. Han må trösta sig: *en*, men ett lejon!

Men äfven de blad, som icke tillhöra Barnums idékrets, utan afse daglig förbrukning, äro stundom af rätt försvarlig storlek.

För några år sedan vardt en resande engelsman jemte sin fru inom sjelfva Colosseums klassiska murar af röfvare utplundrad in på bara kroppen. Med en anstrykning af ädelmod, ingalunda ovanlig hos Rinaldo Rinaldinis nobla yrkesbröder, öfverräckte briganterne åt sina offer tvänne

exemplar af The London Times, hvilka de funnit i den äkta mannens fickor. Skylda af denna lätta och något otillräckliga beklädnad, fingo makarne i nattens stillhet återvända till hotellet i det aflägsna främlingsqvarteret.

Hvilken skada, att de af ett så oblidt öde hemsökta pilgrimerna icke i stället voro från andra sidan Atlanten och prenumeranter på The Journal of Commerce. Den från de gamla kämpaspelen och arenorna lånade drägt, i hvilken våldsverkarne tvungo dem att uppträda, hade då icke varit alldeles lika oroande, ty The Journal sätter — eller rättare satte vid en viss tidpunkt af sin tillvaro — sin ära i att vara trehundratrettiotvå qvadrattum större än engelska Times.

Den största dagliga tidning i verlden! Hvilken ljufligare musik kan ljuda i en utgifvares öron, åtminstone näst det att ega de flesta prenumeranterna. Men den otacksamma publiken, som under åratal i sitt anletes svett handterat det otympliga bladet, delade icke utgifvarens stolthet. Det var ingalunda trefligt att hvarje gång bladet skulle vändas se hela sin varelse försvinna som under ett sängtäcke. Ett qvickhufvud uppfann speordet blanket sheet, »säng-filttidning», och den spiken drog. The Journal of Commerce krympte till menskligare storlek.

Numera äro de stora tidningarna dubbelvikna och af måttligt format. Man kan nu mycket beqvämt hålla sin tidning med venstra handen, under det att den högra för kaffekoppen till läpparne. Denna lilla sammanställning af »utile dulci» är en af den äkta amerikanens utsöktaste njutningar.

Såsom en lämplig representant för de dagliga amerikanska tidningarnas yttre fysionomi må väljas *The Tribune.* Den är den respektabla tidningen, som enligt sin

egen åsigt brukar särdeles vårdadt språk och som enligt hvad vi redan sett har det högsta tornet på sin byggnad.

Tidningens vanligaste skepnad är ett dubbelviket åttasidigt ark. Hvarje sida är betydligt mindre än en sida i Aftonbladet och the Tribunes hela ytinnehåll är i vanliga nummer blott en half gång större än nyss nämda tidnings. Men det utsträckta bruket af nonpareil och perlstil lemnar dock ett flere gånger större utrymme.

Namnet New York Tribune är med stora götiska bokstäfver tryckt på ömse sidor om en sinnebildlig vignett. Denna är magert utförd, men betecknande. Pyramiderna, rykande fabriksskorstenar, Romas ruiner, pustande lokomotiv, vindfylda segel, telegraflinier, svajande palmer, svindlande viadukter, samt plogar och maskiner bilda en brokig bakgrund till en grupp, der en eftertänksam åldring med dödens lie i sin hand lutar sig mot en stor urtafla. På taflans öfre kant har den amerikanska örnen flugit upp och helsar från denna öfverlägsna plats med ett glädjeskri det strålande stjernbaneret, hvilket svajar i vinden, buret af en ung gosse med fladdrande lockar.

Innehållet fördelar sig på ungefär följande sätt:

Halfva första sidan upptages, särdeles under pågående kongress, af nyheter från Washington. Der behandlas alt möjligt: de politiska partierna, så väl som firade skönheters baldrägt, de utländska sändebudens lysande fester och negrernes stojande politiska möten. Här, likasom öfveralt, der nyheternas bägare iskänkes, bjudes innehållet i korta, lifliga, starkt kryddade artiklar eller, som de kallas, »paragrafer». Hvarje paragraf, vore den också en riktig dverg på blott tre rader, förses med sin särskilda öfverskrift, så vidt möjligt rafflande för att reta aptiten.

Ungefär hälften af denna sida upptages af utländska nyheter från Europa och öfriga verldsdelar. De bära föregående dags datum; således alt samman kostbart kabelgods. Ja, här läses till och med nyheter från London för samma dag. Telegrafen har upphäft afstånden, och tidsskilnaden gör det stundom möjligt att i extra blad klockan tio erhålla underrättelse om en händelse, som timat i Europa klockan elfva samma dag. Man läser således skenbarligen en profetisk utsaga.

Om utrymmet medgifver, införes derjemte på denna sida icke-telegrafiska meddelanden från korrespondenter i främmande land.

Nu vända vi bladet.

Brorslotten af andra sidan är beskärd åt religiösa nyheter, underrättelser om bönemöten, välgörenhetsinrättningar m. m. Tryta ämnen af denna art, införas politiska betraktelser. Dessa uttrycka dock icke med nödvändighet i allo redaktionens åsigter; de äro icke s. k. ledare.

Då kongressen är samlad, har man äfven att på denna sida söka referaten för riksdagsförhandlingarna.

Bagaren plägar åt snälla barn ge en kringla på köpet. Den som snällt och beskedligt knogat igenom dessa jemförelsevis långa och eftertanke kräfvande artiklar, undfägnas af den omtänksamma redaktionen med en smula påbröd. Vid foten af de långa spalterna har man nämligen kastat in hvarjehanda smakbitar: litet syltad ingefära rörande personers goda namn och rykte, en smula sockerbröd åt damerna i form af råd angående toaletten, beskrifning på en »fashionable» bruds utstyrsel o. s. v., samt slutligen några korn af humor, hvilket för en amerikan är en nödvändig dessert äfven vid de allvarligaste tillfällen.

En tysk anser sig förbunden att beskedligt genomgå hela tidningen från hörn till hörn. En amerikan förstår sig på att låta blicken i fullkomligt sporrstreck flyga öfver det digraste blad. För den, som är fallen att endast förtära slisk, är intet lättare än att utan vidare förbigå den fastare kosten och genast uppsöka dessa pikanta småbitar. Till än vidare främjande af andlig magsyra kan han derpå skynda till nästa sida.

Denna sida, den tredje, inledes nämligen med den af alla civiliserade folk med rätta så värderade afdelningen för rättegångs- och polissaker, här under titel domstolarne.

Hvar och en, som samvetsgrant genomgår hvad som här förtäljes — och hvilken bildad läsare eller läsarinna rundt om jordklotet skulle försumma att så göra? — kan vara viss på att känna en behaglig nervretning och en och annan uppfriskande kåre utefter ryggen.

Ett italienskt ordspråk talar om att tända ett ljus för hin onde och ett för madonnan. Polisreferaten med sin raffinerade omständlighet och dramatiska utstyrsel utbytas hvarje måndagsmorgon mot ett referat från Guds hus. Då införas redogörelser för söndagens märkligaste predikningar... Gift och motgift! Afgudar åt de hedniska tamulerne och biblar och strumpor åt deras omvända bröder.

De amerikanska tidningarna stå dock, som bekant, icke ensamma i konsten att servera pepprade rätter från brottets dystra förråd; men de stå onekligen ensamma i den uppmärksamhet de egna åt religionens och kyrkans angelägenheter.

Så innehåller, för att anföra ett enda exempel, ett på måfå valdt måndagsnummer af The Tribune — just på

den plats, som annars upptages af brottmålsannaler — ganska vidlyftiga sammandrag af icke mindre än fem predikningar. Under den allmäna öfverskriften kraftiga söndagsord meddelas här från olika församlingar föredrag öfver följande ämnen: feghet på predikstolen, Guds kärlek, menniskans inre och yttre lif, andlig blindhet, fullkomlighet i Kristus, samt kineserne och de fattige, ett föredrag framkalladt af det beryktade, i mångas ögon orättfärdiga förslaget att utestänga kineserne från Unionen.

Än mera öfverraskas den europeiske läsaren, då han finner, att det icke blott är den kyrkliga predikstolen åt hvilken man skänker sådant utrymme. Äfven en simpel lekmannatalare, som Moody, anses värd de stora tidningarnas spalter. I de städer der han gästar — vanligen under flere veckor eller månader — införas ofta hans dagliga föredrag oafkortade. De flesta framstående blad intaga en gillande eller åtminstone tolerant ställning till hans verksamhet; intet vågar helt förbise densamma. Dock lemnas den slutliga domen åt facktidningarna: de rent kyrkliga eller politiskt-religiösa bladen.

Dessa verldstidningarnas vidlyftiga referat af religiösa föredrag äro ett af de framstående uttrycken för religionens yttre makt inom det amerikanska samhället. Deras välsignelserika inflytande till väckande och bibehållande af andlig lifaktighet uppväger enligt min tanke mångdubbelt de faror, som onekligen medfölja ett sådant offentliggörande af själasörjarens råd och förmaningar till sin församling.

Slutligen förekomma ofta på denna sida ett par spalter med annonser, det första tillflödet till den guldförande ström, som öfversvämmar den egentliga annonsafdelningen.

I de tyska studenternes ölgillen sitta föreningens medlemmar med pipan i mun och mössan på hufvudet kring de långa omålade källarborden. De sorla och stimma vid ölglasens klang och sjunga dessemellan om studentens glada lif, om hjertats ljufva tärna, om fader och moder, om frihet och fosterland. Härvid drömma de icke om att lyfta på kasketten. Då bjuder dryckeskonungen att uppstämma en sång för föreningens »namn och färger». Strax tystnar skrålet, hvarje hufvud blottas, alla resa sig upp och förblifva andaktsfullt stående, tills sista tonen förklingat.

Lyft också du på hatten, min läsare, när du nu begynner en ny sida i den tidning vi betrakta. Buga dig för pressens majestät. Du får nu hvila från alla småparagraferna och från nyheternas stojande vimmel. Se det betydelsefulla *New York* och dagens datum högt uppe på första spalten. En hvar vet hvad detta enligt alla lands pressetikett innebär. Man står här ansigte mot ansigte med den mäktiga New York Tribune personifierad i hufvudredaktören, hvars åsigter här framläggas.

Detta högtidliga ögonblick har på visst sätt länge varit förberedt. Hvar helst The Tribunes namn förekommit, äfven midt inne i texten, har det framträdt i drägten af *stora* stilar. Alt annat i verlden får nöja sig med mindre stil; endast åt detta vördnadsbjudande namn lånas kunglighetens attribut. Och nu skall dess kungliga *Vi* i egen hög person tala till oss samt upplysa oss och all verlden i fråga om andens och materiens hemligheter. Öppna ödmjukt ditt inre till att mottaga visheten, som flödar från den inom amerikanska tidningsverlden så fräjdade »fjerde» sidan. Här är Mimers outtömliga vishetsbrunn — på samma gång Urdarbrunnen, vid hvilken halfgudarne från redaktionsbyrån i hufvudredaktörens namn döma en bäfvande samtid.

Voltaire, som ibland är litet obeskedlig, säger, att en läkare är en person, hvilken häller in medikament, dem han ganska litet känner till, i kroppar, om hvilka han vet ännu mindre.

Mark Twain skildrar en utgifvare af en landtbrukstidning, hvilken vid sitt första uppträdande gaf allmänheten det rådet, att »då rofvorna skulle skördas, försigtigt skaka träden i stället för att plocka dem med handen». Anfallen af en uppbragt läsare, som oförsynt nog påstod, att en ko vore större auktoritet i landtbruksfrågor än en sådan tidning, försvarade sig utgifvaren — ett äkta hufvudstadsbarn — med att hans yttrande borde tagas i figurlig mening. Han hade menat att man skulle ruska *buskarne,* på det att endast de fullt mogna rofvorna måtte falla ned.

Den älsklige skalden Whittier var i sin ungdom någon tid utgifvare af en liten politisk tidning. Han hade skrifvit ett par artiklar i ett blad, utgifvet i Hartford, och blef på grund af dessas framgång erbjuden plats som redaktör. Såsom en sann qväkare gick han ute på fältet och arbetade med hackan, när detta för hans ungdom smickrande anbud nådde honom. »Trots min fullkomliga okunnighet i alt som rörde politiken», så bekänner han senare, »var jag för svag att säga nej. Och så väl lyckades jag att förställa mig för tidningens förlagsmän, att jag behöll min plats i två år. Värst var det dock när politiska personligheter uppvaktade mig för att dryfta den politiska hållning, min tidning borde intaga. Men då iakttog jag en försigtig tystnad och lät dem hela tiden tala sjelfva. Detta var dem allra kärast, och de lemnade mig högst belåtna.»

Skulle man döma efter sådana fall, som de båda ofvanstående, kunde man med all rätt på den amerikanske tidningsskrifvaren i något förändrad form lämpa Voltaires yttrande om läkarne. Men denna grofva okunnighet upp-

träder endast inom landsortspressen. Hvad annat kan man vänta, då en person står för hela rusthållet?

Deremot: äfven om man ler åt vare sig läkares eller tidningsskrifvares försök att spela ofelbara, kan man ej neka att hvad de *stora* tidningarna ej blott i Gamla utan ock i Nya verlden angår, man har långt större skäl att förvåna sig öfver deras mångsidiga insigt än deras okunnighet. Vid dem är arbetets fördelning genomförd, och dessa tidningars »editorial department» skötes icke sällan med öfverlägsen talang, nästan alltid med sakkännedom.

I hvarje nummer af The Tribune liksom i de andra tongifvande bladen förekomma fyra, fem, ja sex ledande artiklar i de mest olikartade ämnen, lika mångskiftande som den enskildes och samhällets små och stora behof. De äro skrifna i den s. k. franska stilen och slå vanligen hufvudet på spiken. Tonen är oftast mera pikant än behaglig. Dock finner man i The Tribune liksom i alla de tidningar, som söka den bildade delen af allmänheten, stundom ledare, hvilka ega det fina, vårdade uttryckets fulländning och vid högtidliga tillfällen en viss ädelhet i later, som stundom närmar sig vältalighet. Dock bära naturligen dessa pennans flyktiga, snart glömda alster äfven i sin största fulländning spår af brådska. Det gäller mera att blåsa i luren, så att det ljomar öfver berg och dal, än att utföra musikaliska konststycken.

De stora tidningarnas omfång liksom deras oerhörda massa af olikartadt innehåll — i ett nummer af The Tribune finner jag icke mindre än etthundrafemtiofyra paragrafer med särskild öfverskrift, naturligtvis oberäknadt annonser och smånyheter — gör en öfversigt af innehållet nästan oumbärlig. En sådan återfinnes alltid på den fjerde

sidan. Den som har brådtom, den som af ett eller annat skäl icke gitter läsa tidningens längre artiklar, får här på tre, fyra minuter en öfverblick af dagens tilldragelser. Han inmundigar ett slags Liebigs extrakt af hela jordkretsens nyheter.

En likadan hjelpreda i annan riktning lemnar registret öfver de annonser, som förekomma på tredje, sjette, sjunde och åttonde sidorna. I The Tribune upptager denna förteckning mellan tjugu och trettio olika klasser: ångbåtar, jernvägar, nöjen, tjenster, sammanträden, europeiska annonser o. s. v.

Härpå följa trenne karakteristiska afdelningar med öfverskrift politiska anteckningar, personalunderrättelser, samt allmänna nyheter.

Den första af dessa innehåller korta, kärnfulla yttranden rörande politiska personligheter och politiska partier. Här lyser humorns oskyldiga kornblixt, här hudflänger satiren.

I personalunderrättelser öppnas än med en magisk nyckel, än med en — tjufdyrk dörrarna till familjens helgedom. Här sammanpackas hvad man i vårt jemförelsevis nogräknade land nästan skulle kalla skandal, i alla händelser sqvaller. Oftast är det oskyldigt nog, stundom elakt. Nyhetsjägarens skarpa öga gör till en verklighet den bekante republikanens önskan att lefva i ett glashus, der alt hvad man gör ligger öppet för medborgarnes öga.

I det tredje af dessa nederlag för smånyheter är det hela verlden som får bestå fiolerna. Här tillämpas den regeln »att alla sätt äro bra utom de tråkiga» och de osedliga, det sista naturligen giltigt endast för de bättre tidningarna. Alt betraktas här så vidt möjligt från den humoristiska sidan, och ett brokigare kaleidoskop af kungar och tiggare, af dumhufvud och snillen, af amerikaner och

europeer, negrer och kineser, ja, till och med oskäliga djur, kan man svårligen någonstädes skåda.

Detta har redan fört oss in på femte sidan.

Denna sida egnas åt musikrecensioner, möjligen en eller annan politisk artikel samt väderlekshoroskopet, »probabilities», hvilket uttryck folkhumorn personifierat såsom väderleksspåman under namnet Old Prob. Under öfverskrift allmänna meningen följer derpå i ett ögonmördande tryck en kortfattad öfversigt öfver hela Unionens press. I denna öfversigt återgifves naturligtvis omsorgsfullt hvarje liten pust af berömmets doftande rökverk, som småtidningarna tända på fader Tribunes altare.

Ett eller par spalter upptagas ej sällan af en äkta republikansk afdelning: Bref från folket. Det suveräna folket, som räknar bland sina tjenare icke blott Unionens president, utan sjelfva den stormäktigste pressen, ställer här frågor om absolut hvad som helst: jordens skötsel, lagarnes tolkning, en författares dödsår, upphofsmannen till ett gängse yttrande, personers adress o. s. v. Dessa frågor besvaras så vidt möjligt; de bidraga att åt tidningen gifva en viss lifaktighet; de underhålla i sin mån sympati mellan redaktören och allmänheten; de gifva en vink om i hvad riktning dagens strömningar flyta.

I denna breflåda införas ock kortare meddelanden från allmänheten, förutsatt att de anses af mera vidsträckt intresse, t. ex. anekdoter om framstående män, redogörelse för egendomliga naturföreteelser m. m.

Ännu tre sidor. Men tålamod — de äro hastigare afskedade.

Den sjette sidan egnas åt literaturen och några spalter annonser.

Literaturafdelningen är oumbärlig i den amerikanska tidningen. Dess kritik utmärker sig långt mera för en öfverdrifven ömhet om alla äfven icke fullfjädrade snillefoster, än för den blodiga mordlust som stundom yppar sig hos papperskniffvens handterare i den europeiska pressen.

Här är också platsen för hvad som rör skolor och uppfostran. Skral skall den tidning vara som icke litet emellan bjuder på nyheter från skolans verld och anmärkningar rörande uppfostringsväsendet under titel: educational.

Sjunde sidan är vigd åt guldkalfven. Hon är börs- och handelstidning. Den mikroskopiska stilen inpressar här dagligen en rätt nätt liten skrift i alla affärsverlden rörande frågor, alt så vidt möjligt uttryckt i det stränga och sannfärdiga språk, som heter siffror.

På åttonde sidan — den sista — förekomma först nyheter från staten New Yorks hufvudstad Albany och den der sammanträdande riksdagen. Derpå följer ett utomordentligt brokigt mosaikarbete kalladt lokalt allehanda. Här framhålles behofvet af ett nytt bibliotek, här förtäljes om ett tjufband af gossar, här berättas om möte för qvinnans rösträtt, om storartade köp af obligationer, om New Yorks tandläkareförening, om en sönderbruten spårvagn o. s. v. En ännu märkligare röra uppdukas derpå under namnet: hemnytt i små satser på två tre rader. Detta är tidningens bänkvälling, der dagens afskrap utan all ordning sammankastas: här får man efter hvart annat läsa om moderna skärp, om fisk, om mordförsök, om Henry Ward Beechers lefvande vigt, om potatisskörden, om nykterhetsföreningarna, om poststatistik . . .

Slutligen läsas — utom en mängd annonser — de

sista postskripttelegrammen från Europa, hvilka gått i pressen 3,45 f. m.

Naturligtvis får denna allmänna uppställning af en amerikansk tidning, som här med ledning af The Tribune meddelats, icke betraktas såsom ett oföränderligt mönster. Det ligger i sakens natur, att hvarje dag medför många rubbningar; men hufvuddragen bibehållas så vidt möjligt. Stundom utgifvas tilläggsblad på ett, två, ja, någon enda gång tre ark. Detta sker framför alt, när annonserna tillströmma i en sådan mängd, att de alt för mycket skulle inkräkta på tidningens text.

I The Tribune upptaga annonserna i den vanliga enkla upplagan tio till tolf spalter.

I det förr nämda numret af The Tribune upptages utrymmet i tidningens fyrtiåtta spalter af olika ämnen i följande ordning: Allmänna nyheter 17 spalter; annonser 11; handels- och börsunderrättelser 5; editorial department 5; kongressen och statsriksdagen 4; rättegångs- och polissaker 3; literatur 2; bref från folket 1 spalt.

Stundom utgifvas äfven tilläggsblad med anledning af någon berömd föreläsning, något lysande föredrag i kongressen, någon märklig rättegång o. s. v. Ett sådant blad, också valdt på måfå, innehåller exempelvis en artikel om Cesnola på Cypern, om Schliemann i Mycenæ, tre kapitel af James Ostons forskningar i Peru o. s. v.

Härmed hafva vi lyckligt sträfvat igenom hela tidningen, denna »nationens stora skolbok», som hon benämnes af en beundrande landsman.

IV.

Den stora nyhetsjagten.

Förunderlig är menniskors nygirighet att erfara hvad konungen i Frankrike, påfven och sultanen i Constantinopel hafva för händer o. s. v. fastän detta lika litet angår dem som att veta om det bor menniskor eller spökelser i månen.

ZEITUNGS LUST UND NUTZ (1695).

Intet är för ringa för menniskan att lära känna som icke varit för ringa för den Högste att skapa.

ELIAS FRIES.

Det torde benäget ursäktas, om här såsom ett slags företal till detta kapitel berättas en liten personlig erfarenhet.

För några år sedan besökte jag staden Baltimore för att lära känna dess skolväsen. En dag var jag bortbjuden till middag och i fart med att göra en betänkligt försenad toalett, då det knackade på dörren till mitt rum.

Jag öppnade, färdig att afvisa hvem det vara månde.

Ute i gången stod en ung man med ett temligen torftigt utseende.

»Förlåt mig», sade jag med en orolig blick på min frack, hvilken jag höll i handen såsom symbol på vigten af mitt förehafvande, »jag har mycket brådtom.»

Utan att låta sig bekomma drog den främmande upp en temligen nött anteckningsbok och en blyertspenna. Han hade uppenbarligen klart för sig att hans ärende var af mera vigt än min middagsbjudning.

»Jag är reporter för The Sun», sade han med en obetydlig bugning.

Ögonblickligen bad jag honom mycket höfligt att stiga in. Jag bjöd honom taga plats på den enda stol, som fans

i rummet. Sjelf slog jag mig ned på min höga amerikanska koffert. Jag hade redan lärt mig så mycket af amerikansk sed, att jag visste mina skyldigheter mot en medlem af pressen.

»Hvad är ert namn?» sporde utan vidare omsvep sändebudet från The Sun.

Jag upplyste honom om både förnamn och tillnamn. Han antecknade dem genast.

»Ni besöker skolorna här i staden. Har ni förut sett skolor i andra städer?»

Jag upplyste honom om att jag gjort så, särskildt att jag nu kom från New York.

»Har ni några rekommendationsbref?»

Detta stötte väl mycket på detektiv polis. Med en undergifvenhet, för hvilken jag efteråt blygdes, lemnade jag fram några stycken.

Derpå såg jag på klockan. Reportern låtsade icke märka det. Slutligen sköt han brefven ifrån sig. Jag drog en suck af lättnad. Han reste sig dock icke, utan började på nytt förhöret.

»Hvilka skolor har ni sett i dag?» frågade han.

Med en skymt af otålighet nämde jag dem.

»Hur tycker ni om dem?» var nästa fråga.

Kofferten var hård. Dessutom såg jag i tankarne den väntande värdinnans missbelåtna min. Jag sökte derför ett kort svar. »Jag har sett dem alt för flyktigt», sade jag undvikande.

»Äro de bättre eller sämre än i New York?» frågade min obarmhertigt intresserade gäst.

Här var jag bragt på det hala. Först och främst hade jag aldrig tänkt på någon jemförande betygssättning. Vidare hade jag mina skäl att i alla händelser icke inlåta mig på detta kapitel. Gåfve jag priset åt New York, skulle nemligen detta stöta mina vänner i Baltimore; i motsatt fall

skulle jag råka illa ut för mina bekanta i New York. Jag styrde midt emellan Scylla och Charybdis och gaf åter igen ett intet sägande svar.

Reportern iakttog småleende mitt försök att slingra mig undan. Han var förmodligen van att spåra sådant villebråd.

»Hur tycker ni om Baltimore City College?» sporde han derpå helt oväntadt. För att undgå att se mitt omdöme, i alla händelser så betydelselöst, framlagdt för offentligheten, gaf jag ett alldeles färglöst svar. För att uttänja det samma tillade jag, att den innerliga förbindelsen mellan folkskolan och sagda lärda skola måhända icke ännu blifvit nog pröfvad, liksom också mången anser det mindre lämpligt att kommunen ensam bestrider utgifterna för den högre undervisningen.

Ändtligen drog sig den efterhängsne inkräktaren tillbaka, sedan han artigt tackat för de »intressanta upplysningarna».

Dagen efter reste jag från Baltimore till en annan stad.

Der nådde mig ett bref från en af lärarne i Baltimore City College. Han hade alltid visat mig särskild välvilja. Tonen i hans bref föreföll derför något oväntad. Han anhöll i mycket snäfva ordalag om en förklaring med anledning af en vidfogad tidningsartikel ur The Sun.

Artikeln började med följande ord: »Baltimores murflar äro icke döda ännu. Den släte och slipade svensken, som besöker våra skolor, pumpades i går af en bland The Suns reporters. Han tycktes föga belåten med hvad han sett. Våra skolor anser han icke kunna uthärda en jemförelse med skolorna i New York» o. s. v. »Hvad angår vårt College, har han funnit det så underlägset, att det förefaller honom tvifvelaktigt, om staden gör rätt i att på det samma utkasta så stora summor» o. s. v.

Reportern hade segrat; jag var öfverlistad. Han hade

infriat sitt lilla småleende; jag var naturligtvis tvungen att skrifva tillbaka ett bref, deri jag beklagade att reportern tycktes alldeles ha missförstått mig. Derjemte vidfogade jag några loford rörande stadens skolor, ett väl förtjent hedersomnämnande, om hvilket jag endast önskade att det flutit ur en värdigare källa . . .

Nyhetsjägare, referenter — »jenkins'es», reporters! Hvilken rad af vexlande ansigten, vexlande bildning och vexlande ställning på samhällsskalan.

Nyhetsjägaren på det lägsta trappsteget, som blek och öfveransträngd ströfvar omkring i »sitt» område af den verld i smått, hvilken benämnes New York; hans »juridiske» embetsbroder, den förre lärpojken på en lagkarls byrå, nu beordrad till polisstationerna och domstolarne, hvilkas förhandlingar hans spetsiga penna skildrar med sant mästerskap; reportern med detektiva anlag, hvilken under allehanda förevändningar och förklädnader bistår — ja, öfverträffar den egentliga polisen, när det gäller att lägga för dagens klara ljus brottets oåtkomligaste hemligheter; den unge gradpasseraren på pressens törniga bana, han som fått en »lärd» uppfostran och kan uppvisa ett grant diplom från universitetet och som nu sammanfattar en föreläsning eller suger musten ur ett politiskt föredrag; hans företagsamme kamrat, hvilkens ande, under fristunderna mellan tryckeriets trägna arbete, i de offentliga bibliotekens skatter stillat den törst efter vetande som tidningsspalten i sätteriet först framkallat, och som sedan genom försakelse och viljekraft utan läromästare stulit sig till snabbskriftens hemligheter, så att han nu är i stånd att återgifva den minsta stafvelse i ett tal som framsäges med eld och brusande hastighet; politikern, hvilken såsom

»envoyé extraordinaire och ministre plénipotentiaire» sändes till qvistiga »interviews», och med en hofmans artighet, en diplomats fina efterhängsenhet och en professors visdom examinerar politiska kandidater i den högre politiken; teater- och musikreferenten — samt slutligen den finansielle reportern, hvilken endast står efter den finansielle utgifvaren i herravälde öfver den Rothschildska vetenskapen och i profetisk förmåga rörande börslifvets ostadiga barometerstånd.

Det kan synas vara ett lågt mål att offra sina krafter endast för att samla nyheter. Må så vara. Ur dessa små obetydliga penseldrag framstår dock slutligen en mångsidig bild af samtiden, för den enskilde och för samhället nästan oumbärlig till sjelfpröfning och sjelfkännedom.

Naturforskaren anser det minsta kryp värdigt mikroskopets ansträngda forskning och den lärda pennans mödor. Gäller icke äfven för tidningsmannen, hvilken söker att spåra det minsta pulsslag af menskligt lif, de vackra ord som Elias Fries yttrat, nämligen »att intet är för ringa för menniskan att lära känna, som icke varit för ringa för den Högste att skapa». Och läkaren — skyr han ens den stinkande pestens hemvist, när det gäller att till mensklighetens fromma utforska miasmernas hemligheter? Pressen är ju också en mensklighetens läkare. I alla händelser *bör* detta vara hans mål.

Visserligen är det en sanning att icke alla pressens män så fatta sin uppgift. Mången har alls icke öga för kallelsens höghet. Men har det icke i alla tider funnits läkare, hvilka, då de tjenat suckande bröder, gjort detta af ärelystnad, af begär efter penningar eller helt enkelt för att fylla sin buk? Händer det icke till och med att

den andlige läkarens, själasörjarens, framför alla höga kallelse eftersträfvas af personer, hvilka, för att tala med Törneros, läsa på presten såsom vi dess värre alt för ofta läsa till bordet, det vill säga blott för att så snart som möjligt komma åt maten?...

Bevekelsegrunden må nu vara hvilken som helst. Beundransvärd är i alla händelser den hängifvenhet med hvilken den amerikanske reportern egnar sig åt sitt ansträngande yrke. Hela elden af sitt nervösa lynne, hela fintligheten af sitt uppöfvade skarpsinne, hela spänstigheten af sin icke sällan i motgångsskolan härdade vilja offrar han för den tidning, i hvars tjenst han är stolt som en furste. Alla hans själsförmögenheter likna arbetsmyror, hvilka dag efter dag slita och släpa för att draga ett strå till den stora stacken af dessa föraktade, men dock i botten af de flesta med så mycken åtrå efterlängtade nyheter från stad och land, från palats och koja.

Antalet reporters med fast anställning uppgår vid de förnämsta tidningarna ända till ett trettiotal. Deras aflöning vexlar från tjugufem till trettiofem dollars i veckan. Ingen öfverdrifven betalning för ett arbete som ofta icke slutar förr än efter midnatt och dock kräfver nya ansträngningar redan vid tiotiden följande morgon. Och äfven då reportern icke är utkommenderad, utan sysselsatt på byrån, är hans arbete nervslitande och spännande. Alt måste med jernhård punktlighet vara färdigt på klockslaget.

Befordran och löneförmåner göras beroende af reporterns egenskaper. Den som icke i tid är färdig med sina uppgifter, den som på sitt arbetsfält låter en annan tidning vinna färskare nyheter, den som icke förstår att väl mot hvarandra afväga notisens vigt och utrymmets storlek,

den som icke uttrycker sig i ett för ämnet passande språk, den som icke trots alla hinder tränger sig fram till målet, det må nu vara ett hemligt politiskt möte eller en framstående personlighets inre, med ett ord, den som brister i något stycke, uppflyttas icke, åtminstone om olyckan sker flere gånger, i högre lönegrad.

Utom dessa vid tidningen ständigt fästa reporters, sysselsättes en stor skara af så kallade »specials». De användas, såsom redan namnet antyder, för särskilda vigtigare ämnen, hvilka förutsätta fackkunskap i en eller annan praktisk eller teoretisk fråga. De äro ett slags lokala korrespondenter, motsvarande tidningens tillfälliga meddelare utom hufvudstaden. De betalas efter spalt. Priset på deras vara lär beräknas till åtta eller tio dollars för spalten.

Alt detta flygande kavalleri, dessa blänkare och ulaner lyda blindt sin öfverste, den s. k. stadsredaktören, the city Editor. Han har ingen uniform annat än sin bläckiga arbetsrock, intet annat vapen än sin penna. Men på visst sätt går dock hela New York i gevär för honom.

Att han är en vaken man, denne stadsredaktör, faller af sig sjelft. Mera oväntadt kan synas att han är lärd. Han besitter djup lärdom, måhända icke alltid i latin och grekiska, ehuru detta också kan vara fallet, men så mycket mer i sin särskilda vetenskap, hvilken är staden New York. Dess historia, dess skolor och kyrkor, dess bemärktare familjer, dess handelshus, dess gator, dess utskänkningsställen, dess boxare, dess spelhus, dess inkomster och utgifter, dess lagar och författningar, dess embetsmän, dess politiska partier, med ett ord alt hvad som rör hufvudstaden inhyses i hans hjerna, färdigt att när som helst användas.

Sviker någon gång minnet i fråga om saker, vänder sig redaktören till det rikhaltiga statistiska och lokala biblioteket; i fråga om personer behöfver han blott sträcka ut sin hand till domsbiblioteket, der hvarje namn af ädel eller herostratisk ryktbarhet fins upptaget i alfabetisk ordning. Så snart en person på ett eller annat sätt ställes fram för verldens ögon, samlas från olika håll uppgifter om hans lif. Hvarje notis i tidningarna urklippes och lägges in i ett kuvert med personens namn. Kuverten ordnas sedan i hyllor med olika fack. Så snart något nytt betecknande drag omförmäles — det må vara till skam eller heder — öppnar sig kuvertet å nyo. Och så inskrifves i enkla men minnesgoda domböcker den offentlige mannens gerningar dag från dag. Det är ur dem den »dom öfver död man» hemtas, hvilken af pressen afkunnas, innan stoftet ännu hunnit kallna.

Man plägar stundom säga, att den store vetenskapsmannen genom instinkt aflyssnar naturen hennes hemligheter; för stadsredaktören är denna natur New York med dess olika sträfvanden, dess fattigdom och rikedom, dess dygd och last. Genom långvarig erfarenhet känner han på sig, hvad väder som blåser i skiftande lager. Han är ett slags meteorologisk visare för folkstämningens vind, hvarvid dock icke må glömmas, att han sjelf i ganska betydlig mån är den som reglerar vindens riktning och styrka. Vågar han stundom icke lita på sitt eget omdöme, så vet han genast till hvem han bäst bör vända sig för att vinna upplysningar i sak och insigt i den allmänna meningen. Lyckligtvis är vördnaden för den makt han företräder så stor, att för den tjensteande *han* utsänder öppna sig på vid gafvel de bäst förseglade dörrar, vore det t. o. m. en annan tidningsredaktörs under arbetstimmarne omutligt slutna helgedom. Och med hans kort

såsom talisman vinna penna och anteckningsbok inträde till den mest lysande offentliga middag eller en utsökt aristokratisk bröllopsfest.

Men om således mannens insigter i en viss gren af vetande äro beundransvärda har han derför i ej ringa mån att tacka den omständigheten att han i likhet med andra furstliga personer framför öfriga menniskobarn eger de yppersta tillfällen att förkofra sig i sin vetenskap.

Stadsredaktörens löneförmåner äro naturligtvis olika vid olika tidningar; men de ledande bladen betala ända till hundra dollars i veckan. Bortåt nitton tusen kronor kan icke ens i en stad med hög lefnadskostnad kallas en klen lön för en plats, som blott är chefsplats af andra rangen.

Omkring klockan tio på morgonen samlas på byrån alla de af tidningens stab hvilka icke beordrats till morgontjenstgöring ute i staden. Samma tid infinner sig också stadsredaktören. Hans ankomst är signalen till arbetets begynnelse. Han uppvaktas af sina underlydande, hvilka derpå gå till sina pulpeter.

Sjelf tager han först en hastig öfverblick öfver alla New Yorks morgontidningar, hvilka vänta honom på skrifbordet. Der finner han en och annan vink för dagens arbete. Derpå genomgår han sina egna enskilda anteckningar samt de luntor af bref hvilka fylla hans breflåda. Alt detta material ordnas i en systematisk sammanställning, utvisande hvad som sannolikt under dagens lopp kommer att tilldraga sig. Sjelfva kärnpunkten af hvarje sådant meddelande utklippes och fästes med gummipenselns hjelp på ena sidan af en för ändamålet afsedd bok. Sedan detta är gjordt, upprättar han dagens arbetslista. Till höger om det uppdrag som skall utföras skrifver han

namnet på den reporter hvars särskilda begåfning gör honom framför andra lämplig.

Så snart vederbörande i den cirkulerande arbetsboken sett sina order för dagen, stryker han* ett streck under sitt namn till tecken att han blifvit i laga ordning kallad. Ögonblicket derefter går han ut på sin ofta obehagliga, stundom farliga sändning. Han väjer för intet. Öfver hans vexlingsrika väg, hvarthän den än månde leda, svajar beskyddande pressens mäktiga fana.

En af New Yorks berömdaste tidningsmän, mr Raymond, i lifstiden utgifvare af New York Times, lär ha yttrat, att telegrafen »förstört nyhetsjagtens poesi». Han tyckte sig förmodligen finna samma skilnad mellan »reporting» förr och nu som mellan striderna i riddaretiden och i det tidehvarf som skall få sitt namn af de tre hårstrånas store egare och af Kruppska kanonen.

När mr Raymond var en yngling, anstäld som reporter i The Tribune, sändes han en gång till Boston för att referera ett tal af Daniel Webster, »den gudalike», som han af sina medborgare benämdes. Naturligtvis gälde det hvilket af de stora bladen som tidigast och fullständigast skulle låta Websters ståtliga vältalighet genljuda i verldens öra.

Talet var förbi och samtliga reporters stego i aftonstunden om bord på ångbåten för att återvända till New York. Kamraterna tillbragte sin tid i muntert samspråk och glada tidsfördrif; de visste ju att det i alla händelser var omöjligt att få in det långa vältalighetsprofvet i morgon-

* Eller hon — ty qvinliga reporters användas ofta att referera föredrag, predikningar o. s. v. Med den aktning man inom Unionen bevisar qvinnan behöfva de icke derigenom utsätta sig för särskildt obehag.

tidningarna. Endast The Tribunes reporter saknades. Han försvann i en af honom förhyrd hytt. Intet kunde locka honom ut ur detta gömsle. Ingen kunde gissa hvad han der förehade.

Men mr Raymond var i alla tider den som visste hvad han gjorde. Fintligare än kamraterna, hade han under uppehållet i Boston legt sättare med typer och tillbehör. Under hela natten arbetade de och satte talet lika fort som mr Raymond hann skrifva ut sina stenografiska anteckningar. Vid ankomsten till New York fördes formarne i sporrstreck till The Tribunes tryckeri. Inom kort förkunnade tidningspojkarnes gälla härski på stadens gator, att ett extranummer af The Tribune nyss utkommit, innehållande hela Daniel Websters tal i Boston. Detta stötte den tiden på underverk.

I våra dagar hade man endast behöft att låta en i Boston förhyrd stenograf skynda till telegrafstationen. Hvart enda ett af New Yorks morgonblad hade naturligtvis i sin första upplaga innehållit talet i dess helhet. Men detta, menar förmodligen mr Raymond, är ett drag af den praktiska prosa, som ur reporterns lif förjagat äfventyr och poesi.

Ehuru den dagliga pressen ännu på denna tid — på trettio- och fyrtitalet — låg jemförelsevis i sin linda, ryggade vissa tidningar icke tillbaka för betydliga utgifter, när det gälde att skaffa färska eller rättare de färskaste nyheter. The Sun och The Herald bekostade t. ex. hvar sin »express» eller extra iltåg mellan New York och Boston för att hemta de europeiska nyheterna, som öfverfördes med Cunardliniens ångskepp.

Bättre att vara brödlös än rådlös, säger ordspråket; så vinner man stundom mer med fyndighet än med pengar.

En gång anlände ångaren till Boston på lördagsmorgonen. Hvarken The Herald eller The Sun utgåfvo på den tiden regelbundet söndagsupplagor. Expressen kunde icke nå New York förr än sent på natten till söndagen. Hvad var att göra?

The Heralds representant beslöt efter någon tvekan att icke kosta på sig det dyrbara extratåget. Men han önskade på samma gång af hjertat, att The Sun skulle få det nöjet. Han lät derför elda sitt lokomotiv och höll skenbarligen alt färdigt för att sätta sig i väg, så snart han hade posten från Gamla verlden i sin hand.

Men The Suns reporter var ingen sjusofvare. Han skulle icke låta taga lofven af sig. I samma ögonblick som ångbåten nådde varfvet i East Boston, lät han kasta till sig sin postpåse och satte i fyrsprång af genom gatorna till stationen. Han hoppade upp på det pustande lokomotivet och med en gäll hvissling bjöd han sin besegrade medtäflare ett ömt farväl. Så bar det af med en hastighet af en engelsk mil i minuten.

The Suns särskilda express nådde med ångans snabba vingar i god tid hufvudstaden. Nyheterna fördes i triumf till tryckeriet i Printing House Square. Personalen sammanblåstes och der blef ett otroligt brådskande lif. Med spänd förväntan vaktades The Heralds byggning. Hon strålade i ljus, färdig att så snart som reportern syntes i dörren begynna sättningen. Men han hördes icke af. Man väntade och väntade. Segervissheten sporrade det fosterländska arbetet i The Suns tryckeri. The Herald är slagen! sade i stolt förtjusning den ene tryckaren till den andre.

Då ljöd vid sextiden på morgonen vid sjelfva husknuten det gälla ropet af springande tidningspojkar. »Här är extranummer af The Herald», ropade de, »vigtiga ny-

heter från Europa!» Hela The Suns personal rusade till fönstren; de ville icke tro sina öron. Men ack, der nere sålde de små trasiga pojkbytingarne det ena bladet efter det andra med New York Heralds öfverskrift. Det var för sent. »Solen var förmörkad för den dagen.»

Men huru hade detta tillgått? Hade The Heralds reporter skickat nyheterna med brefdufvor? Eller egde han Aladdins underbara lampa?

Saken förhöll sig så. The Heralds ombud, som för syns skull eldat sitt lokomotiv och för syns skull deltagit i kapplöpningen genom Bostons gator, låtsades vid stationen syssla med förberedelser till afresan, intill dess hans hete medtäflare var utom synhåll. Då lät han helt lugnt köra in ånghästen i stallet, der den fick stå och svalka sig. Derpå skyndade han till en Bostontidnings tryckeri, tog fram sina nyheter och lät trycka dem på extrablad med The Heralds namn. Sedan tog han med sig flere tusen exemplar på tåget samma afton. Omkring klockan sex på morgonen nådde han hufvudstaden. Extrabladen såldes genast till tidningspojkarne och några ögonblick derefter utbasunade desse The Heralds ära från gata till gata*.

Så åvägabragtes en af de i pressens annaler mest beryktade »solförmörkelser» under striden mellan The Sun och The Herald, de båda berömdaste folkbladen.

Mången sådan dyrbar, spännande tvekamp mellan reporters för olika tidningar skulle från dessa dagar kunna anföras. Men vi må nu kasta en blick på ett par mästerprof af helt annat slag inom nyhetsjagten.

General Baker, den berömde deltagaren i det mexikanska kriget och, om jag ej misstager mig, senare senator

* Hudson. Anf. arb. sid. 421.

för Oregon, hade nyligen aflidit. En sorgefest firades öfver honom i Hvita huset i Washington. Alt hvad de politiska kretsarne egde framstående var församladt kring hans minne. Högtidstalet skulle hållas af en för sin vältalighet vida fräjdad prestman.

Till följd af någon försummelse hade representanten för The Herald icke skaffat sig inträdeskort. Han anlände något sent och begärde att bli insläppt. Det vägrades. Förgäfves sade han hvem han var. Förgäfves bad han, förgäfves hotade han. Vakten hade stränga order och var obeveklig.

Brinnande af harm bet pressens son samman sina tänder. Skulle The Tribune i morgon triumfera? Nej, hellre vågar jag mitt unga lif, tänkte han vid sig sjelf.

Hans beslut var snart fattadt. Vig som en katt klättrade han upp på taket och ned genom skorstenen. Han gled ned i den stora öppna spiseln i samma ögonblick som presten läste en bön. Alla de närvarande stodo med skylda ansigten eller slutna ögon. Den hundraögda Famas företagsamme gunstling kröp, sotig som han var, helt försigtigt fram och såg sig omkring. Han befann sig just bakom talaren. Han varsnade i dennes hatt en pappersrulle. Den djerfve skorstensfejarens själ brann af vikingalynne. Han tvekade ett ögonblick. Men derpå grep han papperet och ilade obemärkt ut genom en sidodörr.

Bönen var slut. Predikan skulle börja. Men — hatten var tom! Med häpnad vände talaren honom upp och ned och skakade honom. Förgäfves. Manuskriptet var genom elaka andars trolleri ohjelpligt försvunnet. Här var intet annat att göra än att hålla god min i elakt spel. Men det berättas, att den lysande församlingen, van att fägnas med glänsande vältalighet, öfverraskades — förmodligen icke utan en viss sjelfbelåten förnöjelse — af

den upptäckten, att äfven den berömde teologen för en gång icke lyckades att flyga upp öfver medelmåttans dalar, der de sjelfva voro bäst hemmastadda.

Deras öfverraskning lär dock ha varit ett intet mot talarens egen, när han följande morgon vid frukostbordet läste sitt anförande i Herald. Det var från fotabjellet intill hjessan samma välskapade barn som han med tillbörlig faderskärlek nedlagt i kullen på sin hatt, och intet enda sjukligt drag påminde om den bortbyting hvilken ett oblidt öde tvungit honom att frambära inför Hvita husets farliga kritik.

Förtjenar icke en sådan bedrift ett mästerbref i nyhetsjagtens ädla konst? Skada blott att berättelsen, anförd af den på Förenta staternas press särdeles förtörnade v. Hellwald, i många delar torde böra stämplas med Crusenstolpes »historiskt».

Det fins dock fullt trovärdiga bevis derpå, att tidningarnas tjensteandar verkligen äro i besittning af Fortunati hatt och kunna kläda sig i osynlighet. Mest känd är måhända The Tribunes bedrift vid Alabamatraktatens afslutande. Än i dag hvilar öfver denna händelse ett dunkel som, så vidt jag känner, icke ens de lagliga undersökningarna lyckats afslöja.

Senaten hade beslutit, att detta aktstycke skulle obrottsligt hemlighållas, till dess det blifvit i laga ordning stadfäst. Men stor vardt de hedervärda senatorernes förvåning, då de, innan frågan blifvit företagen till sista läsningen, funno texten oafkortad i The Tribune, införd i ett väldigt telegram på mer än fyra tätt tryckta spalter.

Jemte telegrammet lästes en segerdrucken notis, der tidningen bland annat prisade telegrafkompaniets tillmötesgående, i det att icke mindre än fyra ledningar under

natten stälts till hennes förfogande. Telegrafisterne, domnande af trötthet efter nattens ansträngda arbete, afslutade i daggryningen det jättelika telegrammet med ett hurra för The Tribune! Och öfver hela Unionen upprepades jublande: Hurra för The Tribune, hurra för den mäktiga pressen!

Men, frågar man sig ovilkorligen, upprördes alls icke allmänna tänkesättet af en sådan uppenbar genvördnad mot den offentliga eganderätten och senatens höghet?

Naturligtvis funnos många tänkande medborgare som med harm sågo ett sådant pojkaktigt ringaktande af senatens befallningar. Men dels torde den fosterländska fröjden öfver Englands förödmjukelse hos mängden väckt sympatier för dess första budbärare, dels kunde icke gerna den praktiske yankeen värja sig mot beundran öfver en sådan fintlighet och företagsamhet. Senaten för sin del var naturligtvis tvungen att sätta korrespondenten under lås och bom, d. v. s. inhysa honom på Capitolium. Men denne blef derigenom dagens lejon. Hans vänner besökte honom, kongressmedlemmar uppvaktade honom, The Tribune fördubblade hans lön så länge fångenskapen varade. Då hans tilltag icke medförde några ledsamma följder, frigafs han så snart kongressen var till ända, och med en grönskande reporterlager kring hjessan återvände han till sin högtbetrodda plats i The Tribunes tjenst.

En reporter anstäld vid The Tribune aflade vid ett af de senare presidentvalen — om jag minnes rätt var det då Hayes kallades till presidentstolen — ett märkligt prof på fintlighet. På ett gåtfullt sätt kom han i besittning af en stor mängd telegrafiska skrifvelser, hvilka under det politiska tornerspelet vexlats mellan några af det demokratiska partiets framstående män. Han hade af många

anledningar skäl att antaga, att de voro för detta parti särdeles komprometterande. Men frukten af hans bedrift tycktes dock nära att halka ur hans händer. Alla telegrammen voro skrifna med chiffer. Hans ihärdiga skarpsinne lyckades dock att tolka dem. Han fann att den chiffer, som begagnats, var en s. k. ordbokschiffer, hemtad från olika sidor i ett engelskt lexikon. De lika farliga som hemlighetsfulla budskapen beröfvades nu sin förklädnad. The Tribune utgaf en skrift, der man jemte hvarandra läste chifferns rotvälska och deras på ärlig engelska öfversatta politiska gemenhet. Och öfversättningen var så väl gjord, att de i saken hörda edsvurna vitnena nödgades erkänna dess nästan bokstafliga trohet.

Men hur kunde reportern få i sin hand dessa aktstycken? Man antar att han kommit in i den bekante general Butlers arbetsrum, sett dem på generalens skrifbord och derifrån »lånat» dem.

»Men sådant kalla vi i Europa helt enkelt att *stjäla*», invände jag, då en gång en framstående amerikansk tidningsredaktör, sedermera sändebud vid ett af Europas hof, berättade ett alldeles likartadt fall.

»Well», svarade denne med en axelryckning, »en reporter skulle aldrig gifva saken ett så fult namn.»

Det fins ett amerikanskt ordspråk, som satiriserar »den förbannelsebringande guldtörsten», dess värre alt för vanlig på båda sidor om oceanen. Det lyder: skaffa dig pengar, min son; på ärligt sätt, om du *kan*, men skaffa dig pengar.

Detta ordspråk har man öfversatt på pressens tungomål. Och mången tidningsman anser, att det der icke bör betraktas som en satir, utan ett faderligt råd af största värde i en verld, der en och annan är nog oförsynt att

vilja undandraga tidningarna och offentligheten mer eller mindre af sina angelägenheter. »Skaffa nyheter!» så säger den inbitne reportern, »på ärligt sätt, om du *kan*, men skaffa nyheter».

Förmodligen anser dessutom det republikanska partiet stölden från general Butlers arbetsbord såsom en åtgärd af samma natur som den detektive tjenstemannens, då han samlar alla åtkomliga bevis för en brottslings fällande.

Så bör man i alla händelser betrakta New York Times' åtgöranden, då det gälde att störta »Tammany ring».

Denna s. k. ring var, som bekant, ett politiskt tjufband, hvilket med irländarnes hjelp herskade öfver New York och använde sin makt till att under allehanda förevändningar gripa djupt ned i stadens kassakistor. Förtrycket var känbart, men försnillningarna omöjliga att bevisa. Samhället utsögs af en vampyr, hvilken det icke egde kraft att bortjaga.

Då lästes en dag i The Times ett dokument, hemtadt ur stadens arkiv, dit ringen vägrat allmänheten tillträde. Detta dokument visade med ovedersägliga siffror, på hvad sätt Tammany ring vid en viss utgift bedragit stadskassan. Det följdes snart af ett annat, så kom ett tredje, så en hel flod med de mest otroliga, men dock sanna uppgifter på summor som vandrat ur de skattdragandes fickor in i ringens. Om dessa uppgifter voro framtrollade eller köpta eller stulna visste man icke; men skoningslöst blottades de oerhörda underslefven. Folket, som suckat under oket, men icke velat söka hjelp på revolutionens farliga, kanske blodiga bana, samlade sig med dessa vapen i sin hand till säkerhetsutskott. Allmänna meningen, som hittills, ledd af hvarandra motsägande rykten, vacklat hit och dit, kunde icke längre sväfva i tvifvel. Alla ärliga medborgare slöto sig tillsamman. En af ringens medlemmar blef öppen

förrädare mot sina stallbröder. Tyrannerne, som sökt att qväfva yttranderätt och tryckfrihet, störtades och ställdes till ansvar för sitt svekliga fögderi. Tweed, den bekante ledaren, som ensam stulit tjugu millioner dollars, kom i fängelse. New York Times kunde kalla sig sjelf fäderne-stadens befriare.

Stundom kan det också hända, att egendomliga papper falla i tidningarnas händer utan all deras förtjenst.

Sir Henry Bulwer var Storbritanniens sändebud i Washington på presidenten Taylors tid. Man kan tänka sig hans raseri och förskräckelse, när han en dag ögnar igenom The Herald och finner följande:

Sir Henry Bulwer till Frederick Chatfield.
(Honduras.)

Washington, 26 febr. 1850.

Min herre! Jag har mottagit edra meddelanden ända till den 3 januari! — — Jag tror icke, att den närvarande regeringen för ögonblicket hyser de åsigter som ni synes böjd att antaga: *Dock är det en svag regering*, och då hon misstänkes af det herskande partiet, fruktar hon alltid att anses gynna någon åtgärd som icke är populär. Om man således också kan ha förtroende till hennes afsigter, *kan man dock icke lita på henne.*

Med aktning
H. L. B.

Det måtte icke varit behagligt för en främmande minister att så se sitt hjertas dolda tankar skyldra inför en ömtålig regering och ett än ömtåligare folk. Ej heller särdeles angenämt att tänka på den stund, då tidningen skulle läsas af hans förman i England.

Hur hade The Herald kommit i besittning af sir Henry Bulwers skrifvelse?

Förhållandet var, att en person, stadd på resa från det inre af Honduras, vid vägkanten fann lemningarna af

sönderskurna brefpåsar. Röfvare hade tagit hand om posten och lemnat efter sig åtskilliga uppbrutna bref hvilka för dem icke hade något värde. Bland dessa var också det engelska sändebudets. Den resande tog brefven med sig till Habana och visade dem för några herrar. En bland dem var New York Heralds korrespondent!

Sir Henry, som icke kunde blicka bakom kulisserna, måste ha ansett utgifvaren af The Herald för en hexmästare. Sjelf lär han icke ha varit alldeles obevandrad i diplomatisk list; detta öfvergick dock hans fattning. Han greps af ett slags vidskeplig fruktan för den förfärlige mr Bennett.

Någon tid efter detta missöde besökte den britiske ministern New York. Han tog in på Union Place Hôtel. Till sin fasa finner han, att utgifvaren af The Herald bodde i rummet näst intill.

Vid denna upptäckt skyndar han till hotellets egare. »Mina rum», sade han, »stöta intill mr Bennetts i The Herald. Bennett är en konstig karl. Nyligen fick han på outransakligt sätt tag i ett bref, som jag hade skrifvit till Honduras. Nu kan det vara möjligt, att han trollar bort några af mina instruktioner från min regering. Jag får derför be er att förvara dem i ert kassaskåp.»

Sir Henry, hvilken såsom nämdt sjelf var känd som en slipad herre, synes dock fortfarande ha sett skräckbilden af mr Bennett gå på lur efter hans instruktioner: inom ett par dagar flyttade han sina papper från hotellets kassakista till den britiske konsulns hus *.

Utom fintlighet och rådighet, hvilka egenskaper jemte de rent literära i det föregående framhållits såsom beteck-

* Hudson. Anf. arb. sid. 481.

nande för den amerikanske reportern, kan man icke annat än hos honom beundra ännu en dygd. Han har mod. Ett mod som stundom öfvergår till oförvägenhet.

Eller hvar finnes i pressens häfder ett mera lysande prof på kallblodig dristighet, än då tidningsmännen år 1870 dag och natt genomforskade hvarje vrå i »Five Points», New Yorks »mauvais quartier», denna då så fruktade stadsdel, der anständig klädsel var ett brott värdt döden och der knifven talade lika qvickt och betydligt skarpare än de ingalunda bortkomna tungorna?

Polisen hade visat sig vanmäktig i den lastens dödande ånga som utandades af qvarteret Five Points; derför beslöt pressen att taga saken i sin hand. Under allehanda förklädnader, under tusen olika förevändningar inträngde reporters i denna dödsskuggans dal. De funno vägen till de farligaste spelhelveten; de genomletade kopplerskornas hemska tillhåll och spårade deras förföriska garn ut öfver hela staden; de uppgjorde låtsade köp med egarne till de beryktade panelhusen och förmådde dem att godtroget visa hela maskineriet i dessa förderfvets boningar, der väggens rörliga panel öppnade sig för rånare, hvilka från den som låtit locka sig af syndens prestinnor röfvade alla hans dyrbarheter; de genomletade de fattigbostäder, »tenement houses», inom hvilkas dörrar en främling icke träder, utan att ha sin själ i sin hand: med ett ord de lärde känna Five Points.

Så mäktigt var intrycket af deras pennors mörka skildring, att ett anskri af fasa lopp genom hela staden, ja, genom hela Unionen. Den lagliga makten och den kristliga kärleken rustade sig till en mäktig stormlöpning mot eländet. Den som nu vandrar genom Five Points och lyssnar till skolbarnens glada röster i det stora hemmet för de små, eller till psalmsången från den rymliga

missionskyrkan, känner knapt igen sig. Frisk luft och solsken ha inkräktat ett godt stycke af detta pauperismens fädernesland. Ännu är det visserligen en mörk fläck, der man i sjelfva barnets ansigte kan läsa hvad det vill säga att växa upp under en himmel som skymmes af syndens och nödens tunga moln. Men de börja dock skingras, dessa moln. Det gamla Five Points smälter undan för strålarna af en varmare sol.

Vill man ännu utan vidare påstå att nyhetsjägarens kall är af ringa betydelse? Jag har redan en gång dristat att i ett afseende jemföra hans föraktade arbete med naturforskarens. Här ledes jag till en annan likhet. Hur ofta har det icke händt att den som sysselsatt sig med undersökningar af naturens minsta detaljer på ett område, der han icke kunnat med visshet förutse någon praktisk frukt, helt oförmodadt gjort upptäckter hvilka ledt till mensklighetens fromma. Om icke dessa tidningsmän på pressens lägre trappsteg med ett skarpsinne, hvars öfverlägsenhet förvärfvas under det dagliga bemödandet att samla de till utseendet obetydligaste nyheter, egnat sin okufliga ihärdighet åt Five Points mysterier, skulle måhända ingen ljusstråle trängt till de arma menskliga varelser som bakom murar af nöd och brott afsöndrat sig inom den Nya verldens Ghetto . . .

Reporters arbeta icke alltid hvar för sig eller ens två och två, likt patrullerande polismän i en trakt, der det kan vara farligt att gå ensam. Understundom samlas de till en s. k. *spread,* ett journalistiskt fältslag, i hvilket de särskilda tidningarna täfla med hvarandra, icke genom den enskilde sändemannens djerfhet eller fintlighet, utan genom mängden af väl organiserade trupper, som i hast bringas på krigsfot.

Det gäller t. ex. att erhålla de fullständigaste referaten af ett stort möte.

Endast ett fåtal stenografer äro anstälda vid hvarje tidning, enär ordagrant återgifvande blott i undantagsfall kommer i fråga. Dessutom är det mycket vanligt att utmärktare talare i vetenskap, politik och nykterhet, i likhet med presterne, på förhand ställa sina föredrag till tidningarnas förfogande. Någon gång — då allmänna meningen är mycket uppjagad i fråga om något visst ämne — kan det dock vara af vigt att ordagrant återgifva samtliga talares yttranden. Då värfvas med betydliga utgifter stenografer från rättegångsbyråar, från domstolar o. s. v. Hela styrkan ställes derpå under befäl af en ordningsman. Hvar och en får i uppdrag att svara för en s. k. take, d. v. s. vissa femton till tjugu minuter. Så snart dessa femton minuter gått till ända, skyndar den som haft första vakten till redaktionsrummet och utskrifver der sina anteckningar. De lemnas derpå åt nattredaktören, hvilken genast ger order om tryckning. Under tiden anländer den kamrat som under de följande femton minuterna skött den fotografiska snabbskriften. Så kommer den som aflöst honom, så en fjerde o. s. v. På detta sätt är större delen af aftonens förhandlingar redan satt, när den siste stenografen med andan i halsen skyndar uppför trapporna.

Hvad är dock en sådan barnlek, jemförd med den utomordentliga kraftansträngning, som nödvändigheten frampressar, då någon märklig tilldragelse oförmodadt inträffar. Knapt har telegrafen i några få ord bragt det första budskapet innan tidningens befälhafvare med flygande fart utsänder en hel svärm af reporters, fogelfängare, hvilka med alla slags snaror, med limsticka eller nät, skola fånga nyheternas bevingade fjärilar.

Hej, hvilken förtviflad jagt! Hvem skall hinna först ut? Hvem skall vara först tillbaka? Här lefver dock ännu, trots gensaga från utgifvaren af The Times, en smula af nyhetsjagtens poesi.

En artikel i Harper's Magazine*, till hvilken jag står i skuld för flere intressanta drag ur pressens lif, lemnar en skildring af ett dylikt tillfälle. Jag tillåter mig att i något förändrad form återgifva den samma.

En ångbåt har strandat på kusten af New Jersey. Underrättelse härom hinner New York vid middagstiden. Nu gäller det att ofördröjligen försätta flere af tidningarnas arbetare till platsen för olyckan.

Utan tanke på kostnaderna förhyres den första ångbåt som står till buds. Efter två till tre timmars förlopp vimlar stället af reporters.

Dagen är disig, grå och dyster. Skeppets resning höjer sig likt ett spöke i misten. Lifräddningsvagnen löper med sin lefvande frakt fram och tillbaka på linan, som är spänd mellan fartyget och stranden. Lifräddningsstationen och de angränsande kojorna äro fylda med qvinliga passagerare, hvilka lyckligt blifvit förda genom bränningen.

Tidningsmännen begynna genast sitt arbete. Med anteckningsboken och pennan i hand söka de att locka fram upplysningar från hvarje lefvande varelse som föres i deras väg: från de räddade passagerarne, från kaptenen, från lotsen, från besättningen. De flesta af dessa personer äro så fylda med sina egna bekymmer, att de icke just så särdeles villigt besvara de frågor som föreläggas dem. Men tidningsmannens lugna seghet afpressar dem dock slutligen några girigt uppfångade ord.

Och så pennan i gång! Regn, storm och hafsskum betyda intet för dessa ihärdiga pressens tjenare. Dagen

* Harper's New Monthly Magazine. December 1877.

må vara bistert kall, deras klädedrägt i följd af affärdens brådska lätt och otillräcklig; deras fingrar stelfrusna; vattnet må drypa i besvärliga strömmar öfver anteckningsbokens sidor, när de besvärja lifräddningskåren, som återkommer från vraket, att förtälja hvad som derute tilldragit sig. Hvem har väl tid att tänka på sin kroppshydda? Man har det ju i alla händelser icke värre än de skeppsbrutne.

Se så, nu är hvarje källa till upplysningar länsad! Ur vägen! Hvem skall hinna först till telegrafstationen?

Den närmaste stationen är Long Branch. Den är liten och har icke många ledningar. Hvem af de olika tidningarnas representanter skall, tack vare härdigheten af sina fortkomstmedel, bli telegraftrådens herskare?

Snart picka Morses små ärestoder med en ifver, som om de också vore ute på kapplöpning. Reporters lemna den ena sidan efter den andra i telegrafistens händer. I obeqväm ställning, med af kölden stelnad hand, med tom mage, vid det oroliga ackompagnemanget af telegrafens nervösa tick-tack skrifva de spalt efter spalt, och deras ord föras ögonblickligen på elektricitetens vinge till tidningens palats.

Anteckningsboken har af regn och skum nära nog förvandlats till pappersmassa; anteckningarna sjelfva äro ofta utsuddade, i alla händelser magra och lösryckta. Utan tid att se öfver dem väfva tidningsmännen af deras kaotiska trådar en sammanhängande, liflig beskrifning af vraket — och icke blott af vraket, men af den föregående resan och af sjelfva skeppsbrottet. Före midnatt har hvarje man skrifvit mellan två och tre spalter.

Med dessa telegrafiska meddelanden införlifvas en mängd upplysningar, som under tiden samlats af tidningens hemmavarande arbetsbin. Ångarens historia, beskrifning

på dess byggnad, lastens värde, försäkringens belopp — alt bidrager att göra tidningens skildring af skeppsbrottet till ett under af fullständighet. Och det må ej glömmas att denna skildring, som täcker en hel sida om sex fintryckta spalter, utkommer redan nästa dag i arla morgonstund!

Erinrar man sig nu att hvarje spalt innehåller mellan sexton hundra och två tusen ord, så inskränker man knappast sin beundran till den fullständiga sakrikheten, utan egnar henne äfven åt den otroliga lättheten hos de pennor, som i sådan flygande fart mäktat sammanföra dessa tusende drag till en sammanhängande bild. Det är sant: skildringen är till sin form ofta långt ifrån vårdad, språket svarar icke alltid mot ämnet, för mycket utrymme lemnas åt sensationsberättelsens pikanta egenheter; men stilen är dock nästan alltid klar, liflig, kraftig, målande.

Hvad man af naturliga skäl saknar hos reporters, nämligen formfulländning, finner man icke så sällan hos tidningarnas s. k. korrespondenter. För oss svenskar kan det vara nog att här vid lag nämna namnet Bayard Taylor. Men äfven bland korrespondenterne betraktas dock icke så mycket den fina som den uddiga, lifligt målande pennan såsom hufvudsak, äfven om det ligger i sakens natur att anspråken på formens behag här ställas långt högre, än hos den vanliga reportern.

Med den yppersta stil duger dock ingen till korrespondent för en amerikansk tidning, om han saknar de egenskaper som för reportern äro oundgängliga, nämligen snabbhet, fintlighet, rådighet, kallblodighet.

Man har med rätta anmärkt att ingen varelse i verlden i så hög grad gör sig förtjent af namnet kosmopolit

som den äkta tidningskorrespondenten. Skicka honom hvart som helst och han antager efter behag lefnadsvanorna hos det folk eller den samhällsklass han fått i uppdrag att utforska. Ja, sänd honom, som kanske aldrig luktat krutrök, midt ibland slagfältets eldar och han skall, om han är af rätt skrot och korn, till gamla veteraners förvåning midt i kulregnet sköta sin anteckningsbok lika obekymrad som om han vore på ett reformmöte.

Hvem har icke hört talas om tidningsmännen som följde Unionens trupper under den stora brödrastridens dagar! En hel här af djerfva ynglingar och män i pressens tjenst, af hvilka mången först dröjde qvar i Södern till dess striden brutit ut i låga och han blott med nöd undan repet och lyktpålen kunde rädda sig till Unionens linier för att ögonblicket derefter — utrustad med häst, revolver, kikare, anteckningsbok, filt och tornister — på nytt våga sitt lif på slagfälten.

Om alstren af deras flitiga penna kunde tala, skulle de förtälja underliga saker om sin födelses dag. Stundom, då papper icke stod att köpa för guld, skrefvos de på baksidan af dollarssedlar, stundom upptecknades de af en hand, som kulor genomborrat eller som darrade af de osunda fängelsehålornas feberfrossa, hvilken härjade i blodet, eller sågo de dagen vid bivuakeldens fladdrande sken, i monitorens dystra fästningstorn, högt uppe i masttoppen på ett kämpande fartyg — med ett ord öfveralt, dit ljudet af kanonen trängde.

Krigskorrespondenten likt soldaten vedervågar sitt lif, men kallblodigt, utan den yra som döfvar och berusar den senare, när han på kommando kastar sig midt i stridens faror, en yra som stundom förvexlas med verkligt mod.

»Jag är färdig att gå till hvarje punkt mellan polerna,

der ni behöfver en korrespondent», yttrade en ung man, då han begärde tjenst i The Herald. Han blef antagen. Några veckor senare skickades han att som fältkorrespondent deltaga i ett blodigt fyraårigt krig.

Antalet af de stora tidningarnas krigskorrespondenter under den stora rebellionen har jag ingenstädes sett uppgifvet. Men The Herald ensam gaf ut 500,000 dollars för sina krigskorrespondenser. Under fransk-tyska kriget voro The Heralds omkostnader 100,000 dollars. Tidningen höll då tjugufyra af sina med pennor väpnade stridsmän på krigsskådeplatsen. Efter slaget vid Sedan sände en af dem hem ett kabeltelegram, som kostade öfver 25,000 kr.

Jag vet icke hvarför krigskorrespondenterne först runno mig i tankarne; måhända derför att ofta korrespondentens lif, det må vara krig eller fred, dock är ett lif på krigsfot.

Den förre egaren af The Herald kallade en dag till sig på sitt rum en af tidningens yngre medarbetare.

»Ni måste resa till Afrika som korrespondent», sade han. »Krig har utbrutit mellan England och Abessinien.»

Den unge mannen tvekade. Tanken på att lemna sitt land och gå mot okända öden kom något oförmodadt öfver honom.

»Ni har tio minuters betänketid. Ja eller nej», sade hans förman.

»Jag är villig att gå», lydde svaret efter några ögonblicks tystnad.

Kort derefter slöt sig The Heralds särskilde korrespondent till general Napiers segertåg, och engelska regeringen, ja, sjelfva London Times nödgades tigga de smulor som föllo från den amerikanske korrespondentens bord.

Två år senare lät den yngre mr Bennett, efter sin

fader tidningens egare, genom telegram kalla till sig i Paris den förre abessiniske korrespondenten, för tillfället beordrad till Madrid. Nu var det icke ett fälttåg, till hvilket The Herald önskade att genom sitt ombud vara ögonvitne. Fredliga planer hvälfde sig i mr Bennetts sinne.

Korrespondenten nådde sent om qvällen Grand Hôtel, der mr Bennett väntade på honom.

»Ni måste fara till Afrika för att söka upp Livingstone», sade The Heralds utgifvare.

»Men detta medför ofantlig kostnad», så lydde den enda invändning, som kom öfver den unge mannens läppar. »Spekes expedition kostade bortåt 5,000 p. sterl.»

»Well», sade mr Bennett. »Jag skall säga er, hur ni skall bära er åt. Ni kan lyfta nu genast på min räkning tusen pund; när de äro slut, lyfter ni tusen till, när ni gjort af med dem, ännu tusen till, och så alt framgent. Men ni *måste* finna Livingstone.»

Henry Stanley drog ett djupt andetag och gick att bereda sig till den »fredliga» färden. Han fann Livingstone och hans hjeltenamn strålar nu vid sidan af den store forskarens och missionärens.

Det var icke utan afundens motstånd som Stanley vann den heder han köpt med lifsfara och otrolig viljekraft. Af sina engelska kusiner, liksom af en och annan vetenskapsman, hvars konstruerade teorier af den olärde tidningsskrifvaren omstörtades, förklarades han vid återkomsten till Europa för en vanlig amerikansk humbug. Livingstones dagbok, som efter dennes död anlände till England, samt den allernådigsta gåfvan af en briljanterad snusdosa från drottning Victoria kräfdes för att helt stoppa till munnen på belackarne.

Två år efter sin hemkomst till den civiliserade verlden var den numera ryktbare mannen en bland dem som

buro kistan, då Livingstones stoft sänktes i grafven vid sidan af Englands store i Westminster abbey. Kort derpå besökte han af en händelse redaktionsrummet till Londontidningen Daily Telegraph. Utgifvaren kom ut i redaktionsrummet. Samtalet vände sig om Livingstone.

»Skulle ni kunna och vilja utföra Livingstones afbrutna verk?» sporde utgifvaren af The Telegraph.

»Ni måste fråga min förman mr Bennett», svarade Stanley.

Genast sändes ett telegram med förfrågan om The Herald ville tillåta Stanleys färd och till hälften deltaga i kostnaderna.

Några timmar förgingo, och under oceanens blåa djup bars det äkta amerikanska svaret: »*Yes! Bennett*».

Utan uppskof gick Stanley för att, som han sjelf sade, »i Livingstones spår varda en vetenskapens martyr».

Jesuiten utfäster i sitt ordenslöfte att »utan dröjsmål, utan tvekan, utan lön» gå dit hans förman kallar. De som hafva Stanleys yrke, *handla* efter samma regel. Utan dröjsmål, utan tvekan — men äfven utan *lön,* ty hvilken lön i guld kan uppväga de mödor, de faror, de timmar af outsäglig ängslan som bragte Henry M. Stanleys lockar till förtidig grånad?

—⁂—

Jag har här omnämt saker som redan äro för läsaren väl bekanta. Men jag har velat erinra om Stanley, emedan han är idealet för en amerikansk tidningskorrespondent.

Mängden af dem få icke tillfälle att sättas på sådana prof; de kunna följaktligen icke heller gifva verlden det ovanliga skådespelet af en tidningsskrifvare, hvilken i två verldsdelar firas som en triumfator. Men den viljekraft, som — för att tala med en i Sverige offentliggjord skizz

af den store upptäckarens lif — ställer Stanley i jembredd med »historiens kraftfullaste karakterer», slumrar kanske hos mer än en af hans mindre kända bröder. Åtminstone behöfver man icke leta mycket för att finna en gnista deraf hos mången i denna härskara, som med vinden sprider sig öfver hela verlden, »som på hästryggen följer trupperna i Afghanistans bergsbygd, som å kamelen färdas genom öknens brännande sand, som ilar till farsotens hemska slagfält, som besöker hellenernes ruinströdda bygder, som bestiger de mexikanska bergens snöhöljda toppar, som gästar Italiens banditer» och som — detta torde dess värre betraktas som kronan på verket — till och med tvingar lille doktor Buschs afgud, »den store kanslern», till tålmodigt samtal.

Man må gerna skratta åt det löjliga i en och annan af dessa korrespondenters barnsliga entusiasm för sitt yrke och sin tidning; man må med all rätt förargas öfver deras påflugenhet, der de anse sådan vara af nöden; men man *måste* beundra dem. Med en energi utan like, med den strängaste lydnad, med sällspord sjelfuppoffring arbeta de i fjerran land för samma mål som deras bröder i hemmet, nämligen menskligheten upplysning och — detta måste för sanningens sak erkännas — sin tidnings storhet. Den ligger dem om hjertat, såsom jesuiten älskar sin ordens makt.

Arbetet adlar mannen, heter det. Detta beror dock uteslutande på, om mannen ser sitt lifsverk i det rätta ljuset; det beror med andra ord på den inre driffjedern, som förmår honom att arbeta. Om tidningskorrespondenten, liksom ock reportern, *rätt* fattar sin uppgift, kan han trygt bedja dem som stundom med förakt tala om hans yrke

att spara sina bekymmer och sitt medlidande. Henry M. Stanley var ifrån början blott en simpel tidningsskrifvare, som alla de andra.

V.

Härens befälhafvare.

»Tidningarna skrifvas af menniskor som förfelat sin kallelse.» v. Bismarck.

»... odugliga till folkskollärare, för lata till postskrifvare, omöjliga i hvarje borgerlig handtering och — just derför öfvertygade om sin kallelse att vara målsmän för folkbildning och folkuppfostran.» Lasalle.

»Att rätt fylla en tidningsmans pligter vore att höja denna kallelse till högsta spetsen af mensklig värdighet och inflytande ... En utgifvare bör ega ett rikt och lätt tillgängligt förråd af kunskaper, ett lugnt, klart och skarpt förstånd; ett varmt och välvilligt hjerta; en fin känsla för rättvisa; en ärlighet höjd öfver alla frestelser; en oförskräckthet som intet bringar ur fattningen; samt ett oberoende otillgängligt för hvarje afseende på endast personliga eller partiintressen, vänskap eller ovänskap ...»

W. Leggett.

Antalet redaktörer vid hufvudstadsbladen öfverstiger ofta ett halft dussin. Befälhafvaren öfver reporters, den högt betrodde stadsredaktören, the city Editor, har redan i det föregående blifvit omtalad. Då den väldiga bördan af skrifvelser, som fyller tidningens breflåda, hvarje morgon fördelas, får han på sin lott alt hvad som rör lokala för-

hållanden. Utländska nyheter tillställas the foreign Editor, börs- och finansväsende öfvertagas af the financial Editor, politiken af the political Editor, konst och konstkritik af the art Editor, landtbruket har sin målsman i the agricultural Editor, naturvetenskapliga ämnen tillhöra the scientific Editor, hela mängden af bytestidningar behandlas med sax och gummiborste af the exchange Editor; slutligen finnes ofta en särskild theatrical Editor, samt en literary Editor, hvilken sköter den literära kritiken och meddelar nyheter från literaturens blomstersängar.

Öfver dem alla råder hufvudredaktören, the chief Editor. Han är så att säga redaktionens blomma — ofta uppsprungen ur underredaktörernes led och i vissa afseenden en typ för hela redaktionspersonalen.

Chefen på ett krigsskepp tronar i ett slags mystisk afstängdhet, lik en högre makt, hvilken endast i tvingande fall ingriper i särskildheterna af fartygets manövrering. På samma sätt dväljes i sin afskilda, af vaktmästare omgärdade kajuta den mäktige hufvudredaktören. Men fast han icke onödigtvis med egen hand fattar rorkulten, är det dock han som bestämmer kursen. Hans ande sväfvar öfver hela den väldiga verkstaden. Hans minsta ord är lag för underredaktörerne så väl som för den obetydligaste sättare.

Från en middag som år 1837 gafs hos chancellor Kents, en af New Yorks framstående embetsmän, har en af de inbjudne bevarat följande lilla händelse. Han fäste vid middagsbordet sin grannes uppmärksamhet på en af gästerna, en ung fransman med ett melankoliskt utseende.

»Den mannens panna förråder ett klart hufvud», sade han.

»Ja», svarade den tilltalade, »det rymmes mycket inom den pannan; karl'n är en begåfvad ung man, men har en besynnerlig idé. Kan ni tänka er att han inbillar sig att han en dag skall bli Frankrikes kejsare. Har ni någonsin hört något galnare?»

Det var denna fixa idé, orubbligt fasthållen i landsflykt och fängelse, som femton år senare höljde den melankoliske unge fransmannen i den kejserliga purpurn.

Den tredje Napoleon var liksom den förste en uppkomling bland tronernas lysande folk. De som föra spiran inom pressens verld, hvilken i Förenta staterna icke är den sjette, utan den första stormakten, äro också vanligen endast uppkomlingar. I alla händelser har dynastiens stamfader tillkämpat sig sin ställning såsom styresman för en verldstidning genom samma viljekraft, samma tro på sig sjelf, samma sträfsamma ihärdighet, som onekligen kännetecknade den i öfrigt alt annat än efterföljansvärde kejserlige äfventyraren.

Ett ännu lefvande exempel på en likartad tro på sin kallelse och sin stjerna är mr Childs, den bekante utgifvaren af The Philadelphia Ledger.

Vid fjorton års ålder kom han med klappande hjerta till Philadelphia för att intaga sin plats såsom tjenarnes tjenare i en boklåda. Der genomgick han fyra års lärotid, under hvilken han träget sökte att sätta sig in i alt hvad till bokhandel hörer. När han fylt aderton år, ansåg han sig karl nog att stå på egna ben. Han beslöt att öppna en egen rörelse. Han hyrde derför i bottenvåningen till The Ledgers byggnad en liten lägenhet, der han sålde tidningar *.

* Hudson. Anf. arb. sid. 511.

Hans bod var trång, han sjelf okänd — men hvad betydde det? Egaren af The Ledger — en viss mr Swain — inlät sig en dag i samtal med sin unge, till det yttre mycket menlöse hyresgäst. Man tänke sig hans förvåning, då unge Childs helt oväntadt upplåter sin mun med dessa ord:

»Hör nu, mr Swain, jag har bestämt mig för att endera dagen köpa er tidning.»

»Såå, har ni det?» sade mr Swain, något förbluffad... Nå, nå, min unge vän, sakta i backarne!» tillade han derpå skrattande, »ni lär väl vara en gammal man, innan ni kommit så långt.»

Den unge tidningsförsäljaren sträfvade och arbetade. Sparsamhet och ihärdighet satte honom så småningom i tillfälle att inträda i en förläggarefirma; der vardt han sjelf inom kort den ledande anden.

Åren gingo sin gång och det syntes för verldens ögon som om mr Childs alt mer växte fast vid det yrke, i hvilket han arbetade med så mycken framgång och som skänkte honom äretiteln »the Philadelphia publisher». Men han visste alt jemt hvad han ville. Han släpte icke ett ögonblick sitt mål ur sigte. När helst han under dessa år tog en tidning i sin hand, var det icke för att halft tanklöst läsa nyheterna eller för att i allmänhet skaffa sig insigter. Tidningsbladet var för honom ett vetenskapligt arbete, der han idkade förberedande studier för den bana, han ansåg som sin lefnadsuppgift. Han var oryggligt besluten att, om icke hans menskliga beräkningar korsades, varda en stor man inom tidningsverlden. Han gick ännu längre i sin noggranna förutbestämmelse: han skulle blifva det just såsom utgifvare af The Ledger.

Sexton år hade han väntat; under denna tid hade han såsom tidningssäljare, bokhandlare och förläggare skaffat

sig en mångsidig erfarenhet jemte en vidsträckt allmän bildning, förvärfvad genom fortsatta studier under sina halft literära yrken. Han ansåg sig nu tillräckligt skolad för tidningsmannabanan. En vacker dag genomgick han derför sina räkenskapsböcker, och då siffrorna talade ett uppmuntrande språk, tog han på sig visitdrägt samt infann sig nöjd och belåten hos sin förre hyresvärd.

»Mr Swain», sade han, sedan han slagit sig ned i redaktörens mottagningsrum, »erinrar ni er min hotelse, när jag en gång i tiden hyrde mitt tidningsstånd af er? Jag sade, att jag endera dagen skulle bli egare af The Ledger. Det är nu jemt sexton år sedan. Då skrattade ni bara åt mig.»

»Ja, nog mins jag det», svarade leende The Ledgers utgifvare, »jag kommer mycket väl i håg en liten knubbig persedel, som hyrde en lokal i bottenvåningen och skröt att han snart skulle köpa min tidning — och mig sjelf på köpet, skulle han förmodligen ha lagt till, om jag icke gjort narr af honom och så kramat inbilskheten ut ur honom.»

»Jaså, tror ni verkligen att ni gjorde mig spak? Nej, deri misstar ni er. Den planen har jag gömt inom mig ända sedan den dagen. Mitt ärende gäller just att göra upp saken, d. v. s. om jag *kan;* om jag icke kan göra det genast, så får jag väl vänta. Jag är ännu ung, men jag *skall* bli egare till The Ledger. Jag är villig att betala . . .»

»Stopp, stopp», afbröt mr Swain, »ni har för brådtom, vi skola alt bli två om saken.»

Slutet blef emellertid, att tidningen öfvergick till mr Childs. Den förre egaren, en gång en fattig tryckare i New York, drog sig tillbaka tio gånger millionär; han hvi-

lade sig från sitt arbete genom att utgifva en veckotidning: »annars skulle jag alldeles rosta», sade han sjelf.

The Ledger ser nu dagen i en storartad byggnad »med nästan lika många fönster som det fins dagar i året». Denna byggnad är den förre springpojkens mäktiga furstendöme; ringa till omfånget — den upptager ju blott en liten fläck af den stora staden — sträcker detta egendomliga rike sitt inflytande ut öfver vida kretsar; och de skatter som inflyta räcka till en civillista, hvilken i förhållande till hofhållningens kostnad är så furstlig som trots någon suveräns af andra rangen. Åtminstone påstås det att tidningen, tack vare mängden af annonser, inbringar omkring tre och en half million årligen. Äfven om detta, såsom antagligt är, utvisar bruttobehållning, kan man lätt uträkna, att egarens guldskörd är ganska tillräcklig.

Men så är det också mr Childs som, ihågkommande sin egen begynnelse, en gång om året bjuder alla stadens tidningspojkar till fest och låter dem fira julafton och den fjerde juli med alt hvad som kan fröjda kropp och själ. De samlas i stora skaror — sista gången voro de mellan fem och sex hundra — »med stora lappar på sina jackor och med stora hjertan under dem», och deras vänlige värd kommer dem att känna sig så väl till mods som om de litet hvar vore alldeles säkra på att de i framtiden skulle stiga mot höjden såsom egare till en tidning, eller såsom medlemmar af kongressen, eller till och med såsom inbyggare i Hvita huset.

Äfven på andra områden utöfvar mr Childs en storartad välgörenhet. Han har bland annat skänkt en betydande summa till en pensionsfond för tryckares enkor och barn, han har köpt rundliga lifförsäkringar åt många af sina

underhafvande, upprättat en särskild kyrkogård för typografer o. s. v.

Naturligtvis hafva icke alla de som nått höjderna inom den amerikanska pressen egt samma märkliga förutseende som utgifvaren af The Ledger.

Dock torde de flesta ha liknat, stundom öfverträffat honom i företagsamhet och okuflig viljekraft.

När Horace Greeley, den berömde utgifvaren af The Tribune, först egnade sig åt tidningsmannabanan, lyckades han med knapp nöd att på kredit erhålla för fyrtio dollars stil. Företagets grundkapital, sammanskjutet af tre bolagsmän, belöpte sig till två hundra dollars. Efter en veckas förlopp var det uttömdt och tidningen — död.

Detta den store journalistens första lärospån vardt dock icke utan frukt för samhället. Hans blad var nämligen ett s. k. pennypaper, en efter amerikanska förhållanden oerhördt billig tidning. Den gick visserligen under, men liksom fröet nedmylladt i jorden bär mångfaldig frukt, så uppstod enligt dess förebild hela skaran af dessa prisbilliga tidningar, hvilkas uppträdande medförde ett nytt tidehvarf inom Förenta staternas dagliga press och hvilka i hög grad bidragit att hos folket väcka och underhålla läslusten.

Äran att hafva gifvit detta föredöme var dock i materielt hänseende en mager kost. Greeley stod fortfarande på bar backe. Men han var icke bruten. Inom kort såg han sig i tillfälle att sätta upp en ny tidning. Detta blad hade samma olyckliga öde; dess lifstid var mycket kort.

En svagare natur skulle nu ha kastat yxan i sjön, skulle med händerna i skötet beklagat sitt oblida öde. Den blifvande redaktören af The Tribune eggades blott till en kraftigare stormlöpning mot den mur, som stängde

honom från framgången och från sina medborgares öra. Med sin kända flit och begåfning såsom enda säkerhet lyckades det hans energi att om några år vinna ett litet lån, och den 10 april 1841 såg första numret af The Tribune dagen. Första veckan var inkomsten blott 92 dollars mot 625 dollars utgift. Men på sex veckor steg spridningen från 500 till 11,000. Den fattige tryckarlärlingen, som med rensel på ryggen vandrat in i New York, var inom några år Unionens främste tidningsman. Till hans stämma lyssnade hela landet, om icke alltid med gillande, dock ständigt med uppmärksamhet. Hans ord vägde tungt i alla de stora frågor, för hvilka han arbetade. För folkets upplysning, nykterhetens främjande, slafvarnes befrielse, samt dertill för Fouriers utopier och skyddstullsystemets tillämpning kämpade hans penna med sällspord framgång. Och hans bekanta råd »far till Vestern, unge man», har kraftigt bidragit att från de atlantiska staternas öfverbefolkade städer locka starka armar till präriernas gifvande åkerbruk; ja, än i dag spelar det sin roll såsom lösen för den betydliga utvandring, hvilken eger rum inom många af Österns stater.

Äfven yttre ära kom honom till del. Ett mäktigt parti uppstälde honom, tidningsutgifvaren, såsom sin kandidat till Unionens högsta äreställe. Han besegrades af general Grant; döden omintetgjorde en ny täflan.

Från sättarekasten till redaktionsrummet, från arbetsam obemärkthet till arbetsam namnkunnighet, från företagsam fattigdom till företagsam rikedom — detta är den bana, i hvilken de flesta stiftarne af stora amerikanska tidningar sett sitt lif framlöpa. Det råder inom denna klass af menskligthetens ledare en viss enformighet, som nästan verkar tröttande. Det lönar sig derför icke att här

uppräkna hela raden af namn på dylika uppkomlingar, hvilkas okufliga viljekraft äro deras arftagare till sporrande efterdöme.

Men, torde någon säga, alla dessa exempel — en Greeleys, en Childs, en Bennetts, en Bonners — hvad bevisa de då egentligen? Bevisa de något annat än att, om man har tur, lyckas man; deremot står det altjemt fast, att om man har otur, hjelper hvarken klokhet, omdöme eller snillegåfvor.

Göthe säger någonstädes, att »viljekraft kan göra hvad helst i denna verld kan göras; och derförutan kunna inga talanger, inga tillfälligheter, inga lyckliga omständigheter förvandla ett tvåbent djur till en *man*».

Här är icke stället att undersöka huru mycket af hvad som plägar kallas tur är ett rätt uppöfvande af de anlag till sundt omdöme och beslutsam, viljekraftig handling, som af försynen nedlagts i menniskosjälen.

Här har blott genom drag ur framstående amerikanska tidningsmäns lif skolat påpekas, att hvad som främst af en tidnings förste ledare kräfves är viljekraft.

Utan henne äro alla tidningsmannens egenskaper, äfven de mest oumbärliga, endast slöa verktyg. En viljekraft, som aldrig brytes af motgången, som med humoristisk frimodighet skyddar sig mot det kalla regnet af de dagliga små förtretligheterna, som aldrig förlorar målet ur sigte, som tror på sig sjelf, som har en gnista af herskarenatur i sig, så att hon ständigt är redo att vara den befallande och att bära ansvaret, med ett ord en sådan karakter, att från hela varelsen utstrålar ett omotståndligt flöde af vilja — detta är, om annars skriftställaregåfvorna finnas, nyckeln till de amerikanska tidningsfurstarnes gåtolika framgång.

Framför alt gäller detta om de utgifvare som tillika varit sin tidnings grundläggare. Men äfven om man söker

att tyda anletsdragen hos dem som nu stå i spetsen för de stora tidningarna — det redbara farmareansigtet hos Jones, redaktören af The Times *, de oförfärade sjömannadragen hos Dana, f. d. biträdande krigsminister, nu utgifvare af The Sun, den fint mejslade profilen hos Reid, The Tribunes ledare o. s. v. — tror jag ingen skall kunna neka, att den egenskap, hvilken bildar underlaget för eller, om man så vill, genomstrålar alla andra, är just viljans energi.

Men denna viljans aktiva sida är icke för tidningsmannen tillräcklig. För honom är hvad man skulle kunna kalla *passiv* viljekraft nästan lika oumbärlig, om han icke skall duka under i dagens strid. Han behöfver nerver af ståltråd, fullkomligt oberoende både af brytning och slitning; eller ock måste hans vilja, af granit, vara så hög i konsten att befalla, att hon kan alldeles förbjuda nervernas och känslornas oroliga folk att föra någon talan.

En amerikansk humorist har beskrifvit sina öden såsom biträdande utgifvare af en tidning i Tennessee. Han lyfter på ett ställe förhänget till redaktionsrummet och låter oss skåda hufvudredaktören för en politisk tidning i all hans embetes prydnad:

»Just så skall man skrifva», sade hufvudredaktören, min förman, »pepprigt och på sak. Sötmjölksskriftställeriet ger mig qväljningar.» Under det han yttrade dessa ord, kom en tegelsten dansande in genom rutan och gaf mig en bra knuff i ryggen. Jag drog mig utom skotthåll; jag begynte att sätta mig in i stämningen.

»Det är troligtvis öfversten», sade hufvudredaktören. »Jag har väntat honom ett par dar. Han kommer upp på ögonblicket.»

* Enligt uppgift i amerikanska blad skall The Times i dessa dagar öfvergå till ny hufvudredaktör.

Så gjorde han och det med dragonrevolver i hand.

»Min herre», sade han till min förman, »har jag den äran att tilltala den pultron som är utgifvare af detta smutsiga blad?»

»Alldeles — så är det. Var god och sitt ner ... Akta, ett af stolsbenen är afbrutet ... Jag har, så vidt jag kan förstå, den äran att se framför mig den bölande kanaljen öfverste Tecumseh?»

»Jo, det är jag. Jag har en liten räkning ouppgjord med er. Om ni är ledig, kunna vi kanske börja genast.»

»Jag skulle med rätta först afsluta en artikel om sedlighetens och den literära bildningens glädjande framsteg inom Förenta staterna. Men det brådskar icke så förskräckligt. Dra' på!»

Båda pistolerna smälde samtidigt. Min chef förlorade en lock af sitt hår och öfverstens kula slutade sin bana i den köttiga delen af mitt lår. Öfverstens venstra skuldra fick en skråma. De sköto på nytt. Båda sköto bom, men jag fick min beskärda del: en kula i armen. Vid tredje skottet sårades båda herrarne lindrigt och en af mina knogar jemnades. Då sade jag till dem, att jag kanske borde gå ut och promenera en smula, efter som detta var deras enskilda affär och jag af grannlagenhet icke ansåg mig böra vara närvarande längre. Men de bådo mig för all del sitta stilla och försäkrade, att jag alls icke var i vägen. Derom hade jag sjelf något olika mening.

Derpå språkade de en stund om valen och om årets gröda. Jag sysslade med att förbinda mina sår. Snart öppnades elden med nytt lif och alla skotten träffade, hvarvid jag dock bör anmärka, att fem af de sex kommo på min lott. Det sjette sårade dödligt öfversten. Han sade farväl och frågade med fin humor efter vägen till ett likkistmagasin ...

När han gått, vände sig hufvudredaktören till mig och sade: »Jag väntar främmande till middagen och måste göra mig i ordning. Jag vore tacksam, om ni ville läsa korrektur och taga emot besökande... Piska ligger under bordet, vapen i lådan, ammunition der i hörnet, förband och linneskaf i breffacket. Om något olycksfall inträffar, så gå till Lancet, fältskärn på nedre botten. Han brukar annonsera i vår tidning. Vi betala med annonser.»...

Blodiga sammandrabbningar mellan tidningsutgifvare af olika tidningar eller mellan dem och en förtörnad allmänhet voro i forna dagar alt annat än sällsynta. Men i verkligheten doldes icke blodet under öfverdriftens och skämtets slöja; den som fick sig en kula i bröstet kunde icke likt öfversten med en anstrykning af »fin humor» helt lugnt fråga efter vägen till närmaste likkistmagasin.

Följaktligen började man snart nog att finna ett vanligt slagsmål lämpligare och mindre farligt. Men inom kort var man äfven alt för förfinad att till hederns häfdande vilja på handtverkssvenners sätt bruka sina knytnäfvar. I en dylik tvekamp kunde det ju dessutom hända, att den angripande parten sjelf såsom stridens lager hemförde en svullen läpp och ett blått öga.

New Yorktidningen The Express hade vid ett tillfälle uttalat sig med skärpa om den beryktade »Empire»-klubben. Tidningens utgifvare, mr Dwight, öfverraskades på byrån med ett besök från en af klubbens medlemmar, hvilken skulle söka upprättelse.

»Är ni utgifvaren af denna tidning?» sporde den unge mannen med en blick glödande af eld och stridslust.

»Var god och sitt ned», sade mr Dwight mycket vänskapligt. »Jag skall skicka bud på utgifvaren... Kalla hit mr O'Brien», ropade han till en springpojke.

Mr O'Brien, förman för ångmaskin- och eldaredeparte-

mentet, infann sig genast. Han mätte nära sju fot i höjden och var bredaxlad derefter.

»Mr O'Brien», sade mr Dwight, förstulet blinkande. »Här är en herre från Empire-klubben, som önskar att tala med utgifvaren. Vill ni vara god och skänka honom några minuter.»

Den elegante medlemmen af The Empire Club mätte jättens gestalt. Han ansåg klokhet vara den bättre hälften af tapperhet. Han drog sig tillbaka *.

Denna »koncentrering bakåt» eller fredliga reträtt från ett tillämnadt slagsmål och duell står såsom en öfvergång till senare tiders mera sansade sammanlefnad.

Med vädjande till »sedlighetens och bildningens glädjande framsteg inom Förenta staterna», har man nu, såsom antydt, på det stora hela afskaffat dueller med kula och krut, liksom med ridpiska och knytnäfve. Det är endast undantagsvis man hör sådana uppträden som dem, hvilka nyligen egt rum mellan ett par redaktörer i Virginia. Förskansad bakom sitt skrifbord duellerar man i stället med stålpenna och tryckpress. Pinan är härvid endast moralisk och man löper mindre fara för sin dyrbara kroppshydda.

Således: nyss anförda skildring från Tennessee bör, i fråga om vår tid, endast tagas i *bildlig* bemärkelse **. I och för pennans bittra strider, der heder och ära jagas likt vilda djur, är det som nutidens tidningsmän behöfva stål i vilja och nerver.

Det heter visserligen, att den ena korpen icke hackar ut ögat på den andra; men detta ordspråk synes icke

* Hudson. Anf. arb. sid. 519.

** M. C. de Varigny påstår i sin uppsats »le Journalisme aux Etats Unis» i Revue des Deux Mondes att revolvern altjemt är en oumbärlig artikel på den amerikanska tidningsbyrån. Detta lär väl dock bero på en förvexling af förr och nu.

kunna lämpas på tidningar. Der råder »allas krig mot alla» — åtminstone bland de tidningar som fiska efter läsare inom samma lager af samhället.

Detta oblidkeliga krig antager vid valen eller när politikens stora frågor stå på dagordningen en särskild karakter. Fred stiftas nämligen då mellan de blad som följa samma partifana. I sluten massa eller spridd ordning — alt efter som strider kräfver — kasta sig det ena partiets organ öfver det andras. Och då tidningen är personifierad i hufvudredaktören, är det han som framför andra får kläda skott.

Anfallens hätskhet förmildras endast i någon mån genom den humoristiska färg som ofta förlänas åt hela pennfäkteriet genom inblandande af utgifvarens familjelif, hans enskilta förhållanden, hans tycken och vanor, samt den oaflåtliga stenkastningen med sådana vackra ord som skurk, lismare, farisé, tjuf, förrädare, menedare, dumhufvud, galning o. s. v.

Detta hundgläfs, som dag och natt uppstämmes för tidningsredaktören, liksom för andra i politiken ingripande personer, skulle kunna drifva föremålet från förståndet, om det icke lyckligtvis snart gjorde honom lomhörd. Det är inom kort som att slå vatten på gåsen. De största tidningarna, de s. k. oberoende bladen, anse det till och med under sin värdighet att skälla tillbaka. De låtsa som om kattmusiken utanför fönstret aldrig nådde deras öra.

Det är ej blott embetsbröder som egna redaktören en sådan välvillig uppmärksamhet. Äfven den läsande allmänheten öfverhöljer honom — liksom en gång lilliputerna sin ovälkomne gäst — med en oupphörlig skur af pilstygn, visserligen blott knappnålstygn, men dock genom

sin envishet förargliga nog. I Amerika tycker sig nemligen hvarenda menniska ha rätt att föreskrifva hur hennes tidning, d. v. s. den tidning, hvilken hon håller, bör redigeras. Den stackars redaktören öfveröses derför från morgon till qväll med råd, varningar och förmaningar, beskyllningar för partiskhet, för bestickligket o. s. v. »Att vara utgifvare af en tidning», säger med tanke härpå en amerikansk tidningsredaktör, »är mycket roligt. Man bör bara ha en hud som en rhinoceros.»

Troligtvis behöfves det dock några år af bitter erfarenhet innan en utgifvares andliga skinn blifvit så barkadt i tjensten, att han icke röres af några snärtar och pisksmällar.

Än mer: en amerikansk tidning har till sin uppgift att *afspegla* den flyende dagen. Om ögonblicket bär fula fläckar, så mycket värre för den som satt dit dem. Tidningens Argusöga letar upp honom, hur mycket han än söker att gömma sig. Någon förskoning kan han ej vänta, vore han ock sjelfve presidenten; åtminstone aldrig hos de i politiskt hänseende sjelfständiga tidningarna.

De som se sina mörka gerningar på detta sätt blottade hata naturligtvis den tidning som störtat dem. De öfverflytta sitt hat på den ansvarige utgifvaren och förfölja med gemen ihärdighet hans enskilda och offentliga personlighet.

Dertill kan det, trots redaktörens vaksamhet, stundom hända att onda tungors alldeles ogrundade prat hittar in i tidningens spalter, lönmördande en oförvitlig medborgares anseende. Detta är en sorglig följd af pressens öfverdrifna täflan i att bringa de färskaste nyheterna. I de blad som icke alldeles trampa samvetet under fötterna inflyter naturligtvis så skyndsamt som möjligt fullständig rättelse, men oberäknelig skada är skedd, och hvem kan undra på, om den orättvist förfördelade sluter sig till deras antal, hvilka

framhålla, hurusom en utgifvare, hvilken så obetänksamt leker med sanningen och med sin nästas välfärd, är, lindrigast sagdt, en särdeles betänklig personlighet.

Med ett ord: en amerikansk tidningsutgifvare måste, lik hvarje annan innehafvare af stor makt, snart varda rik på ovänner; om han icke annars är blott hvita plåstret, i hvilket fall han icke får några läsare.

Fiendskapen är dock lätt att bära i jemförelse med ansvaret.

Det kan tyckas förfärligt att — om också blott för tjugufyra timmar — orättvist förklena en medmenniskas goda namn och rykte. Och dock kan stundom en enda tidningsartikel medföra följder, inför hvilka en enskilds blottställande förefaller af ringa vigt.

Så orsakade New York Times — för att anföra ett kändt exempel — genom en på god tro mottagen ledare den gräsliga olycka som på den »svarta fredagen» i september 1869 hemsökte New Yorks börs och vållade tusentals ruin. Uppsatsen var skickligt hopsatt af svindlare, hvilka lyckades narra en ansedd utländsk kapitalist att inlemna den. Redaktören mildrade i någon mån ordalagen, men drog ingen misstanke om äktheten af redogörelsen för regeringens planer rörande försäljning af guld. The Times var känd som en försigtig, pålitlig tidning. Dess läsare trodde blindt. Följden blef den omstörtande guldspekulation och guldpanik, hvars minne ännu fyller börsmännen med rysning.

Men äfven om utgifvaren skulle kunna alldeles undgå att införa missledande uppgifter till skada för den enskilde eller för en större krets, är det dock en blytung börda att vara ansvarig för en stor del af den andliga näring

som bjudes allmänheten, för de omdömen som uttalas, de domar som fällas, särdeles i en tidning af sådant omfång, att dess utgifvare omöjligt kan i alt öfva personlig kontroll. Åtminstone är det så för en samvetsgrann man, som fattar sin pligt och som älskar fosterlandet, menskligheten och sanningen.

Lyckligtvis finnes inom de amerikanska tidningsredaktörernes klass långt flere män med samvete, än man ofta i Europa föreställer sig . . .

Hufvudredaktörens arbetstimmar på byrån äro jemförelsevis få.

Förmiddagen är redan långt framskriden, innan han infinner sig på redaktionsrummet för att öfvervaka de allmänna anordningarna för dagen, gifva en och annan order samt möjligen sjelf handlägga en ledande artikel i någon vigtig fråga. Inom vissa tidningar är det sed att dagligen sammankalla ett gemensamt redaktionsmöte, der ingen af redaktörerne får saknas. Der meddelas då detaljerade föreskrifter om olika ämnens behandling. Andra tidningar åter lemna större frihet åt den enskildes penna och hufvudredaktören tillser blott att alt hvad som skrifves i det stora hela håller tonen.

Efter en eller annan timme återvänder hufvudredaktören till sitt hem eller sina enskilda angelägenheter. Först på eftermiddagen rullar å nyo hans ekipage med flygande fart genom gatorna ned till tidningens slott i the City.

Väntsalen är nu full af folk, hvilka med otåliga blickar bestorma dörren till hans mottagningsrum. Hvar och en bär på sitt hjerta tyngden af ett kändt behof, allmänt eller enskildt, hvilket tidningens tusenstämmiga tunga skall framföra inför verlden.

Under tiden är redaktören i full fart med att öppna

sin enskilda post. Papperslapparne yra kring rummet, då han med feberaktig brådska rifver upp det ena omslaget efter det andra. Skrifvelse på skrifvelse försvinner i den ofantliga papperskorgen; andra förses med en anteckning och skjutas öfver till handsekreteraren.

Så kommer betjenten in med de väntandes kort. Vid största delen af dem fästes intet afseende, andra hänvisas till underredaktörerne. Efter denna gallring återstår ett fåtal. Dessa bevärdigas med personlig audiens.

Redaktören egnar sig derpå åt brefskrifning. Under ett par timmar dikterar han för sin sekreterare, hvilken naturligtvis är stenograf. Sedan brefvexlingen är slutad, är också redaktörens arbete på byrån slutadt, så vida han icke ännu en gång vid nattens inbrott der aflägger ett sista besök.

Men äfven under den del af dagen som redaktören till utseendet har ledig nödgas han arbeta för sin tidning. Han är firad och eftersökt öfveralt i stora verlden och kan ofta af politiska skäl icke undandraga sig sällskapslifvet. Han erhåller offentliga uppdrag från filantropiska föreningar; han utses till prisdomare vid täflingsstrider mellan olika högskolor; han måste uppträda som inbjudare till fester för fräjdade främlingar.

Öfveralt innebär detta för honom en fortsatt mottagning. Han sökes vid alla dessa tillfällen af de ledande männen inom politikens, penningens och kyrkans verld. Han nödgas lyssna till deras andraganden, och ofta kan behandlingen af en för hela landet vigtig fråga vara beroende af hvem som i ett balrum eller vid ett middagsbord vunnit redaktörens öra.

Naturligtvis utses ingen till ledare af ett stort ameri-

kanskt blad utan att vara en klok man. En vidsträckt och uppöfvad menniskokännedom räddar redaktören från att ensidigt tro på den ene eller andre, och ofta kan han af en förklädd motståndare till de syften, för hvilka han kämpar, lära lika mycket som af en vän, hvilken med hänförelsens värma söker att sporra honom . . .

Ändtligen är arbetsdagen förbi. Redaktören, som under dess lopp kanske talat med hundra personer, som kastat sin tankes spända uppmärksamhet från en fråga till dess raka motsats, som plågats af häftiga bref och hatfulla insinuationer, som dagen igenom känt hela spänningen af ett stort arbete, hvilket utan förskoning måste vara färdigt på bestämd tid, begifver sig ändtligen till hvila. Hvila? Har ni redan glömt den lilla telegraf- eller telefonapparaten vid hans hufvudgärd? Hvem vet huru många gånger, innan morgonsolen förgyller spirorna på Manhattan Island, dess befallning skall bjuda honom att rycka sig ur drömmarnes famn för att utan ett ögonblicks uppskof bestämma öfver vigtiga spörsmål, eller kanske sjelf stående vid telefonen diktera en artikel, som man nödvändigt behöfver på tidningsfabriken. Ja, han sofver sannerligen icke på rosor.

Ett så oroligt, feberaktigt lif sträfvar att tidigt utslita nervsystemet och förbruka hjernsubstansen; så mycket mer som hela det amerikanska lefnadssättet med dess pröfvande luftstreck, dess jägtande vexlingar, dess ständiga brådska samt hastigt intagna mål af rikliga och svårsmälta födoämnen i och för sig lätt nog undergräfver äfven starka naturer.

»Affärsmännen dö plötsligt», säger helt affärsmessigt Bancrofts resehandbok öfver San Fransisco. Detta är nog

äfven stundom fallet med tidningsutgifvarne; mer än en bland Unionens framstående tidningsmän har tillhört dessa olycklige som träffats af slaganfallets åskvigg eller än värre, för att begagna Swifts ord, lefvande »vissnat bort i toppen».

Men på det stora hela måste man förundra sig öfver mängden af utgifvare som ända in i ålderns dagar med oförminskad kraft egna sig åt pressen eller åt andra sysselsättningar. Orsaken torde medelbarligen vara att söka just i denna redan mycket omordade viljekraft, hvarförutan ingen är lämpad till utgifvarens kall. Liksom den typiske tidningsutgifvaren fostrar sin ande till det slags jemnmod, hvilket endast tillåter sig att häftigare uppröras, då stora allmän-intressen stå på spel, men lemnar dagens små obehag alldeles ut ur räkningen, på samma sätt söker han att bibehålla kroppen i jemnvigt genom att icke tillåta de oräkneliga hindren och afbrotten att alldeles kullkasta den yttre lefnadsordningen och de af helsoläran föreskrifna lagar.

Ingen, som på senare åren sett Bryant's, den numera aflidne ädle skaldens och tidningsmannens, präktiga gubbansigte, har gerna kunnat undertrycka en beundrande fråga, huru det varit möjligt för »medborgaren utan vank» att under sitt yrkes mödor ända in i åttioåren bibehålla den själens och kroppens kraft, hvilken förrådde sig i hvarje linie af den stolta pannan och det breda bröstet, på hvilket ett snöhvitt skägg böljande nedföll. Ett svar på denna fråga har han sjelf lemnat i ett offentligt bref, ur hvilket här några utdrag anföras. De kunna vara af nytta för en hvar som egnar sig åt ansträngdt tankearbete; på samma gång äro de betecknande för en nation, der tidningsutgifvaren är en i alla afseenden så offentlig person att man vill veta hur han äter, dricker och sofver, ja, till

och med — liksom vore han en jockey i den politiska sporten — huru mycket han väger.

»Jag stiger upp tidigt på morgonen», så skrifver den vördnadsbjudande patriarken, »om vintern omkring klockan half 6, sommartiden en half eller- hel timme tidigare. Så snart jag lemnat sängen, företager jag vissa kroppsöfningar, hvilka framför alt gå ut på att vidga bröstet, men också på att försätta muskler och leder i smidig verksamhet. Härvid använder jag mycket lätta klubbor, en stång och en horisontel bom samt en lätt stol, hvilken jag svänger öfver mitt hufvud. Sedan jag så tillbragt en hel timme och stundom ännu längre tid, tar jag en öfversköljning från hufvud till fot. När jag bor på landet, egnar jag ibland en del af denna tid åt något arbete, som kräfver kraftig kroppsrörelse.

Min frukost är enkel: mjölk med hominy eller brunt bröd, hafregryns- eller hvetegrynsgröt och, om sådana finnas att tillgå, stekta äpplen. Animalisk föda förtär jag aldrig till frukost; té och kaffe smakar jag aldrig.

Efter frukosten sysselsätter jag mig en stund med studier och går derpå till Evening Post's redaktionsbyrå, hvilken ligger på tre (engelska) mils afstånd. Efter ungefär tre timmar återvänder jag, alltid till fots, vädret och väglaget på gatorna må vara hurudant som helst.

När jag är på landet, tar jag tidig middag. Middagen är det enda mål, då jag förtär vare sig kött eller fisk, men äfven då i ringa qvantitet, i det jag hufvudsakligen håller mig till grönsaker. Till qväll förtär jag endast smör och bröd jemte frukt. När jag är i staden tar jag senare middag och nöjer mig då med två mål om dagen. Frukt utgör en stor del af min föda, vatten är min enda dryck, ehuru jag någon gång förtär ett glas vin. Med tobak har jag aldrig tagit annan befattning, än att jag plägat gräla på dess bruk. Jag begagnar till maten icke ens de vanliga kryddorna, såsom peppar o. s. v.

För att stiga upp så tidigt, går jag naturligtvis också tidigt till sängs; i staden klockan 10, på landet något tidigare. Under flere år har jag om aftnarna undvikit hvarje literär sysselsättning af mera ansträngande natur, såsom alt för-

fattande, till och med brefskrifning, enär detta retar nerverna och hindrar sömn... *

Som man ser, lefver Franklins ande ännu bland hans yrkesbröder i Förenta staterna.

De bittra frukterna af tidningsmännens nervslitande lefnadssätt skulle dock troligen långt oftare visa sig, om icke mången af dem i tid droge sig tillbaka. För redaktörerne, liksom för de högt uppsatte embetsmännen i Europas länder, fins det reträttplatser. I England väckte det betydligt uppseende, när mr M'Carthy från tidningsbyrån flyttades till parlamentet. I Förenta staterna är det alls icke ovanligt, att man nedstiger från tidningsläktaren ** i kongressens salar till fåtöljerna kring talarestolen i senaten och huset.

En annan bana, der den amerikanske tidningsmannen är väl hemmastadd, är den diplomatiska.

En författare, icke amerikansk, har sammanstält tidningsskrifvaren i allmänhet och diplomaten. Men, tillägger han, dock med den skilnad att den senare är en man med talang, som i utlandet ljuger till fromma för sitt land, tidningsskrifvaren åter en man utan talang, som i sitt hemland ljuger för sin börs ***.

Amerikanerne ha bättre tankar både om diplomatien och pressen. De anse för en h e d e r att tillhöra dem båda.

Man hör ofta den amerikanske diplomaten med en viss ringaktning omnämnas af sina europeiska embets-

* Hudson. Anf. arb. sid. 224.

** I Amerika liksom i England äro riksdagsreferenterne ofta icke blott referenter, utan äfven författare till de ledande artiklar som röra riksdagsbesluten.

*** Karl Roscher. Unsere Zeitungen. Zittau 1873.

bröder. Detta kan vara rättvist för så vidt det rör hans insigter i etiketten och franska språket; måhända är han också mera oförfaren i frågor af rent diplomatisk natur. Det sista kan den utom stående icke bedöma, äfven om han håller före att Unionens förvecklingar med utlandet icke ofta äro af sådan art att de fordra en särskild diplomatisk erfarenhet.

Å andra sidan må anföras, att amerikanen *icke* är *lat;* han älskar arbete. När han antager en ministerpost, gör han det med den fasta föresatsen att verkligen lära känna det nya landet. Hans rapporter äro ofta utförliga monografier öfver de för hans eget folk mest betydelsefulla yttringar af den främmande nationens lif, exempelvis folkuppfostran, rättskipning, handels- och näringsförhållanden. Stundom är han sjelf intresserad af någon särskild vetenskap och forskare i språk eller historia eller arkeologi m. m., hvarigenom han äfven på denna väg häfdar sitt lands ära och mensklighetens intressen.

Då må man ju förlåta honom, om han ej är riktigt förtrogen med rangordningen, om han talar ful franska eller ingen alls, ja, om han måhända är en så förstockad nykterhetsvän att han af filantropiska skäl vid middagsbordet aldrig smakar annat än vatten.

I det gamla Europa kan det ju vara möjligt att man, såsom stundom uppgifves, vid tillsättandet af diplomatiska poster bör i någon mån se på ett grant namn och en dammig vapensköld. Den amerikanske diplomaten står i detta fall af naturliga skäl så att säga »hors concours». Senaten och presidenten i Washington behöfva, då de nämna till dessa poster, icke taga hänsyn till annat än duglighet och lämplighet; åtminstone så vida som den alt besmittande politiken icke gör parti-inflytande gällande. Och hvar finna en lämpligare representant i utlandet än

den framstående tidningsmannen? Han har en sällspord menniskokännedom, en högt utbildad sjelfbeherskning, vana att reda intrasslade härfvor samt ett åt många håll vaket intresse.

Också finner man, att under de senare årtiondena en hel mängd ministerposter beklädts af pressens män. Den bekante mr Bennett d. ä. var för stolt att mottaga beskickningen i Paris; i hans ställe anförtroddes denna plats åt en annan utgifvare, mr Bigelow i The Evening Post. Vidare har pressen uppburit den diplomatiska representationen i Stockholm, Paris, Roma, Wien, Berlin, Lisabon, Konstantinopel, Rio de Janeiro m. fl. hufvudstäder.

VI.

Ur pressens historia: barndomstiden.

Tidningarna beskydda friheten.

A. DE TOCQUEVILLE.

Pennan var under långa århundraden ett bräckligt vapen. Hon var till och med svagare än det talade ordet. Hennes kraft bröts af den allmänna okunnigheten. Få voro de som kände konsten att tyda skrifttecknen.

De stora tankar som på denna tid föddes i menniskosjälen dömdes oftast att dö, utan att nå den goda jord der de likt sädeskornet kunde spira till hundradefald frukt; i alla händelser fängslades de inom den trånga kretsen af vänner och åhörare; på sin höjd hunno de, der de i skrift affattades, till ett fåtal lärde. Det var blott i ytterst sällsynta fall som stordådstanken trängde sig ut bland mas-

sorna och förevigades i en fosterländsk resning, i ett korståg eller i kyrkobyggnadens höga mästerverk.

Då hördes i den gamla biskopsstaden på stranden af Main det svaga klappandet af den första tryckpressen. Än en gång slog den till samman, så ännu en gång — och likt en åska rullade ekot öfver jordklotet. Vid detta buller bäfvade förtrycket öfver hela verlden. De tankar om menniskovärde, om frihet, om Gud, som pennan hädanefter skulle nedskrifva, voro icke längre bundna. För dem fans nu hvarken tid eller rum.

Ännu dröjde det dock ganska länge innan det ord som mångfaldigades genom tryckpressen fann vägen till den stora mängden, till massorna.

Böcker och flygskrifter voro länge tryckpressens förnämsta alster. Men de voro dyra eller svårspridda. De kunde icke heller med nog känslighet afspegla de oändligt vexlande omständigheter som göra denna dagens kraf olika morgondagens.

Dertill vaknade alt mer behofvet att dag efter dag veta hvad som tilldrog sig för att deraf hemta lärdom.

Så framkallades så småningom tidningspressen.

Först efter boktryckarkonstens uppfinning kan man tala om tidningar i egentlig mening. Handskrifna nyhetsblad kan man ej gerna gifva detta namn.

Liksom kineserne varit före sin tid i fråga om tändstickorna och krutet, så är det ock — detta må här nämnas för att ära dem som äras bör — bland det himmelska rikets mandelögda söner man har att söka de första tidningsutgifvarne.

I nationalbiblioteket i Peking finnes — om man an-

nars skall sätta tro till en otrolig uppgift i ett konversationslexikon — fyra tusen årgångar af den »till försändning med posten» privilegierade statstidningen.

Äfven om antalet årgångar nedsättas till närmare sex hundra, hvilket väl kommer sanningen närmare, är ändock den kinesiska med trätyper tryckta tidningspressen betydligt äldre än sin europeiska kusin.

Man har länge tvistat om den sistnämda furstliga höghetens födelseår och födelseort.

Venezia är den stad som vanligen plägat uppgifvas såsom den europeiska tidningspressens vagga.

En läkare, säges det, ombesörjde tryckningen af ett litet nyhetsblad, der han redogjorde för sina iakttagelser under rundresorna i sin gondol; detta blad utdelade han mot en ringa penning åt sina kunder. Det var liksom ett slags premium åt dem som läto behandla sig af honom.

Andra åter påstå att Venezias tyranniska regering varit bladets första förläggare: fastän hon i fråga om inre angelägenheter föredrog att låta sina hemlighetsfulla nyhetsjägare kasta de hemska rapporterna i Marcuslejonens blodtörstiga gap, skulle hon ha funnit lämpligt att åt den utländska politiken bereda större offentlighet. Hon lät derför trycka en liten tidning, hvilken såldes för ett skiljemynt kalladt »gazzetta». Häraf lär ock tidningen ha erhållit namnet Gazzetta.

Alla de otaliga blad som i Gamla och Nya verlden burit namnet Gazette skulle således ärft detta af sin äldre syster i lagunernas sqvalleraktiga stad.

Senare forskningar gifva dock vid handen att Venezias första tidning icke är vår verldsdels äldsta nyhetsblad.

Icke ens namnet Gazette lär förskrifva sig från det venezianska bladet af år 1570. Det uppgifves att man

redan 1536 i Firenze (?) utgifvit ett slags tidning med detta namn *. Andra källor påstå att en flygskrift utgifven redan 1457 (enligt en annan uppgift 1493) i Nürnberg burit namnet Gazette. Förmodligen hade den trots sitt tyska ursprung fått sitt namn af det italienska myntet på samma sätt som Italiens bankirväsen skänkte sina benämningar åt hela jordens handelsverld.

Härmed må förhålla sig huru som helst — onekligt är att namnet, betraktadt från en annan synpunkt, innebär en smula sjelfironi, eller rättare en omedveten sjelfkritik. »Gazzetta» betyder nemligen icke blott ett litet mynt utan äfven »en liten pladdrande skata». Sjelfva språket gaf en pik åt den nya uppfinningen.

Dessa blad kunna för öfrigt i alla händelser knapt göra anspråk på att tillhöra tidningspressen, enär man väl egentligen till tidningar endast kan hänföra ett visst slag af regelbundet utkommande skrifter. Ej heller kan i vår tid hedern att vara de verkliga tidningarnas stamfader tillerkännas »The english Mercurie», enär bibliografen vid British Museum, Th. Watts, redan längesedan i sitt berömda bref till Panizzi bevisat, att denna tidning, i likhet med många andra rara tryckalster och handskrifter, förfärdigats i nyare tider till inbringande försäljning **.

Det lär väl nu få anses bevisadt att den nation som fått namnet »bokmakarenas» också är den verkliga tidningspressens moder. På tyska språket utkom den första regelmessiga tidningen. Af »Strassburger Zeitung», utgifven af Johann Carolus från år 1609, finnes en hel årgång på biblioteket i Heidelberg ***.

* D. v. Biedermann. Anf. arb. sid. 11.

** Sampson. History of advertising. London 1875, sid. 3. Quarterly Review June 1855 och Hudson anf. arb.

*** D. v. Biedermann. Anf. arb. sid. 15.

Denna tidningspressens förstling fick snart efterföljare: i Frankfurt Frankfurter Zeitung 1615, i London Weekly News 1622 och i Paris 1623 det af Renaudot utgifna blad Nouvelles ordinaires de divers endroits, som 1631 antog namnet Gazette de France.

Sverige, under sjuttonde århundradet en stormakt med vidsträckta besittningar, blef icke efter sin tid. Vår välbekanta, hedersamma Ordinari Post Tijdender utsände sitt första nummer år 1645. Den var således den femte i ordningen *.

I den nya verlden, der folkbildningen med en i Europa okänd ifver redan tidigt omhuldades och der pressen en gång skulle nå sin största utveckling, dröjde det ännu nära ett halft sekel innan en inhemsk tidning såg ljuset. Den utkom 45 år senare än vår Ordinari Post Tijdender och utgifvarens afsigt synes ha varit att utgifva en verklig regelbunden tidning. Bladet bar namnet Publick Occurences och utkom, såsom konstens och historiens regler kräfde, i Boston, den stad som senare fick ärenamnet Förenta staternas Aten, den amerikanska bildningens Akropolis.

»Afsigten med detta företag» — så heter det i anmälan till Publick Occurences — »är *först,* att den gudomliga försynens märkliga skickelser icke måtte falla i glömska, såsom ofta sker; *för det andra,* att allmänheten må hädanefter bättre förstå de offentliga affärernas ställning; *för det tredje,* att om möjligt något må göras för att bota eller åtminstone besvärja den ande af lögn, som råder ibland oss.»

* Flygblad som i någon mån närma sig vårt begrepp om tidningar utgåfvos i Sverige måhända redan 1606, säkerligen 1634. E. Key. Försök till svenska tidningspressens historia. Del I. Stockholm 1883.

»Än vidare är utgifvaren villig, enär många falska uppgifter af elakhet sättas i omlopp, att, om någon välsinnad person gör sig mödan att spåra sådana falska rykten, så att upphofsmannen utfinnes och kan med bevisning fällas, i denna tidning, så vida icke giltiga skäl till ett motsatt förfarande med fog andragas, införa namnet på sagda person såsom en illvillig utspridare af falska rykten; man antager härvid, att en sådan plan icke kan misshaga någon annan än den, som har för afsigt att med uppsåt tillåta sig ett så brottsligt förfarande.»

Här finner man ju liksom »i ett nötskal» trenne vigtiga grundsatser, hvilka böra leda pressen, om den vill på samma gång vara ögonblickets historia och dess läkare. Ordalagen äro sådana som man kunde vänta af en penna, skuren under inflytande af New Englands stränga puritanska åskådning. Och i den sista, obegripligt trassliga meningen visar sig utgifvaren ha allvar med sin afsigt att besvärja sqvallrets ande, hvars vinge icke ens den jernhårda kyrkotukten lyckades stäcka.

Det första numret innehöll endast hvarjehanda nyheter, för vanliga menniskors ögon af mycket oförarglig art. Ja, man kan icke annat än småle åt det tama innehållet och dess egendomliga religiositet, hvilken håller före, att »kriget mot Canada borde utföras utan hjelp af dessa eländiga vildar (indianerne), på hvilka vi hittills förtröstat; så att intet offer skulle frambäras åt djefvulen, men Gud allena hafva all äran».

Lägger man till dessa barnsliga tankar, att tidningen i fråga om vissa nyheter helt öppet säger, »att hon icke vet hvad som bör anses för fullkomligt pålitligt», samt när hon talar om regeringens åtgöranden, gör detta i ytterst försigtiga ordalag, måste man erkänna, att här icke kan tillämpas ordet »ex ungue leonem»; här röjer sig ej ett

spår af det rytande lejon som inom kort med konungslig makt skulle regera den nya verlden.

Men de engelska myndigheterna anade med maktegandes finkänsla, att det en gång skulle växa klor på det menlösa lammet. De förklarade hela företaget olagligt, »såsom det der blandade sig i regeringens angelägenheter». Tidningen helt enkelt undertrycktes och ogräset upprycktes i brodden. Publick Occurences födelsedag vardt också dess dödsdag. Ett kort lif! — men ett fint öra kunde dock på denna dag höra hurusom en omärklig, svag flägt af frihetens ande susade öfver landet mellan de båda verldshafven.

En af Englands guvernörer i Virginia har gjort sig odödlig genom att en gång offentligen yttra följande värdiga ord: »Jag tackar Gud, att vi här hvarken hafva några folkskolor eller något tryckeri, och jag hoppas, att vi icke heller skola få det på hundrade år; ty kunskap har bragt olydnad och kätteri i verlden och tryck-konsten har spridt dem liksom ock smädeskrifveri mot styrelsen».

Denna tankegång, uttalad omkring trettio år tidigare, var det som styrelsen i det upplysta Massachussetts öfversatte på handlingens språk, när hon, som ofvan säges, år 1690 indrog den första tidningen och trodde sig så med sin häl dräpa »den giftiga skorpionen».

Kunglighetens målsmän fingo härigenom fjorton års fred; ty om man undantager några utländska nyheter, offentliggjorda i New York år 1696, dristade ingen på hela denna tid att upptaga det vapen, som man med våld vridit ur händerna på den intet ondt anande utgifvaren af Publick Occurences.

Under tiden hade man, liksom antagligen redan förut, måst nöja sig med handskrifna rundbref af samma art som

de fordom i Europa brukliga. De utfärdades af postmästaren och spredos från man till man inom en inskränkt krets. De voro ofta, måhända i regeln, i främsta rummet afsedda för provinsernas guvernörer och underkastade sig således godvilligt den allra verksammaste censur.

Men dessa obetydliga handskrifna nyhetsbref underhöllo och väckte dock smaken för offentlighetens af förtryckare så fruktade själaspis. Det gamla ordet »matlusten kommer under det att man äter» gäller i högsta grad om upplysning och deltagande i mensklighetens öden och sträfvanden.

Emellertid utkom ändtligen år 1704 i Boston första numret af en ny tidning. Nykomlingen var ingalunda farlig. Hon bar namnet The News Letter och trycktes »på befallning» *. Liksom hos oss postverkets chef fick i uppdrag att utgifva vår första tidning och skicka henne till postförvaltarne, så var det ock här postmästaren som erhöll det åliggande att under regeringens inseende förse kolonierna med underrättelser om inre och yttre angelägenheter. Oaktadt pressen så lades i händerna på en regeringens embetsman, vidtogos dock stränga och allvarliga försigtighetsmått. I England hade man redan betydligt löst banden; i kolonierna vågade man icke skänka samma frihet. Man hoppades att ännu hålla den unga örnen i bur.

The News Letter, i och för sig så oskyldig, var dock ett hvarje vecka utkommande offentligt erkännande af tid-

* Se Hudson, History of Journalism in the U. S. För undvikande af ständiga hänvisningar till detta innehållsrika, men illa ordnade och tröttsamma arbete, hvilket i det föregående mer än en gång blifvit åberopadt, må nämnas att i det följande flertalet uppgifter rörande pressens historia äro hemtade ur eller kontrollerade i detta verk. — För åtskilligt står förf. äfven i skuld till strödda uppsatser i Harper's och Scribner's Magazines samt enskilda artiklar i dagspressen.

ningspressens nytta, behöflighet och tillåtlighet. Allmänna meningen var nu i detta afseende så stadgad, att koloniernas guvernörer eller regeringar icke ville eller icke vågade förbjuda tidningar såsom sådana eller stämpla en enkel redogörelse för styrelsens mått och steg såsom inblandning i hennes angelägenheter. Också växte under de följande femtio åren tidningarnas antal till nio eller tio. Bland dem märkas framför andra den tidning med hvilken namnet Franklin för första gången är förbundet.

Från år 1721 utgaf James Franklin i Boston »New England Courant» såsom medtäflare till The News Letter och dess af regeringen godkända »tråkighet». Han hade vid denna tid hos sig i lära sin yngre broder Benjamin. Denne lyssnade en dag till en öfverläggning mellan några af Bostons skriftställare rörande en fråga af allmän betydelse. Gossen fann förslagen föga klyftiga. Han trodde sig veta att mera visdom bodde i hans femton år än i alla de kloka hufvudena sammanslagna. Naturligtvis vågade han icke låta märka detta; men nattetid skref han med förvrängd stil en uppsats i frågan och sköt den under dörren till tryckeriet. Hans pennas verk fann nåd inför de lärde. Det infördes i tidningen och ådrog den obekante författaren en nyfiken uppmärksamhet. Slutligen yppade sig Benjamin för brodern. Denne upptog föga gunstigt ett meddelande, som hos honom väckte yrkesafund. Han gaf Benjamin en god skrapa*.

Emellertid var från denna dag Benjamin Franklins namn för alltid sammanvigdt med Amerikas tidningspress.

Broderns skola var visserligen i många afseenden för det unga blodet svår och påkostande. Men det var dock der, som Benjamin lärde sig den ståndaktiga djerfhet,

* Se Benjamin Franklins »Autobiography».

hvilken gjorde att han af skalden i framtiden prisades så som den der... »ryckte spiran från tyrannerna». Och denna fasthet lärde han ej blott genom motståndet mot broderns obilliga ingrepp, utan än mera genom dennes exempel. Ty James Franklins fel öfverskylas ej litet af hans frihetssinne. Genom hans tidning brusade, hvad helst hon innehöll, en underström af osläcklig frihetskärlek. Denna vände sig med våldsam, stundom hänsynslös häftighet mot den tidens öfvergrepp, ej blott mot den verldsliga maktens, utan ock mot den andliga ofördragsamheten. Också dröjde det icke länge, innan hans häftiga ord och hans medarbetares hvassa pennor tillslöto fängelseporten bakom den djerfve utgifvaren. Men han lät icke lägga på sig munkafle. Förföljelsen stärkte honom. När han åter lössläpptes, fortsatte han som förr.

Guvernören Shute reste år 1722 till England för att, efter hvad man trodde, anföra klagomål mot kolonierna. Enligt ett utfärdadt påbud skulle församlingarna i kyrkan bedja för hans lyckliga öfverfart. »Böra våra prester», så sporde James Franklin då i sin tidning, »böra presterne i denna provins bedja för Samuel Shute Esq. och hans lyckliga öfverfart, om han, såsom mången håller före, ämnar att i England skada denna vår provins? Är icke detta i sjelfva verket att bedja för vårt eget förderf?»

Detta gick för långt. Den oförfärade utgifvaren, som dertill vägrade att underställa nästa nummer af sin »af djefvulen ingifna tidning» provinssekreterarens censur, kastades å nyo i fängelse. Inom kort afkunnades den drakoniska dom, »att James Franklin icke vidare skulle få trycka tidningen».

Då fattade de, som bestyrde om tidningen, det beslut, att den unge Benjamin skulle sättas på sin broders stol. Till sin egen förvåning fann sig den sextonårige tryckar-

lärlingen förvandlad till ansvarig redaktör af en tidning, som redan mer än en gång bragt sin förre utgifvare i fängelse. Den barnslige redaktören synes ha fattat vådan af sitt kall såsom stridsman för politiska idéer; med sin vanliga klokhet tyckes han, så länge striden icke enligt hans omdöme var oundgänglig, velat spara sig dylika obehag. Åtminstone innehöll det första nummer, som bar hans namn, ett slags anmälan, der det heter:

»Länge har pressen suckat under framfödandet af ett förhatligt yngel af partiskrifter, pennfäkteri och groft ovett.» »Nu hafva emellertid stycken af *roligher och skämt* en märklig kraft att komma menniskor att glömma sina oupphörliga förtret... Denna tidning skall derför hafva till sitt förnämsta (!) ögonmärke att underhålla staden med de mest komiska och löjliga drag ur menskliga lifvet. Ej heller skall i dess spalter tryta en angenäm blandning af mera allvarsamma lärdomar, hemtade från *lifvets löjliga och besynnerliga sidor.*»

Om denna artikel är författad af Franklin sjelf, kan han räknas såsom den nu oumbärliga tidningshumorns fader; åtminstone så till vida som han först i bestämda och högstämda ord framhållit dess betydelse.

Hans önskan att skänka sitt blad fredens angenäma färg strandade dock på broderns eldiga lynne. Denne hade knappt kommit lös förr än han åter sattes i fängelse, förmodligen såsom den der i sjelfva verket var den ledande anden för ett företag bedrifvet i annan mans namn. Benjamin, missnöjd med sin broder, flydde från Boston och återfinnes — efter öden lika betecknande som utomordentliga — i den goda staden Philadelphia såsom utgifvare af »The Universal Instructor in all the Arts and Sciences and Pennsylvania Gazette», en tidning hvars blotta namn röjer ett tycke af den tänkande, snusförnuftige, nyttige, lärde och ädle man som satt sig det mål före att göra visheten »till en nyttig gäst och tjenarinna i vanliga dödligas bonin-

gar, i stället för att söka qvarhålla henne endast som ett föremål för beundran i tempel och palats».

Emellertid var det icke blott i Boston som frihetskänslan begynte att lyfta sitt hufvud, ja, äfven stundom sin hand mot Englands majestät.

En tysk tryckare, Peter Zenger, började år 1733 att i New York utgifva en tidning, kallad »The Journal», en af de tvillingsstjernor på pressens ännu dunkla himmel, hvilka Linnés lärjunge Peter Kalm i sin resebeskrifning omnämner. Den vardt genast motståndsflockens röst och flere af stadens mest framstående män talade i dess spalter.

En dag fäldes följande oförsigtiga yttrande: »Staden och provinsen New York hålla för att deras fri- och rättigheter sväfva i fara, och att träldom hotar dem och deras efterkommande, om icke vissa saker förändras».

Regeringens samvete slog henne; hon förstod väl hvad det dunkla talet om »vissa» saker menade. Hon lät derför genast fängsla ansvaringen.

Derpå förordnade hon egenmäktigt att tidningsexemplaren skulle »brännas af bödeln eller spögubben nära galgbacken», och befaldes stadens borgmästare och råd att öfvervara denna handling af rättvisa.

Men dessa myndigheter vägrade.

Regeringen häpnade; hon insåg att här gälde en strid icke med en fattig tryckare, utan med ett folk som börjat känna att det var ett folk.

För att fastställa ett varnande exempel beslöt hon således att förfara med utomordentlig stränghet. Fången behandlades med ovanlig hårdhet, och när han uppträdde för domstolen, förklarade denna helt godtyckligt hans sakförare ovärdiga att inför rätten föra talan. Dock uppsköts,

på begäran af den sakförare domstolen till sist förordnade, rättegångens slutliga afgörande.

Med spänning väntade folket den dag, då målet å nyo skulle komma före. Rummet var öfverfyldt af åhörare. Anklagelseakten upplästes och motiverades af åklagaren, hvaremot Zengers sakförare, en viss mr Chambers, å sin sida sökte att bevisa fångens oskuld, enär det aldrig vore ådagalagdt att han personligen författat de ord som åklagaren lagt honom till last.

Under det att mr Chambers talar, inträder i domsalen en hög, kraftig gestalt, med snöhvitt hår böljande kring axlarna. Han går med fasta steg fram till den anklagades bänk och sätter sig bredvid honom. Ett sorl af bifall brusar genom mängden. Man hade igenkänt Andrew Hamilton, den berömde lagkarlen från Philadelphia, Franklins vän och frihetens oböjlige kämpe.

Man vågade icke neka en så utmärkt personlighet att föra fångens sak; och med en vältalighet, hvars höghet än i dag värmer och hänför, värnade han den fria yttranderätten i den fattige tryckarens person.

»Domare och jurymän», så slutade han sitt försvarstal, »det mål som nu är före är icke en obetydlig, enskild angelägenhet; det är icke en fattig boktryckares sak som I här skolen afdöma, ej heller allena staden New Yorks, nej, i sina följder kan den drabba hvarje fri man som på Amerikas kontinent lefver under britiskt välde. Det är den allra högsta sak; det är frihetens... och hvar och en som föredrager frihet för träldom skall välsigna och ära er såsom de män, hvilka gjort tyranniets tilltag om intet och genom en oväldig och obesticklig dom lagt en ädel grund till tryggande för oss sjelfva, våra efterkommande och våra grannar af den rätt som naturen och vårt lands lagar skänka oss, nämligen frihet att blotta och

motstå godtycklig maktutöfning — åtminstone i denna del af verlden — genom att tala och skrifva sanningen.»

Med dessa ädla ord ljudande i sina öron drog sig juryn tillbaka för att rådgöra. Om en kort stund återvände den till domsalen och uttalade ett icke skyldig . . . Vid dessa ord utbröt bland åhörarne en storm af jublande bifall. Förgäfves varnade och hotade domaren under åberopande af rättens höghet. Bifallsropen förnyades och under stormande jubel fördes Hamilton till en festlig måltid.

Zenger lössläpptes och fortsatte sin tidning.

Denna förföljelse mot pressen och tryckarens högtidliga frikännande vardt, såsom hans ädle försvarare i sitt profetiska tal yttrat, ett af den amerikanska frihetens första minnesmärken. »Hans rättegång», säger en berömd stats- och tidningsman, »var gryningen till den frihet som senare satte Amerika i uppror.»

Om man undantager dessa och några få andra, stundom halft ofrivilliga utbrott af den slumrande sjelfkänslan, var pressens karakter på dessa tider mycket menlös. Nyheterna från utlandet voro sparsamma och sena. Posten från Europa behöfde två månader öfver Atlantens böljor. Tidningarnas lilla format gjorde det omöjligt för dem att hålla jemna steg med tillförseln. Åtminstone beklagar sig postmästaren i Boston, att han var »tretton månader på efterkälken med de europeiska nyheterna». Telegrafen hade icke ännu börjat att sända sina kärnfulla meddelanden, der de vigtigaste händelser sammanfattas i några få ord.

Det var icke stort bättre beställdt med inhemska nyheter. Å ena sidan lät allmänheten påskina ett visst för-

akt för denna vara, måhända emedan regeringens skuggrädsla blott tillät de minst vigtiga underrättelserna, hvaremot tidningen ej vågade beröra myndigheternas åtgöranden; hellre ville man då försaka både det ena och andra och i stället få sig moraliska betraktelser och sedolärande berättelser. Å andra sidan åter hade man ej kommit långt i konsten att samla och smakligt anrätta dagens små tilldragelser. Visserligen försökte man sig redan år 1704 för första gången på »reporting», i det att The News Letter vid afrättningen af sex sjöröfvare skildrade sjelfva »akten», förmaningarna till de lifdömde och prestens bön »så noga som de kunde nedskrifvas i en så tätt packad folkhop»; men i allmänhet föredrog man att vänta på någon »väl underrättad och fullt trovärdig person», som af välvilja nedlade sin skärf af nyheter för dörren till sjelfva tidningsbyrån.

Ingen kunde heller med fog begära mycket större ansträngningar från redaktionens sida, ty utgifvaren var ju stundom sjelf på samma gång redaktör, reporter och tryckare samt höll det oaktadt mer än en gång på att svälja ihjäl.

Såsom betecknande må nämnas att utgifvarne i New York och Boston till sin läsekrets utfärdade ordentliga »priskuranter», der prenumerationspriset för ett qvartal upptogs till tolf engelska pund ox-, kalf- eller fårkött, sju pund smör o. s. v.

Äfven må här anföras följande tillkännagifvande i början af 1751, infördt i tidningen The Journal, då egd af en son till den nyss omtalade Peter Zenger:

»Många af mina prenumeranter», heter det, »taga saken kallt och ha icke på sju års tid betalt sin prenumerationsafgift. Då jag så länge stått till deras tjenst, tyckes det vara tid — och hög tid — att de betala, ty förhållandet är, sanna mina ord: att jag har nött mina kläder alldeles luggslitna.

N. b. gentlemen! Om det är ondt om pengar, så glömmen i alla fall icke bort er tryckare. När ni läst detta tillkännagifvande och tänkt på det, kunnen I icke annat än säga: Hör nu, hustru! Jag vänder mig hufvudsakligen till gifta personer, men ungkarlar må ock lägga det på hjertat: Hör nu, hustru, låt oss skicka den stackars tryckaren litet mjöl eller några skinkor, smör, ost, höns o. s. v.

Emellertid framhärdar jag
er lydige tjenare
John Zenger.»

Detta nödrop kunde lika litet som tidningens rykte, förbundet med frihetens martyrskap, rädda The Journal; tidningen dog sotdöden följande år.

Och dock var New York redan vid denna tid en efter förhållandena mäktig handelsstad. Rikedom tröt icke; men en enda frisinnad tidning fann icke nog uppmuntran för att kunna fortfarande ega bestånd.

En följd dels deraf att redaktörerne på denna tid ofta voro endast tryckare utan bildning, dels deraf att de hade att kämpa med förslöande brödbekymmer, var att de betydelsefullaste och för samtiden intressantaste delarne af tidningarnas innehåll voro *insända* artiklar. Trots regeringens och guvernörernes misshag behandlade dessa tid efter annan hvarjehanda för kolonierna vigtiga frågor.

Ju mer landet började att i sitt innersta medvetande känna sig moget för friheten, dess talrikare blefvo dessa insända bidrag. Revolutionen närmade sig. Ju mer man nalkades frihetskriget, dess skarpare fördes pennan. Tidningarna undergingo en genomgripande förändring. Hvem skötte om nyheter eller moraliskt kallprat, då strid på lif och död stod för dörren? De stora frågorna upprörde samhället och det enskilda medvetandet ända från bottnen.

Tidningarna förvandlades till politiska stridskrifter. De orter der de utgåfvos voro frihetskärlekens härdar. Deras antal växte nu till öfver trettio.

Så obetydliga dessa små blad voro till sitt yttre, öfvade de dock nu ett omätligt inflytande. Dessa stackars tryckare — »poor printers», som de så ofta kallade sig sjelfva, då de under fredliga dagar anropade en omtänksam läsekrets om lindring i sin lekamliga nöd — voro nu såsom ansvarige utgifvare de oförfärade standarbärare, kring hvilkas fanor fosterlandskärleken samlades. Kampen för tillvaron glömdes i kampen för friheten. »Mannen växer, när han får ett större mål.» Lifvets allvar hade med ens gripit den nyss så barnsliga pressen . . .

»Skulle pressfriheten» — så utbrister Massachusetts Spy år 1773, trenne år före revolutionens utbrott — »skulle pressfriheten här förqväfvas, far väl då med återstoden af vår frihet! Vi må då härnäst vänta munlås för våra läppar och fjettrar kring vår fot. Endast våra händer skola lemnas fria för att slafva för våra mer än egyptiska herrar . . . eller . . . eller . . . för att slå oss igenom till konstitutionel frihet!»

Dessa ord beröfvade tidningens utgifvare hans embete såsom fredsdomare och utsatte honom för förföljelse; men man vågade icke fängsla honom. Pressen hade redan något af lejonet i sig. Det var först när krigstillståndet förklarades som utgifvaren af The Spy jemte tolf andra frisinnade män sattes på dödslistan. Men han flydde öfver floden och hela hans tryckeri med honom, och från den lilla staden Worcester slungade han en eldbrand ut i verlden i det hans tidning utkom med detta motto: Amerikaner! Frihet eller död! Enhet eller döden!

VII.

Ur pressens historia: partitidningarna till 1835.

Geijer anför i sin Blå bok tvänne ord af Thiers, det första af den liberale journalisten Adolphe Thiers år 1830; det andra blott fyra år senare af mr Thiers, kunglig minister för det inre.

»Det finnes ingen fara i oinskränkt tryckfrihet», så lyder det första af dessa yttranden, »endast sanningen verkar. Hvad som är falskt gör ingen skada och förstör sig genom sin valdsamhet. Ingen regering blef någonsin störtad genom smädeskrifter.»

Och så det senare: »Insurrektionerna både i Lyon och Paris hafva blifvit förorsakade af pressen. Det är pressen i allmänhet, som verkat dessa beklagansvärda olyckor.»

Revolutionen var öfver, friheten vunnen. Man må tänka hvad man vill om det sätt hvarpå striden utfördes; man må påstå att bland mängden rådde dåsig likgiltighet och att framgången uteslutande var att tillskrifva vissa ädla, vidt seende fosterlandsvänner ur de bildades klass; eller man må gå till motsatt ytterlighet och, i likhet med mer än ett amerikanskt och utländskt äreminne, söka bevisa att frigörelsen uteslutande var frukten af en allmän hela folket genomströmmande hänförelse, framkallad icke af nöden och brödbristen liksom i franska revolutionen, utan af en sällsport kärlek till rättens och frihetens grundsatser; man må till och med — om annars detta är tänkbart — ogilla de grundtankar, som rörelsens store ledare skrefvo på sin fana. Hufvudsaken är dock, att friheten var

en verklighet; och på frihetens mark växte med oemotståndlig lifskraft pressen, den nya tidens väldiga frihetsträd.

På samma sätt gick det i Europa. Pressen vantrifdes före den stora revolutionen. Men från den dag, då grundsatserna om frihet, jemlikhet och broderskap — dessa sköna fridsröster, hvilka tidernas trängsel förvandlade till blodiga, skräckingifvande stridsrop — från den dag, då dessa grundsatser fritt eller af nödtvång erkändes, vaknade pressen äfven på denna sidan Atlanten till nytt lif.

Orsaken är helt naturlig. Der förtrycket herskar, der fins ingen offentlig mening. Huru skulle de åsigter som födas i de enskilda medborgarnes inre kunna sammanslutas till ett allmänt tänkesätt, då det fria ordet i tal och skrift är belagdt med bann? Dessutom draga nog de, som hålla makten, försorg derom, att deras mening framställes såsom den laglydiga, fridsamma stora allmänhetens.

Men när ordet släppes löst och den frie mannen får rätt att söka anhängare för sina åsigter, då bildas inom kort en offentlig mening.

I och med det samma bildas också öppna partier. Icke partier, hvilka dölja sitt hopp, sitt hat och sina framtidssyften i mörkret, tills de en gång, då förtviflans mått är rågadt, utbryta i nihilismens eller kommunismens blodsbragder, utan öppet framträdande partier, som med öfverbevisningens makt söka att sprida sina tankar om statsförfattningen, om den offentliga hushållningen och om religionen.

Det kunde måhända tyckas förträffligt, om samhället vore så endrägtigt att allmänna meningen icke vore delad; om, med andra ord, partier icke funnes. Säkert är att hittills ett sådant samhälle icke kunnat uppletas annat än

i Utopias drömda land. Åsigter utvecklas icke endast på sakförhållandenas grundval; de framkallas hos massorna mycket oftare af subjektiva känslor. Olika tankar i politiken skola finnas så länge som afundsjuka finnes. Partier måste uppkomma, så länge den ena menniskan kan säga till den andra: du är rik, jag är fattig; du har makt, jag har ingen.

För att förfäkta eller bekämpa gängse åsigter behöfver hvarje parti sina särskilda organ. Och ju lifligare det politiska lifvet är, ju djupare det tränger in i alla samhällslager och sträcker sig till de aflägsnaste landsorter, dess flere tidningar äro behöfliga. Detta är ett af skälen hvarför Amerikas press efter revolutionen visade en så oerhörd tillväxt.

Fyrtiosju tidningar utkommo i de förenade kolonierna vid krigets slut år 1783 eller det år, då tryckaren och tidningsmannen Franklin såsom sitt folks ombud fick hedern att i Versailles underteckna det fredsfördrag som erkände Förenta staternas sjelfständighet.

Under den närmast följande tiden gälde det Unionens upprättande och stadgandet af hennes så väl som de enskilda staternas författningar. En liflig öfverläggning fördes; också hade tidningarnas antal vid nittonde århundradets ingång vuxit till öfver två hundra.

Deras kännetecknande drag voro i mycket de samma som före revolutionen. De ledande politiska männen begagnade sig fortfarande flitigt af deras spalter; men frihetsglöden var nu så att säga täckt af aska. Det var de enskilda politiska grundsatserna eller partiets syften, åt hvilka de egnade sin pennas öfverlägsenhet.

I fråga om utländska nyheter gick det temligen trögt framåt. Samfärdseln med utlandet var altjemt långsam.

Svårt var det äfven att följa Bonaparte och hans motståndare på de snabba krigstågen och att skildra de oupphörliga omgestaltningarna, särdeles som utgifvarne voro föga hemma i jordkunskapen, en naturlig brist, då en atlas i kolonierna var en sällsynthet. Också gjorde sig »borgarekonungen», Louis Philippe — vid denna tid skollärare i Boston — särdeles väl förtjent om den amerikanska pressen genom att skänka utgifvaren af The Centinel en geografisk atlas såsom erkänsla för visad välvilja vid nyheternas ankomst från Europa. Denna kartbok satte utgifvaren i tillfälle att med en åskådlighet som skänkte hans tidning stort försteg låta sina läsare beledsaga hjelten från Corsica på hans sagolika bana.

I fråga om inhemska och lokala nyheter var företagsamheten något större än fordom. Särskildt medförde utvecklingen af Förenta staternas näringslif stor efterfrågan af underrättelser om handel och skeppsfart. Vissa tidningar begynte att dagligen låta små båtar kryssa utefter hamnen på jagt efter dessa nyheter. I hvad väder som helst flögo de ut öfver böljorna, och deras kapten, på skämt kallad »kommendören», nekade sig ej sällan nattens hvila för att tidigare än andra kunna bestorma fartygens befälhafvare med hundrade frågor. Särskildt prisas på detta fält en viss reporter i Boston. Stundom glömde denne i brådskan sin anteckningsbok; då nedskref han på naglarne latitud, longitud och andra sifferuppgifter samt anförtrodde resten åt sitt aldrig svikande minne.

Tryckfrihet var den frihetens sköld som den amerikanska revolutionen först och främst kräfde såsom ett oundgängligt skyddsvapen. Frihet ej blott till innehållet, utan äfven frihet från tryckande pålagor: skatten på tidningar

hade ju i sin mån bidragit att framkalla oviljan mot moderlandet. Också erkände den nya lagstiftningen denna grundsats såsom ett fritt folks naturliga rättighet.

Men snart visade sig dock staternas regeringar alt för mycket barn af sin tid. De vågade icke oförbehållsamt tillämpa sina egna grundsatser. »Blir pojken kung, nog blir han rojalist», säges Gustaf III ha yttrat om sin son. De som utgjorde styrelsen sågo från sin höga plats press- och yttrandefrihet med andra ögon än före sin upphöjelse.

Redan 1798 utfärdade unionsregeringen den s. k. Alien and Sedition law, hvilken betydligt inskränkte tryck- och yttrandefriheten. Inom vissa af de enskilda staterna gjordes derjemte ett försök att införa en ny s. k. Stamp Act, enligt hvilken tidningarna belades med stämpelafgift så dryg att den med ens tvingade flere af dem att upphöra. Denna skatt betraktades dock af allmänheten såsom ett så afgjordt ingrepp i pressfriheten att legislaturerna icke länge vågade bibehålla den.

Ännu dröjde det dock innan de offentliga myndigheterna förstodo att munlås icke är det säkraste medlet att qväfva misshagliga eller orättvisa uppfattningar. Här och der anlades pressrättegångar som erinrade om de engelska guvernörernes tid. Man ville ej tillåta klander af den lagstiftande och verkställande maktens åtgöranden eller angrepp mot de personer som medborgarnes förtroende beklädt med samhällets äreposter.

En af de mest beryktade af dessa processer var den der en medlem af kongressen, mr Lyon, anklagades derför att han i en tidningsartikel tillåtit sig »listiga och ej rent utsagda anklagelser» mot Washington och antydt att Unionens främste embetsman skulle vara fallen för »löjlig ståt,

onödig parad och sjelfvisk egennytta». Mr Lyon blef fäld till tusen dollars böter och fyra månaders fängelse.

Denna utgång förefaller egendomlig, betraktad från ståndpunkten af det tänkesätt som numera är rådande. Ingen regering i Förenta staterna bryr sig nu om att taga någon som helst befattning med pressens uttalanden. Obekymrad om alla angrepp, om alt skriket, går regeringen sin väg fram. Hon bryr sig icke om att, iförd polismössa, med klubba i hand hålla razzia bland de ropande rösterna. Hon lemnar domsrätten åt pressen sjelf. Andarne få fritt drabba tillsamman, och alla öfverdrifter, falska uppgifter och förvrängningar lemnas åt partiens ömsesidiga upptuktelse.

Politiska personligheter handla vanligen på samma sätt: de gitta icke upptaga de anklagelser som riktas mot dem. Unionens talrika tryckfrihetsmål röra oftast angelägenheter af mera enskild art.

Vägen från den första ömtåligheten upp till denna trygga öfverlägsenhet tillryggalades långt hastigare än man skulle kunna vänta. Man hade i stort sedt hunnit dit redan inom de två första årtiondena af vårt århundrade.

Ganska belysande är en anekdot som omtalas från tiden för den polska resningen 1830—31. Då sparade de amerikanska tidningarna alldeles icke på hårda ord om tyrannen Nicolaus. Det gick så långt att ryske ministern i Washington i vredesmod vände sig till Unionens statssekreterare för utrikes ärenden med hotelse om en brytning, i fall regeringen icke tystade munnen på Polens frispråkiga vänner.

Statssekreteraren sökte förgäfves visa, hurusom den oinskränkta tryckfriheten gjorde det omöjligt för regeringen att hindra hvar och en att i politiken skrifva hur helst han ville. Denna förklaring förtörnade än ytterligare det

ryska sändebudet, som höll statssekreterarens ord för tomma undanflykter.

Ryssen beslöt derför att vända sig till presidenten sjelf. Han tar sin tidningspacke under armen och infinner sig i Hvita huset. General Jackson mottog honom mycket artigt och lyssnade tåligt till hans långa andragande. Med en förbindlighet, som man knapt kunnat tilltro den gamle krigsbussen, komplimenterade han sin gäst för det tålamod hvarmed han studerade den dagliga pressen. »Men», sade han, »var god och se igenom tidningarna en gång till, och om ni då icke finner att jag har blifvit kallad tyrann, rackare, skurk, dumhufvud tio gånger för hvarje gång man nämt er herres namn, så skall jag genast lägga munlås på dem.»

Det ryska sändebudet följde presidentens anvisning. Den amerikanska betydelsen af pressfrihet hade hittills varit ofattlig för sonen af det med en faderlig regering benådade tsarriket. Han såg nu saken i ett nytt ljus och lät frågan falla.

Det följer dock icke häraf att ens på senare tider uttalanden i politiken alltid lemnas utan yttre näpst. Vid julirevolutionen i Paris lät franska regeringen sönderslå vissa boktryckares pressar; i Förenta staterna har det mer än en gång händt, att folket i egen hög person öfvat eller sökt att öfva en sådan summarisk lynchlagens rättvisa.

Första fallet af sådan godtycklig rättsutöfning förskrifver sig från början af ifrågavarande skede i pressens historia. »Hvarje hjerta», så uttalade sig en utgifvare i Philadelphia, då den store Washington drog sig tillbaka från presidentstolen, der han gjort sitt fädernesland så lysande tjenster, »hvarje hjerta borde slå högt af fröjd öfver att namnet Washington från denna dag upphört att gifva sin stämpel

åt politisk orättrådighet och besticklighet ... Det väcker den största förvåning att en enda person skulle ha bragt sina planer mot den offentliga friheten så långt, att han satt sjelfva dess tillvaro i fara; sådant är icke dess mindre förhållandet, och med detta för ögonen borde denna dag inom Förenta staterna firas som en fröjdefest.»

Detta behagade icke stadens invånare, af hvilka icke så få räknade sig som »Washingtons vapenbröder». Man stormade tryckeriet, plundrade det och kastade stilarne på gatan.

Det var emellertid naturligt, att regeringen från den dag, då hon bestämde sig för ett oförbehållsamt tillämpande af en fullständig tryckfrihets grundsatser, skulle anse sig behöfva ett offentligt organ. Sådant var dessutom redan länge sedan en oumbärlig riksförnödenhet på andra sidan oceanen. The National Intelligencer i Washington vardt derför från början af 1800-talet amerikanernes »Journal officiel» och döptes af sina samtida med det föraktliga namnet »hoftidningen».

De officiella bladen hafva i politiskt hänseende *en* framstående dygd: man kan i dem handgripligen lägga fasta påregeringens åsigter och de skäl hon till deras stöd anför.

Men tidningar af detta slag hafva också några små fel, hvilka utgöra så att säga förtjenstens afvigsida. Om man vänder på medaljen, finner man en sorglig bild af osjelfständighet, lågt öfvergifvande af uttalade grundsatser, samt i afgörandets stunder fördöljande eller förvrängande af sanningen i maktens intresse. De officiella bladen synas ofta hylla den positivistiska historieskrifningens åsigt, »att den som lyckas har rätt». De axla sin kappa alt efter som vinden blåser. Äfven under antagande att vid hvarje förändring i »systemet» redaktionsombyte eger rum, måste

det dock öfva ett demoraliserande inflytande på allmänheten, när sjelfva regeringens basun icke ger en »viss röst», utan litet emellan förändrar signalerna.

Dessa tidningars förtjenst och fel grunda sig således på samma egenskap, nämligen att de äro en ytterst känslig barometer för de maktegandes uppfattning af dagens händelser och tänkesätt.

Detta belyses förträffligt genom följande af Hudson anförda utdrag ur *Le Moniteur* vid tiden för Napoleons flykt från Elba i mars 1815.

1:sta tillkännagifvandet. Odjuret har flytt från sin förvisningsort och afvikit från Elba.

2:dra. Den corsicanska varulfven har landat vid Cap Juan.

3:dje. Tigern har visat sig vid Gap. Trupperna framrycka på alla sidor för att hämma hans framfärd. Han skall sluta sitt ynkliga äfventyr med att gå vilse bland bergen; han kan omöjligt undkomma.

4:de. Vidundret har ryckt fram ända till Grenoble. Man vet icke hvilkens förräderi det bör tillskrifvas.

5:te. Tyrannen har dristat att närma sig hufvudstaden inom sextio timmars marsch.

6:te. Inkräktaren är verkligen i Lyon. Fruktan och fasa grepo alla vid hans ankomst.

7:de. Bonaparte framrycker i ilmarsch mot Paris; men han kan omöjligt nå hufvudstaden.

8:de. Napoleon skall i morgon stå utanför Paris' murar.

9:de. Kejsar Napoleon är i Fontainebleau.

10:de. I går afton intågade h. m:t kejsaren i Paris och tog in i Tuilerierna. Den allmänna glädjen är obeskriflig.

Ofvanstående utdrag är måhända icke äkta. Men det är nära nog lika betecknande att Moniteurs medtäflare Journal des Débats, som icke ens hade den yttre rangen af »officiel», under Napoleons påtryckning påtog det kejserliga livréet och kallade sig Journal de l'Empire, för att derpå 1815 återtaga sitt riktiga namn, så för andra gången skynda sig att bli Journal de l'Empire vid Napoleons åter-

komst men så snart den väl sett honom på väg till S:t Helena hasta att återigen kalla sig »Débats» *.

I Amerika kunde naturligtvis en och samma tidning icke så öppet omsadla. Ett republikanskt blad kunde icke utan vidare draga på sig den demokratiska klädebonaden. Man var vid ombyte af regering nödsakad att också ombyta det officiella organet. Än var det The Intelligencer, än The Globe, Washington Union o. s. v.

Men dessa blad i likhet med andra regeringsorgan hade att kämpa med en stor svårighet. Liksom några af de stora nyinrättade amerikanska universiteten visat en märklig rikedom på professorer, men en särdeles betänklig brist på studenter, så rådde vid de officiella bladen en stor fattigdom på läsare. En religiös eller moralisk sanning utöfvar på vissa menniskor större verkan, om den uttalas af en lekman än af en prest. Hvad som misstänkes att vara yttradt å dragande kall och embetes vägnar gör icke heller alltid inom tidningsverlden så stort intryck.

Regeringen såg sig derför om efter sjelfständiga blad — blad som hvarken sålt sig åt regeringen sjelf eller åt något parti. Men hon sökte förgäfves. Det fans, om man undantager den ädle Garrisons blad, egnadt åt slafvarnes befrielse, ingen enda tidning som icke åt en legodrängs bröd i partiernas sold.

Än i dag har nära nog hvarje senator eller kongressman i hemorten sitt organ, »munstycke», som det kallas, i någon liten oftast af allmänheten ringaktad lokaltidning, hvilken han understöder med egna eller partiets medel. Ända till midten af trettiotalet voro alla tidningar, stora och små, uppgående till ett antal af ett tusen, intet

* Orvar Odd. Valda skrifter. Stockholm 1882. B. III. Pariserpressens historia.

annat än partiernas »mouthpieces», deras slafviska, osjelfständiga »officiella» organ.

Större eller mindre, voro de hvarandra lika i fråga om den allmänna anordningen. Utgifvaren tillsattes af en klick i Washington eller i någon annan medelpunkt för det politiska lifvet. Han sålde sig med hull och hår åt sitt parti. Hans personliga åsigter berörde i följd häraf icke den läsande allmänheten. Man sökte i hans tidning endast fakta och nyheter. För att skaffa de senare fordrades omkostnader långt större än tidningen genom inflytande annons- och prenumerationsmedel kunde bära. Hon såg sig derför oundvikligt hänvisad till »subsidier» af det parti, för hvilket hon drog sina vapen i skandalskrifveri eller genom att, så vidt möjligt, vränga fakta till partiets fördel.

Denna slafviska ställning förnedrade naturligtvis tidningsmännen såsom klass.

De Tocqueville fann sig omkring år 1835 berättigad att fälla följande omdöme om Amerikas tidningsskrifvare: »De äro vanligen i mycket låg ställning, med klen uppfostran och förråda en viss råhet i uppfattningen. Den amerikanske pressmannens kännetecken äro ett öppet och groft vädjande till sina läsares lidelser. Han lemnar grundsatserna i deras värde och angriper i stället personers karakter, följer dem i deras enskilda lif, afslöjar alla deras svagheter och laster.»

Men författaren af Demokratien i Amerika anade icke att just då han nedskref dessa ord, den svaga ljusningen till en bättre tid redan randats. Den sjelfständiga pressen, ännu blott ett stapplande barn, inträdde helt obemärkt på skådeplatsen och blickade dristigt omkring sig. De tusen af partierna underhållna tidningarna utsände årligen ett hundra millioner exemplar. Tio år senare spredos af sexton hundra tidningar nära två hundra mil-

lioner exemplar. Tillväxten berodde främst på den mängd af läsare, som de »oberoende» bladen förvärfvat. »The independent press» var en verklighet. En revolution hade i all tysthet försiggått. Pressen i sin helhet var icke längre en legoknekt, som sålde sig för bröd; och de Tocqueville skulle icke rättvisligen kunnat upprepa sin hårda dom öfver Förenta staternas tidningsmän, om han ett par tiotal år senare undersökt amerikanska samhällsförhållanden.

VIII.

Ur pressens historia: den oberoende pressen.

> Den segerrikaste tidningen i Amerika är alltid den som utsäger sanningen utan att bekymra sig om dess verkan på teorier, partier, kotterier och strider om presidentvalet.
>
> Om det fins tio bagare i en stad skall den med tiden få bästa åtgång som för samma pris gör det bästa brödet. Det bästa tidningsbrödet är nyheter . . . Alt annat är teori, slutsatser som kunna vara riktiga eller ock motsatsen.
>
> JAMES PARTON.

Som sagdt, en omhvälfning hade försiggått. Pressen var verkligen frigjord; åtminstone dröjde det icke länge, förr än alla större blad voro oberoende af partiernas materiella understöd. Huru hade förändringen åstadkommits?

Här, såsom så ofta annars, var penningen den mäktiga häfstången.

Det låter egendomligt, men är dock verkliga förhållandet, att det ofantliga framsteget orsakades deraf, att tidningar begynte utgifvas till ett pris af en cent i stället för sex cents.

Allmänheten var trött att lyssna till politiska betraktelser, hvilka ord för ord följde partiernas diktamen. Hvar-

för låta predika för sig just de samma åsigter, som man redan vunnit på politiska partimöten och i klubben? Och än mer: man kände sig icke viss på att de redogörelser i sak, hvilka af tidningarna meddelades rörande offentliga förhållanden och offentliga personer, flöto med sanningens klarhet ur den besoldade utgifvarens penna.

Dertill voro de förnämsta tidningarna till formatet ytterst obeqväma, »sängfilttidningar», hvarjemte deras skrifsätt var stelt, trögt och didaktiskt. De saknade rörlighet och godt lynne.

Här hade man således goda skäl till missnöje och längtan efter något bättre.

Men det ansågs inom tidningsverlden såsom en orubblig trossats att en tidning icke kunde förtjena sitt dagliga uppehälle utan att understödjas af ett visst partis fattighjelp: man skulle aldrig kunna vinna nog stor läsekrets för att täfla med de blad hvilka fortfarande öste ur denna källa.

Om emellertid någon skulle våga försöket att endast stödja sig på en vidgad krets af läsare och annonsörer, vore första vilkoret att han sänkte prenumerationspriset. Tidningarna voro för dyra för menige man.

Ungefär vid denna tidpunkt — midten af 1830-talet — egde en revolution rum inom Frankrikes tidningsverld. Restaurationens ordentliga och högtidligt allvarliga blad med Journal des Débats i spetsen fingo farliga medtäfiare i den s. k. »affärspressen» d. v. s. ett nytt slags tidningar som i främsta rummet voro affärsspekulationer. Émile de Girardin, hvilken vunnit oerhörd framgång med ett billigt läsebibliotek »Journal des Connaissances Utiles», insåg att om den politiska tidningen förvandlades till ett billighetsblad som stödde sig förnämligast på annonser

skulle äfven den kunna göras till en riktig guldgrufva. Men för att vinna annonsörer fordrades talrika läsare; för att erhålla stor läsekrets behöfde man — framför alt i Frankrike — qvinnornas bevågenhet. Följetongen, d. v. s. romanen serverad i små dagliga smakbitar skulle blifva lockbetet för det täcka könet. Och med afdelningen under »strecket» till hufvudsak började så »affischmannen», homme affiche som han kallades, att utgifva La Presse till ett pris af fyrtio francs om året, eller jemt hälften mot det vanliga priset för en stor fransk tidning. Efter ett halft år eller i slutet af 1836 utsände La Presse ensam omkring hälften af hela pariserpressens till 70,000 uppskattade antal exemplar.

I England var redan The Penny Magazine i full gång. Det infördes i talrika exemplar från London till New York.

Behofvet af billiga tidningar gjorde sig således kändt på mer än ett håll. Utan detta behof skulle de naturligtvis ej ha vunnit en så snabb och dittills oerhörd framgång. Visserligen afsågo deras utgifvare i främsta rummet egen vinst; men, måhända utan att ana det, bidrogo de på samma gång att gifva pressen en yttre utveckling och en ekonomisk styrka som på mer än ett håll gjorde det möjligt att afskudda partiernas ok och uppträda sjelfständigt.

De första billiga bladen inom Förenta staterna ledo emellertid snart skeppsbrott. Det hjelpte icke ens att de leddes af män sådana som Horace Greeley och James Gordon Bennett. Det var uppenbarligen icke nog att sätta priset lågt och att afskudda sig partioket. Det fordrades äfven att ega rygg, så att man kunde bära ett eller annat års förluster, eller ock att så öfverträffa de äldre tidningarna i formens och innehållets lockelse, att man med *ett* slag finge tillräckligt många läsare för att tryggas mot ekonomiska hinder.

»Vara eller icke vara», det är frågan. Man fick genom en dyrköpt erfarenhet alldeles klart för sig, att om tidningen lemnades till sex gånger billigare pris, så måste hon påräkna minst sex gånger så många läsare.

Men de misslyckade försöken hade äfven uppenbarat en annan sak, nämligen att det bland »folket» verkligen fans en läsekrets och att den tid var förbi, då tidningen såg sig nödgad att söka sina kunder endast inom de s. k. bildade klasserna. Pressen vände sig hädanefter till den stora allmänheten.

När man i Europa söker läsare bland det egentliga s. k. folket, tillgriper man ofta det knepet att med bitterhet anfalla styrelsen och de högre klasserna. I stället för att intaga en oberoende ställning gör man sig sjelf till den mest ensidiga partigängare.

I Förenta staterna, der folket är suveränt och der — vid denna tid ännu mera än i våra dagar — motsättningsförhållandet mellan hög och låg icke finnes till eller rättare icke erkännes, der vidare de politiska partierna äro grundade icke på social åtskilnad, utan på nationalitet och politiska tycken eller åsigter — der skulle en tidning, som för mycket ordade om det »förtryckta» folket och de »högre» klasserna, med misstro mottagas af den frie mannen, som i fullt mått vet med sig att »en ann' är så god som en ann'».

Andra lockmedel behöfde således användas. Det var ej nog med att formatet minskades och priset sänktes. Detta hade man redan pröfvat, utan att det befunnits tillräckligt.

Små lokala och personliga nyheter — sqvaller, som man stundom nämner dem — ha i alla tider vunnit mängdens tycke. För den som icke genom bildning lärt sig att lyfta blicken öfver de omgifvande hustaken är det af

mycken vigt att så vidt möjligt få reda på hvad som tilldrager sig under dem. Då det dertill ligger i det republikanska lynnet att icke just vara rädd för offentligheten, utan att snarare för omvexlings skull finna det rätt trefligt att se sitt eget och sina bekantas namn »på prent», får man icke med svensk uppfattning döma en sådan axplockning på den enskildes inhägnade åker såsom ett förfärligt ingrepp i familjelifvets fridlysta helgedom. Den rättrådiga delen af Amerikas befolkning är icke och har aldrig varit blyg för nyhetsjägaren.

Man började derför med hittills okänd systematisk noggranhet skörda de lokala nyheterna särdeles inom New York, den nya rörelsens vagga.

Smånyheterna spelade således i mycket samma roll som följetongen i Frankrike. På samma gång erhöllo de aldrig i Förenta staterna den olycksaliga öfvervigt som i Frankrike under den tredje Napoleon, der »la petite presse» med grin åt allt som var högt och ädelt på sitt område framgångsrikt täflade med Offenbachiaderna inom musiken . . .

För den, som icke har några penningar att tanklöst förspilla, är det slutligen af stor vigt att få veta, hvarest de bästa och billigaste lifsförnödenheter kunna köpas. En folktidning måste derför vara en annonstidning. Att skaffa annonser vardt derför redan för läsarenas skull en vigtig uppgift för utgifvarne af Amerikas »penny papers».

Lyckades det att på denna väg få företaget att bära sig, skulle man utan vidare svårighet vinna hvad man genom afkastande af partiernas gyllne länkar åsyftat: man kunde fritt och ärligt säga sin mening och framför alt meddela alla nyheter, alla redogörelser för faktiska förhållanden och för offentliga förehafvanden, utan att i någon

mån färglägga dem. Genom att så göra skulle man åter snart nog vinna än flere läsare, och detta just bland en krets som måhända annars skulle föredraga de gamla dyrare bladen; ty allmänheten, uppfyld af misstro mot partitidningarna, skulle snart fatta värdet af en oberoende tidning, måhända icke på grund af dess ledares åsigter — de kunde ju icke vara alla till lags — men derför att nyheterna gåfvos ej blott färska — detta faller af sig sjelft — utan sanna.

I land med stora politiska och ekonomiska omkastningar gäller det nämligen främst att man kan fullt och fast förlita sig på en tidnings sanningsenlighet i fråga om uppgifter. »Ty», säger en författare, »i de ledande artiklarne talar en menniska till andra menniskor; i nyheterna är det försynen som talar till menniskorna.»

Slutligen måste alt hvad tidningen innehåller framställas med ett skrifsätt som är kort, målande och lifligt. De långa ledande artiklarne i förnämt undervisande tonart ersättas af mindre didaktiska och mera »familjära». Skrifsättet bör med ett ord vara den stil som stundom betecknas såsom den »franska», eller som det på det amerikanska tidningsspråket äfven heter »paragraph writing».

Alla dessa förändringar infördes naturligtvis icke genast. Hvar och en af de nya billiga tidningar, hvilka tid efter annan uppträdde, tog famlande steg i den rätta riktningen. Men enligt Darwins lag om urvalet egde endast de bästa af dem bestånd. De öfverlefvande togo de afsomnades erfarenhet i arf. Det var The Sun och The Herald som medvetet sammanstälde och satte i verket alla de nya förbättringarna. Det var framför alt The Herald som visade den tviflande allmänheten huru en tidning genom sina allmänna anordningar och sitt skrifsätt kunde vinna ett ekomiskt oberoende, som medförde och betryggade politisk

sjelfständighet. Med uppträdandet af mr Bennetts för öfrigt långt ifrån i alla afseenden tilltalande tidning var »the independent press» en verklighet.

»Från denna dag är New York Heralds historia den amerikanska pressens historia» — d. v. s. åtminstone i vissa afseenden.

James Gordon Bennett d. ä. föddes mot slutet af förra århundradet i Skotland, hvars hafrebröd närt så många kraftiga personligheter. Efter slutad skola sattes han i ett katolskt prestseminarium. Det andliga tegelslageriet passade dock icke för hans sjelfständiga sinne. Han drog af sig den sida rocken och begaf sig ut på äfventyr. Nya verlden lockade honom genom sin underbara företagsamhet. Den unge emigranten kunde icke ana att han sjelf en gång skulle gifva sitt nya fädernesland ett nära nog oöfverträffadt föredöme i denna dygd.

Liksom så många andra invandrare med boklig bildning och svag kassa sökte Bennett först plats som skollärare. Men lärarens ädla kall, der intet göres mera behof än den tysta obemärkthetens jemna arbete, förnöjde icke hans rörliga själ. Han försökte sig inom kort såsom korrekturläsare vid en tidning i Boston. Att jaga efter tryckfel i de långa tidningsspalterna fann han snart ännu odrägligare än att sitta i skolkatedern. Han begaf sig derför till New York att der söka sin lycka. Efter hvarjehanda förfelade företag begynte han att hålla föreläsningar i nationalekonomi, ett ämne åt hvilket han egnat grundliga studier.

Ändtligen hade han kommit så långt att han vid trettio års ålder kunde inköpa en liten tidning. Men ehuru han betydligt sänkte priset, gick företaget öfver ände. Tidningen hade icke nog kapital. Hon vardt endast en dagslända, hvilken inom kort för alltid sänkte sina vingar.

Felslagna förhoppningar voro således de trappsteg, på hvilka Bennett nådde sin storhet. Samma till det yttre underliga väg hade också Amerikas andre store tidningsman, Horace Greeley, att tillryggalägga innan han vann sitt ofantliga inflytande. Båda förlorade de sina materiella besparingar. Men de skördade vinsten af en stärkt vilja och förvärfvade visshet att pressen var deras kallelses fält.

Bennett öfvergaf från denna tid aldrig det politiska skriftställeriet. Han var såsom reporter eller underredaktör förbunden med flere olika tidningar. Han hade dock ingen rast eller ro förr än han gifvit verklighet åt den tanke som bodde i djupet af hans inre. Han måste ha sin egen, af alla oberoende tidning. Kort innan han fylde fyrtio år utgaf han den 6 maj 1835 första numret af The Herald.

Han hade nu funnit det lifsverk, der hans klara hufvud, hans spetsiga penna, hans mångsidiga erfarenhet, hans obegränsade företagsamhet, hans verkställande förmåga och hans skotska ihärdighet kunde utveckla sin fulla kraft.

Det *pronunciamento* hvarmed den nye tronkräfvaren inom pressens rike helsade dem, som han ämnade göra till sina undersåtar, innehöll bland annat följande:

»Vid en *début* af detta slag talar mången om grundsatser — politiska grundsatser, partigrundsatser — såsom ett slags fälla att deri fånga allmänheten. Vi önska att man i detta afseende måtte oförtydbart förstå oss. Vi frånkänna oss offentligen alla sådana »fällor», alla s. k. grundsatser, alla politiska partier... *Vi skola icke understödja något parti, icke vara verktyg för någon grupp eller »coterie», aldrig låna oss åt något val eller uppställandet af någon kandidat från presidenten till poliskonstapeln.* Vi skola söka att återgifva fakta i fråga om hvarje offentligt och passande ämne utan alt ord-

pRål och färgläggning och förse dem — der sådant synes oss lämpligt — med rättvisa, sjelfständiga, oförfärade och godlynta anmärkningar... Då vi erbjuda en tidning för det låga priset af tre dollars om året utan förhöjning, om hon tages för så kort tid som en vecka, och då vi hålla henne jemngod med hvilket som helst af de dyra bladen i fråga om talang, smak, noggrannhet och skarpsinne, bör det icke finnas någon menniska här i staden, man eller qvinna, som icke kan säga: nu har jag verkligen fått mig en tidning, hvilken berättar mig alt som tilldrager sig i verlden. För ögonblicket har jag brådtom, men jag skall stoppa henne i fickan och läsa henne, när jag får ledigt.»

Sjelfständighet och godt lynne äro två saker, på hvilka amerikanen sätter mycket högt värde. De visade sig redan från början i The Heralds spalter. Derför var tidningen inom några dagar allmänhetens gunstling.

Att denna folkgunst icke från The Heralds och de andra billiga tidningarnas sida vanns genom ett opassande ockrande på vissa klassers dåliga egenskaper utan snarare i trots af åtskilliga felsteg i den riktningen, derom har man ett särdeles ojäfvigt uttalande från ett af de gamla »sängfiltbladen», The Journal of Commerce. Med en sanningskärlek, dubbelt prisvärd, då yrkesafund var en nära liggande frestelse, uttalar sig den »respektabla sex cents tidningen» om sina späda och prisbilliga medtäflare.

»Så vidt vi kunna döma», heter det i ett nummer sommaren 1835, »skötas the penny papers med lika mycken förmåga som de stora tidningarna, och i fråga om moralen anse vi verkligen att de stå öfver sina sex cents samtida. Vi ha iakttagit dessa små tidningars hållning, och vi ha kommit till den öfvertygelsen, att de utgöra en vinst för det moraliska och intellektuella maskineriet ibland oss. Antalet tidningsläsare har genom dem sannolikt fördubblats, och de spridas såsom vägbrytare bland de klasser, hvilka hittills lidit stor

brist på allmänna underrättelser... De äro i fråga om politiken mindre partitidningar och mera amerikanska...»

Om icke detta omdöme bure pregel af en sanningskärlek som låter alla personliga intressen träda i skuggan, vore man frestad till det antagandet att det skulle fått en något olika lydelse, hade The Journals utgifvare varit begåfvad med profetisk förmåga. Det dröjde nämligen icke många år förr än ett par af dessa »små blad» voro Unionens förnämsta tidningar. De voro icke blott »vägbrytare bland de klasser, som dittills lidit stor brist på allmänna underrättelser», utan de voro de ledande bland alla lager af det amerikanska samhället.

Det är i sanning kännetecknande för Förenta staternas skaplynne att pressen nådde sin mandoms höjd först när han stödde sig på massorna, på »folket».

Vid tiden för The Heralds framträdande egde Unionen femton millioner invånare. New Yorks befolkning utgjorde 270,000. I denna stad, hvilken redan då utan all jemförelse var medelpunkten för pressens lif, utgåfvos elfva sex cents tidningar och fyra billiga »penny papers». Af de senare hade en enda sex tusen prenumeranter; alla de öfriga långt under fem tusen och ett par blott fem hundra. De stora bladen utgåfvo i medeltal sjutton hundra exemplar.

Samfärdsmedlen voro jemförelsevis långsamma och dyrbara. Ångbåtar funnos i obetydligt antal, jernvägarna voro just i sin uppkomst. Tidningarnas spridning skedde hufvudsakligen genom de vanliga postlinierna eller genom särskildt af dem bekostade ridande postiljoner. Äfven för vinnande af underrättelser sågo de sig hänvisade till samma trögt flytande nyhetskanaler.

Det skulle dock icke dröja många år, innan ångbåtar plöjde alla de segelbara floderna, och ånghästen pustande

ilade från stad till stad öfver hela Unionen. Än mer: den elektriska telegrafen skulle inom några få år omspinna hela landet med ett nät af underbara trådar, der budskap kunde sändas snabbare än hjertats pulsslag.

Det var med ett ord i en morgonstund, då luften var fyld af halft drömmande förhoppningar, som den oberoende pressen först vaknade till lif.

Måhända var det en stor fördel för mr Bennett och hela Amerikas tidningsverld att förhållandena vid The Heralds första uppträdande ännu icke hunnit utveckla sig. Derigenom sattes han i tillfälle att personligen ingripa på alla tidningspressens områden. Med en andlig jättes arbetsförmåga utförde han sjelf alt arbete som icke var af rent mekanisk natur. Ledande artiklar, literär kritik, nyheter från in- och utlandet, polisunderrättelser, de korta bitande eller lekande småparagrafer för hvilka The Herald vann en tidig ryktbarhet — alt ordnades och utskrefs af utgifvaren. Ja, hans uthållighet bar äfven bördan af räkenskaper och bokföring.

Denna erfarenhet så väl på tidningens literära som dess ekonomiska område var det som gjorde honom skicklig att uppträda som reformator och att på hela Amerikas press inympa förändringar i det ena som det andra afseendet.

Mr Bennetts studier ledde honom att först rikta sin uppmärksamhet åt de ekonomiska frågorna. Ej nog dermed att han egnade särskild omsorg åt allmänna spörsmål i handel och nationalekonomi. Han ansåg ock att pressen bör vara samhällets väktare, som icke tillåter att medborgares egendom genom öppen eller bemantlad brottslighet sättes i fara. New Yorks börsspekulanter hade stiftat ett slags »ring», ett jesuitiskt sällskap in majorem Dei gloriam, d. v. s. till guldkalfvens ära och medmenni-

skors bedragande, ett sällskap som hade till mål att genom konstlade prisfall eller stegringar bestjäla allmänheten. The Heralds utgifvare beslöt att draga täckelset från Wall Street och att hindra dess falskspelare att ostördt öfva sitt yrke. Han införde derför noggranna, af honom sjelf personligen samlade uppgifter på prisnoteringarna öfver alla offentliga papper och bifogade betraktelser, råd och varningar med anledning af kursens vexlingar.

Detta väckte naturligtvis hos börsmännen en oblandad harm. Men hvarken hot, personliga öfverfall eller förgylda böner inverkade på den dristige skotten. »*En* tidning åtminstone» sade han, »skall säga hvad Wall Street i verkligheten är och hvad som der bedrifves.»

Nu äro dylika finansiella redogörelser oumbärliga i hvarje större blad . . .

Det var emellertid ej blott börsfurstarne, understödda af afundsamma tidningar, som The Herald genom sina nymodiga anordningar bragte i harnesk. Mr Bennett företog sig att med den största noggranhet redogöra för de religiösa samfundens finansiella ställning och för det sätt, hvarpå de använde sina medel. Detta ansågs af ett eller annat skäl såsom ett ohelgande af religiösa ting.

Då dertill det oförtrutna bladet snart började meddela sina läsare utförliga referat af predikningar, som höllos af de mest framstående bland New Yorks presterskap, höjdes ett väldigt anskri af ovilja mot en tidning som så drog heliga ting ned i stoftet. The Herald förklarades ordentligt i bann af presterne, af de religiösa sällskapen och deras organ, samt i öfrigt af alla de andliga eller verldsliga tidningar som funno det med sin fördel öfverensstämmande att motarbeta den nye yrkesbrodern.

Bennett lät dock icke skrämma sig. Här liksom i så många andra fall arbetade han för framtiden; han

förutsåg att stämningen skulle förändra sig, när den första öfverraskningen lagt sig.

Det dröjde heller icke länge förr än man såg att offentlighet är ett förträffligt hjelpmedel, när det gäller att befordra en sak som icke har något skäl att skämmas för sig. Allmänheten vardt långt offervilligare, när hon fick klart och enkelt veta till hvad ändamål hon skänkte sina penningar. Mötena besöktes långt talrikare, då deras förhandlingar år efter år meddelades till många tusen läsare. Ja, numera går det så långt, att samma sällskap, som fordom bittert fördömde att reporters smögo sig in bland den lyssnande mängden, lika bittert beklaga sig, om den plats, som hålles i beredskap för de stora tidningarnas representanter, vid vigtiga tillfällen är obesatt. Och äfven den minsta lokaltidning plägar i sina spalter upptaga redogörelse för de kyrkliga och religiösa sammankomsterna på platsen.

Det gick på samma sätt med predikanterne. För så vidt som de visste med sig, att deras lifs högsta önskan var att bära sanningens budskap till så många själar som möjligt, inságo de snart fördelarna af att på detta sätt vinna hundra tusen åhörare i stället för två eller tre tusen. Och den invändningen, att själasörjaren borde tala förtroligt med den åt honom anförtrodda församlingen och icke »urbi et orbi», tystnade, när man märkte, huru mycket tidningarnas redogörelser bidrogo till sund kyrklig lifaktighet.

Derför meddelar fortfarande hvarje måndagsnummer af The Herald sammandrag af predikningar som hållits dagen förut i New York, Boston, Philadelphia; ja, oceankabeln bär till och med märkliga predikanters ord från Roma, Paris och London *.

* Spurgeon's predikningar för hvarje söndag öfversändas per kabel till införande i måndagsnumren af The Philadelphia Press.

Denna sed att redogöra för en eller flere af söndagens predikningar är nu ett af de betecknande dragen inom Amerikas press, och intet kan mera påtagligt öfvertyga främlingen om religionens yttre makt inom Förenta staterna, om den amerikanske predikantens oerhörda inflytande, om det erkännande, allmänna meningen skänker honom, samt om nyttan af undervisningen från predikstolen. Betydelsen af denna anordning såsom ett nationelt religiöst bildningsmedel har äfven vunnit erkännande på denna sidan oceanen; i sjelfva det konservativa England har Saturday Review anbefalt denna sed åt Storbritanniens tidningspress . . .

Ännu en af Herald införd beståndsdel af texten har öfvergått till hela pressens gemensamma egendom.

Numera finner man i flere af de stora bladen en kort öfversigt, ett slags kondenserad upplaga af alla dagens nyheter. Den stammar från The Herald. Den infördes först i dess veckoupplaga, hvilken då sjelf var en ny inrättning. Nu för tiden åter är det så vanligt att de dagliga bladen utgifva veckoupplagor, att det knapt finnes något som saknar en sådan; dertill utgifver nu ungefär en sjundedel af de dagliga tidningarna hvarannan- eller hvar tredje-dags upplagor.

Men sitt allra största skarpsinne uppbjöd mr Bennett för att trygga sin tidnings ekonomiska ställning. Detta så väl ur affärssynpunkt som för det moraliska och politiska oberoendets skull. Hans klara blick insåg att detta mål kunde vinnas endast genom förbättrade anordningar i fråga om ekonomien och genom oöfverträffad rikedom på snabba och tillförlitliga nyheter. Det senare skulle otvifvelaktigt i hög grad vidga läsekretsen. Och liksom É. de Girardin insåg Bennett att det blad som hade största läsekretsen otvifvelaktigt skulle vinna de flesta annonserna.

Före denna tid såldes alla tidningar på kredit. Det fans tidningar, hvilkas böcker i obetalda prenumerationsafgifter uppvisade ända till 30—40,000 dollars, ja, i ett fall icke mindre än 150,000 dollars. Mr Bennet införde det s. k. London-systemet, hvilket mångenstädes ännu är gällande i Amerika. Enligt det samma lemnar utgifvaren aldrig sin tidning på kredit. Han är icke annat än varans fabrikant. Han afyttrar henne omedelbart till tidningssäljarne mot 67 procent af det å hvarje nummer tryckta minutpriset. Tidningssäljarne ega hvar och en ett visst qvarter inom staden, der ingen annan har rätt att sälja de tidningar, hvilkas agenter de äro; och denna rätt är så eftersökt, att den stundom betalas med 5—700 dollars. Med andra ord: denna summa betalas för rättighet att köpa tidningen till partipriset och bära omkring henne till alla de personer inom ett visst qvarter hvilka prenumererat mot det åsatta prenumerationspriset.

Härvid är att märka, att prenumeration mottages äfven på så kort tid som en vecka. Stundom ordnar säljaren saken så, att han vid hvarje veckas slut inkasserar afgiften för sex nummer, hvarigenom kostnaden förefaller föga känbar*.

Äfven vid försändningar till landsorten handlar man efter samma regel. Tidningssäljare i de större orterna uppköpa många tusen exemplar på en gång och afyttra dem sedan sjelfva eller genom ombud till allmänheten; och påstås det, att den lilla styfver de skörda på hvarje exemplar mycket ofta gör dem till rika karlar . . .

* Enligt underrättelse som ingått sedan ofvanstående redan lagts i pressen lär The Herald i följd af misshällighet med tidningssäljarne ha inrättat egna tidningsstånd i New York och låter genom egna bud kringbära exemplar till prenumeranterna.

Den gamla seden att vänta på att nyheterna skulle komma af sig sjelfva begrafdes för alltid under The Heralds oerhörda företagsamhet. Tidningens nyhetsjägare svärmade om i New York och dess omgifningar både dag och natt. Nyhetsbåtarne flögo outtröttligt ut öfver New Yorks Bay och ersattes så småningom med dyrbara ångslupar. Jernvägen användes inom kort nästan som om den varit en vanlig landsväg; intet var för The Herald och snart nog äfven för andra blad enklare än att, om något vigtigt var på färde, för egen räkning taga extra tåg. Korrespondenter anskaffades öfver hela Unionen med order att i nödfall utan afseende på kostnad skicka särskilda kurirer. Och när man kommer så långt fram i tiden som till inbördeskriget finner man med hvarje armékår detta Heraldtält och denna Heraldvagn, hvilkas oerhörda kostnad i det föregående omtalats.

Äfven för utländska nyheter sörjde mr Bennett med ovanlig ifver och framgång.

I april 1838 anlände för första gången ångbåtar från Europa. Ångarne Sirius och Great Western ankommo på en och samma dag från Gamla till Nya verlden. När Sirius vände åter, förde den om bord utgifvaren af The Herald, hvilken förstod konsten att gripa ögonblicket i vingen och hinna framför alla medtäflare. Så snart han satt sin fot på andra stranden begynte han att på alla Europas vigtigaste punkter skaffa talangfulla brefskrifvare för sin tidning och så länge han lefde upphörde han ej att värfva pennor för sin korrespondensafdelning.

Sjelfva karakteren af denna del af tidningen förändrades dock i hög grad gonom nedläggandet af den atlantiska kabeln. D:r W. H. Russel, London Times' begåfvade krigskorrespondent under Krimkriget, var länge det mönster efter hvilket tidningskorrespondenter i hela

verlden bildade sig. Hans formfulländade, ordrika »essays» voro i sitt slag oöfverträffliga. Men samma penna som i tältet framför Sebastopol hänförde verlden, misslyckades senare, särdeles under fransk-tyska kriget. Hvarför? Telegrafens utveckling hade alldeles förändrat karakteren af krigskorrespondentens konst; ja, sedan en så väsentlig del af de stora verldstidningarnas innehåll flyger till dem på telegraftråden, har hvarje korrespondens, der det gäller att meddela nyheter, fått en helt olika art, kräfver ett helt annat skrifsätt, en helt ny förmåga af snabb uppfattning och snabbhet i att kasta sina tankar på papperet.

Denna ofantliga användning af telegrafen medför naturligtvis i hög grad ökade utgifter. De hundratusen dollars som Herald gaf ut för sina redogörelser för fransk-tyska kriget, skulle fyra år tidigare, innan kabeln sammanknöt Europa och Amerika, genom allmänna posten ha kunnat inskränkas till tjugutusen.

Men då hade de icke varit så färska. Tiderna hade förändrats sedan de dagar, då allmänheten höll till godo med en enkel förklaring från utgifvaren af The News Letter i Boston att han var »tretton månader på efterkälken med nyheterna från Europa». Nu bryr sig ingen om att ens se på en underrättelse från Gamla verlden, om den icke anländer inom tjugufyra timmar. Telegrafen har omskapat tidningsverlden.

The Herald hade naturligtvis icke nått sin storhet utan att kämpa med svårigheter. Redan ett par månader sedan första numret utkommit, hotades hela företaget med undergång. En vådeld härjade tryckeriet och lågorna förtärde alt. Nitton dagar dröjde det innan nästa nummer utkom. Det sätt hvarpå mr Bennett der skildrar sin olycka är så betecknande för den humoristiska oför-

sagdhet, hvarmed han mötte alla vidrigheter, att ett litet utdrag derur torde vara på sin plats.

»Vi äro åter framme på arenan» — så talar utgifvaren i tidningens namn — »i större format, lifaktigare, bättre, vackrare, pikantare och mera oberoende än någonsin... Eldsvådan slukade stilar, pressar, manuskript, papper, åtskillig dålig poesi, räkenskapsböcker... med ett ord hela The Heralds lekamliga varelse... men dess själ räddades.»

Farligare än eldens makt var det krig som af börsmännen, tidningsutgifvarne, presterne och de politiska partigängarne förklarades så snart det vardt dem klart, att The Herald hotade att rycka till sig spiran. »Den heliga alliansen» — som Bennett hånande benämnde sina motståndare — angrep ej blott The Heralds moral, dess skrifsätt, dess enligt motståndarnes påstående oförsynta inträngande på fridlysta områden; den riktade framför allt sina angrepp mot sjelfva hjertpunkten af dess jordiska lif: dess annonsafdelning. Genom hot och trug sökte den tvinga köpmanskåren att icke annonsera i The Heralds spalter; den nödgade läsesalonger att aflägsna det förhatliga bladet; den sökte injaga förfäran hos tidningssäljare och tidningspojkar.

The Herald var en demokrat midt uppe i det aristokratiska sällskapet. Dess frispråkighet störde den förra friden, och liksom Europas konungadömen, tills de sett sig dertill nödda och tvungna, vägrat dess republiker sitt erkännande, så dröjde det länge innan någon diplomatisk förbindelse kom till stånd mellan The Herald och de andra stormakterna.

Men slutligen måste de böja sig. The Herald svarade på alla anfall och alla skurar af tillmälen genom att en vacker dag utvidga sitt format...

Äfven för personliga angrepp såg sig mr Bennett mer än en gång utsatt. En dag inträngde några herrar på hans byrå och öfverföllo honom på det våldsammaste i den vänliga afsigten att bryta hans högra arm, en ledamot som för honom var mer oumbärlig än för de flesta. Lyckligtvis räddades han genom polis och andra tillströmmande personer.

En annan gång mottog han ett paket, ställdt till honom personligen och enligt uppgift innehållande silfver- och kopparmalm från Cuba. Derjemte var adressen försedd med följande anteckning: *Afsändare señor Alcazor. Skall uppvakta mr Bennett vid sin återkomst till staden.*

Mr Bennett lyckades icke genast få af locket till den lilla låda, som paketet innehöll. Han räckte derför lådan till en af de biträdande utgifvarne. Denne bearbetade locket med en sax, hvarvid några små svarta korn af misstänkt utseende föllo ut på bordet. Man kastade dem i brasan, och med ett ljud, som ingen silfver- eller kopparmalm kunde anses berättigad att gifva ifrån sig, exploderade de.

Den dagen gjorde man inga vidare försök att öppna den mystiska lådan. Följande morgon sattes hon i händerna på detektiva polisen, och sedan hon under ett par dagars tid blifvit blött i vatten, öppnade man henne försigtigt och fann en mycket sinnrikt sammansatt — helvetesmaskin.

Det berättas, att någon af de berömdare franska författarne alltid plägat väga sin egen och andras literära förtjenst i guld, d. v. s. han sporde alltid efter det pris ett manuskript betingat, och påstod att detta till sist vore den enda kritik en författare hade att rätta sig efter.

Under förutsättning att det ligger någon liten sanning i detta sätt att se saken, må här nämnas en tilldragelse från senare tiden af mr Bennetts lif.

Några rika män hade beslutit att inköpa The Herald såsom en ypperlig affär. De gingo till mr Bennett och bjödo honom i det närmaste sju och en half million kronor.

»Sälja The Herald!» sade mr Bennett likasom begrundande: »hm... hvar skulle jag göra af så mycket pengar? Och hvad värre är, hvar skulle jag göra af mig sjelf? The Herald betalar mig mer än räntan på den summa ni bjudit. Jag kan icke äta mer än jag gör nu. Jag kan inte ha mera kläder. Nej, nej! Jag vill icke sälja min tidning.»

Och så gick Amerikas förnämsta om ock icke mest aktade tidning i arf till James Gordon Bennett d. y.

Den 1 juni 1872 afled den äldre mr Bennett vid sjuttiosex års ålder. Hans dödsdag firades lik en sorgehögtid i verldsstaden, der The Herald utgifves. Domstolarnas förhandlingar inställdes och å mångfaldiga byggnader svajade flaggor å half stång. Så erkände samhället pressen såsom en offentlig inrättning och frambar en hyllningsgärd åt en man hvilken, trots mycket som förtjenar ogillande, dock har äran af att med en nästan ofattlig kraft genom »oberoende, originalitet, mod och nyheter» ha bragt hvad man skulle kunna kalla den yttre sidan af pressens verk till en förr ej anad fullkomning.

De föraktade pennytidningarna gjorde pressen i Förenta staterna oberoende. The Tribune, The Sun, The World, The Times — alla de tidningar, som af eget fritt val kämpat vare sig för demokratiska eller republikanska grundsatser eller som i fråga om politiken varit elektiker — såldes alla att börja med för en cent. Det dröjde dock

icke länge, innan de höjde sitt pris. The Herald gjorde till och med detta kort efter sin begynnelse. Utgifvaren kom under fund med, att allmänhetens begär efter hans tidning var så stort att tidningssäljarne mycket ofta togo två cents i stället för en cent. Mr Bennett tyckte att han kunde tjena både sig sjelf och sina läsare genom att använda denna summa till sin tidnings förkofran i stället för att låta den hamna i försäljarnes fickor.

Äfven detta blef ett frö, som bar frukt i de andra tidningarna. Man fann det vara en klok politik för ett uppåtsträfvande blad att börja med ett ytterligt lågt pris; när så tidningen genom prisbillighet, förenad med värderikt innehåll, vunnit en så talrik läsekrets, att hon har råd att förlora ett eller annat tusen, hvilka måhända komma att skrämmas af prisförhöjningen, tillkännagifves helt plötsligt att priset kommer att ökas. Från att ha varit ett måttligt gifvande eller kanske just på spekulation med förlust bedrifvet företag, blir nu tidningen med ens ett verkligt California, långt behagligare och tryggare än guldgräfvarens och dertill, om dess makt rätt begagnas, af oskattbar nytta för menskligheten.

Den omständigheten att så få läsare afstå från sin tidning derför att priset höjes, bär ett godt vitnesbörd om den billiga pressens betydelse. Det visar, att folket blifvit uppfostradt till läslust. »Ju fler tidningar, dess mer läslust», påstå amerikanska tidningsmän. Man behöfver aldrig frukta för rivaler, blott man söker att göra sin egen tidning alt bättre och bättre.

Horace Greeley, hörd såsom vitne vid ett af engelska parlamentet tillsatt utskott för undersökning af de frågor, som rörde stämpelafgift för tidningar, fälde der följande omdöme:

»Tidningen har enligt min tanke lika mycket infly-

tande som alla skolor i landet. Hon skapar enligt min öfvertygelse smak för läsning hos hvart enda barn och förökar intresset för lexorna; barnet får lust att läsa genom vanan att alltid se en tidning eller höra henne läsas.»

IX.

Pressföreningen och telegrafen.

»Furstarne plägade begagna kurirer till att bära sina budskap; *folket* begagnar blixten.»

Trots sin manliga driftighet och praktiska klokhet är amerikanska folket i många afseenden en barnslig nation. Hon fordrar, att hvar och en skall med aldrig slappad ansträngning sköta sin plats som mensklighetens arbetare, hon hedrar den lägste med den högste i den mån han fyller sin kallelses uppgift; men på samma gång betraktar hon hela lifvet med lekfulla ögon. Striden för tillvaron ses i den humoristiska färgen af en stor kapplöpning, der segraren helsas med jubel och handklappningar, det må gälla att hoppa utför ett dånande vattenfall, eller att finna Livingstone, eller att bjuda allmänheten en tidning med de färskaste nyheterna. »Bravo! bravo!» ropar med förtjusning hela Unionen, när en utgifvare medelst blodiga utgifter vunnit några timmars försprång före en annan. »Bravo! *den*, han förtjenar uppmuntran.»

Häraf fann sig dock pressen icke så alldeles väl. Andra olägenheter att förtiga, hände det att ärelystnaden vid ljudet af bifallsropen sprang förbi förståndet. En så förtviflad täflan uppstod mellan de olika tidningarna, att mer än en af dem hotades med ekonomisk undergång.

De som stodo på säkrare fötter sågo i alla händelser sina inkomster alt för hastigt smälta för nyhetsjagtens öfverväldigande kostnader.

Efter telegrafens begynnelse minskades visserligen kostnaderna något derigenom att extra tåg och andra transportmedel icke så ofta som förr voro behöfliga; men å andra sidan var afgiften för ett telegram mångdubbelt större än afgiften för ett bref. Det hände t. ex., att The Herald skickade ett tal af Henry Clay från Cincinnati till New York med en för dessa tider ofantlig kostnad af fem hundra dollars. De nya postpengarna voro väl dryga.

Derjemte yppade sig en annan svårighet. Telegrafen hade gifvit den läsande allmänheten en sådan smak på färska nyheter, att intet annat än dagens eller gårdagens underrättelser lästes med intresse. Men den nya uppfinningen utbredde sig icke nog hastigt. I följd af brist på ledningar kunde omöjligt samtliga tidningar få sina nyheter i rätt tid befordrade. Den korrespondent som slumpen gjorde till telegraftrådens herskare »dödade» sina medtäflare genom att envist behålla sin plats, till dess rivalernes budskap omöjligt kunde hinna fram, innan deras tidningar lades i pressen. Ryktet påstår till och med att en korrespondent, som med en vigtig nyhet hunnit först till telegrafen, erhöll bud från sin byrå att så länge som möjligt upptaga tiden. Men dödstrött af föregående ansträngningar kunde han icke på något vilkor pressa några tankar ur sin hjerna. Lika litet kunde han erinra sig något utantill. I sin förlägenhet telegraferade han till redaktionen om råd. »Tag fram er fickbibel och telegrafera första Mosebok», lydde svaret, och innan korrespondenten lemnade sin plats, hade han afsändt ett egendomligt telegram bestående af de tio första kapitlen i Genesis.

Sedermera stadgades visserligen att telegrafträden skulle i tur och ordning ställas till korrespondenternes förfogande, så att hvar och en fick sina femton minuter. Men äfven detta var vid brådskande tillfällen ytterst otillfredsställande.

Af dessa och andra skäl beslöt man bildandet af en stor förening för alla möjliga nyheters anskaffande; särskildt skulle härigenom vinnas, att telegrafiska underrättelser afsändes samtidigt till alla medlemmarne, hvarigenom mycken kostnad och tidsutdrägt kunde undvikas. Detta blef så mycket vigtigare som inom kort nära nog alla nyheter, äfven de allra obetydligaste, uteslutande befordrades på telegrafisk väg.

Denna förening fick namnet New York Associated Press. Pressföreningen omfattade från början fem tidningar af olika färg och af mycket olika ålder. Deras antal ökades senare med tvenne andra. De utgöra således tillhopa sju och kunna i fråga om spridning, makt och rikedom anses för Unionens förnämsta blad.

Den nybildade föreningens första omsorg var inköpet af en ångbåt till samlande af sjöfartsunderrättelser. Den nästa vardt ingående af kontrakt med telegraflinierna om befordran af telegram.

I Förenta staterna äro, som bekant, telegraferna i likhet med jernvägarna enskilda bolags tillhörighet. Detta förhållande, ur vissa synpunkter fördelaktigt, är åtminstone i ett afseende mycket betänkligt: allmänheten kan ej vara viss om att blifva betjenad med fullkomlig opartiskhet. Ett samhälle, en korporation kan gynnas, andra motarbetas.

Detta fick också pressföreningen erfara. Den vigtiga telegraflinien mellan Boston och Portland vägrade helt

enkelt att föra pressföreningens telegram. Denna linie var för tidningarna oumbärlig, enär den utgjorde en länk i systemet mellan New York och Halifax, från hvilken stad man, innan kabeln lades, erhöll de färskaste nyheterna från Europa.

De tidningsmän som stodo i spetsen för föreningen voro klarseende personligheter. I stället att med fullvigtiga böner söka förmå bolaget till medgörlighet, beslöto de att en gång för alla gifva det en minnesbeta. De förde nyheterna på jernväg mellan Portland och Boston samt telegraferade dem derifrån till New York. Härmed fortforo de ända till dess en parallel linie hunnit upprättas mellan de båda afstängda punkterna.

Från den dagen upphörde dylika försök. Man förstod att det var betydligt lättare att bygga en konkurrerande telegraflinie än en jernväg. I stället uppgjorde telegrafbolagen en annan plan. De ville tillkämpa sig sjelfva monopol att anskaffa och försälja nyheter.

I Europa var det Reuter och andra enskilda personer som först insågo att nyheter voro eller kunde blifva en inbringande handelsvara. I Förenta staterna, der pressen var mera vaken, togo de associerade tidningarna sjelfva saken i sin hand. Nyheter voro för dem en lifsförnödenhet. De ämnade icke tillåta att en så oumbärlig vara genom mellanhänder fördyrades.

Men de stora förberedelser och uppoffringar, hvilka gjordes af pressföreningen, öppnade ögonen äfven på andra. De som egde telegraflinierna förstodo värdet af den andliga specerihandeln. Ett stort telegrafbolag bildades i ändamål att inköpa alla möjliga linier för att sedan för egen räkning samla nyheter och sälja till hvilken som önskade ega dem, till en tidning eller till en enskild person, alldeles som man säljer en låda tändstickor eller ett skålpund

kaffe. Detta skulle naturligen, äfven oafsedt alla prejerier, göra tidningarna såsom nyhetsblad stort afbräck.

Detta sällskap hade, efter hvad det påstods, redan försäkrat sig om alla linier längs kusten, med undantag af den som gick till New Foundland, hvilken ansågs något för stor för att man i första hugget skulle våga sig på den. Så stod saken, då den kom till pressföreningens kunskap.

Här gälde det beslutsam handling. Pressföreningen beslöt att sända ett ombud till verkställande direktören för New Foundlandlinien och att anhålla att pressen mot underhållningsskyldighet och god betalning måtte få förpakta den samma på vissa år.

Direktören trodde först icke sina öron; det var ju i och för sig en stor affär: en linie med en utsträckning af nio hundra engelska mil längs en stormig kust, utsatt för Atlantens orkaner och för tunga snöfall. Men när han fann att det var allvar, sammankallade han samma afton direktionen och hon beslöt att på fem års tid, eller till dess oceankabeln blifvit lagd, öfverlåta den i fråga varande linien åt New York Associated Press, en öfverenskommelse, hvilken vitnar lika mycket om pressens tro på sin egen administrativa förmåga som om bolagets tro på dess ekonomiska framtid *.

Pressen hade visat, att den icke var en oförfaren och försagd ungdom, som utan vidare lät plocka sig. Det stora monopolbolaget öppnade underhandlingar och det hotande kriget bilades genom ett fredsfördrag, i hvilket pressen vann billiga och lämpliga vilkor.

---

* Hudson. Anf. arb. sid. 614.

Det är naturligtvis först och främst för sina egna medlemmars räkning som föreningen på telegraf befordrar nyhetsjagtens villebråd till sin byrå i New York. Men redan tidigt började hon, för att minska kostnaden, idka en ordentlig handel med nyheter och räknar nu bland sina kunder mer än fem hundra tidningar öfver hela Unionen.

För den inhemska rörelsen eger föreningen ombud spridda öfveralt inom Förenta staterna, hvarjemte telegrafisterna vid de olika linierna fått fullmakt att för märkligare tilldragelser anlita lämpliga personer såsom tillfälliga reporters. I mera folkrika delar af landet finnas dessutom underafdelningar med uppdrag att åt de lokala nyheterna skänka större fullständighet och att till aflägsna orter endast sända de vigtigaste.

De europeiska nyheterna samlas på byrån i London och fortskaffas derifrån med kabel både dag och natt i samma ögonblick de anlända. Också uppgå utgifterna för kabeltelegram i vanliga fall till närmare åtta hundra kronor om dygnet, stundom till tre eller fyra tusen. Dessutom har föreningen med flere europeiska nyhetsagenturer, särskildt med Reuters, träffat aftal om erhållande af nyheter från Asien, Afrika och Sydamerika.

Så snart rapporterna nå hufvudbyrån i New York, mångfaldigas de genom att skrifvas på fint papper med mellanlägg af ett slags kopieblad. Härvid användes i stället för penna ett stift med agatspets, så vida man icke numera begagnar Edisons beryktade elektriska penna. Derpå sändes en springpojke omkring med afskrifterna till de olika tidningarna, hvarpå utdelning sker till landsorten.

För att kunna på samma tid sprida nyheterna till alla olika punkter, der de blifvit beställda, har man träffat särskilda aftal med telegrafbolagen. I hvarje stad eller by håller sig telegrafisten redo, då »reporttimmen» slår

och upptecknar genast budskapet, under det han lyssnar till maskinen; ty den amerikanske telegrafisten läser vanligen endast med sina uppöfvade öron.

I Vestern, der man alltid är praktisk, köpa de fattigare tidningarna ej sällan smärre utdrag af nyheterna. Dessa ha fått det roliga namnet »pony reports» och lemnas till billigare pris.

Vid uppgörelsen med de utom föreningen stående tidningarna följes en graderad röstskala. En rik tidning med stora inkomster betalar ett högt pris; en fattig tidning betalar jemförelsevis obetydligt. Många smärre blad i Södern köpa alla verldens nyheter för femton dollars i veckan; det stora New York eller Philadelphia-bladet får hvarje vecka betala samma nyheter med fem hundra, ja, ända till femton hundra dollars.

Vid veckans slut hopsummerar kassören å ena sidan alt hvad försäljningen af nyheter inbragt, å den andra de utgifter, som varit förbundna med deras anskaffande. Utgifterna öfverstiga alltid med ett storartadt belopp inkomsterna. Bristen betäckes af pressföreningens sju medlemmar*.

Flere af de stora tidningarna nöja sig dock icke med den tillförsel af telegrafiska nyheter som pressföreningen utsänder. Det händer ofta att en tidning skaffar sig enskilda telegram, s. k. specials, hvilka naturligtvis icke upptagas i de allmänna omkostnaderna. I fråga om dessa gäller den regel, att hvar och en af de förbundna tidningarna är skyldig att skicka omkring dem till och hembjuda dem åt alla föreningens medlemmar. Dessa ega då efter behag att begagna sig af de meddelade nyheterna eller att icke

* En mindre utvecklad medtäflare till New York Associated Press är American Press Association i Boston.

upptaga dem. Dock med det förbehåll att om de begagna sig af en enda än så obetydlig uppgift, måste de bära sin andel af kostnaderna, hvilka delas, icke mellan alla sju föreningsmedlemmarne, utan blott mellan dem som användt telegrammet.

Det hände en gång, att en ung, ännu något oerfaren man var tillfällig nattredaktör vid ett af föreningsbladen. The Herald sände omkring ett långt kabeltelegram, hvilket endast innehöll en sak af vigt, men i öfrigt var af ringa betydelse. Alla andra tidningar vägrade att taga det, men den unge utgifvaren ögnade igenom det hela, valde ut den enda vigtiga uppgiften och tryckte henne i sin tidning. Man kan lätt föreställa sig hans min, när han följande morgon såg sig nödgad att med The Herald ensam dela alla kostnaderna för ett långt kabeltelegram på omkring tusen ord. De få rader, hvarmed han smyckat sin utrikesafdelning, kostade honom förmodligen minst tusen kronor.

X.

Annonsernas guldsand.

> Annonseringen har stor makt. Det är hammarslag på hammarslag för att tvinga folk att ge akt på hvad som tilldrager sig.
>
> GLADSTONE.

I Amerika äro lefnadskostnaderna högre än i Europa. Arbetet är i följd häraf liksom ock på grund af större efterfrågan betydligt dyrare än i Gamla verlden. Man kan således lätt föreställa sig, att det väldiga maskineriet vid de stora bladen måste medföra ofantliga kostnader. För

att bära dem sätta de dagliga tidningarna — såsom redan blifvit nämdt — sitt förnämsta hopp till annonsafdelningen.

Vid en spridning af femtio till hundra tusen exemplar och ett pris af sex till tio dollars om året, inbringa visserligen prenumerationsafgifterna rätt vackra summor. Det påstås dock att en daglig amerikansk tidning endast genom rikligt tillströmmande annonser kan göras till ett sjelfbärande och vinstgifvande företag. Orsaken till The Heralds underbara ekonomiska framgång är ej blott dess öfverlägsenhet i fråga om nyheter. Denna framgång bör lika mycket tillskrifvas den omständigheten att så många spalter redigeras af New Yorks platssökande tjensteflickor, hvilka till och med betala för införandet af sina »tillfälliga och okonstlade små korrespondenser».

Första sättet att utbjuda sina varor åt allmänheten torde sannolikt ha varit att med hög röst utropa deras namn, såsom fiskmånglare och grönsakssäljare i vissa länder ännu pläga göra. Tidigt nog befans detta dock alt för besvärligt, och redan i den klassiska tiden började man att genom lämpliga symboler tala till allmänheten och dock spara sin strupe.

Gräfningarna i Pompeji i likhet med flere andra antikens minnesmärken, ha lemnat många prof på detta tidiga sätt att annonsera. Skyltarna voro förfärdigade af terra cotta eller sten, utfördes i basrelief och inmurades vanligen öfver eller bredvid ingångsdörren. Deras mening förtydligades än ytterligare genom anslagstaflor fästa vid dörrposterna. Bagaren lockade kunder genom en sädeskärfve eller en qvarnsten; skolmästaren bjöd på andligt bröd genom den tilltalande bilden af en pilt som fick smaka käppen; parfymhandlaren frestade de romerska skönheterna

genom en fris föreställande män som buro vaser fylda med hans doftande fabrikat; mejeristen tillkännagaf platsen för sin försäljning genom bilden af en get o. s. v.*

Under medeltiden återfinna vi de från grekernes och romarnes tid bekanta gatuhärolder. Dessa s. k. gatu-utropare voro nu ofta till oljudets ökande försedda med trumpeter såsom våra marknadskonstnärer. Deras antal var ganska betydligt och deras skrå hade på flere ställen egna privilegier och rätt att utropa en försäljares, särdeles krögarens vara, äfven mot hans vilja — så vida han icke redan använde någon utropare**. För besväret erhöllo de viss betalning för dag.

Denna tvångsannonsering upphörde dock så småningom. Men dock hade man alt mer fått klart för sig att fasta skyltar, hvilka endast bemärkas af de förbigående, icke voro tillräckliga. Skyltmåleriet, som efterträdt det förnämare klassiska skyltbildhuggeriet, antog snart en rörligare form. Man började alt mer att begagna lösa anslag, hvilka uppsattes än här än der på ställen der de kunde tilldraga sig mängdens blickar.

Det är dock först i nyare tid som affischeringsväsendet af dess idkare »insmugglats bland vetenskaperna», såsom fallet är i Amerika, der det hittills torde nått sin största utveckling.

Denna utveckling skulle emellertid ha varit ännu mera storartad om icke affischen redan sedan långt tillbaka fått en öfverlägsen medtäflare i tidningsannonsen. En skylt varsnas endast af dem hvilkas vägar föra förbi det ställe der den finnes uppsatt. Tidningsannonsen i ett blad med stor spridning läses af oräkneliga ögon i alla delar af landet.

* H. Sampson. History of Advertising sid. 24 ff.

** Sampson. Anf. arb. sid. 45.

De äldsta tidningsannonser torde vara att söka i Frankrike. Bladet Petites Affiches, utgifvet första gången 1612, innehöll sannolikt tillkännagifvanden som kunna räknas till dessas handelns och varubytets förmedlare. I England finner man ej annonser före år 1626.

Att emellertid på Albions ö både annonsörer och annonser kunna brösta sig öfver ett ganska förnämt ursprung synes t. ex. af följande några år senare tryckta annons, som utgör urtypen för en hel klass af mycket rikhaltiga och altjemt något betänkliga tillkännagifvanden. Annonsen lyder:

Whitehall 14 maj 1644. Hans heliga majestät, förklarande det vara sin kungliga vilja och beslut att fortfarande under maj månad bota sitt folk för 'soten' och sedan upphöra intill Michaelsmessa, har gifvit mig befallning att tillkännagifva detta, så att folket icke må komma upp till staden under denna mellantid och så göra resan förgäfves.

Detta bruk att konungen, »herrens smorde», lade sina händer på sina trogna undersåtar till att hela dem, fortfor långt efter Karl I:s tid. Voltaire meddelade Fredrik den store att ännu Ludvig XVI vid sin kröning »hade den godheten att 'röra' två tusen fyra hundra personer».

Som man ser redan af den ofvan återgifna kungliga annonsen, var det i gamla tider vanligt att utgifvaren tog hela annonsafdelningen så att säga på sig sjelf i egen person, på eget ansvar: »Man har bedt mig meddela» eller ock ännu enklare: »*Jag* behöfver en vagn, en kokerska, en barnalärare» eller »*Jag* kan skaffa köpare till ett godt skepp». Till en läkareannons fogades stundom en faderlig rekommendation: »Jag har känt honom i tjugu år» o. s. v. Här har man således redan i begynnelsen fröet till våra dagars »reklam», som dock nu helt oförsynt tränger sig in i sjelfva textafdelningen.

De annonser som i början oftast förekommo gälde böcker, och häri ser man liksom ett förebud till pressens arbete i den andliga bildningens tjenst. Så kom specerivaror, socker, kaffe och té eller, som det först kallades, tcha, »denna utmärkta och af alla läkare rekommenderade china-dryck». Derpå följde snart tillkännagifvanden om allmänna folknöjen.

När pestens svarta vinge fläktade öfver verlden, började läkare och qvacksalfvare att utbjuda underbara läkemedel, och de »ofelbara pastiljerna mot hosta och smärta i bröstet» räkna sina anor från början af sjuttonhundratalet.

I Sverige finner man också annonser just vid denna tid. Så läser man annonser om helsomedel, »stålpulfwer», »Feber- och Tandpulfwer», »Engliske Saltet» o. s. v., om helsobrunnar t. ex. Medevi och »Wårby», »Wijksberg» m. fl., om »allehanda Barometri och Termometri», om Kongl. maj:ts »auction å Wijn de Tint, ChiriSäck och Malgo Wijn samt Russin Saffran och Socker» m. fl.*

I Amerika dröjde det till slutet af förra århundradet, innan annonser blifvit allmänna. Men när de en gång vunnit fart, spredo de sig med otrolig hastighet. Hvarje liten usel köping har i våra dagar en egen tidning med ett par annonssidor.

Äfven sedan man begynt att få ögonen öppna för annonsernas värde, voro de äldre »respektabla» amerikanska tidningarna på detta område alt för litet företagsamma. De väntade att stekta sparfvar skulle flyga i munnen på dem. De skämdes att göra någon ansträngning för att erhålla annonsörer.

Mot en afgift af trettio till fyrtio dollars årligen införde

* E. Key. Anf. arb. sid. 116 ff.

de nära nog så många och så långa annonser som en affärsman önskade. Detta fortfor till början af femtiotalet. Då förändrades vilkoren derhän, att sagda pris endast berättigade till tio rader om dagen. Men den tillfälliga annonseringen försummades af dessa tidningsmän ur den gamla skolan.

När den »oberoende» pressen började att söka grunda sin ekonomiska sjelfständighet på annonsafgifter, var det här såsom öfveralt The Herald som gick i spetsen. Denna tidning lemnade inom kort aldrig några årsackord, träffade icke en gång öfverenskommelse om nedsatt pris vid ett större antal gånger. Hvarje annons måste i tidningens räkenskaps- och annonsbyråar kontant betalas enligt gängse pris. Alla annonser ordnades ytterst systematiskt, så att man utan minsta svårighet kunde återfinna dem äfven när de uppgingo till ett antal af flere hundra, ja, tusen, och upptogo, såsom någon gång händt, ända till sextio fintryckta spalter.

För att bereda nödigt utrymme eller rättare för att spara med utrymmet har The Herald dessutom liksom några andra af de större tidningarna frånsagt sig införandet af träsnitt eller stora fetstilar.

Mr Bonner, den bekante egaren af The New York Ledger, anhöll en gång om införandet i The Herald af en annons med stora stilar.

»Omöjligt», svarade mr Bennett.

»Men har ni något emot att min annons upprepas gång på gång i en hel spalt?»

»Nej, det går för sig», lydde svaret.

Emellertid fann mr Bennett efter ett par nummer, att att han på detta sätt dock gaf mr Bonner ett slags frihet

från den omutliga regeln att alla annonser till det yttre skulle vara lika. Han vägrade att taga in annonsen ännu en gång.

Inom kort begärde mr Bonner att få in i The Herald ett litet tillkännagifvande om början af en ny berättelse i The Ledger, och för att icke på något sätt bryta mot reglerna anhöll han blott af sättaren, att denne skulle sätta hela annonsen utan punkter eller skiljetecken i ett enda stycke en hel spalt igenom. Men följden häraf vardt, att en annons af så märkligt utseende aldrig varit införd i The Herald, hvarken förut eller efteråt.

Mr Bennett skrattade när han fick se den. »Ja, vi få alt hädanefter låta mr Bonner göra som han vill», sade han.

Annonspriset är naturligtvis mycket olika i olika tidningar. I de dyraste, såsom t. ex. veckoupplagan af New York Tribune, är det från sex och en half till aderton kronor raden, hvarvid märkes, att det senare onekligen mycket höga priset berättigar till annonsens införande i textafdelningen. Andra veckotidningar beräkna vanligen mellan tre och fyra kronor raden. I New Yorks dagliga tidningar betalas annonser med sjuttio öre till en och en half krona raden, om annonsen införes i annonsafdelningen; deremot ända till nio kronor raden, om den upptages bland nyheterna.

Skilnaden i pris är således äfven i fråga om de stora tidningarna ganska betydlig. Men allmänheten lär sig snart att förstå hvad en annons verkligen är värd. Den beryktade atlantiska ångskeppslinie, som efter sin stiftare fått namnet Cunard-linien, plägade rundligt annonsera både i ett af de gamla »respektabla» bladen The Journal of

Commerce och i The Herald. Årets räkning från den förra tidningen gick till fyrtio dollars, från den senare till ett tusen dollars. Detta föreföll direktionen oförklarligt. Det tycktes bero på misskrifning.

»Herrarne ha visst begått ett litet misstag», sade mr Cunard, när han med räkningen i hand infann sig på The Heralds annonsbyrå.

»Alldeles icke», svarade direktören för denna afdelning, »räkningen är alldeles riktig.»

»Riktig?» sade mr Cunard. »Se här, här är räkningen från The Journal. Nio hundra sextio dollars skilnad för samma annons och ändå icke något misstag? Omöjligt!» Och dermed tog han sin hatt.

»Jag skall säga er hvad vi äro villiga att göra», sade den älskvärde och höflige embetsmannen i The Heralds kameralkontor. »Vi lofva att lemna våra annonser för alldeles samma pris som The Journal.»

»Jo, jo, det var just hvad jag tänkte», sade mr Cunard triumferande i det han kom tillbaka in i rummet och satte hatten ifrån sig.

»Nå väl», sade tidningsmannen, »vårt pris skulle vara det samma som The Journals. Den tidningen har 4,500 prenumeranter. Antag till och med, att den har 5,000. Vi ha 100,000. Sextio dollars med 5,000 prenumeranter motsvarar 1,200 doll. med 100,000 prenumeranter. Inte sant? Vårt pris är således 200 doll. mindre om året. Vidare: The Journal läses af tre personer, då The Herald läses af fem. Vidare: klipp ut er annons från ett nummer af The Herald, väg den, multiplicera vigten med 100,000 och derpå med antalet dagar i året, och endast och allenast kostnaden af papperet, på hvilket annonsen är tryckt, skall i mindre skala väcka er förvåning. Än vidare . . .»

»Nog», utropade den praktiske affärsmannen. »Jag

är belåten.» Derpå vände han hem till sitt kontor och gaf order att räkningen skulle betalas*.

Emellertid är det rätt märkligt att annonspriset i Amerika, der så många vidt spridda tidningar finnas, i allmänhet håller sig högre än i sjelfva England.

»Den köpman, som betalar mer i hyra än han betalar i annonser är galen», har Horace Greeley yttrat. Naturligtvis kan man med skäl misstänka ett sådant ord, såsom ämnadt att öka annonseringen i The Tribune. Men det tyckes som om den amerikanska allmänheten gåfve Greeley rätt. Oerhörda äro de summor som offras på att bringa den materiella eller andliga handelsvaran till den stora allmänhetens kunskap. I vårt land tycker man nästan att det låter misstänkt, om en vara flitigt annonseras eller »utpuffas», som man plägar kalla det; i Förenta Staterna tvärt om. Är en sak bra, gäller det i främsta rummet att bringa dess tillvaro till allmänhetens kunskap och att bibehålla den i hennes åtanke.

Misstänksamheten mot all annonsering torde bero derpå att annonserna icke så alldeles sällan prisa saker som platt intet förtjena pris. Sådana varor som *icke* ega någon verklig inneboende förtjenst äro naturligtvis ännu mer än andra i behof af en outtröttlig annonsering. Öfveralt äro också qvacksalvarne de allra förnämsta annonsörerne. Det fins i New York en »patent medicine dealer», som annonserar i medeltal för nio hundra tusen kronor om året; ja, får man sätta tro till en uppgift i svenska pressen, skulle en hans embetsbroder i samma stad hvarje år strö omkring sig icke mindre än en och en half till två millioner kr. i annonspenningar och införa sina annonser i tre tusen tidningar.

* Hudson. Anf. arb. sid. 372.

Olikt hvad som plägar vara fallet i många europeiska städer äro jernvägarne oerhördt frikostiga på annonser. Det fins två bolag med säte i New York, hvilkas årliga annonskostnader närma sig en million kronor. Ångare och segelfartyg gifva likaledes ut betydliga summor. Lifförsäkringsbolagen äro lika mycket beryktade för sina annonser som för sina palatslika byggnader. Banker och mäklare förstå sig också på konsten att genom tidningarna göra sig påminta. När den beryktade mäklaren Jay Cooke sålde Förenta staternas obligationer, gaf han order till sina biträden »att införa annonser i *alla* de tidningar öfver hela Unionen som voro nog vakna att anhålla derom».

Det händer ofta att läkare, när det gäller deras egen lekamen, äro temligen skeptiska i fråga om värdet af sin konst. Det finnes knapt något bättre bevis på att annonserna verkligen medföra hvad man med dem åsyftar än den omständigheten, att tidningarna sjelfva höra till de frikostigaste och oförtrutnaste annonsörerna. Ett par af mr Bonners egendomliga annonser ha förut blifvit omtalade. Se här berättelsen om en annan af dessa dyrbara trumpetstötar, hvarigenom han drog verldens uppmärksamhet till sin tidning.

Redan så tidigt som 1858 företog sig mr Bonner en gång att fylla ett helt extra blad af The Herald med en annons om The Ledger. Pastorn vid den kyrka, mr Bonner tillhörde, ögnade som vanligt vid frukostbordet igenom sin Herald. Han öfverraskades att finna, att det var ett fyradubbelt blad, något som man dittills aldrig sett på den sidan oceanen. Än mer öfverraskades han när han fann att den ena hälften upptogs helt och hållet af en annons om The New York Ledger.

»Jag måste genast besöka mr Bonner», sade han till sin hustru; »jag är verkligen orolig för honom.»

»Hur då, hur står det till? Är han sjuk?»

»Jag vet ej, om han är sjuk», sade den hederlige prestmannen, »men jag tror bestämdt att han är rubbad. Se på tidningen; här står ju BONNER på hvar enda sida. Om han har betalt för alt det här, så skall han ruinera sig. Ge mig min hatt.»

Mr Bonner öfverraskades af ett så tidigt besök från sin själasörjare.

»Jag kommer», sade pastorn, »för att tala med er om den annons eller rättare den serie af annonser som står i dagens Herald. Törs jag fråga, om ni betalat de vanliga prisen för den?»

»Ja, jag gaf en vexel på tvåtusen dollars», svarade mr Bonner.

Under en djup suck torkade sig pastorn i pannan med näsduken.

»Tvåtusen dollars! Tvåtusen dollars! Mr Bonner, jag har kommit till er som en vän. Ni vet, jag är er vän. Jag kände på mig att det var något galet. Kasta bort penningar för ...»

Road af sin älskvärde pastors förfäran, afbröt mr Bonner småleende:

»Jag ser hvad verkan det har på er, min bäste vän. Jag har räknat rätt. Hvar annan af Heralds läsare är alldeles lika förvånad som ni. Det är just annonseringens hemlighet *.»

Hvad skulle den stackars pastorn ha sagt, om han — hvilket vi ej känna — lefde några år senare, då det stora kriget uppdrifvit alla Unionens förhållanden? Då hände det att mr Bonner gaf ut närmare hundratusen kronor för en enda veckas annonser? Eller om pastorn

* Hudson. Anf. arbete sid. 650.

lefver än i dag, hvad skall han då tänka om utgifvaren af The Sun, som betalat en enda annons i ett nummer af en tidning med trettontusen kronor?

Några af dessa dyrbara tidningsannonser innehålla redogörelser för de underbara premier, hvilka tidningarna utlotta åt sina afnämare. Detta lotterisystem infördes, så vidt jag känner, först af The Tribune. Detta blad utlofvade åt sina vänner än en guldpenna, än en rar smultronplanta, än Websters stora engelska lexikon eller till och med ett porträtt i stålstick af tidningens egen utgifvare, den berömde Horace Greeley. Detta sista — att bjuda läsaren på sin egen bild såsom lämpligt bidrag till hans husliga trefnad — är äkta amerikanskt.

Såsom ett slags proflista på alla de saker, hvilka i Familj-journalens anda hembjudas åt allmänheten, må anföras följande ur en hos Hudson aftryckt annons om det kongregationalistiska bladet The Church Union, »det största religiösa blad i verlden». Tidningens premielista upptager: symaskiner, konversationslexikon, pianon, orglar m. m. m. m., hvarjemte »de församlingar som reqvirera ett större antal exemplar kunna erhålla en uppsats kommunionkärl, en kyrk- eller kammarorgel, en bibel, en lifförsäkring för sin pastor(!) eller nära nog hvilken annan nyttig artikel som helst(!)»

Den amerikanska allmänhetens barnsliga godmodighet framlyser i hög grad i de annonser, hvilka införas i tidningarnas textafdelning. I dem spelar utgifvarens humor utan alla andra band än anständighetens. Synnerligast gäller detta landsortsbladen. Ju roligare de påhitt, genom hvilka den annonserade varan utbjudes, dess bättre får utgifvaren betaldt. Det fins till och med personer som

hafva annonsskrifveriet till födkrok. I likhet med de bodbetjenter, hvilka konstnärligt ordna utställningen i bodfönstren, erhålla dessa literatörer mycket bra betaldt. Grundläggaren af The Times brukade, då han ännu var en fattig reporter, dag från dag skrifva en liten skämtsam artikel såsom rekommendation för vissa beryktade piller.

Dessa annonser, hvilka stundom intagas i textafdelningen, börja helt storståtligt med ord lånade ur något odödligt skaldestycke, med politiska betraktelser, med angifvande af någon ryktbar verldshändelse o. s. v. Man börjar med Napoleon och slutar med piller. Eller man prisar Amerikas upptäckt af Columbus och slutar med att inför samtid och efterverld spörja, om verkligen denna tilldragelse bör i något afseende af en oväldig häfdateckning ställas i jemförelse med uppfinnandet af dr Smiths underbara tandpulver. Eller försäkrar man att Salomo i all sin vishet dock icke kunnat uppfinna dr Bulls barnsirap. Eller ock läses med stora bokstäfver öfverskriften: *General Grants resa kring jorden;* färden skildras med lifliga färger, särskildt utvecklas den förfärliga värmen i Ostindien; och heter det slutligen: »den näsduk, med hvilken expresidenten, den tappre krigaren, torkade svetten ur sin panna, var köpt hos Smith & Brown, Broadway. Kom och se! Billigare och bättre linnevaror än någonstädes i hela verlden».

I de mera ansedda tidningarna äro dock dessa »editorials» hållna i en allvarligare ton. Der bestå de vanligen af en skildring af den annonserade rörelsens alla produkter, ungefär som man skildrar en utställning *.

* I Tyskland och Frankrike har denna art af sensationsliteratur nått sin höjd. I det förra landet kringsände en Berlintidning för några år sedan ett cirkulär till den preussiska hufvudstadens köpmän med erbju-

Hvilken efterföljd de stora annonsörerna vunnit bland de djupa leden synes bäst deraf, att värdet på inbetalda annonser på senare år uppgår till öfver 60 millioner kronor om året.

Dessa stora kapital strömma dock icke direkt till tidningarna. Talrika annonsagenturer äro inrättade, af hvilka somliga drifva affärer i mycket stor skala. Så har ett af dessa hus, grundadt i New York, en årlig rörelse som räknas i millioner. Det använder 40 personer och har en af

---

dande att vid jultiden i följetongsform fästa sina läsares uppmärksamhet på »den högtärade firmans» artiklar jemte anhållan att firman sjelf behagade påpeka hvad hon särskildt önskade framhållet: ett sådant omnämnande måste ju vara långt verksammare än en anvisning i tidningarnas vanliga »Vandringar i julmarknaden». »Det står er fritt att godtgöra oss för vårt besvär med varor till några thalers värde efter senare öfverenskommelse. Om svar anhålles med omgående.» (H. Wuttke. Die Deutschen Zeitschriften. Leipzig 1875. Sid. 21 ff.)

I Frankrike visar denna literaturgren en förfinad och utsökt blomstring och höga pris betalas åt dem som författa raffinerade annonser. Leon Gozlan, en från Revue des deux Mondes välbekant romanskrifvare, gick så långt, att han införde puffar i sjelfva sina noveller. Vid ett tillfälle lät han utkastet till en följetong för en daglig tidning göra en rund bland flere Paris' fabrikanter och erbjöd sig att i sjelfva texten på lämpligt ställe puffa för deras varor. Enligt London Literary Gazette var hvarje kapitel afsedt att framhålla någon särskild tillverkning. Samma tidskrift anför ur utkastet ett utdrag af följande lydelse: 1:sta kapitlet: Giftermål mellan hjelten och hjeltinnan (här kan författaren införa namn och adress på den förres skräddare och på den senares modist jemte en glödande skildring af klädernas förträfflighet)... 20:de kapitlet: Den äkta mannen, som erhållit bevis på sin hustrus brottslighet, rusar emot henne med pistol i ena handen, gift i den andra, och hon får välja den död, hon sjelf föredrager. (Namn på pistolsmed och apotekare.) 21:sta kapitlet: Hon dör och begrafves. (Namn på likkistmagasin.) 22:dra kapitlet. Det visar sig, att hon endast var skendöd, hon återställes till lifvet af dr *** Rue de ***.

»Meningarna», tillägger den engelska tidskriften, »kunna vara delade i fråga om detta författarskaps estetiska värde; men man måste erkänna, att det är ett djerft och storartadt framsteg i annonseringens ädla konst.»

de bästa lokaler i hela staden. Det består sig eget tryckeri och håller nära 6,000 tidningar och tidskrifter. Annonsören lemnar in sin annons, bestämmer i hvilka tidningar den bör intagas och erhåller uppgift på kostnaden. Derpå tryckes annonsen och skickas till de uppgifna tidningarna. Så snart den blifvit införd i dem alla, registreras deras nummer och bladen hållas tillgängliga för annonsören, om han önskar att se dem.

Agenten erhåller sitt arvode uteslutande från vederbörande tidningar, fastän han sparar annonsören tid, besvär och postpenningar. I allmänhet kan man med full säkerhet lita på dessa annonsbyråers punktlighet i fråga om gifna order. Det fordras väl grundadt anseende för att med de stora tidningarna uppgöra kontrakt rörande annonsering.

Till annonsörernas tjenst utgifves fyra gånger om året en fullständig lista på alla Unionens tidningar, upptagande tidningarnas namn, deras politiska och sociala karakter, deras spridning, utgifvare m. m. samt invånaretalet i utgifningsorten, jemte de yrken och näringar som inom dess område hufvudsakligen bedrifvas.

Samma firma utgifver äfven en gång i veckan en tidning, kallad the News Paper Reporter, hvilken redogör för märkligare tilldragelser inom tidnings- och annonsverlden. Denna firma tror sjelf mycket på annonser, och man kan stundom i tidningarna se en hel sida till en kostnad af ett par tusen kronor fyld med tillkännagifvanden om Rowell's American Newspaper Directory.

Såsom ett verkligt monument öfver pressens materiella storhet står ett arbete utgifvet af en dylik annonsagentur. Det är Hubbards redan förr omnämda väldiga News Paper Directory, upptagande namn på alla kända periodiska skrifter öfver hela jordklotet samt adresser på en stor mängd banker

i hela verlden. Det praktfullt utstyrda verket utgör två volymer om tillhopa mer än tvåtusen sexhundra sidor. Det är tillegnadt drottning Victoria och presidenten Arthur, hvarjemte utgifvaren mr Hubbard med amerikanskt barnslig förtjusning öfver sina händers verk prydt en af de främsta sidorna med sitt eget porträtt omgifvet af de olika nationernas flaggor i färgtryck. Äfven finner man porträtt af många ledande tidningsmän, samt ytterst intressanta facsimile af kända tidningar från amerikanska till turkiska, indiska, hinduiska och kinesiska.

Ett annat slags agentur för annonser är upprättad efter engelskt mönster. Många tidningar i Englands landsdistrikt tryckas till en del i London, så att en sida derstädes fylles med annonser, hvarpå bladet sändes ut till den landtlige utgifvaren för att fullständigas. I Amerika har man gått ännu längre. Ej blott en, utan tvänne sidor af en hel mängd landsortsblad tryckas af samma tryckeri i någon af de större städerna. Den ena sidan egnas åt annonser, den andra åt små berättelser, hvarjehanda samt en kortfattad redogörelse för vigtiga händelser, ett slags amerikansk »Stockholmskorrespondens». De båda inre sidorna lemnas för lokala annonser och lokala nyheter.

Annonserna äro ingalunda den minst intressanta delen af en tidning. Hvilken har väl rest i främmande land och icke snart nog erfarit, att studiet af annonser är det snabbaste sättet att åtminstone ytligt lära känna »folket», att få reda på hvad som intresserar allmänheten — hvilken ton som är rådande.

Att ett sådant studium i de amerikanska bladen icke alltid väcker glada känslor måste erkännas. Särskildt väcker det förvåning att ett blad som The Herald nedlåter

sig att tjena som medlare i fråga om en mängd transaktioner hvilkas moral är — icke det minsta tvetydig. Långt angelägnare att ställa sedligheten högre än penningen äro dess bättre flere bland de andra ledande bladen såsom t. ex. The Tribune och The Times.

XI.

Allehanda slag.

> Officerare vilja höra talas om fältslag, om belägringar, om intagna städer; lagkarlar om domar; fromma personer söka namnen på berömda predikanter och biktfäder; de som annars icke höra några nyheter från hofvet önska att se dem tryckta med stora bokstäfver.
>
> Renaudot. Gazette de France 1632.

På den amerikanska tidningsliteraturens mark — lika bördig som den stora Vesterns jungfruliga prärie — finner man alla upptänkliga pressens alster, från den väldiga, verldsbeskuggande eken, rotad under politiska stormar, till de nyttiga köksväxterna och den fina societetens eleganta, ess-bouquet doftande prydnadsväxter. Dessutom ock tistlar, törne och annat ogräs.

Bland de politiska bladen är *The Tribune* fursten på den republikanska sidan, *The Herald* på den demokratiska. Det senare bladet har en vidsträckt läsekrets bland katolikerne, särskildt irländare och andra naturaliserade utländingar, samt bland söderns hvita befolkning. The Tribune föredrages af den infödda medelklassen i nordstaterna och i allmänhet af de medborgare, hvilka bestämdt slutit sig till republikanernes fana; dessutom läses denna tidnings vecko-

upplaga till stor utsträckning af farmare i de sädesalstrande trakterna.

The Times och *The Evening Post* äro måhända de mest estetiska och literära tidningarna. Den aristokratiska klass, hvilken dragit sig undan lifvets strider och politikens smutsiga väglag, slår sig till ro i svalkan af konst- och literaturafdelningens löfrika, klippta och vårdade krona, hvilken skuggar krattade sandgångar och mjuka gräsmattor. The Times förkunnar helt förnämt, att den har finare ton än något annat blad, och man har ingen särskild orsak att antaga att detta sjelfberöm icke gifves på god tro.

The Sun är en liten »pigg morgontidning», mera angelägen att uppduka färska nyheter än att svara för deras sanning. Den offrar gerna en grand åt menniskohjertats lilla svaghet för skandal äfven utom de politiska kretsarne. Den är särdeles omtyckt af de lägre klasserna. Den hör till köksdepartementet. Men när den kommer ned från herrskapets våning, dit alla tidningar om morgonen först bäras, händer det regelbundet att den är en smula skrynklig, förmodligen emedan man hållit den i sin hand för att fläkta bort flugorna.

Dessa fem tidningar torde vara de som framför andra vunnit rykte äfven i utlandet.

Bland de politiska veckorevyerna är *The Nation* mest känd och bäst redigerad.

Närmast de politiska tidningarna stå de illustrerade. De äro sjelfva till icke ringa grad politiska. Men deras lärdomar i politiken gifvas genom åskådningsundervisning, en undervisning som ju inom skolans lägre klasser af pedagogerne förordas framför hvarje annan.

I Frankrike är en politiker till hälften besegrad, om

hans motståndare mot honom afskjuter ett riktigt qvickt epigram. En riktigt bra karikatyr är äfven inom Förenta staterna, der man dock har ett långt sjelfständigare omdöme, alldeles icke något föraktligt vapen. Tecknaren T. Nast har gjort lika mycket till det republikanska partiets segrar som mången af dess bästa talare.

De förnämsta bland dessa blad äro *Harper's* veckotidning och *Frank Leslie's* »Illustrerade tidning», hvilka båda sysselsätta en stor skara utmärkt skickliga tecknare och skärare.

Hvad utförandet beträffar, kunna dessa tidningar fullt mäta sig med europeiska alster af samma slag. Stundom äro de så utmärkta, att de tåla en jemförelse med illustrationerna i den konstnärliga *Harper's Monthly* och i *The Century,* hvilkas träsnitt i fråga om teckningens finhet och ljusskiftningarnas mjukhet måhända inom sitt slag måste anses öfvergå alt hvad man annanstädes åstadkommer.

Äfven här spårar man således den demokratiska utvecklingsgången. Liksom undervisningsväsendet uppvuxit på folk-skolans grund, liksom pressen nådde sin storhet såsom billig folk-tidning, så är det äfven på konstens område träsnittet, folkets taflor, som först af alt vinner en sant konstnärlig behandling. När genom detta enkla hjelpmedel kärleken till konsten blifvit spridd och smaken alt mera odlad, uppväxer utan tvifvel ur folkets sköte en verklig amerikansk konst.

Skämttidningarna, de illustrerade bladens slyngelaktiga slägtingar, hvilka sägas härstamma från The Merrie Mercurie, utgifven i London år 1700, ha icke särdeles slagit rot i amerikanska samhället. Bland de få som finnas, torde *Puck* med sin stora litografierade bilaga vara den förnämsta.

Man må dock icke, derför att dessa blad äro jem-

förelsevis svagt företrädda, tro att narrens vigtiga syssla skulle stå obesatt vid det suveräna folkets hof. Men de mer eller mindre beska sanningar som annanstädes lättast och stundom endast genom folkens hofnarrar ex officio — d. v. s. genom den klass af blad hvars öfverlägsnaste företrädare äro Punch och Fliegende Blätter — frambäras inför nationen, återfinnas inom Förenta staterna spridda i alla möjliga olika blad. De äro vanligen uppblandade med den mera uteslutande »til Lyst» afsedda öfverdrifvet burleska humor för hvilken amerikanska pressen är vida beryktad.

Utan denna humor och dessa satirens stundom sockerinlagda beska piller kan amerikanen icke rätt väl berga sig. Men han vill ha dess lifvande inflytande öfveralt. »Vårt folk», säger Hudson, »vill ej ha skämtet på en särskild tallrik.» Det vill snarare ha det som ett slags krydda eller sylt till maten.

Också finner man att snart sagdt hvarje tidning, den må vara begåfvad med ett än så allvarligt namn, ja, vara ett kyrkligt organ eller en facktidning, dock förser sig med en afdelning, der ämnet ses från sin humoristiska sida. Om icke annat användes dertill omslaget. Liksom man har »poetens hörn» — the poet's corner — så har man ofta ett litet hörn för löjet och satiren, med öfverskrift »nötter», »gnistor», »klotter», »smulor», »utgifvarens bordslåda» o. s. v.

Så intressant det än kunde vara att fördjupa sig i tidningsliteraturens olika grenar, skulle detta dock föra oss alt för långt. Det fins organ för nästan alla möjliga arter af mensklig verksamhet: för åkerbruk, handel, sjöfart, försäkringsväsende, banker, manufakturer, lärda yrken, för sport af alla möjliga och omöjliga slag, för

civile embetsmän, för krigsmakten till lands och vatten m. m. m. m.

För öfrigt vimlar pressen på många håll af egendomligheter. Bland dylika som befinna sig i författarens samling är The Home Journal den finaste eller rättare den snobbigaste. Detta blad »gör» i fashionable news. Liksom Our Society, hvilket t. o. m. tryckes på färgadt velin, meddelar det alla nyheter rörande baler, maskerader, förlofningar, bröllop och andra vigtiga tilldragelser inom den lataste och mest slösande delen af samhället, den del som ger sig sjelf det anspråkslösa, men mindre aptitliga namnet: grädden på grädden.

»Från salongens höjd» till — omstörtning och röd socialism är steget i sjelfva verket lika kort som det enligt en af våra skalder under vissa omständigheter lär vara dädan och till »rännstenens djup». Lyxens vansinne framkallar den våldsamma kommunismens. »Socialism! Fritt land, fri kärlek, fria lån, fritt arbete, krig mot död och skatter!» — lyda lösensorden i ett af de socialistiska blad hvilka för tillfället ligga framför mig. Vidare heter det: »som ränta, äktenskap, krig, död och skatter äro i strid med naturen måste de afskaffas». Ett annat blad vill också afskaffa Gud och trycker såsom inledningsord »En otrogens trosbekännelse» af Ingersoll, ett tredje anser sedlighetens enda räddning bestå i en allmän tilllämpning af ett visst slags preventiva åtgärder o. s. v.

I ett annat blad utan läsare förordas på det varmaste kejsardömets införande i Förenta staterna.

En uppfriskande motsats till dessa onaturligheter af ett eller annat slag äro de mångfaldiga barntidningarna, oftast utsökt vackert utstyrda och vanligen fulla af spritande lif och osökt religiositet. Några af dem räkna sina små glada prenumeranter till öfver hundra tusen.

Äfven finnes det tidningar der gossar eller flickor sjelfva äro utgifvare, stundom äfven sättare och tryckare. Egendomligast bland alla »amatörtidningar» torde vara The Moon, hvilken lär redigeras, sättas och tryckas af dårhushjonen i New York City Asylum for the Insane.

Betecknande lika mycket för den amerikanska företagsamheten som den amerikanska läslusten var The Frontier Index, som slog upp sitt tält i de bygder, der civilisationen ännu förtrampades af bufflarnes tunga hofvar. Likt indianerne jagades denna djerfva »gränsvakt» af Pacificbanans ånghästar alt längre vester ut. Tryckeriet flyttades, så att det ständigt var omkring sextio eng. mil framom de utlagda skenorna. Och den uthållige utgifvaren tröttnade icke förr på sitt verk än han på andra sidan af Klippbergen djupt under sina fötter varsnade det stolta San Francisco, speglande sig i Stilla hafvets böljor.

Än i dag händer det att man på Mississippis ångbåtar ger ut små tidningar, hvilka skaffa en liten förtjenst åt någon af kaptenens biträden. Likaså »om bord» å bantåg. Den unge Edisons lilla tryckeri i bagagevagnen har på senare tiden med hans eget rykte blifvit verldsberömdt.

Om bord på de amerikanska eskadrarnes flaggskepp trycker man ock stundom små tidningar. I ett sådant blad återfinnes en beskrifning öfver The Nipsic's besök i Stockholm för något år sedan.

I Kokomo nära Leadville i Colorado utgifves en tidning, som kallar sig »verldens högsta tidning, tryckt 11,860 fot öfver hafvet».

Slutligen må här påpekas en af de mest speciella af alla periodiska publikationer. I väl försedda tidningsbodar finner man ett blad, som för att draga till sig uppmärksamhet tryckes än på hvitt papper, än på gult, som vid utomordentliga tillfällen uppträder randigt i alla regnbågens

färger, som på ena sidan bär endast blå bokstäfver, på den andra endast röda o. s. v. Titelvignetten visar en vexlande bygd, der både stad och land alldeles försvinna bakom jettestora bokstäfver och granna anslag, minnesmärken öfver »affischklistrarnes» konst. Högt upp öfver bergstoppar och tornspiror ser man en arm som sträckes ut bland molnen och en hand som håller en klisterborste, och der står skrifvet: »en makt i landet».

Denna tidning är »the billposters» organ. Den är hållen i en lätt ton, men bortser dock icke alltid från yrkets filosofiska sida. Derpå lemnas ett bevis i den kateketiska framställning som stundom upptager en del af dess spalter. Se här ett utdrag som berör sjelfva grundprincipen i denna konst, »hvars framgångsrika idkande» — så påstås det i en ledande artikel — »är borgen för en duglighet som ej kan öfverträffas i något yrke eller någon samhällsställning».

Fråga: Hvad är annonsering?

Svar: Konsten att väcka nyfikenhet.

Fr.: Hvad är nyfikenhet?

Sv.: Nyfikenhet är en känsla af vetgirighet som intet annat än undersökning och pröfning kan tillfredsställa. Derför om du vill ha framgång i annonseringskonsten så väck nyfikenhet och du skall alltid lyckas.

Fr.: Hvad är frukten af en sådan känslas väckande?

Sv.: Välmåga och rikedom för annonsören.

Det är med ständig hänsyn till dessa grundsatser som annonseringsväsendet i de stora länderna utvecklat sig. Att väcka »nyfikenhet» och derigenom tvinga menniskor att lära känna sina behof — derpå går hela dess verksamhet ut.

Efter veckans rastlösa arbetsdagar kommer söndagens stilla hvila. Då går den äkta amerikanen i sin vackra

kyrka och hör predikan. Derpå tillbringar han tiden med vänligt samspråk i hemmet eller med läsning. Är han verklig medlem af något kyrkosamfund, d. v. s. kommunikant, läser han i allmänhet icke på »sabbaten» andra tidningar än de religiösa.

Den oerhörda mängden af dessa helt eller halft religiösa »church» eller »family papers» är ett uttryck för den ena sidan af grundtonen i den äkta amerikanska karakteren. Å ena sidan kärlek till borgerlig frihet och utveckling; å den andra religiösa behof af en eller annan art.

Ur den förra egenskapen har den politiska pressen uppvuxit lika naturligt som den för alla gemensamma bekännelselösa folkskolan; ur den senare de religiösa tidningarna och söndagsskolorna.

Men nu må man icke föreställa sig att dessa religiösa tidningar ha mycket i sig af munken bakom gallret, eller af anakoreten i den solbrända öknen. De äro icke, för att åter upptaga den bild vi i början af detta kapitel använde, i förhållande till andra träd på den journalistiska marken att likna vid mörka dystert susande granar eller dödsbetecknande cypresser. Snarare påminna de om äppelträdet, planteradt tätt intill den lilla farmstugan ute på prärien, hvilket strör sina hvita blommor rundt omkring sig, ja, till och med låter dessa doftande snöflingor falla på sjelfva förstuguqvisten, der farmarens små barn samlas vid sin faders knä, när han läser högt för dem ur »The childrens departement». Ty i afsigt att på söndagen förena hela huset till en verklig familjefest innehåller den religiösa tidningen, jemte meddelanden från det kristliga arbetsfältet samt en kort redogörelse för politikens vexlingar och åtskilligt annat nyttigt och intressant, en liten berättelse särskildt för barnen, egnad att skänka dem en

glad stund och att tidigt öppna deras blick för pligten mot Gud och nästan.

Naturligtvis äro icke alla religiösa blad förståndigt och väl redigerade. Bland dem finnas äfven vresiga törnbuskar fulla af ofördragsamhetens, tråkighetens och de skrymtaktiga talesättens törnen. Liksom ock andra religiösa tidningar, hvilka tillhöra den »glada» riktningen, behandla heliga ting med en pojkaktighet, på hvilken man kan lämpa Luthers ord, då han i förtrytelse utropade: »Det fins otaliga menniskor hvilka behandla den Högste som vore han en lärpojke».

Men på det stora hela går en sann, ärlig och trosvarm ande genom Amerikas religiösa press, och dess inflytande, omätligt och oberäkneligt som det är, kan, oafsedt eller kanske rättare just på grund af dess särskilda ändamål, sägas tjena den sanna allmänbildningen och humaniteten *.

Beträffande tidningarnas geografi, deras olika utbredning öfver Förenta Staternas område, finner man att de, såsom man kan vänta, äro talrikast i de östra staterna, att deras antal minskas när man öfverskridit Missisippi, och att de slutligen återuppträda i större mängd vid Stilla oceanens af vinrankor höljda stränder. Likaså att Norden har ett stort försteg framför Södern, hvarest dock numera negrerne sjelfva uppträda ej blott såsom tidningsläsare utan ock såsom tidningsutgifvare.

New York »the empire state» är på pressens område den främsta. Dernäst kommer »qväkarstaten» Pennsylvania. Illinois, »åkerbruksstaten», står i fråga om tidningarnas antal icke mycket efter; i fråga om exemplar når den

* Bland de s. k. religiösa bladen finnes dessutom organ för alla möjliga hugskott: spiritism, mormonism o. s. v.

dock icke till hälften af Pennsylvanias. I Massachusetts, brännpunkten för Unionens intelligens, komma ej långt från 90 tidningsnummer om året på hvarje själ inom den lilla statens gränser.

Den brokiga blandningen af olika nationaliteter har framkallat tidningar på en mängd språk: engelska, tyska, svenska*, norska och danska, franska, spanska, böhmiska, holländska, gaeliska, portugisiska, polska, hebreiska, italienska, kroatiska, kinesiska samt cherokee och choktaw.

XII.

Af ondo eller af godo?

Man har betecknat tidningarna såsom sekundvisarne på historiens ur, emedan de syfta på ögonblicket, arbeta för ögonblicket, afse en ögonblicklig verkan... Det gagnar föga att stirra på dessa sekundvisare, om man icke känner den historiska timmen i hvilken man befinner sig och fattar dess väsentliga beskaffenhet.

MARTENSEN.

Hur skall man läsa tidningar? Såsom man läser historiska källor. Man lyssne till partierna i deras egna blad. Man läse starkt motsatta tidningar.

H. WUTTKE.

Pressens väldiga inflytande inom Förenta staterna — se der den grundton, som genomgått dessa skildringar. Nu återstår att spörja: hurudant är detta inflytande? Skall i den omutliga rättvisans hand det ondas eller godas vågskål stiga mot höjden?

* För den svenska pressen finnes särskildt redogjordt i »Amerikanska studier I: Våra landsmän i Amerika» sid. 108 ff.

Denna frågas besvarande är af dubbel vigt, emedan tidningarnas inflytande ej blott i Amerika utan öfver hela verlden synes vara i ett ständigt växande. Det är ej blott i Förenta staterna som den tänkande och samvetsgranne medborgaren med en förklarlig oro frågar sig: är pressens makt af godo eller af ondo?

Den s. k. politiska pressen är i Förenta staterna ojemförligt den mest spridda, omfattande och inflytelserika. De blad som bära en särskild klasspregel måste vid följande kortfattade antydningar lemnas ut ur räkningen. Det är den politiska pressens förtjenster och fel som här skola vägas mot hvarandra.

De politiska tidningarnas innehåll kan fördelas i fyra klasser: nyheter, ledare, allmänläsning och annonser.

Dickens har med synnerligt nöje framhållit den amerikanska pressens fel; så ha äfven en mängd engelska och tyska tidskrifter. I ett afseende gifver dock äfven den klandrande utländingen priset åt Amerikas tidningar; deras oerhörda företagsamhet har gjort dem till verldens förnämsta *nyhets*-blad — förnämsta åtminstone så till vida att de innehålla de flesta, de färskaste och mest hopträngda nyheter.

Nyheterna kunna delas i stora nyheter och smånyheter.

Hvad de förra beträffar torde icke mången betvifla gagneligheten af att deras budskap hastigt och fullständigt når menskligetens öra.

Huru skulle det kunna vara annat än till nytta att en hvar hör ett ord om staternas lif, om folkens utveckling, om mensklighetens ledare och bemärkte män?

Må man särskildt tänka på telegrafens budskap. Dess nästan ögonblickliga underrättelser från skilda håll sätta

blodet i friskare omlopp, de låta lifvets pulsslag med jemnare flöden genomströmma samhällskroppen, de fylla hjertat med djup medkänsla för den ädla gerningen eller den tunga sorgen der ute i den stora verlden. Nationernas skiftande öden, tänkesättens vexling, andens strider, snillets upptäckter — alt ställes dag efter dag för våra ögon i ett slags stenskrift som ingen kan undgå att varsna. Och tidningen blir så ett band som knyter broder till broder. Den som annars lätt i sin afstängdhet skulle somna i sjelfviskhetens dåsiga sömn uppfriskas, när han utan uppskof får deltaga i hvad som tilldrager sig, timade det ock på andra sidan det stora verldshafvet; han glömmer ett ögonblick sina små angelägenheter för att lefva med i mensklighetens *stora,* i hennes sorg och glädje, hennes lycka och olycka, hennes segrar och nederlag.

Olika utfaller ofta nog omdömet när det gäller smånyheter eller sqvaller.

Hvad förstås med sqvaller?

Om andra tala om oss, då är det genast sqvaller.

Om vi tala om andra, så är det endast ett oskyldigt intresse för nästans angelägenheter.

Sqvaller är emellertid omtyckt. Detta inse de amerikanska tidningsmännen måhända ännu bättre än deras europeiska yrkesbröder.

Deras menniskokännedom lär dem att »folk i allmänhet med största ifvern läsa hvad de redan veta, förutsatt att det handlar om dem sjelfva eller deras grannar».

För att med framgång förfölja bytet på sqvallrets jagtmarker har man bragt allmänheten under reportertyranniet.

»Den gamla satsen 'mitt hus är min borg' gäller icke

längre», säger med tanke härpå den bekante amerikanske skriftställaren d:r Holland.

Hvar och en måste vara beredd att öppna sitt hus för tidningarnas utskickade, hvilka skoningslöst intränga i alla möjliga förhållanden, hvarur de kunna »göra kapital» för sin tidning.

Dessa reporters återgifva ofta nog samtalen med en viss skiftning, hvilken måhända åt det hela ger en vrång mening. Eller ock sviker deras minne, eller ock händer det att reportern af pojkaktighet eller illvilja sjelf diktar ett svar som han icke lyckats utpressa.

Det fins visserligen i Amerika mer än annanstädes en mängd menniskor som gerna se att deras klutar vädras genom nyhetsjägarens försorg. De likna i detta fall Rousseau, om hvilken Voltaire sagt: Jean Jacques vore förtjust öfver att bli hängd, förutsatt att man skrefve hans namn på galgen.

Men å andra sidan händer det understundom, kanske t. o. m. icke så alldeles sällan, att ärliga och högsinnade personer blottställas genom missuppfattade eller färglagda uppgifter af »legodrängar, hvilka så länge lekt med nästans goda namn och rykte att de glömt att de kunna ega något annat värde än att fylla en paragraf i deras tidning».

Lyckligtvis kan det dock icke förnekas att senare tider medfört en mycket märkbar lindring i reportertyranniet. Pressen visar sig numera i dessa sina representanter mindre pojkaktig. Den är redan äldre och förståndigare, den börjar att få aktning för sig sjelf. Den fikar något mindre efter sensation och sqvaller.

Det är emellertid icke blott utgifningsplatsens små-nyheter som öfverflöda i den amerikanska tidningen. Telegrafrådens ofantliga användning medför en öfversvämning af hela landets sqvaller.

Pressföreningen kan icke allestädes hålla särskilda agenter. Telegraftjenstemannen anställes derför ofta såsom dess ombud. Det ligger i hans eget såväl som bolagets intresse att pressföreningens räkningar bli så dryga som möjligt. Dertill tryter honom ofta nog det omdöme som kräfves för att skilja mellan hufvudsak och bisak. Olyckor, skandaler, med ett ord det abnorma utgör i hans ögon de vigtigaste nyheterna. Och allmänheten tror att han har rätt blott derför att dessa underrättelser i tidningen stå under rubriken: Telegram.

»Men det är tid på», säger en amerikansk granskare af Unionens press, »det är tid på att vi skaka af den vidskepliga föreställningen att en betydelselös nyhet får något värde derför att den sändes ett eller annat hundratal mil på telegraftråden.» *

Det låter sig svårligen neka att den stora amerikanska allmänheten verkligen har en ständig hunger efter sqvaller. Och den sämre delen af befolkningen hungrar ej blott efter smånyheter utan efter skandal. En af Amerikas bittra satiriker påstår, att denna allmänhet måste ha en rätt af slagtad heder och ära till frukost, alldeles som draken i gamla dagar måste ha en fläcklös jungfru.

Det är dock omöjligt att afgöra i hvad mån pressen dervid bär den ursprungliga skulden. Säkert är att många blad icke alltid såsom aktningsvärda renhållningshjon utan såsom skattgräfvare genomrota alla det fina och grofva eländets vrår för att tillfredsställa den lust efter gräsligheter som åtminstone till sitt frö finnes hos de flesta menniskor. Det förefaller som om äfven ganska ansedda tidningar »fröjdade sig öfver orättfärdigheten». De fråssa likt roffåglar på as. De förtjena icke så sällan samma

* Ch. D. Warner. The american newspaper. An essay. Boston 1881.

omdöme som Edmond About fält öfver Zola: »Se här en författare som förnöjer sig i rännstenarna och småler faderligt åt trasor och smuts».

Och — så påstå många fäder och mödrar — sådant öfverdrifvet målande af all verldens uselhet kastar en mörk slagskugga öfver ungdomens sinne; det gör honom i otid bekant med brottet och lasten; vanan att se eländet utan att ingripa till dess bekämpande kan lätt göra honom blaserad.

Men saken har ock en annan sida. All öfverdrift skadar, det är obestridligt. Hvad först smånyheter angår, är det sant att de, om de behandlas såsom något mer och vigtigare än de i sjelfva verket äro, kunna tjena till att blott göda nyfikenheten och en förkastlig kärlek till sqvaller. Men om de hållas inom vissa gränser — äro de äfven då endast värda ringaktning? Kunna de icke vara tjenare åt ett fullt berättigadt menskligt behof — ett behof som först i nyare tider vunnit sitt fulla erkännande?

För några årtionden höll sig tidningen långt mera uteslutande till allmänna betraktelser och redogörelser för nyheter af mera förnäm natur. Men nu söker den att tillfredsställa sina läsares naturliga önskan att, sedan de en stund blickat ut öfver mängdens hufvud, stiga ned från öfversigternas och de allmänna betraktelsernas kyliga höjder för att umgås med sina likar, vara naturliga, nicka åt vänner och bekanta, se och draga lärdom af alt som tilldrager sig i det brokiga vimlet, det må vara älskvärdt och vackert eller styggt och rått.

Det är samma kärlek till det lilla, för så vidt det är betecknande, till de små dragen, för så vidt de äro uttryck för något djupare, som i vår tid röjer sig på flere områden. I konsten söka både penna och pensel att med kärleksfull trohet återgifva äfven de skenbart ringaste psyko-

logiska skiftningar; i historien vänder man sig alt mer till den inre häfden, till kulturhistorien.

Och hvad betyder detta i sjelfva verket? Det betyder att *menniskan, personligheten* och alt hvad som bringar oss henne nära, är föremål för ett varmare deltagande än någonsin förr . . .

Hvad åter angår brottets, skandalens och gräsligheternas hemska krönika — är det ens så alldeles säkert att det vore helsosamt att draga en slöja öfver deras elände? Behöfver icke den lyckligare lottade en påminnelse om hvad som kan tilldraga sig måhända blott några steg utanför hans egen boning?

Hvad svar man må gifva härpå — så mycket är säkert att ännu har ingen tidning kunnat bära sig som velat alldeles skona sina läsare från åsynen af dessa menniskolifvets brandfläckar.

Horace Greeley ämnade, när han först begynte att utgifva The Tribune, aldrig intaga skildringar af brott, ej heller redogörelser för domstolarne. Emellertid ville icke allmänheten köpa ett blad som ej meddelade sådana underrättelser. Hur skulle han nu göra? Skulle han upphöra med ett företag som han hade begynt full af det hänförande hoppet att tjena sitt folk? Skulle han qväfva sin brinnande önskan att stifta en tidning, der han kunde likasom från en ofantlig predikstol tala till detta folk om den dubbla träldomen, dryckenskapens och slafveriets?

Greeley vägde skäl mot skäl. Efter någon tid tog han in både det ena och det andra. Härigenom sänkte han sig så att säga till sina åhörares fattningsgåfva. Han förstod nämligen att tidningen, verldens stora spegel, bör framhålla *alt*. Det går icke att sluta ögonen. Men det gäller att ega en manlig frimodighet, som oförfäradt ser tilldragelserna i sin öfvertygelses ljus.

Än mera: den välgörande Peter Cooper lät utgifva ett blad under en, om man så kan säga, filantropisk censur. Det hette The Citizen och lemnades till billigare pris än alt hvad man dittills hört omtalas. Det kostade nämligen ingenting. Men allmänheten brydde sig icke om att taga emot det.

I de flesta land har man sökt att utgifva tidningar, der den religiösa känslan öfvat censur icke blott öfver sättet att bedöma tilldragelserna, utan öfver tilldragelserna sjelfva. Men hvad framgång hafva sådana företag rönt?

I Amerika inköpte en gång ett välsinnadt bolag tidningen The World i afsigt att utgifva ett blad för den del af New Yorks befolkning som var mera afgjordt religiös. Inga underrättelser om teatrarna, inga redogörelser för rättegångs- och polissaker, intet, med ett ord, af hvad bolagets aktningsvärda medlemmar ansågo som skadligt skulle inrymmas i tidningens spalter. Ypperliga utgifvare anstäldes, alt ordnades på det förträffligaste. Efter en förlust på 700,000 kronor upplöstes bolaget och The World förvandlades till en vanlig politisk tidning, hvilken bär sig förträffligt.

För en summa af hundra tusen dollars köpte en varmhjertad kristlig yngling i Philadelphia The New York Sun, detta sedermera beryktade blad, i afsigt att göra det till ett slags lekmannapredikant bland de lägre klasserna i hufvudstaden. Men det gick på samma sätt. Tidningen bar sig endast en kort tid.

Och äfven i andra länder — hafva icke dylika tidningar mottagits med en kallsinnighet som icke stått i något skäligt förhållande till redaktionens förmåga eller till antalet personer hvilka af ett eller annat skäl klandrat den bestående pressen och som, att döma af deras egna ord, t. o. m. gerna skulle underkastat sig en underlägsen

redaktion för att slippa läsa hvad de af religiösa skäl ogilla?

Hvaraf kan nu detta komma sig? Hvarför kunna icke sådana tidningar vinna en oberoende ställning?

Svaret är icke svårt att finna. Förhållandet är, att när det kommer till stycket, ytterst få menniskor äro villiga att lemnas mer eller mindre i okunnighet om lifvets ena sida. Teoretiskt kan visserligen mången ogilla en tidningsman som anser det vara sin tidnings uppgift att afspegla den flyende dagen, att låta pennan lika troget som målarens pensel återgifva både skuggor och dagrar. Men om det vid en ekonomisk kris gäller att inskränka sin prenumeration, då visar sig denna samma allmänhet — åtminstone inom de s. k. bildade klasserna — utan tvekan kunna träffa valet mellan den ena och den andra tidningen. Hon känner sig då, kanske genom ett slags instinkt, behöfva en allsidig sjelfkännedom.

Detta må nu anses som en förvänd uppfattning eller icke — säkert är: vill man verkligen något stort, måste man — på pressens fält liksom annanstädes — sänka sig till deras ståndpunkt med hvilka man har att göra. Att som de lärde tyskar skrifva böcker blott för nöjet att skrifva dem kan vara godt och väl, men det torde dock vara böckers ändamål att verkligen läsas. Håller en person på att drunkna, hjelper man honom icke, om man rädd att väta sina kläder håller sin hand ett stycke ofvan vattnet. Nej, man måste doppa armen ett dugtigt tag under ytan, fatta den hjelplöse i håret och sedan se till att få honom helt på det torra . . .

De s. k. ledande artiklarna kunna liknas vid den flagga af vexlande färg under hvilken hela skeppet seglar. Den del af tidningen som redogör för tilldragelser, de må

tillhöra det politiska, sociala, ekonomiska eller religiösa området, bör alltid affattas fullkomligt opartiskt. Men i tidningens ledare skall en hvar kunna lägga fasta på redaktörens — eller om man vill redaktionens — personliga åsigter.

Hvad amerikanska ledare beträffar gäller naturligtvis om dem såsom om andra länders att deras värde vexlar efter förmågan af de skriftställare som författat dem, efter ärligheten, skarpsyntheten och ädelheten hos tidningens hufvud som redigerat dem.

Amerikas press lider icke i lika hög grad som Englands af den gamla vanan att ledarne vare sig dagens frågor äro flere eller färre dock måste upptaga ett visst utrymme i tidningen; detta urvattnar både språk och tankar. Å andra sidan låter sig ej neka att den saknar mycket af den franska ledarens elegans — och om detta anses som ett fel — den tyska ledarens pompösa tröghet.

I stället röjer sig i de amerikanska bladens ledande afdelning en ungdomlig friskhet, en visserligen stundom något framfusig frimodighet, en sällspord villighet att nämna alt med sitt rätta namn, en ovanlig förmåga af sammanträngd skärpa, hvilket alt verkar *en* sak: det väcker eftertanke.

Och har en tidningsman bidragit att lära sitt folk att bruka sin tanke, har han så häfdat åt pressen det ärofulla namnet »nationens stora skolbok», då har han gjort ganska mycket. Då är det lätt för honom att med jemnmod bära den tanken att han sjelf förgätes, att han offrat sin begåfning, må hända lika stor som mången frejdad författares, på sammanskrifvandet af småbitar, hvilka snart drunkna i glömskans elf; ty tidningsmannens konst är lik mimernes, åt hvilka efterverlden icke flätar några kransar . . .

I afdelningen för allmänt bildande läsning eger tidningen en länk som binder henne samman med den öfriga literaturen, med de literära veckoskrifterna och med tidskrifterna. Genom dessa otaliga uppsatser, som beröra snart sagdt alla möjliga delar af menskligt lif och menskligt vetande, samlade från de mest skilda länder och skiftande tungomål, sluter hon sig värdigt till de skrifter som utgifvas af sällskapen »för nyttiga kunskapers spridande». Här liksom i fråga om nyheterna torde hvad mängden beträffar Amerikas press vara den främsta. Måhända är den det icke heller blott i fråga om mängden.

Vid denna afdelning träffas emellertid den amerikanska pressen, ja hela verldens press af en ny förebråelse, som vid första påseende tyckes väl grundad. Det lär, säges det, vara en följd af vår tids myckna tidningsläsning att sinnet blir småaktigt, känslorna flyktiga, vetandet ytligt. Småaktigheten och känslornas flyktighet bör tillskrifvas tidningen i sin helhet, vetandets ytlighet just denna allmänläsning, hvilken tidningsmännen sjelfva skjuta framför sig såsom ett ojäfbart vitne om deras välsignelsebringande arbete i folkupplysningens tjenst.

Hvad det förra beträffar är det onekligen stundom sant; ingen vill förneka att den som läser sin tidning med kallt öga, blott af kärlek till sqvaller eller för behaglig nervretning, förslöas deraf. I tidningen får man såsom ock på teatern alla de rörelser som medfölja lifvets vexlingar, utan att sjelf deltaga i dess arbete. Detta kan blasera.

Men å andra sidan: denna fara finnes icke blott inför de bräder som skola föreställa verlden eller vid läsningen af den aldrig afslutade bok som skall återspegla lifvet; man kan mycket väl behandla hela sin tillvaro såsom ett intressant skådespel; man kan leka sitt lif i stället att lefva det.

Hvad åter det ytliga vetandet beträffar, är det väl möjligt att öfverdrifven tidningsläsning äfven deri kan ha någon skuld. Men förmodligen bra sällan. Måste man icke snarare instämma i följande uttalande af en svensk författare: »Ännu en gång, tidningspressen undergräfver icke den grundliga kunskapen. Det är ej dem hvilka annars skulle blifvit naturforskare, som tidningarna göra ytliga genom populära naturvetenskapliga öfversigter, det är åt dem hvilka annars skulle hemfalla åt tron på qvacksalfvare och på vidskepelse, som de bibringa en smula upplysning».

Och kan väl någon förbise att hvad särskildt den amerikanska pressen angår dess dagliga inflytande mer än alla skolor bidragit att sprida läslust. Derför är ock förhållandet att inom den amerikanska unionen i sjelfva verket läses ofantligt mycket mer, än i land med en långt grannare undervisningsstatistik.

Annonsafdelningens betydelse faller det hvarken den praktiske mannen eller tänkaren in att bestrida. Båda inse att annonsen är det enda sättet att med tillräcklig snabbhet befordra varubytet på den stora och den lilla verldsmarknaden. Och den som studerar menniskor finner här, såsom redan blifvit antydt, mången vink om tidens sträfvan och mål, dess fel och förtjenster, dess moral eller brist på moral. Det ligger ganska mycket af samtidens sjelfbekännelse i dessa öppenhjertiga insända artiklar på två tre rader, der man efterfrågar eller utbjuder allt möjligt — från de enklaste lifsförnödenheter till den utsökta läckerheten, från den tungt släpande arbetskraften till det konstnärliga snillets ädlaste skapelser.

Annonssidan är emellertid, såsom vi påpekat, i vissa

amerikanska tidningar den betänkligaste sidan. Det fins flere äfven bland de stora bladen som deruti erinra om den österrikiska och tyska pressen att de intaga dessa skamliga annonser af engelsk härkomst, hvilka bringa blygselns rodnad på oskyldiga kinder. Dessa blad vägra altjemt att biträda vissa andra tidningars öfverenskommelse* att utesluta dylikt ur sina spalter, och fortfara att mot ett guldregn af syndapengar upplåta dem till alla möjliga betänkliga tillkännagifvanden om lätt hjelp till äktenskapsskilnad, om osedliga arcana o. s. v.

En sådan läsning kan icke annat än sända skadliga inflytelser äfven inom familjelifvets hägnade dörrar.

I det föregående har granskningen af de politiska bladen utgått från den förutsättning att innehållet till sin faktiska del, för så vidt detsamma kunnat och bort af utgifvaren verkligen kontrolleras, grundat sig på sakförhållanden. Men hur ofta händer det icke att en tidning utpränglar falska rykten eller utbreder vrängda framställningar.

Visserligen. Äfven i den hederligaste tidning insmyga sig dessvärre misstag i sak, partifärg i uppfattning; detta kan aldrig helt undvikas. Men det bör icke förglömmas att det vanligen är publiken sjelf, icke tidningsmannen, som först sätter ett rykte i omlopp; och när det väl är tryckt är det ofta lättare att vederlägga. För öfrigt: huru otaligt mycket fler äro de missuppfattningar pressen rättar än de som den utsprider.

* Äfven i England råder sedan flere år tillbaka en öfverenskommelse mellan mer än tvåhundra tidningar att icke intaga några om än så förtäckta annonser af osedligt innehåll. — I Tyskland har bl. a. Augsburger Allgemeine Zeitung ur sina spalter uteslutit denna ohyra. H. Beta. Die Geheimmittel- und Unsittlichkeits-Industrie in der Tagespresse. Berlin 1872.

Det är derför hufvudsakligast när framställningarna äro afsigtligt falska som de framkalla den strängaste domen.

I Förenta staterna är pressens frihet tryggad genom bestämmelser i första artikeln af Unionens grundlag. Der stadgas bland annat att kongressen aldrig får införa någon lag som inskränker den fria yttranderätten eller pressens frihet.

I dess praktiska tillämpning inom Unionen sammanfattas utgifvares rättigheter och skyldigheter på följande sätt:

»Hvarje fri man har oinskränkt rätt att inför allmänheten framlägga hvilka åsigter som helst. Men om han offentliggör något som är opassande, förderfligt eller olagligt får han sjelf bära följderna af sin obetänksamhet». (Blackstone).

Om hvad som bör anses olagligt* råder emellertid vid olika domstolar mycken tvekan och skiljaktighet. Det skulle föra oss för långt att här ingå på detta intressanta ämne. Vare det nog sagdt att det synes ungefär lika möjligt att förutsäga utgången af ett tryckfrihetsmål som att förutspå väderleken. Och det ligger icke tillräcklig tröst deri att bristerna i presslagen just genom olika tolkning ungefär lika ofta skiftevis skada författaren och den som anser sig förorättad.

Denna allmänna osäkerhet är ett af skälen hvarför, såsom redan i förbigående blifvit omnämdt, politiska personligheter antagit samma »laisser aller-system» som vi i det föregående skildrat såsom regeringens politik: de slå döförat till för alla tidningarnas anklagelser. En offentlig man anser det endast undantagsvis löna mödan att väcka åtal för beskyllningar som mot honom framkastas.

* Om begreppet af »libel» se Kent, Commentaries. Utdrag i J. H. Wehle, Die Zeitung. (Gesetze über die Presse.) Wien 1883.

Detta har medfört en bedröflig oförsynthet hos en mängd tidningsutgifvare, hvilka under politikens stormar i de häftigaste ordalag och på mycket lösa grunder angripa äfven allmänt aktade medborgares heder.

För att göra dessa angrepp så mycket begärligare, framställas de ofta — särskildt under valstridens hetta — i ett språk som icke allenast bör kallas peppradt utan rått*. Detta kan man icke neka, äfven om man i allmänhet gillar »att — såsom Tegnér uttrycker det — nya ätter introduceras på språkets riddarhus», och om man icke hyser den fint bildade amerikanens fasa för ord, som ej äro akademiska, utan tillhöra folkspråket eller som det föraktligt heter »slangspråket» . . .

»Man skall icke tro mer än hälften af hvad folk ljuger», har en bekant svensk jurist en gång yttrat.

Emellertid kan man ljuga äfven utan att tala; man kan också göra det genom att tiga. I fråga om sådan lögn är det svårare att göra den i nyss nämnda ord anbefalda subtraktionen.

---

* Såsom exempel på ett i fråga om val af uttryck jemförelsevis städadt angrepp må anföras det nummer af The Sun som utgafs vid presidenten Hayes' tillträde till regeringen. Tidningen utkom klädd i djupaste sorgdrägt, i det hvarenda spalt i dess åtta sidor var omgifven af en svart kant. Sorgdrägtens orsak lästes med stora bokstäfver öfver dagens ledande artikel: »*Dessa dagar*», så lyda orden, »*äro dagar af förödmjukelse, skam och sorg för hvarje fosterländsk amerikan. En man, som folket vägrade sina röster, har svikligen blifvit förklarad för Förenta staternas president. En bedragare skall sitta på Washingtons stol.*»

En stor del af numret upptages derpå af förklenliga utlåtanden om den nye presidenten, hvilken följande dag skulle inträda i sitt embete. Till sist rågas måttet genom en qvick, burlesk skildring af »bedragarens» ömkliga ankomst till Washington.

Till denna tystnadens lögnaktighet göra sig nog de flesta amerikanska blad skyldiga. Det fins ett föga vackert ordspråk som de till sin undskyllan med förkärlek tillämpa. »Ingen förståndig fågel» — så lyder det — »träckar i eget bo.»

Det fins också ett annat beslägtadt sätt att främja partiets sak. Man kan angripa en motståndare genom att låtsas försvara honom.

Härvid utvecklas stundom en låghet som är verkligt upprörande. Öfver en mycket känd tidningsman vid namn Blair har en af hans förra medarbetare utgifvit en biografi, i hvilken med sjelfbelåtet gillande omtalas följande angreppsplan.

»Dem, som han icke ansåg värd sitt stål» — så heter det i sagda verk — »öfverantvardade han åt sina medarbetares ömma omvårdnad. Dessa skulle så att säga strypa dem medelst 'svagt beröm'. Detta var vårt sätt att rödja dem ur vägen. Vi ha försvarat en man mot en beskyllning för svaghet, som aldrig gjorts emot honom; en annan mot en beskyllning för försnillning, fastän han var ärligare än man höll oss för att vara och fastän ingen menniska lagt honom något sådant till last, och vi ha afslutat hans karakteristik genom att säga, att *om* han haft det minsta tillfälle att stjäla, skulle vårt samvete icke ha tillåtit oss att säga ett ord till hans försvar o. s. v. Vårt bakvända försvar var för en sådan person lika förderfligt som Blairs blanka klinga.»

Detta sjelfbelåtna beröm öfver egen nedrighet förskrifver sig visserligen ej från senaste tiden. Men om ock taktiken ej är alldeles densamma har sinnelaget stundom undergått föga förändring. Och sjelfva denna slags krigskonst har ett värdigt motstycke i den naivetet hvarmed i våra dagar stundom politiska partifränders politiska bedrägerier behandlas såsom roliga små pojkstreck.

Det synes nästan oförklarligt att män, af hvilka mången i det enskilda lifvet har en sträng moral, äro så förslöade i moraliskt hänseende när det gäller det politiska partiet.

En sådan åskådning hos dem, som *borde* vara framför andra samvetsgranna, har bidragit att sänka den allmänna rättskänslan och att framkalla det närvarande sorgliga tillståndet, då politiken anses så smutsig, att en hederlig karl endast med största tvekan beträder dess illa beryktade marknadstorg.

Till sist må nu uppräknas några obestridda förtjenster hos Amerikas politiska press.

Den politiska pressen har väckt ett lifligt intresse för allmänna angelägenheter, ett intresse som är ett nödvändigt vilkor för politisk utveckling och reform.

Den har mer än en gång räddat samhället från vådliga anslag, hvilka i ett land med svagare press endast skulle kunnat brytas genom revolutionens farliga vapen.

Den har, sedan dess oberoende vardt tryggadt, utan fruktan påpekat och så medelbarligen afskaffat tusende maktmissbruk hos höga och låga embetsmän.

Den har med ett ord inom det offentliga lifvet — åtminstone då det gält motpartiet — varit en vaksam och dessutom, i fråga om de »oberoende» bladen, en i stort sedt samvetsgrann väktare.

Inom den ekonomiska verlden har den försvårat och ej sällan omintetgjort vissa farliga penningespekulationer, hvilka icke kunna alldeles undvikas i land med en ofantlig rörlig egendom.

Den har genom sina redogörelser för kyrkliga angelägenheter och predikanters föredrag i icke ringa mån bi-

dragit att främja kyrkans mål. Dess tolerans och rättvisa mot olika tänkande ha satt ett värdigt föredöme.

Äfven vetenskap och konst hafva ofta funnit språkrör i dess spalter. Den utmärkta allmänbildning, som onekligen förefinnes inom Amerikas medelklass, har varit en ypperlig jordmån för de frön som pressen nedlagt.

Den har vidare inom den trånga kretsen af det enskilda lilla hemmet underhållit ett vidgande och förädlande deltagande för menskligheténs stora angelägenheter.

I familjeekonomien har den varit en aldrig tröttad rådgifvare och betydligt underlättat husmoderns sysslor.

Slutligen har den genom sitt framställningssätt bidragit att utveckla en sida inom den amerikanska karakteren, hvilken visserligen är af underordnad betydelse, men dock i detta jordiska lifvets vexlingar en riktig skatt nämligen: humorn.

»Jag är öfvertygad», säger en gammal författare, »att hvarje gång en menniska ler — men ännu mer när hon skrattar — lägges ett ögonblick till hennes korta lif.»

Godt lynne är oumbärligt för helsa och oförsvagad verksamhet. Vanan att likt den amerikanska tidningen betrakta alt med godmodigt öga och att öfver stora och små förtretligheter kasta en oskyldig humors mildrande slöja, är ingen föraktlig nationalegendom.

Den läsare, som benäget skänkt sin uppmärksamhet åt dessa halft historiska genretaflor från den amerikanska odlingens verld, har måhända iakttagit, att författaren endast sällan uttalat sitt eget personliga omdöme.

Det har varit hans afsigt att, såsom man säger, låta fakta tala. Och äfven i detta sista kapitel har han sökt att hufvudsakligen spela samma roll som lagkarlen inför

rätten, då han mot slutet af sitt anförande under allmänna synpunkter sammanfattar och till opartiskt begrundande framställer de enskildheter hvilka ransakningen lagt i dagen.

En grundlig reform af vissa lyten — följder till det mesta af missbrukad frihet — göres uppenbarligen behof, om Amerikas press skall i fullt mått varda hvad dess makt förpligtar den att vara.

Lyckligtvis är reformen redan började.

Men ändock — äro icke skuggorna nog djupa för att man med förfäran skulle fly från ett land der tidningspressen är så mäktig som den är i Förenta staterna?

Thomas Jefferson har sagt: »Jag vill hellre lefva i ett land med tidningar, men utan regering, än i ett land med regering och utan tidningar.»

I Amerika regeras föga, men skrifves mycket i tidningarna.

I Ryssland har man en storståtlig regering, men ingen fri press.

